ПЕРШИЙ БУКВАР КОМУНЇСТА

Ціна 15 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

ПЕРШИЙ БУКВАР КОМУНЇСТА

(Лєкції-розмови в питанях і відповідях.)

Ціна 15 Центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1921.

ПЕРЕДМОВА.

Випускаючи в світ сю невеличку, але дуже цінну брошурку в українській мові, уважаємо конечним сказати від себе кілька слів.

Ся брошурка, як своїм популярним змістом, так і формою та методою виложеного в нїй матеріялу, призначена для малосвідомих читачів-робітників і, як сама назва її говорить — вона є "Першим букварем комунїста".

Там де є робітничі гуртки і товариства, ся брошурка надасть ся для товариських лекцій-розмов і має на цїли облекшити і вказати їм шлях до свідомости. Вона своїми лекціями-розмовами служить "Першим букварем" для молодих комунїстів в партійних школах радянських републик. Перші видавцї сеї брошурки говорять про ню в своїй передмові слїдуюче:

"Перший буквар комунїста" призначений не для лектора, а для самих слухачів і він повинен влекшити їх працю. Розумієть ся, "Перший буквар", який ми тут предкладаємо, не є позбавлений цїлого ряду недостач, але

потреба такого учебника така велика, домагання на него так настійчиві, що ми уважали за відповідне в найкоротшім часі дати молодим товаришав необхідне для них, хотяй би і не вповні удосконалене руководство, котре все-ж таки поможе слухачам пояснити і усвоїти предложений їм матеріял".

Так говорять перші видавці "Першого букваря комуніста" про його зміст і про його завдане.

Робітнику! Коли тобі, як починаючому читати науково-пролетарські твори приходить ся тяжко їх зрозуміти, то на се є одна тільки рада: починай читати з робітничої азбуки. Єсли тобі, читаючи книжку про радянський устрій, тяжко її зрозуміти, читай лекції-розмови про радянське будівництво, поміщені в сій брошурці. Так як радянська влада будуєть ся з низу, так і свідомість пролетара також набуваєть ся з низу, від пролетарської азбуки. Не навчившись пролетарської азбуки, не навчиш ся і найвисших пролетарських завдань. Не простудіювавши форми капіталістичної системи, не будеш знати як з нею бороти ся.

Поваливши капіталістичну систему, робітник повинен знати, як будувати новий комуністичний лад.

Кождий робітник, який бере участь в боротьбі з теперішною капіталїстичною системою, повинен знати, які полїтичні партії і орґанїзації обороняють ту капіталїстичну систему. А її обороняють не тільки капіталїстичні партії, але і партії дрібно-буржуазні, які навіть звуть себе робітничими. Свідомий робітник повинен знати, як відріжнити ту псевдоробітничу партію від дійсно пролєтарської партії, від тої партії, яка визнає тільки клясову боротьбу і своєю одинокою метою має збудоване на руїнах капіталїстичного ладу — ладу комунїстичного.

Ся брошурка є "Першим букварем" для молодих членів тої дійсно пролєтарської партії.

1. лекція-розмова.

КАПІТАЛЇЗМ І КОМУНЇЗМ.

Капіталїстичне суспільство. — Кляси і клясова боротьба. — Кляси і державна влада. — Кляси і партії. — Комунїстична партія — партія робітничої кляси. — Комунїзм, як безклясове і бездержавне суспільство.

1. Чи завсїгди люди жили так, як живуть тепер?

Нї. Той лад, який панує єще у всїх розвинених краях, крім радянських републик, і називаєть ся капіталїстичним, — істнує тільки від того часу, як появили ся заводи і фабрики. Попередно істнував лад панщизняний, а єще передтим — невільничий і в найдавнїйші часи люди жили як дикарі.

2. Який лад називаєть ся капіталїстичним?

Такий, де всї средства продукції, т. є. фабрики і заводи, копальнї, зелїзні дороги, земля і т. д. находять ся в руках приватних власників — капіталїстів.

3. Чи самі капіталїсти працюють?

Нї. Примушені працювати ті, що не воло-

дїють ніякими средствами продукції, се — пролєтарі, котрих голод примушує наймати ся у капіталїстів.

4. Чому капіталїсти наймають пролєтарів?

Тому, щоби експльоатувати (визискувати) їх. Робітник працює 10, 12, 14 годин, випродуковує капіталїстови продукти величезної вартости, а отримує платню за 3—4 години своєї працї, платню, яка насилу дає йому спромогу істнувати.

5. Хіба капіталїстам потрібна така велика скількість продуктів?

Так. Розумієть ся, самі вони їх не зуживають, але в видї товарів вимінюють на ринку за гроші і инші товари, як от: сирівцї, машини, доми і инші средства продукції, накопичуючи таким робом капітал.

6. Чи представляє таким робом капіталїстичне суспільство одну цїлість?

Нї. Воно складаєть ся з двох цїлковито ріжних частий, двох основних кляс: 1) буржуазії — фабрикантів, банкирів і дїдичів, 2) пролєтарів — працюючих, не володїючих ніякою власністю.

7. Яка кляса істнує крім буржуазії і пролєтаріяту?

Кляса дрібних власників, до котрої нале-

жить міська дрібна буржуазія, дрібні торговці, інтеліґенція та инші і, особливо в Росії і на Україні, селянство (куркулї і середняки).

8. Чи однакові інтереси всїх кляс?

Зовсїм нї. Інтереси буржуазії і пролєтаріяту прямо противорічні: інтереси першої — експльоатувати пролєтаріят, інтереси другої — освободити ся від експльоатації буржуазії.

9. Що випливає з того противенства клясових інтересів?

Клясова боротьба. Котра небудь кляса, обороняючи свої інтереси, нападає на другу і душить її.

10. На що опираєть ся капіталїзм в клясовій боротьбі?

На капіталїстичну державу, т. є. на орґанїзацію, яка забезпечує буржуазію від повстаня робітників і бореть ся з иншими капіталїстичними державами за розпредїлене капіталу.

11. Яким робом вдаєть ся капіталїстичній державі вдержати під своєю властю пролєтарів?

Средствами грубого примусу: армія, полїція, суд, якими руководять ґенерали і урядники з буржуазії, і шляхом поневоленя свідомости пролєтарів школою, церквою і буржуазною пресою.

12. В чім виявляєть ся боротьба кляс?

Так як орудєм клясового поневоленя являєть ся державна власть, то і вся боротьба кляс зводить ся до боротьби за захопленє в свої руки і укріпленє державної власти.

13. Хто руководить боротьбою даної кляси?

Полїтична партія, до якої входять найбільше свідомі і витревалі її представники. Чим більше членів в партії, чим висші особисті якости кождого члена, тим близше побіда всеї кляси.

14. Що партія робить для виконаня своїх завдань?

Намічає ціль — програму партії, шлях до неї — тактику, обєднує своїх членів, орґанїзує їх, руководить їх виступами. Партія сильна своїм духом (ідеями), своєю зорґанїзованостю, дісціплїною і піддержкою зі сторони своєї кляси.

15. Як дїлять ся партії?

Не дивлячись на те, що в кождім краю істнує велике число партій з ріжними назвами, всї вони по сути дїлять ся на три роди: буржуазну, дрібно-буржуазну і пролєтарську партії.

16. Які буржуазні партії істнували в Росії?

Партія кадетів або "партія народної свобо-

ди" (свобода для буржуазії угнїтати трудовий народ), "союз русского народа", октябристи і инші, які стремлять до закріпленя капіталїстичного і дїдичівського ладу.

17. Які дрібно-буржуазні партії?

Партія меншевиків (Російська Соціял-Демократична Робітнича Партія), есерів (соціялїстів-революціонерів), енесів (народних соціялїстів), на словах признаючих необхідність поваленя капіталїстичного ладу, але на дїлї йдучих до згоди з буржуазією (Керенський, Колчак, Денїкін).

18. Яка пролєтарська партія?

Російська Комунїстична Партія (большевиків), яка не на словах, але на дїлї стремить до поваленя капіталїстичного ладу і збудованя нового комунїстичного суспільства. Для комунїстичних партій всїх країв (напримір Спартаківцїв в Нїмеччинї) нема згоди з буржуазією, а істнує тільки безпощадна боротьба проти неї.

19. Яка повинна бути основа комунїстичного суспільства?

В нїм не повинно бути експльоатації. В його основі повинно лежати усуспільненє средств продукції, котрі повинні стати власністю всего

людського суспільства, на місце приватної власности окремих осіб.

20. Чи будуть в комуністичнім ладі істнувати кляси?

Ні. Усуспільненє средств продукції знищить поділ людства на дві взаїмно-ворогуючі кляси, з котрих одна угнїтає другу: не буде ні буржуазії, ні пролєтаріяту, а всї люди станують працюючими, робітниками, горожанами-товаришами.

21. Чи буде при комунїзмі істнувати держава?

Ні, вона відімре. Завдяки відсутности поділу людства на кляси, держава, будучи орудєм пануваня одної кляси над другою, стане непотрібною і зникне.

2-га лєкція-розмова.

ВІД КАПІТАЛЇЗМУ ДО КОМУНЇЗМУ.

Анархія продукції. — Конкуренція і роля великого капіталу. — Союзи капіталїстів і союзи робітників. — Імперіялїзм. — Війна. — Крах капіталїзму. — Переходовий період. — Комунїзм як пляномірно зорґанїзоване суспільство.

1. Що таке анархія продукції?

Хоч кожде капіталїстичне підприємство поодиноко зорґанїзоване добре, в суспільстві, як в цїлости, нема ніякого господарського пляну, в продукції панує безпорядок, анархія.

2. В чім перше всего виявляєть ся анархія продукції?

В конкуренції. Кождий капіталїст стараєсь купити сирівцї і наняти робітників як найдешевше, виробити товарів як найбільше і продати їх як найдорожше і таким робом між капіталїстами витворюєть ся боротьба за дешеві сирівцї, за робітничі руки і за покупця.

3. Які є наслїдки конкуренції?

Зруйнованє дрібних підприємств і усиленє великих. Великому фабрикантови, який вводить нові машини, заощаджує на будівлї, сирівцях, топливі і всїх инших сторонах продукції,

товар обходить ся дешевше, завдяки чому він притягає покупця і нищить дрібного промисловця.

4. Хиба для великих підприємств анархія продукції не небезпечна?

І їх руйнують її наслідки — господарські крізи. Стремлячи до все більшої наживи, капіталісти виробляють так много товарів, що для них не вистарчає покупця. Тоді то один, то другий капіталіст примушений застановити підприємство, побільшаючи тим самим число безробітних.

5. Як капіталісти обороняють себе проти конкуренції і крізи?

Тим, що обєднують ся в союзи (синдикати, трости) для того, щоби не збивати ціну один другому, а грабити спільно.

6. Які союзи є у робітників?

Для боротьби проти капіталу крім політичних партій у робітників істнують професійні союзи. Обєднуючи робітників по окремим професіям, уживаючи страйків, вони ведуть в першу чергу боротьбу за підвисшенє заробітної платні, за скороченє дня праці і т. д.

7. До яких розмірів доходять союзи капіталістів?

Часами вони обєднують підприємства всеї

галузи промислу, часами весь промисл одного краю, а часами обєднують і цїлий ряд країв. Найбільшим з таких обєднань являєть ся наприклад антанта (обєднанє капіталїстів Анґлії, Франції, Росії) і центральні держави (капіталїсти Німеччини, Австро-Угорщини і Туреччини).

8. Що витворюєть ся в наслїдок істнованя таких великих капіталїстичних обєднань?

Те, що капіталїзм стає світовим. На місце конкуренції між окремими капіталїстами тепер вибухає найжорстокійша конкуренція між сими великими капіталїстичними союзами, так як кождий з них стремить відбити у другого ринки сирівців і збуту товарів.

9. Який характер прибирає ся конкуренція на всесвітнім ринку?

Вона стає уоруженою. Так як цїлий світ давно вже поділений між окремими державами і їх союзами, то відбити ринок сирівців і збуту товарів можна тільки насильним включенєм чужої области в свій державний союз.

10. Як називаєть ся таке стремлїнє за розподіл світа?

Імперіялїзмом: се завойовнича полїтика великих союзів капіталїстичних держав для заволодїня цїлим світом, для заснованя всесвіт-

ної імперії, де би панував гурток капіталїстів-рабівників.

11. До чого веде імперіялїстична полїтика?

До мілїтаризму і до всесвітної війни. Кожда з держав побільшає свою армію, скажено уоружуєть ся на перегін з иншими, причім на армію і її уоруженє витрачують ся величезні суми. Се і є мілїтаризм. В наслїдок імперіялїстичної полїтики і мілїтаризму всїх держав вибухла світова війна.

12. Чи була в світовій війнї нападаюча і обороняюча ся сторони?

Нї, всї учасники її нападали: російські імперіялїсти воювали за Константинопіль і Галичину, нїмецькі за розграбленє Росії (Берестейський мир) і кольонії (богаті области в Африцї і Азії), союзники, щоби цїлковито ограбити Нїмеччину (Версальський мир), а всї вони обманювали свої народи кличем "оборони вітчини".

13. Які наслїдки світової війни?

Світовий голод, дорожнеча і знищенє. Війна дала 25 мілїонів убитих і калїк, розходи на війну дійшли до кольосальної суми, весь промисл працював на війну і корисних товарів ставало все менше; в результатї промисл і сільське господарство зруйнувались. Хоч на па-

пері і був заключений "мир", але серед побідників дальше йде війна за поділ здобичі, війна звязана з руйнованем господарства. Настала кріза капіталїзму.

14. На кого падали всї ті лиха?

На пролєтаріят. Його калїчили, убивали, він голодував і примушений був єще платити надмірні податки. Коли робітнича кляса пробувала протестувати страйками, то у всїх краях вона стала підпадати нечуваним переслїдуваням. В той-же сам час капіталїсти збогачували ся на рахунок воєнних доходів.

15. До чого се привело працюючі маси?

Вони пізнали, що служать слїпим орудєм в руках капіталїстів і перестали їм корити ся.

16. В що обернулась тодї світова війна?

В горожанську війну угнетених проти угнїтателїв. В революціях в цїлім рядї країв пролєтаріят пробував і пробує взяти власть в свої руки, кляса робітників воює проти кляси буржуазії. Проти робітничо-селянських Росії і України воюють імперіялїсти всїх країв, обєднані в "лїдзї націй".

17. Коли і як закінчить ся горожанська війна?

Тодї, коли в більшости краях буде повалена власть буржуазії і побідивші робітники і се-

ляни встановлять свій новий лад.

Для того потрібно, щоби пролєтаріят мав в руках всю власть і всю силу, потрібно, щоби він тимчасово став пануючою клясою.

18. Яким робом пролєтаріят здійсняє своє пановане?

За посередництвом пролєтарської диктатури. Проти суворої власти (диктатури) буржуазії пролєтаріят протиставить свою диктатуру, щоби здавити опір буржуазії при переході до нового ладу.

Подібно тому, як буржуазна держава служить для угнетеня пролєтаріяту, пролєтаріят, взявши власть в свої руки, за посередництвом своєї пролєтарської держави звязує буржуазію, щоби не дати її вести проти него боротьбу.

19. Яка, крім здавленя буржуазії, друга задача пролєтарської диктатури?

Виконати економічний (господарський) переворот. Пролєтарська держава повинна відібрати від буржуазії средства продукції і зробити їх власністю суспільства. Для того, щоби не став ся грабіж або розподіл, потрібна зорґанізована сила, якою являєть ся пролєтарська держава.

20. Чи буде диктатура пролєтаріяту істнувати вічно?

Ні, вона тільки лад переходового періоду

(часу). По мірі того, як опір буржуазії буде здушено, диктатура пролєтаріяту постепенно відомре.

21. Чим комунїстична держава буде відрізняти ся від капіталїстичної?

Плянoмірною зорґанїзованістю. Щоби знищити анархію (непорядок), яка панувала в продукції і яка привела до конкуренції і світової війни, виріб продуктів і їх розподіл будуть зорґанїзовані по одному наперед виробленому плянї, який будуть переводити всї, не ізза страху, а знаючи його необхідність.

22. Які переваги комунїстичного ладу над капіталїстичним?

Скорий розвиток всего людства. Всї сили, які йшли на клясову боротьбу: на страйки, війни, революції і на їх здушенє (на державну власть), підуть на загально-корисну працю, яка буде вестись в найбільших фабриках заводах, в сільських господарствах при помочи найбільш удосконалених машин і знарядів. Тим самим всїм прийдеть ся незрівнано менше працювати, всї члени комунїстичного суспільства зможуть ужити свій свобідний час на занятє науками, штукою і т. д.

Достаточна скількість продуктів дасть можливість задовольнити потреби всїх.

3. лекція-розмова.

ІНТЕРНАЦІОНАЛ І Р. К. П.

Інтернаціонал, його походжене, завданя, орґанізація в звязи з історією Р. К. П. — Значінє III. Інтернаціоналу і всесвітно-історична роля Р. К. П.

1. Чи давно між пролетаріятом і буржуазією відбуваеть ся боротьба?

Від того часу, від коли істнують заводи, фабрики, відколи істнує капіталїзм, робітники завсїгди стреміли до того, щоби освободити ся від експльоатації і обєднували ся для боротьби з капіталом в професійні союзи і політичні партії.

2. Чи можуть працюючі маси побідити в тій боротьбі, борючись окремо в кождім краю?

Ні, не можуть. Єсли робітники побіджають в однім краю, то буржуазія инших країв піде на поміч тій державі, де буржуазія побіджена. Єсли-ж робітники всїх країв виступають спільно і зорґанїзовано, то буржуазії приходить ся уступати.

3. Чи давно освідомились пролетарі всїх країв про те, що їх сила в обєднаню?

Єще в 1847 році великий вожд робітничої кляси, Карл Маркс, спільно з Енґельсом написав Комуністичний Маніфест, в котрім і видвигнув клич "Пролєтарі всіх країв, єднайте ся". На міжнародній виставі в столиці Анґлії, Лондоні, стрінулись робітники ріжних країв. Тоді показалось, що робітники у всіх краях є в однаково тяжкім положеню. Анґлійські робітники жалілись, що підчас страйку їх хазяї наняли французьких робітників і страйк зістав зломаний. Французькі робітники говорили, що вони не знали про те, що в Анґлії страйк, і що вони йдуть проти своїх товаришів. Стало ясно, що треба виступати спільно.

4. Як осягнено обєднанє робітників ріжних країв?

В 1864 році в Лондоні засновано перше міжнародне товариство робітників, т. є. Перший Інтернаціонал, котрий істнував 12 літ, поширюючи серед робітників всіх країв думку про необхідність обєднаня для революційної боротьби.

5. Чому упав Перший Інтернаціонал?

В нім не було ідейної єдности і, хоч в нім було много робітничих провідників ріжних країв, то робітничі маси мало єще про него знали. В 1871 р. члени Першого Інтернаціона-

лу брали участь в повстаню парижських робітників (Парижська Комуна) і коли буржуазія здавила повстанє, переслїдуваня Інтернаціоналу зовсім загальмували його дїяльність і без того вже підорвану внутрішними незгодами.

6. Коли і чому повстав Другий Інтернаціонал?

Після розпаду Першого Інтернаціоналу зі збільшаючим ся розвитком промислу в ріжних краях повстають і розвивають ся соціялїстичні партії. Для порозуміня спільної їх дїяльности в 1889 р. в Парижі зібрав ся міжнародний соціялїстичний конґрес (зїзд) і там зістав заснований Другий Інтернаціонал (він істнував до 1914 р.), котрий постановив святкувати день 1-го мая, як день міжнародної солїдарности робітників, виробив подрібно соціялїстичну програму і на всїх своїх зїздах остро висловлював ся проти збільшаючих ся уоружень і заборчої полїтики держав.

7. Коли і чому розпав ся Другий Інтернаціонал?

Йому положила кінець світова війна в 1914 роцї. Соціялїстичні партії ріжних країв зрадили Інтернаціонал. Замість того, щоби валити свої буржуазні правительства, вони перейшли на їх сторону і стали піддержувати імперіялїстичну війну.

8. Чому соціялїстичні робітничі партії зрадили Інтернаціонал?

Тому, що буржуазія з величезних доходів, які вона отримувала з грабіжі захоплених областий, давала прибавку до заробітної платнї кваліфікованих робітників, котрі так само, як і робітничі провідники, пересяклись думкою, що робітнича кляса заінтересована в заборчій політиці своєї буржуазії.

9. На які части розпав ся Другий Інтернаціонал?

На три течії. У всїх краях соціялїстичні партії розкололись на соціял-шовінїстів, центристів і комунїстів.

10. Що проповідують соціял-шовінїсти?

Соціял-шовінїсти — се отверті зрадники робітничої справи, котрі проповідують піддержку буржуазній державі і оборону "вітчини" угнїтателів. Такими є напр. Керенський і Церетелї — в Росії, Шайдеман — в Німеччинї.

11. Хто такі є соціялїсти "центра"?

Се ті, котрі хитають ся між комунїстами і соціял-шовінїстами, бажають помирити пролєтаріят з буржуазією і тим самим, ослаблюючи його, вони його зраджують. До тих соціял-зрадників належать, наприклад, в Росії Мартов, в Німеччинї — Кавцький.

12. Чи істнує тепер Другий Інтернаціонал?

Так, але як канцелярія розбійничого союза капіталїстів “ліґи націй”. Соціял-зрадники кілька разів пробували відродити його, але їм се не вдало ся, а все більше робітничі маси і найбільші робітничі партії ріжних країв прилучали ся до Третого Інтернаціоналу.

13. З кого сформував ся Третий Інтернаціонал?

З тих соціялїстів, які входили в Другий Інтернаціонал, але котрі з самого початку війни пізнали, що піддержувати свою буржуазію — значить, зраджувати всю робітничу клясу, обовязком котрої є повалити ту буржуазію.

14. Які партії лишились вірними робітничій клясї?

В Росії се була партія большевиків, котра від самого 1914 року проголосила війну війнї і предсказала горожанську війну, як наслїдок імперіялїстичної війни. В Нїмеччинї з вірних соціялїзмови сформувалась партія спартаківців на чолї з Карлом Лїбкнехтом і Розою Люксембурґ. В инших краях з розколу старих партій також сформувались ліві, котрі стояли за революцію.

15. Як і коли обєднались всї ті партії?

Єще підчас світової війни в Швайцарії на

двох нарадах були спроби обєднати ся. Після Жовтневої Революції, Росія, де власть взяли робітники і селяни, стала центром світової революції, і партія большевиків, яка приняла назву комунїстів, стала її першим віддїлом. Під впливом російської революції комунїстичні партії сформувались і в инших краях. В місяцю марті 1919 року в Москві відбув ся перший зїзд всїх тих комунїстичних партій ріжних країв і на нїм засновано Третий Комунїстичний Інтернаціонал.

16. Чому партія большевиків, а також і инші партії переіменувались в "комунїстів" і сам Третий Інтернаціонал назвав себе "Комунїстичним"?

Тому, щоби вже з самої назви було видно, що вони вірні заповітам Карла Маркса, що вони йдуть шляхом безпощадної боротьби з капіталом, як її проголосив Комунїстичний Манїфест єще в 1847 р. І єще тому, що назву "соціялїст" забогато вже опоганено зрадниками і катами робітничої кляси — як Керенський або Шайдеман.

17. Чому партія комунїстів називалась попередно большевиками?

Вона повстала з Російської Соціял-Демократичної Робітничої Партії, котра почала ор-

ґанізуватись в 1897 р. На другім зїзді Р. С. Д. Р. П. в 1903 роції в Лондоні відбув ся розкол: часть була за згодою з буржуазією, часть проти. Серед присутних на зїзді перших було менше, а другі при голосованю отримали більшість голосів. Перших назвали "меншевиками", а других "большевиками" ("меншіст" і "більшість").

18. Що дав Другий Зїзд Комуністичного Інтернаціоналу?

Другий Зїзд, котрий відбув ся в липні 1920 р. в Москві, зробив підсумок праці Інтернаціоналу, починаючи від першого зїзду. Виявило ся, що за той рік Комуністичний Інтернаціонал здобув найбільші робітничі партії ріжних країв і що навіть провідники угодовських партій щоби обманути робітників, підфарбовують ся під краску комуністів.

19. Які є головні постанови II. Зїзду Комуністичного Інтернаціоналу?

На нім вироблено і принято Статут Інтернаціоналу, т. є. постанову про те, з кого складаєть ся Інтернаціонал, як збираєть ся, хто ним руководить і які партії мають право входити до него. Рішено принимати до Комуністичного Інтернаціоналу тільки такі партії, котрі не на словах, а на ділї доказали свою вірність про-

лєтаріятови. Дальше намічено ряд найважнїйших вказівок, як і в якім краю повинні вести себе комунїстичні партії.

20. Яке є значінє Р. К. П. і Комунїстичного Інтернаціоналу в світовій революції?

Комунїстичний Інтернаціонал являєть ся штабом світової революції, котрий руководить революційними робітниками всїх країв. Рос. Ком. Партія, — се передовий відділ Комунїстичного Інтернаціоналу; вона перша підняла його прапор, перша побідила і збудувала Совітську Росію, звідки до всїх країв світа тече "большевицька зараза""; Р. К. П. служить міжнародному пролєтаріятови смолоскипом і опорою в боротьбі.

4. лекція-розмова.

РАДЯНСЬКЕ БУДІВНИЦТВО.

Радянська власть, як форма диктатури пролетаріяту (Конституція У. С. Р. Р.). — Зовнішна політика радянської власти і право націй на самовизначенє. — Армія. — Міліція. — Надзвичайні (Чрезвичайні) Комісії. — Суд.

1. Яким робом взяв пролєтаріят в Росії і на Україні власть в свої руки?

За посередництвом Рад. Єще підчас революції 1905 р., а опісля в 1917 р. повстали Ради робітничих і жовнірських депутатів для боротьби з буржуазією. Жовтнева революція дала побіду кличеви "Вся власть Радам", і Ради робітничих, жовнірських і селянських депутатів стали при власти.

2. Для чого служили і служать пролєтаріятови Ради?

Для здійсненя пролєтарської диктатури, для того, щоби всіма правами користувався виключно пролєтаріят: для буржуазії нема місця при власти в робітничо-селянській державі.

3. Значить, при радянській власти нема демократії (рівности всіх горожан)?

Радянська власть здійсняє пролєтарську демократію. Робітники і селяни за посередництвом своїх рад, професійних союзів, фабричних комітетів правлять краєм, а буржуазії радянська власть отверто заявляє, що її не допустить до правліня державою.

4. Що таке буржуазна демократія?

Буржуазія — маленький гурток богачів — не може отверто признати ся, що вона править міліонами працюючих. Тому вона обманює їх, кажучи, що вона править від імени всего народу, а на ділї дає йому право тільки на папері.

5. Що робить радянська власть, щоби дати можливість працюючим здійснити свої права?

Щоби працюючі могли свобідно збирати ся і устроювати свої союзи — радянська власть дає для їх розпорядимости найліпші приміщеня; щоби вони могли свобідно висловлювати свої думки — в їх руках находять ся всі друкарнї і видавництва; всім працюючим є забезпечений доступ до зная і до безплатного образованя.

6. Чи всі працюючі є рівноправні?

Так, радянська власть дає женщині-робітниці або селянці такі самі однакові права як і мущині; женщини всюди є зрівнані з мущинами і однаково повинні брати участь в правліню краєм. Тому радянська власть освободжує женщи-

ну від тягару домашного господарства, щоби дати її можливість стати на рівні з мущиною. Не робить також радянська власть ніякої ріжниці між працюючими иншої національности або релігії.

7. Як будуєть ся радянська власть?

Так, щоби найширші маси працюючих на місцях брали в ній участь, причім всі окремі части краю звязані між собою за посередництвом центральної власти.

8. Хто має право вибирати і бути вибраним до Рад?

Всі працюючі. Ті, що жиють з чужої праці не мають права вибирати до Рад і бути вибраними.

9. Яка є форма будівництва радянської власти?

Радянська власть будуєть ся з низу. Від сільської Ради до волосного зїзду Рад, котрий вибирає волосний Виконком (виконавчий комітет), звідси до повітового (уїздного) зїзду (увиконком), від повітів до ґуберніяльного зїзду (губвиконком) і нарешті від ґуберній до Всеукраїнського Зїзду Рад, котрий являєть ся найвисшою властю в державі.

10. Хто править в період між зїздами?

Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (В.Ц.В.К.) і Рада Народних Комісарів (Раднарком), які вибирають ся на Всеукр. Зїзді Рад.

11. Які є завданя членів Рад?

Вони повинні не тільки голосувати і ухвалювати ті чи инші рішеня, але вони самі переводять їх в житє. Так, наприклад, члени В. Ц. В. К. працюють в його відділах, народних комісаріятах. Таким робом Ради не можуть відорвати ся від мас. Крім того, виборці можуть відкликати кождого депутата з Ради.

12. Яке є завданє місцевих Рад (ґубернїяльних, повітових, волосних і сільських Виконкомів)?

Підчиняючись висшій Раді, місцева Рада вирішує всі питаня в границях своєї місцевости. Свої ухвали вона переводить через свої відділи. Кождий відділ підчиняєть ся місцевому Виконкому і в той сам час виконує вказівки відповідного висшого відділу (означеного Народного Комісаріяту).

13. Де оголошені всі ухвали про радянську власть?

В Конституції (основнім законі) Української Соціялїстичної Радянської Республики (У.С.Р.Р.) вони виложені подрібно. Там проголошуєть

ся також, що вони тимчасові, як і вся власть, поки не знищить ся поневоленє людини людиною.

14. Як відносить ся радянська власть до окремих народностий?

Вона признає рівність окремих народів і дає їм право на свобідне самовизначенє аж до відокремленя і сформованя самостійних держав. Кожда нація (народність) може свобідно розвиватись, мати Ради, школи і т. д. на своїй мові, а Совітська Росія являєть ся лише Федерацією (свобідним союзом) окремих національних радянських републик.

15. А як відносить ся радянська власть до инших держав?

Від самого початку свого істнованя радянська власть підпринимала всї кроки для того, щоби добити ся мира; вона йшла на тяжкі уступки (мировий договір Совітської Росії з Німеччиною в Берестї). Радянська власть не стремить до завойованя чужих областий і не хоче иншим народам насильно накидати радянський лад.

16. Для чого в такім разї істнує в радянських републиках армія?

Для борони робітників і селян від заграничної і внутрішної контрреволюції і для піддер-

жки пролєтаріяту инших країв в боротьбі з буржуазією.

17. Чи всї горожани відбувають свою військову повинність в армії?

Ні, радянська армія — є Червона Робітничо-Селянська Армія, і радянська власть мобілїзує до Червоної Армії тільки працюючих для оборони їх інтересів. Буржуазія відбуває свою військову повинність в запілю.

18. До кого належить власть в Червоній Армії і хто є в нїй командантами?

Власть в Червоній Армії належить до робітників і селян. Там, де прийшло ся заставити старих офіцирів віддати своє знанє на командантських посадах, там над ними установлено контролю в особі комісарів із робітників і селян.

19. В чім сила Червоної Армії?

В її свідомости. Завданя Червоної Армії є відомі кождому червоноармійцеви. Вона не збудована так, як буржуазна армія, на обманї, і червоноармійцї сповняють прикази не з страху, а з совісти, так як вони свідомі про необхідність оборони інтересів працюючих.

20. Що таке Всевобуч?

Загальне воєнне навчанє працюючих. Всї працюючі повинні, не відриваючись від про-

дуктивноі праці, учити ся воєнного діла, так щоби весь працюючий народ перетворив ся в робітничо-селянську міліцію і кожде місто, кожда волость були спосібні оборонятись кождої хвилї.

21. Що таке Ч. К. (чека) і як до неї треба відносити ся?

Ч. К. є Надзвичайна (Чрезвичайна) Комісія для боротьби з контрреволюцією, саботажем, шпіонажою і надуживанями, слїдить за всею підпольною роботою буржуазії, котра пробує вернути свою власть. Ч. К. — се вірний оборонець революції, тому працюючі повинні помагати її в боротьбі з буржуазією.

22. Який суд істнує при радянській власти?

Єдиний Народний Суд і Революційний Трибунал. В єдинім Народнім Судї наспівша справа там і вирішуєть ся, так що речинець між наступленєм справи і вироком короткий. Народні судії вибирають ся тільки з працюючих. Для того, щоби судити безпощадно і скоро контрреволюціонерів, назначують ся, а не вибирають ся, поруч з виборними Народними Судами, — Революційні Трибунали.

23. Як судить і які є кари пролєтарського суду?

Пролєтарський суд судить не після написаних законів, котрі ніколи не поспівають за житєм, а після революційної совісти. Кари в порівнаню з буржуазним судом, надзвичайно легкі, часто засуджують на публичну ганьбу, суспільні роботи, замість тюремного заключеня, і умовлені кари.

5. лекція-розмова.

РАДЯНСЬКЕ БУДІВНИЦТВО.

Орґанізація продукції (Ради Народного Господарства, главки, центри, колеґіяльні і одноособові управи промислом, роля професійних союзів, трудові армії, мілітаризація праці). — Фінанси. — Зовнішна торговля. — Охорона праці і здоровля. — Соціяльне обезпечене.

1. Як поступила радянська власть з фабриками і заводами капіталістів після Жовтневої Революції?

Вона відібрала всі великі средства продукції від буржуазії, але робітники не розділили їх між собою, а передали в руки своєї пролетарської держави, найбільшої своєї орґанізації, або, як то кажуть, знаціоналізувала їх.

2. Яка спадщина лишилась пролетаріятови Росії і України після імперіялістичної війни і Керенського та Петлюри?

Цілковите зруйноване всего господарства. Весь промисл працював тільки для війни, не було робочих рук, транспорт був зруйнований, недоставало найнеобхіднійшого: сирівців, палива, засобів поживи.

3. Як можна побороти розруху?

Для того треба було на початку відвоювати нафту, вуглє і хліб, що і зробила Червона Армія. Тепер потрібно поставити правильно справу продукції, підняти продуктивність всего господарства, котре повинно вестись після одного пляну.

4. Для чого потрібно вести господарку після одного пляну і після якому іменно?

Щоби побороти безладє, нерозраховану витрату сил і продуктів, радянське правительство починає з обрахунку того, що у него є і не робить наосліп: "соціялїзм — се учот" сказав т. Лєнін. Управа всім промислом повинна походити з центра, щоби окремі области господарства спільно переводили плян, вироблений сим центром.

5. Хто стоїть в радянській републиці на чолї промислу?

Найвисша Рада Народного Господарства, яка складаєть ся з представників Ради Професійних Союзів, В. Ц. В. К. і Раднаркому.

Поодинокі галузи промислу, котрі її підчиняють ся, є обєднані в "Главках" і "Центрах" (наприклад, Главвуголь обєднує весь промисл вугля, Центротекстіль — весь текстільний промисл).

6. Яка управа промислом на місцях?

На чолі кождої фабрики стоїть фабрична управа, до якої входять робітники і спеціялісти-інжінєри, котрі посилають ся туди за згодою відповідного професійного союза. Фабрична управа, працюючи в згоді з місцевою радою народного господарства, підчиняють ся свойому "Главкови" або "Центрови".

7. Хто відповідає за завод або фабрику?

Ся відповідальність лежить не на колєґії (кількох особах), а на одній особі. Такої "одноособової управи" вимагає скорість ухвал (при колєґіяльних затрачуєть ся много часу на засіданя колєіґї) і необхідність установленя острої відповідальности.

8. Яке завданє професійних союзів в праці орґанїзації господарства?

Професійні союзи, утворені для боротьби з буржуазною державою, тепер, в пролєтарській державі, йдуть з нею рука об руку, і вона (держава) за посередництвом їх переводить в житє свої пляни. Головне завданє професійних союзів — се притягнути всю робітничу масу до орґанїзації промислу і підняти продуктивність.

9. Якою повинна бути трудова дисціпліна?

Вона повинна бути свідомою і товарисько-

ю. Радянські республики повинні завести здаванє звітів, встановити норму вирібки, боротися проти затрачуваня марно часу, але опиратися при тім на свідомість працюючих, на самодіяльність мас і товариську взаїмну контролю.

10. Що таке мілїтаризація праці?

Се перебудованє праці на воєнний лад, найліпший спосіб використати робітничу силу. Радянська власть мобілїзує кваліфікованих робітників, переводить обовязкову трудову повинність, переносить робітничу силу на случай потреби з одного місця на друге і поновно її розпреділює.

11. Яким робом радянська власть використовує буржуазних спеціялїстів?

Сучасна велика продуктивність неможлива без інжінєрів, механїків, хеміків і учених. Із робітничих рядів покищо радянська власть спеціялїстів не має і вона купує буржуазних спеціялїстів і заставляє їх працювати і навчати робітників. Многі з буржуазних спеціялїстів, котрі саботажем (злобним відмовленєм ся від праці) боролись проти радянської власти, тепер втягнулись в працю і починають служити радянській власти не зі страху, а з совісти.

12. Що таке трудові армії?

Се части Червоної Армії, які виконали свої

боєві завданя, побідивши ворога, котрі однак не можуть бути розпущені, бо імперіялїсти все єще нападають на радянські републики, і тому їх тепер використовуєть ся для праці. Такі армії лишають ся ґотовими до бою і працюють коло такої роботи, де вимагаєть ся велика скількість некваліфікованих робітників (заготовленє топлива, будованє зелїзниць і т. п.).

13. Що таке комунїстичні суботники?

Се добровільна праця в свобідний час. Суботники вперше почали переводити робітники-комунїсти Московсько-Казанської зелїзної дороги, тепер по цїлій Росії і Українї беруть в них участь працюючі маси. Продуктивність праці на суботниках звичайно висша нормальної, але головне їх значінє в тім, що вони усувають ріжницю між тими, хто працює фізично і тими, хто працює умово: в них беруть участь комісарі, предсїдателї Рад і ин. нарівнї з чорноробами.

14. Як відносить ся радянська власть до дрібного промислу?

Радянська власть не відібрала у дрібних продуцентів (ремісників, кустарів) їх средства продукції і не підпринимає проти них насильних кроків. Наоборот, радянська власть піддержує кустарів, постачаючи їм сирівців і топ-

лива, віддаючи першенство тим, котрі входять в артїлї і товариства. Тим самим даєть ся полекшу для переходу дрібного промислу до великого — комунїстичного.

15. Як і чому радянська власть стремить до відновленя торговлї з иншими краями?

Тому, що нї один край не може розвивати ся без тих продуктів, які виробляють ся в инших краях і без сирівців, які звідтам привозять ся. Для того треба побідити контрреволюцію, так як капіталїстичні держави, бачучи силу радянських републик, з охотою будуть торгувати з ними. А з тими краями, де пролєтаріят побідить, радянські републики повинні будуть установити найтїснїйший господарський союз. Цїль радянських републик є обєднати господарство цїлого світа після одного пляну.

16. Що таке банки і як до них відносить ся радянська власть?

Банки — се рахункові канцелярії капіталїстів. Тому радянська власть в Росії сейчас же після Жовтневої Революції захопила банки і тим самим відібрала всї грошеві вклади капіталїстів. Захоплені банки радянська власть обєднала в Єдиний Народний Банк, котрий служить центральною бухгальтерією радянській републицї.

17. Яке значінє гроший і які фінанси Совітської Росії і Радянської України?

Хотяй радянська власть без гроший обійти ся еще не може, то гроші все більше тратять своє значінє і витісняють ся безгрошевою розплатою між державою і робітниками (натуралїзація заробітної платнї) і товарообміном. Средства, які витрачає пролєтарська держава, на девять десятих представляють собою господарські розходи, які йдуть на управу продукцією, і тільки одна десята часть йде на не продуктивний розхід — на оборону републики.

18. Що таке охорона праці і як її будує радянська власть?

Се є такий стан праці на фабриці, заводі або в рільництві, при котрім робітник охороняєть ся від нещасних случаїв, від професіональних недуг (в наслїдок довгого занятя коло одної професії), і взагалї від вироджeня. Тому радянська власть скорочує час праці, охороняє женщин і дїтий і заводить на фабриках технїчну і санїтарну обстановку, причім притягає для здїйсненя охорони праці найширші робітничі маси шляхом Інспекції Праці. Основні закони праці виложені в "Кодексї законів про працю".

19. Як охороняє радянська власть народне здоровлє?

Всї приватні шпиталї, санаторії, курорти, аптеки стали народною власністю, всї медичні робітники зістали зареґістровані і змобілїзовані для боротьби з епідеміями (заразливими хоробами, як тиф і холєра).

20. Що се таке соціяльне обезпеченє і як воно переводить ся?

Се піддержка, котру радянська держава дає всім безробітним і непрацездатним на случай слабости, скалїченя, вагітности, старости, раненим червоноармійцям, сїмям червоноармійців, потерпівшим від контрреволюції, затоплень, пожарів, нищим, бездомним дітям і т. д. Вони отримують запомогу, пенсії, додаткові продовольчі картки і т. д.

6. лекція-розмова.

РАДЯНСЬКЕ БУДІВНИЦТВО.

Земельна політика радянської власти. — Відношенє до селянства. — Продовольче питанє.

1. До кого належала земля за царя і яке було положенє селян?

Селянам належало тільки немногим більше одної третої части землї. Решта землї належала до держави, царя і його родини, церков, монастирів, поміщиків (дідичів) і богатих козаків. В центральній Росії на кожду родину припадало середно 2—3 десятині управної землї. Найбіднійше селянство находилось в повній неволї у поміщиків, куркулїв і торговців.

2. Що дала Жовтнева Революція селянам?

З переходом державної власти до рук Робітничо-Селянських Рад, вся земля зістала відібрана від поміщиків, церков, монастирів, царської родини, злишка від куркулїв і передана селянам.

3. Як дала радянська власть землю селянам?

Після закону про соціялїзацію землї приватну власність на землю знесено. Вся земля стала власністю працюючих Росії і України і від-

дана в безплатне користуванє всїх тих, хто бажає її обробляти власною працею, без нанятих робітників. Вся земля розділюєть ся відповідно до числа осіб в родинї в не більшій скількости, чим кождий може обробити.

4. Як селяни поступили з поміщицькими землями і що з того вийшло?

Селяни перевели подїл: вони подїлили не тільки землю, але й худобу, інвентар і доми. Таким робом много бідняків як і попередно остали бідняками, так як на кожде господарство з поодинока не вистарчало нї коний, нї інвентаря, нї худоби. Бідняки, будучи не в станї обробляти отриману землю, примушені уступати її богатим селянам.

5. Що таке гуртове оброблюванє землї?

Щоби бідняки були в силї користувати ся одержаною землею, вони повинні замість одноособового обробленя, обробляти її спільно. Вся земля в селї без дїленя її на полоси, обробляєть ся спільною працею всїх селян зі всїми кіньми і господарськими знарядами.

6. Чому гуртове оброблюванє землї вигіднїйше для селян?

При гуртовім оброблюваню є можливе заведенє замість трохпільного, многопільне господарство, що дає лїпший урожай, обробля-

єть ся земля червоноармійців, хорих і т. д., котра в противнім разї була-б не оброблена; селяни таким робом привчають ся до товариської працї.

7. Що таке сїльсько-господарська артїль?

Коли селяни при гуртовім оброблюваню землї відмовляють ся від приватної власности на свої конї, сїльсько-господарські знаряди і машини, тодї творить ся артїль. Артїль може спільними зусилями набути, замість менше удосконалених машин, — більше удосконалені, наприм'ір: замість десятка кінних молотїлок одну парову і т. п. Таким робом сїльсько-господарська артїль єще більше, чим звичайне гуртове оброблюванє землї улекшує працю всїх її членів.

8. Чим відріжняєть ся сїльсько-господарська комуна від артїлї?

В комунї є спільним не тільки праця, конї, знаряди і машини, але і весь скот, урожай, помешканє з меблями, їда, виховуванє дїтий. Комуна не тільки продуктивне, але і споживче обєднанє.

9. Які вигоди дає комуна?

Комуна є в станї уживати найвідповіднїйші машини, заводити расову худобу, працювати під руководством аґрономів — кождий робіт-

ник по своїй спеціяльности. Замість малих хатинок будують ся великі будинки для спільного мешканя зі всіма вигодами, спільною кухнею, діти виховують ся в школі комуни, скорочуєть ся день праці, житє стає лекшим і вільнїйшим.

10. Що се таке радянське господарство?

Се велике сільське господарство, котре орґанізує сама радянська власть на тих відібраних в 1917 р. у поміщиків землях, котрі заховали ся від розхопленя. В радянськім господарстві діло поставлено взірцево, там показуєть ся дооколичним селянам перевагу великого землеволодіня, їм даєть ся поміч, устроюєть ся сільсько-господарські школи, лекції, вистави, майстернї для ремонтованя машин і т. д.

11. Що се таке міське земельне господарство?

На землї, що належить до міста, міські віддїли Рад орґанізують головним робом огороди, молочні ферми, з посївом споживчих трав і земельних плодів. Такі господарства мають велике значінє для живленя міст овочами, крупами, молоком і зближають робітників з селянами.

12. Які инші кроки підпринимає радянська власть в рільництві?

Вона орґанізує засів облогуючих земель, пе-

ретворює неуправні землї в управні (осушуванєм болот, штучним наводнюванєм, корчованєм і т. д.), налагоджує виріб сільсько-господарських знарядів і машин, мобілїзує аґрономів і ветеринарів, пересиляє селян з центра на богаті землею окраїни, помагає дрібному селянському господарству.

13. Як помагає радянська власть дрібним селянським господарствам?

Заосмотрює їх улучшеним насїнєм; помагає в полїпшуваню селянського скота; дає безплатну аґрономічну і ветеринарну поміч; устроює виплатні пункти, з котрих селянам дається на виплат сільсько-господарські машини; устроює ремонтні майстернї для знарядів і машин.

14. Чи можуть селяни і робітники обійти ся однї без других?

Нї. Робітничій клясї, щоби відбудувати промисл, треба хлїба, котрий виробляють селяни, а селянинови потрібна робітнича кляса, котра може дати йому зелїзо, машини, мануфактуру. Тільки спільним союзом вони побідять розруху.

15. Чи всї селяни однаково відносять ся до радянської власти?

Нї. Однї користають з наємної працї, не віддають робітничо-селянській державі злиш-

ків хліба по твердій ціні, а перегоняють його на самогонку або спекулюють ним. Се куркулї — виновники голоду, котрий терпить робітнича кляса. Вони аґітують проти радянської власти, устроюють повстаня або пролазять до Рад і під іменем радянської власти кривдять бідняків. Ті селяни, котрі обробляють землю самі і віддають злишки хліба державі по твердій ціні — се середняки. Вони стоять за радянську власть, але часто по своїй несвідомости підпадають під вплив куркулїв. Бідняки — се ті селяни, котрі не в силї вести самостійне господарство; вони лучать ся в артїлї, комуни, працюють в радянських господарствах і стоять по сторонї радянської власти.

16. Як відносить ся радянська власть до куркулїв, середняків і бідняків?

Тов. Лєнїн сказав: "Ограб куркуля, не скривдь середняка і дай біднякови", се значить, що в куркуля, котрий ховає злишки хлїба і спекулює ним, радянська власть силою його відбирає, і єсли куркуль піднимає оружне повстанє, то радянська власть безпощадно з ним розправляєть ся, але з середняком радянська власть заключає союз, дїлає на него шляхом перекону-ваня, доказує йому на примірі, що йому вигіднійше йти з нею, чим з куркулями. Бідноту, ко-

тра не має злишків, радянська власть забезпечує поживою і товарами на рівні з иншими селянами і стремить злучити бідноту, щоби вона була твердою опорою в селї. Працюючі селяни, за виїмком куркулїв, беруть участь в правлїню Р.С.Ф.С.Р. і У.С.Р.Р. В Росії, напримір, предсїдателем В.Ц.В.К. є селянин-середняк тов. Калїнїн.

17. Що се таке хлїбний монополь?

Се такий порядок, при котрім всї злишки хлїба не продають ся купцям, спекулянтам або покупцям на базарі, а віддають ся прямо державі за гроші або в заміну за міські товари. Радянська власть не може допустити, щоби одні обжирались, а другі пухли з голоду. Споживчими продуктами, необхідними для житя всего населеня, повинні розпоряджати ся не поодинокі особи, а держава, котрій треба забезпечити армію, промислових робітників, служачих, приюти, шпиталї і т. д.

18. Як переводить ся хлїбний монополь?

За посередництвом розверстки. Народний Комісаріят Продовольчих Справ (Наркомпрод) робить розкладку потрібної скількости хлїба, мяса і т. д. після ґуберній відповідно до їх продуктивности. В ґуберніях знова роблять розподіл після повітів, волостий і сіл. В селї роз-

верстка повинна переводитись не після особи і не після господарства, а після скількости злишків. Необхідну скількість поживи для сїмї, прокормленя худоби і засїву залишаєть ся в господарстві. При такім порядку середнякови прийдеть ся давати не дуже много, біднякови — зовсїм мало або нїчого, або він єще сам отримує, а куркулеви, розумієть ся, прийдеть ся розперезати ся.

19. Що се таке тверді цїни?

На важнїйші споживчі продукти (муку, хлїб, крупи, зерно, товщі, мясо, масло, сало і ин.) радянська власть настановляє цїни, висше котрих нїхто не має їх продавати. Єсли-б не були настановлені тверді цїни, то дорожнеча зросла би так, що сї продукти змогли-б купувати лише спекулянти. Але і трудовий селянин від підвисшеня цїн на средства поживи нїчого не виграє, так як воно витворює підвисшенє заробітної платнї для робітників і зріст цїн на товари міського виробу.

20. Як заосмотрюєть ся село товарами міського виробу?

Радянська власть стараєть ся забезпечити село фабричними товарами по твердим цїнам, котрі видає через продовольчі орґани. При тім село або волость отримують фабричні товари

тільки тоді, коли вони виконали розверстку, і товари розділюють ся між селянами рівномірно, независимо від того, скільки котрий селянин дав злишків. В теперішний час, розуміється, село отримує мало, так як промисл тільки що відживає і привіз товарів зза границі тільки почав ся.

21. Як відносить ся радянська власть до приватної торговлї?

Велику торговлю радянська власть знищила тим, що відібрала у буржуазії торговельні склади і запаси товарів, використавши при тім великі маґазини, служачих і т. д. для своїх продовольчих відділів. Але дрібну торговлю радянська власть не забороняє, тому, що вона сама єще не в силї цілком її замінити. Дрібна торговля щезне лише постепенно, в міру того, як держава пічне сама виробляти всї продукти.

22. Хто розділює продукти в Совітській Росії і Радянській Україні?

Головним робом кооперативи. Попередно вони обслуговували тільки сїльську і міську дрібну буржуазію. Тепер вони обслуговують всїх горожан і находять ся під контролею працюючих. Кождий горожанин стає членом споживчого товариства і приписуєть ся до означеного розподїльного пункту.

23. Як розділюють ся продукти?

Через розруху продуктів є мало і приходить ся ограничувати їх видачу. Пайки видають ся по карткам так, що непрацюючі отримують менше, працюючі більше, тяжко працюючі єще більше (клясовий пайок — 3-ох катеґорій). Так переводить ся клич: "не працюючий, хай не їсть". Крім того, робітники в особливо важних (ударних) галузях промислу, виробляючих зверх норми, отримують додаткові пайки (преміяльна система).

24. Який буде розділ при комунїзмі?

На першій ступені комунїзму такий самий, як і при радянській власти: кождий буде отримувати після своєї праці, тільки більше чим тепер, тому, що буде подостатком всего. Але пізнійше, коли всего буде досить, кождий буде брати після своїх потреб і, так як накопичувати буде непотрібно, ніхто не возьме більше, чим зможе зужити.

7. лекція-розмова.

РАДЯНСЬКЕ БУДІВНИЦТВО.

Боротьба за духове розкріпощене працюючих: реліґія і комунізм, церква і держава, боротьба з національними пересудами (антисемітизм), народна просвіта.

1. Що таке реліґія?

Се віра в тайну, в невідоме, віра в "тамтой світ", у многих богів, або в одного верховного бога. Реліґій істнує кілька видів: поклонюване ся духам предків, силам і явищам природи і ріжним предметам; поклонюване ся многим богам (многобожіє); поклонюване ся одному богу (єдинобожіє). Кождий з тих видів ділить ся на ріжні реліґії, наприклад: христіянство, юдейство, магометанство, буддизм і т. д., і кожда з них має в свою чергу много течій. Всїх реліґій на земській кулї начисляєть ся много тисяч і кожда з них уважає себе одиноко правильною.

2. Яка є роля реліґії в житю людства?

"Реліґія є опіюмом для народа", — сказав Карл Маркс. Реліґія всїх часів і народів була

помічним средством правлїня для маючих кляс, для лекшого поневоленя народних мас.

3. Чому релїґія і комунїзм незгідні з собою?

Тому, що комунїзм є оснований на науковій студії людського суспільства і в науцї нема місця для надприродних сил. Крім того, комунїзм опираєть ся на природничі науки, котрі противорічать всякій релїґії.

4. Як комунїсти відносять ся до релїґії?

Не маючи самі нїяких релїґійних пересудів, вони розуміють, що переслїдуванє віри тільки збільшає фанатизм віруючих. Тому в Совітській Росії і Радянській Українї і проголошена свобода вірити і не вірити. Але комунїсти борять ся з відсталістю мас, просвічаючи їх, розкриваючи релїґійні обмани (мощі), стараючись притім не зневажати віруючих і знаючи, що остаточно релїґія при комунїзмі відомре, коли всї будуть працювати після пляну і зможуть вповнї спізнати як суспільство, так і природу, де нїчого не буде для них тайного.

5. Що таке церква?

В православнім християнськім катехизмі сказано, що церква є товариством людий, обєднаних одною вірою, тайнами і т. д. Але після понятя комунїстів, церква є товариством людий (попів, монахів і т. д.), обєднаних жере-

лами доходу на рахунок темноти і невіжества віруючих.

6. Які були взаїмовідносини православної церкви і держави при царизмі?

Православна церква користувалась покровительством держави. Духовенство отримувало величезну платню, церква володіла великими землями і т. д. За те церква і піддержувала державу: духовенство молило ся за царя і його рід, виховувало народні маси в послуху властям, благословило жовнірів бити ся в імперіялїстичній війнї і т. д. і т. д.

7. Чому і як радянська власть віддїлила церкву від держави?

Тому, що радянська власть не хоче обманювати народ і її непотрібна піддержка якої-б то не було церкви і уважає невигідним для народа платити духовенству платню; радянська власть відібрала у духовенства землю, право реґістрації шлюбів, уродин і смерти, признала законним цивільний шлюб, а не церковний і, нарештї, скасувала науку релїґії в школї (віддїленє школи від церкви).

8. Чи віддїленє церкви від держави означає переслїдуванє віруючих і духовенства?

Нї. Духовенству і віруючим свобідно дозволяєть ся виконувати релїґійні обряди, у-

држувати церкви і т. д. Кождий може вінчати ся в церкві, але слюб уважаєть ся законним тоді, коли він зареґістрований в Раді. Також кождий може учити своїх дітий закону божого, але не в школї, а своїм коштом.

9. Що таке національна ненависть, звідки вона взялась і хто її піддержував?

Се ворожнеча між ріжними націями (народностями). Вона лишилась як пережиток від того часу, коли поодинокі племена воювали одні з другими. Її використовує буржуазія для того, щоби розєднати пролєтаріят. Так царське правительство підготовляло і устроювало погроми проти Жидів і Вірменів, переслїдувало Поляків, Українців, Татар і т. д., щоби відвернути гнів працюючих від себе. Найбільше улюбленим средством царизму в боротьбі з революцією був антісемітизм — тровля Жидів, котру і тепер стараєть ся розпалити побіджена буржуазія.

10. Які цїли народної просвіти в Совітській Росії і Радянській Україні?

Дати безплатну і обовязкову для всіх просвіту. Просвіта повинна освободити працюючих від релїґійного обману, перевиховати їх в комуністичнім дусі, з маленьку розвинути у всіх людий стремлїнє до комунїзму.

11. Яке є дошкільне образоване при радянській власти?

Се є виховуване дітий від колиски до вступленя їх в школу. При буржуазнім ладі се було справою родичів. Радянська власть, бажаючи, з одної сторони, полекшити положене женщини освободженєм від домашного господарства і виховуваня дітий, з другої сторони, стараючись забрати дітий з під шкідливого впливу тих родичів, які не уміють їх виховувати — постепенно бере дошкільне виховуване на себе, устроюючи ясла, діточі сади, приюти і кольонії.

12. Яка школа істнує в Совітській Росії і Радянській Україні?

Єдина Трудова Школа, навчане в котрій є обовязкове і безплатне для всеї молодіжи від 7 до 17 літ. В Єдиній Трудовій Школі учать ся оба поли разом без ріжниці походженя. Вона не ділить ся на ґімназію, початкові і инші школи, а устроєна після одного пляну, причім наука злучена з працею. Укінчивші Єдину Трудову Школу можуть дальше учити ся в спеціяльних школах (технічній, робітничім університеті і т. д.).

13. Яке позашкільне образоване в Совітській Росії і Радянській Україні?

Радянська власть орґанїзує в найширших розмірах: лїквідацію (знищенє) неграмотности; видавництво і поширенє книжок, брошур, журналів і ґазет; курси, лекції, біблїотеки, читальнї, клюби в містах, селах і в Червоній Армії; утримує театри, музеї, охороняє памятники штуки; орґанїзує вистави і т. п.

М. ЛАН.

ХТО ТАКІ КОМУНЇСТИ І ЧОГО ВОНИ ХОЧУТЬ

Ціна 5 центів.

Другий наклад
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

Слово комуна —старе й означає спілку трудящих. Така спілка об'єднувала в собі бідняків робітників для поліпшеня свого економічного та політичного стану.

Ще з середних віків ми знаємо, що були такі комуни.

На прикінці XVIII. столїтя, коли майже по всїй Европі підняли ся перші революційні хвилї, — комуни обєднували свідомий революційний пролетаріят, який вимагав поліпшеня свойого політичного й економічного становища.

Члени такої комуни звали ся комунїстами, або просто комунарами.

Найбільшою комуною в історії являєть ся Париська з 1871 року, яка заклала першу цеглину диктатури пролетаріяту. Париська Комуна поклала першу грань між старим капіталїстичним ладом і будучим соціялїстичним, і навіки відгородила його від буржуазного. Хто читав історію Париської Комуни, той пересвідчував ся, що дійсне визволене будуєть ся тільки руками самих же трудящих. Комунїстична партія, се така пролетарська орґанізація, яка бореть ся за перемогу соціялїзму.

От як бачимо, само назвиско "комунїстична" — старе і се слово звязане з понятєм дійсної волї пролєтаріяту.

Приватна власність — основа капіталїстичного ладу.

Причина поневоленя одною клясою другої, се право на засоби виробництва продуктів.

Весь капіталїстичний лад іменно й ґрунтував ся на приватній власности.

Фабрикант мав гроші, сї гроші він пускав в оборот, наживаючи великі проценти всякий раз, збільшуючи свої гаманцї. Капіталїст купував фабрику, машини, сировину, наймав робітників, які виробляли йому нові товари. Сї товари йшли на базар, продавали ся і нова вже сума гроший, богацько збільшена, повертала ся знову до рук капіталїста.

А що-ж мали від сього величезні кадри робітників? Нїчого, окрім нещасного сухаря, який підтримував їх здоровлє, щоб богато працювати в фабрицї капіталїстів.

Се робило ся в фабрицї, те-ж саме й в хлїборобстві. Богачі покупили землю, знарядя і наймали сільських робітників, які в голодї зранку до ночі обробляли поля на користь поміщиків (дідичів).

Капіталісти, фабриканти та поміщики обєднувались в один гурток і утворювали велику свою спілку, котра звала ся державою. Щоб робітники не вимагали від фабрикантів збільшеня платні, щоб вони не змогли скинути сю державу, капіталісти утворили собі величезну армію з бідняків, мали своїх поліцаїв, богато продажних аґентів і тисячі всяких дрібних чиновників. Вся отся зґрая жила на здоровлї бідної трудящої кляси, обороняючи капіталістичну державу.

Отже, як бачимо, капіталістична держава се є нїщо инше, як спілка глитаїв-капіталістів. Та сказавши се, ще не видно всього лиха із того.

Фабриканти не мирили ся між собою, кождий з них хотів бути ще богатїйшим, чим він є, кождий хотів знищити других, щоб самому загарбати весь світ.

Фабриканти, вивозячи свої продукти на базар, конкурували між собою, і в сїй конкуренції більш дрібнїйші капіталісти примушені були здавати ся на волю більших.

При капіталістичнім господарстві продуктів вироблялo ся не стільки, скільки їх треба для споживаня, а навпаки кількість виробництва перевисшала потребу вживаня.

І ось коли стільки вже продуктів навироблялo ся, що їх не можна вже зараз продавати, на їх немає попиту, фабриканти складали свої товари в магазини, зачиняли на деякий час фабрики, робітників виганяли на вулицю. Таке явище звало ся промисловою крізою.

Та мало того, що фабриканти хотіли загарбати всі богацтва в своїй державі. Ні, вони виходили ще й за межі держави, вони намагали ся знищити фабрикантів другої держави, щоб поширити свій ринок для продажі товарів.

Тоді зчиняла ся війна.

Банкірі одної держави воювали з банкирами другої. Власне воювали не банкірі, а як раз бідна кляса.

Отже, як бачимо — війна є комерційна справа, а не вратоване якоїсь своєї батьківщини.

Ото-ж комуністична партія, партія міського пролетаріяту та трудового селянства й виступила до бою з сими глитаями банкирами.

Коли 25. жовтня (по стар. стилю) 1917 року російські комуністи захопили владу до своїх рук, вони зразу зруйнували весь апарат старої царської держави, як ненависне ярмо трудящого люду.

Всі фабрики націоналізували, тобто зробили їх власністю держави, землї церковні, поміщицькі, царські віддали до рук трудящого селянства.

Комуністи намагають ся перш-за-все зруйнувати право на приватну власність, від якої йде лихо.

Аґенти буржуазії обвинувачують комуністів в тім, що вони відібрали у богачів всі їх богацтва, але-ж не допускають поділеня його між трудящими.

Може й справді тут комуністи не так роблять, як слід би було? Може справді треба було би поділити й фабрики й заводи й землї на кожду душу?

Коли би так комуністи зробили, то се було би не визволенє трудящих, не зруйнованє капіталїстичного ладу, а тільки була би йому тимчасова поразка, а там знову зявила би ся приватна власність, зявила би ся знову нова буржуазія.

Бо що справді стало би ся, коли би поділити всі богацтва, відняті у буржуїв? Хіба робітник одержавши від сего поділу якусь пайку, чи колесо з машини, або селянин, одержавши голих дві-три десятини землї жив би лїпше?

Нї, се тільки привело би до ще гіршого лиха, до повного спльондрованя промисловости. І комунїсти навпаки, не пльондрують промисловости, а намагають ся піднести сю промисловість: вони стоять за те, щоб продукти виробляли ся спілкою трудящих.

Вони стоять за такий устрій держави, який зветь ся комунїстичним, бо при сьому устрою всї землї, богацтва належать не особі, а всїй спілцї трудящих: на їх має право тільки той, хто працює.

Отже такий устрій нищить з корінєм приватну власність, нищить подїл громади на кляси. Коли буде заведено такий устрій, то робити доведеть ся богацько менше чим при капіталїстичному ладї; бо з одного боку продукти будуть виробляти ся в тій кількости, яка потрібна для споживаня, а з другого боку буде поставлено побільше машин, щоб звільнити трудящих від постійної довгочасної працї.

Коли праця в фабриках буде три-чотири години, то вона не буде такою нудною, весь вільний час робітники будуть віддавати для науки і розривки.

Робітники будуть вчити ся, будуть винаходити нові машини й сим все поліпшувати виробництво.

Ось як бачимо, комуністична партія визволяє трудящу людину зі злиднів та неволї і виводить на широкий світ, на простір.

Щоби найкраще наладити нове господарство, необхідна його централїзація. Вона потрібна на се, щоби не було анархізму, коли то одна ґубернія не знає, що робить друга, щоби в однїй фабрицї не виробляло ся одного продукту більше, а в другій менше.

Необхідно, щоби трудящі маси у виробництві гуртували ся в самі великі спілки.

Є ще така партія, що зветь ся анархістами; ся партія проти централїзації, а за малесенькі гуртки. Анархісти не визнають ніякої влади, а словом: "всякий Ярема про себе розумій", — роби що хочеш. Коли би послухатись сеї партії і піти за нею, то заварила би ся така каша, що сам премудрий Соломон нічого не зумів би зробити. Комуністи-ж, скинувши стару державу, скасувавши право на приватну власність, стоять за спокій, порядок. Зразу, в переходову добу, від капіталїзму до комуністичного устрою — не можна перейти, через се комуністи утворюють останній ступінь державности, який зветь ся диктатурою пролетаріяту.

Через сей останній ступінь, через диктатуру пролєтаріяту трудящі перейдуть до комунїзму.

Що таке диктатура пролєтаріяту?

Диктатура пролєтаріяту — се державна влада робітників та селянства, котра душить буржуазію та поміщиків. Соціяльна революція нищить буржуазний лад і передає владу до рук трудящої кляси. Обійти ся без зелїзної робітничої влади не можна, бо коли би робітники захопили владу в свої руки, то вони довго не вдержали би ся. Буржуазія підтягла би ся, скинула їх і суворо помстила ся.

А для сього робітничо-селянська влада заводить свою армію трудящих, узброює її і веде запеклу боротьбу з буржуазією.

Робітнича влада не дає ніякого поратунку своїм ворогам.

А за се, за нашу пролєтарську міць всякі есдеки та есери (соціял-демократи та соціялїсти революціонери) називають комунїстів-большевиків насильниками. Сим дурним головам здаєть ся, що буржуазію можна вгомонити теплим словечком, можна уговорити її, щоб вона відмовила ся від влади, від експльоатації трудящої кляси.

Попробуй поговорити зі Скоропадським, Морозовим та поміщиками Потоцькими, Браницькими; попробуй, щоби вони відмовили ся від своїх богацтв!

Се химери, видумки буржуазних лакеїв. Соціяльна революція се не весілє, а запекла боротьба між двома клясами пролєтаріяту й буржуазії.

І тут комуністи справді без всяких сентіментів насилують буржуазію, щоби вона не сміла й пікнути й скорила ся робітничоселянській владі.

Звичайно, що як і всяка держава є власне насильство одної кляси над другою, то і робітничо-селянська держава є насильство робітників та селянства над буржуазією. Ся держава необхідна для трудящих, доки не буде до щенту знищена не тільки російська та українська буржуазія, але-ж і всесвітна.

Так, як робітники всього світа один за другого стоять, так само й буржуазія. Російській та українській буржуазії допомагали задушити пролєтарську владу банкирі французькі, анґлійські, американські, польські. Вони щедро посилали Колчакови, Петлюрі, Денїкінови, Юденїчови 12-дюймові гармати, скорострїли,

всяку зброю та одіж, гроші, щоби вони задушили повставших робітників.

Всесвітні банкирі добре розуміють, що коли в Росії та на Україні зміцнить ся робітничо-селянська влада, то й їм не з добром буде, бо пролетаріят побачить, де справжня воля, повстане, й їх теж постигне така доля, як нашу буржуазію.

Парлямент чи Влада Рад?

Комуністи є проти всяких демократичних републик, проти всякої парляментарської балаканини, бо демократична република нічим не відріжняєть ся від монархії, хіба тільки тим, що вона носить иншу назву. Хто був в демократичній Франції, Америці, той скаже, що там і каплі не менше експльоатуєть ся робітників, чим колись в царській Росії. В Америці та Франції немає царя. Так, там немає царя коронованого, за те там сидять справжні золоті царі, Ротшільди, Рокифелери та инші мілїярдери.

Ось вам й демократична держава! Стає ясно, що справжною робітничою владою, висловом волї трудящої кляси, мусять бути тільки ради робітничих і селянських депутатів.

А щоби до сих рад не пролїзли всякі буржуї та їх наймити, пролєтаріят касує права всїх не трудящих вибирати чи бути вибраними до рад.

Соціялдемократи дорікають комунїстам, що вони проти загального виборчого права. Так, се правда, большевики не дають права буржуазії. Всї свободи виборів, друку, недоторканости належать тільки робітничій клясї.

Що було би, коли би сими всїми свободами користувала ся й буржуазія? Вона скоро звалила би пролєтаріят і знову запанувала над усїма земними благами, бо буржуї хитрі і орґанїзовані, мають богацько гроший, всякими підкупами добили би ся свого. Дозвольте буржуям хоч одну якусь свободу, скажім, видавати їм свої часописи, то вони-ж розпустять такі брехнї і поведуть таку аґітацію проти робітничої влади, що затурканий, забитий бідняк зібєть ся з панталику й не зможе розібрати ся де правда й де кривда.

Робітнича влада не мусить сього допустити, всї знаня, часописи, школи мусять бути тільки для трудящих.

Отже диктатура пролєтаріяту — се є влада трудячої кляси над буржуазією й останна

державна ступенька до комуністичного ладу, де не буде ні кляс, ні богатих, ні бідних, а всі будуть однакові, вільні члени — спілки трудящих.

Що таке націоналізація?

Установи, що обєднують капіталістичну промисловість і є її керовниками, се банки.

Банки се, власне, скарбниці поміщиків та фабрикантів. Фабриканти весь свій здобуток, котрий одержують від експльоатації пролетарських мас, поділяють так: частина йде на гарну одіж, смачні страви, театри, школи, піяцтво, та взагалі всяку розпустність, а частина кладеть ся в банки на великі проценти.

Банкирі сих гроший не держать, а пускають їх в хід.

Вони дають одному, то другому фабрикантови в позичку, а сі купуючи сирівець, та всякі знаряди до виробів, наймаючи робітників, у свою чергу висмоктують робочих людий, щоби заплатити за процент, а також й собі удесятирити прибутки.

Отже, як бачимо, банки се є головне гніздо, яке обєднує власників промисловців.

Банки се є ті головні підстави, на яких держить ся капіталістичний лад.

Як же комуністи віднесли ся до банків, коли захопили владу в свої руки? Вони в першу чергу позапечатували банки, поставили сторожу і таким чином всі гроші стають богацтвом трудового люду.

Вони не поділяють сих гроший сейчас поміж робітниками та селянами, бо се власне було би розграбоване народного добра, і коли би попала яка тисячка в руки бідняка, то вона би знову вийшла з його рук до другого паука-глитая.

Комуністи-большевики сього не зробили, хоч скільки не брехала буржуазія, що нібито большевики розбирають гроші в банках по своїх кишенях.

Се розхрістана брехня буржуазії, сього пролєтарська партія не робила й не могла робити.

Бо захоплюючи богацтва у буржуазії, комуністи їх не ділять, а зоставляють для загального користуваня трудящого люду.

Се й зветь ся націоналїзацією банків.

Націоналїзація промисловости.

Відібравши у буржуазії банки, большевики відобрали в неї також і фабрики та заводи. Але-ж так само заводів не ділили поміж окре-

мими робітниками, а сї заводи знову-ж таки становлять власність, всеї трудящої кляси, тоб-то пролетарської держави.

Фабриканти та їх наймити, всякі директори та конторщики вигнані, а господарями фабрик та заводів становлять ся тільки робітники.

Держава відпускає їм гроші на придбанє сирівцю, на поліпшенє машин і всї вироби уже являють ся не власністю якогось Морозова, Скоропадського, чи Браніцького, а власністю пролетаріяту.

Щоби остаточно позбавити буржуазію права експльоатувати робітничу клясу, необхідно позбавити її не тільки прав політичних, але-ж і матеріяльних засобів. Се комуністи і зробили. Колись соціялдемократи та ще й тепер домагають ся, щоби робітникам було надано тільки право державної контролї, тоб-то, щоби робітник доглядав за фабрикантом, щоби він додержував ся законів, які видані буржуйською державою про поліпшенє стану робітників.

А попробуй услїдити за фабрикантом й його цїлою охраною прехитрих слуг. Се є не визволенє робітників з під ярма капіталїстів, а тільки обіцянка. А всяка обіцянка цяцянка, а фабриканти своє дїло роблять.

Націоналїзація землї.

Відібравши землю у поміщиків, монастирів та ріжних царських фамілїй, — комунїсти передали їх в повне володїнє селянської бідноти.

Але і тут, в земельному питаню, комунїсти дивлять ся так, як і на промисловість. Землї не являють ся власністю окремої особи, а належать цілій громадї сільських робітників.

Бо що-ж стало би ся коли землю подїлили би на маленькі кусники?

А стало би ся те, що замість старих поміщиків зявили би ся нові, бо бідняк, одержавши якусь десятину землї, не зміг би її обробити і мусїв би запродати її куркулеви (богатїєви).

І тодї куркулї в скорім часї поставали би знову поміщиками-богатїями, а бідне селянство гнуло би спини на чужій роботї.

Приймаючи се на увагу комунїсти хочуть, щоби на завжди розкріпостити трудове населенє села, щоби землї оброблялись ся гуртами.

Треба, щоби і лани стали великими — фабриками, де будуть вироблятись споживчі продукти.

Через те необхідно, щоби сільська біднота обєднала ся в трудові артелї і не давала би

куркулям ніякої можливости запанувати над собою.

Комунїсти домагають ся, щоби земля і всї богацтва належали всій робітничо-селянській державі, бо тільки таким способом, через націоналїзації всїх богацтв можна з корінем вирвати право на приватну власність, як на підвалину капіталїстичного ладу.

Н. Бухарін.

ДИКТАТУРА ПРОЛЄТАРІЯТУ

Ціна 5 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

Н. Бухарін.

ДИКТАТУРА ПРОЛЄТАРІЯТУ

Ціна 5 центів

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ'
Вінніпеґ, Ман.
1921

1. Диктатура пролєтаріяту і її необхідність.

Соціялїстична революція, той **насильний переворот,** про котрий говорив ще "Комунїстичний Манїфест" не творить ся відповідно до рухів діріґентської палочки рівночасно у всїх краях. Житє є більше запутане і зложене, як "сїра теорія". Капіталїстична шкаралупа не пукає рівночасно всюди, а зачинає розходити ся в тих місцях, де буржуазна правительственна тканина найслабша. І тут перед побідившим пролєтаріятом являє ся проблєм відпертя внїшного ворога, чужоземного імперіялїзму, який цїлим тягаром свого розвитку стремить до розрушеня державної орґанїзації пролєтаріяту.

Одна з найбільших заслуг товариша Лєнїна заключає ся в тім, що він перший в цїлім марксістськім таборі видвигнув питанє про **революційні війни пролєтаріяту.**

А се один з найважнїйших проблємів нашого часу. Очевидно, величезний світовий переворот буде включати і оборонні і наступаючі війни зі сторони побідоносного пролєтаріяту. Оборонні — щоби **відбити ся** від атакуючих

імперіялїстів, наступаючі — щоби **добити** відступаючу буржуазію, щоби викликати повстане гноблених народів, щоби освободити кольонії, щоби зміцнити здобутки пролєтаріяту.

Сучасний капіталїзм є **світовим** капіталїзмом. Але той світовий капіталїзм не є орґанізованою одиницею, а анархістичною системою борючих ся всїми средствами правительственно-капіталїстичних тростів. Однак він є **світовою** системою, якої всї части звязані до купи. Якраз длятого европейська війна перемінилась в **світову війну.** Але з другої сторони, відносна дрібнота світової господарки (вона поділена на велике число самостійних держав) в злуцї з ріжним положенєм імперіялїстичних держав, визвала світову війну не як одночасне явище, а як **процес постепенного втяганя** в війну одного капіталїстичного краю за другим. Італїя, Румунія, Америка вступили до війни значно пізнїйше. І якраз виступленє Америки перемінило війну в **світову війну,** бо вона обіймила обі земські півкулї.

Анальоґічно розвиває ся **світова революція.** Се є процес деґрадації капіталїзму і повстаня пролєтаріяту, де оден край слїдує за другим, при тім пречудно переплїтають ся ріжнородні моменти: імперіялїстичні війни, національно-се-

паратистські повстаня, горожанські війни в нутрі країв, і вкінци, клясова війна межи державно-зорґанізованою буржуазією (імперіялїстичними правительствами) і державно-зорґанізованим пролєтаріятом (совітськими републиками).

Однак чим дальше розвивають ся події тим яснійше виступає на перший плян момент **клясової війни.** "Союз Народів" про котрий буржуазні пацифісти трублять всім до уший, всі ті "ліґи націй" про які в оден голос з буржуазією співають соціял-патріотичні банди, в дійсности не є нічо инше, як **спроба основаня священого союза капіталїстичних держав з цілию успішного здавленя соціялїстичних революцій.***)

Але така **"внїшна" обставина** не може остатись без великого **"внутрішного"** значіня. Єсли би не було напору імперіялїстичних сил з заграниці, то "рідна" буржуазія, побита в відкритій боротьбі кляс, не могла би надіятись на привернене буржуазного ладу. Процес **деклясованя** (вимираня) буржуазії поступав би скорше, а

---

*) Се виразно заявив свого часу містер Тафт, американський імперіялїст найчистійшої марки, і рівночасно оден з основателів пацифістичної ліґи. Під "миром" він розуміє перш всего горожанський мир, і тому він готов втопити в крови тих, що його нарушують, т. є. робітників.

рівночасно щезла би потреба окремої орґанізації для боротьби з буржуазією, іменно, правительственної орґанізації пролєтаріяту, його диктатури.

В дійсноси справа має ся зовсім противно. Буржуазія, вже повалена, вже розбита в одній, або в двох чи в трох краях, має єще **великі резерви в виді заграничного капіталу.** А звідси виходить, що її опір **продовжує ся.** Досвід російської революції знаменито се потверджує. Саботаж, заговори, бунти, орґанізації повстань кулаків (богатих селян) на чолї з бувшими офіцирами, "чехословацька" авантура, безчисленні "правительства" окраїн, що опирали ся на чужоземних баґнетах, вкінци карні експедиції і похід на Совітську Росію зі сторони капіталїстичного світа, — все се є випливом того самого положеня річий.

З такого конечного, неминучого ходу історичних подій можна і треба зробити два заключеня: перше, перед нами цїлий **період** жорстокої боротьби не на житє, а на смерть; друге, длятого, щоби той період пережити можливо найскорше, потрібно **диктатури уоруженого пролєтаріяту.**

Розпочавша ся **епоха революції** потребує відповідної орієнтації. Єсли та епоха є повна

нечуваних клясових битв, то зовсім слушно, що політична форма правліня робітничої кляси повинна мати мілїтарний характер. Тут повинна бути нова форма власти, диктатура кляси "штурмуючої небо", як говорив Маркс про парижську Комуну.

Межи комунїзмом і капіталїзмом лежить цїлий історичний період. На той час ще задержує ся правительственна власть в видї диктатури пролєтаріяту. Пролєтаріят являє ся тут **пануючою клясою,** яка перше чим себе розпустить як клясу, повинна роздавити всїх своїх ворогів, перемінити світ після свого образу і виду.

2. Крах демократії і диктатура пролєтаріяту.

Одним з головних питань, що відіграють важну практичну ролю, являє ся питанє про відношенє межи "демократією" і диктатурою робітників.

Передовсїм зробимо одну маленьку замітку. Наші противники говорять про демократію як про щось істнуюче. Але се **очевидна лож.** В теперішний час не істнують демократичні держави. Се, що істнує тепер в Европі, Америцї, і Японії, є **диктатурою фінансового капіталу.**

Демократія, наскілько ми розуміємо під тим словом означений політичний устрій, була до

сего часу, одною з форм, — і то утопічною формою, — пановане буржуазії. В чім заключає ся основа демократичного устрою? В великім ряді **"фікцій"** (видумок), якими буржуазія зручно користуєть ся для пляного обману мас. Основною такою фікцією було поняте **загально народної волі,** "націй", "цілости". Вся система демократичних інституцій спочиває на "загально народнім".

Ми знаємо, що в дійсности в "народі" є **кляси** з протилежними, непримиримими інтересами; ми знаємо, що жадної "загально-народної" волі якаб обєднувала робітників і капіталістів, в дійсности нема. Але буржуазії вона потрібна; для неї необхідна є фікція "загально-народного". Буржуазія — се управляюча меншість. І якраз тому, що вона в меншости, її потрібно держати маси в послушенстві, говорити в імени кучки. В той спосіб буржуазія виступає як **нація,** як "держава", а буржуазна державна орґанізація — як спільна для всіх "вітчина".

Пролєтарська революція є знищенем горожанського мира, — є то **горожанська війна.** А горожанська війна розкриває дійсне лице суспільности розколеної на дві кляси. В горожанській війні ті дві кляси з оружєм в руках стають по противних сторонах барикади. Длято-

го не дивно, що в процесі революційної боротьби пролєтаріяту неминуче виникає розпад всіх тих форм, всіх інституцій, які носять вигляд "загально національного". Се опять таки совершенно **неминучий,** історично абсолютно необхідний процес, хочуть його чи не хочуть поодинокі люди, поодинокі ґрупи, або навіть посередні кляси, бо горожанська війна має свою внутрішну льоґіку, і коли вона раз прийшла, то тим самим приходить процес розпаду старих форм, де буржуазія панувала під покришкою всього суспільства.

Візьмемо під увагу яку небудь область, всюди бачимо одно і те саме: "загально-народні", "загально-демократичні" інституції **немислимі,** при данім відношеню сил вони **неможливі.**

Візьмемо одну з головних складових частий всякої правительственної власти — **армію.** Для кождого неутопіста ясно, що загально-народна армія **тепер** немислима. Пролєтаріят не може впускати до своєї армії буржуазії, і тому совітська република орґанізує робітничо-селянську **червону** арімю. Але і для буржуазії чимраз більше небезпечно пускати в свою армію примусово-набраних робітників і селян; тому вона примушена орґанізувати **білу** ґвардію. А там, де пробують орґанізувати "загально-народний" во-

єнний апарат, з буржуазними контрреволюціонерами на чолї (прим. "народна армія" чехословацьких біло-ґвардійських сил), той апарат неминучо розпадає ся і погибає, бо конструкція його в **теперішний** час в самім нутрі є суперечна.

Те саме діє ся на всій лінії, згідно з економікою: в фабриці є неможливе "межиклясове" співжитє буржуя з пролєтарем; загальні "фабричні комітети" розпадають ся і замінюють ся комітетами **бідноти;** селянські загальні совіти розпадають ся а на їх місці основують ся комітети **селянської бідноти;** в міських радах не можуть брати участи спільно ті, що на вулицях стоять одні проти других з оружєм в руках і міські ради замінюють ся віддїлами робітничих совітів; установчі збори з тої самої причини не можуть істнувати; старі парляменти розпадають ся разом з всякою "загально-національною" інституцією.

Наші вороги, шалені сторонники "дум" і "установчих зборів", лише на словах стоять за загально-демократичними реформами. Се видно по всїх "думах" Сибіру і "Чехословакії", де помимо загального виборчого права, протиправительственним партіям місця нема, именно большевикам, а се значить, робітникам.

Тільки побіда пролєтаріяту, повна і остаточна, світова побіда, приверне, вкінці, єдність суспільности на нових основах, на деклясованю (знищеню кляс) суспільства. Тоді здійснить ся повний безправительственний комунізм. Але до того часу потрібно перейти через жорстоку боротьбу, яка не годить ся з жадною иншою формою, окрім диктатури: єсли побіджає робітнича кляса, тоді буде **диктатура робітників;** єсли побіджає буржуазія, тоді буде **диктатура буржуазії і її ґенералів.**

До сеї справи можна зблизити ся з иншої точки погляду, хоч в дійсности мова буде про те саме. Можна розділити основні клясові сили, і поглянути хто буде руковителем власти. Кавцкий, що 1905—1906 рр. писав про російську революцію, не як про буржуазну революцію, але як про "саморідну", тепер, по 12 роках, після того, як в Росії зформував ся фінансовий капітал, він пише про падолистову революцію, котра є сто разів більше зрілою, як про революцію буржуазну. Але, єсли на думку Кавцького історичний розвиток іде **взад,** то у власти повинна стояти буржуазія. Лише буржуазія хоче военної диктатури ґенералів, чого не хоче пролєтаріят. Дрібна буржуазія, інтеліґенція і ин. не можуть бути властию, — се є азбука для Марк-

сіста. Селянство тепер поділене на складові части, — в нас доконує ся революція на селї. Але нї одна з тих частий селянства не може грати самостійної ролї. Остаєть ся лише пролєтаріят. Власть пролєтаріяту посилає к'чорту не лише дрібну буржуазію, але і "середні складники". Пролєтаріят достаточно сильний, щоби ведучи за собою селянську бідноту, розбити своїх ворогів. При такім положеню не може бути иншого виходу, як **диктатура пролєтаріяту.**

Зрадники соціялїзму більше всего боять ся "неспокою". Они кричали про "мирний" капіталїзм тодї, коли той капіталїзм убивав десятки мілїонів на полї боротьби. Тепер вони проповідуть мирну революцію, щоби здержати пролєтаріят від повстаня проти капіталу.

Всяке правительство є орудєм насиля. В часї острих клясових битв те орудє повинно дїлати дуже інтензивно. Тому в епоху горожанської війни тип державної власти повинен бути диктаторським. Але се означенє є лише формальне. Важним є **клясовий характер** державної власти. І наскільки державна власть находить ся в руках пролєтаріяту, на стільки до його рішаючої побіди вона неминуче повинна носити характер диктатури. Пролєтаріят не лише не дає жадних "свобід" буржуазії, —

він примінює проти неї міри найострійшої репресії; він закриває її пресу, її союзи, силою ломить її саботаж і т. д. і т. д., зовсім так само, буржуазія свого часу поступала з аґентами поміщицько-царського режіму. Але за **те пролєтаріят не на словах, а на ділї дає найширшу свободу працюючим масам.**

На сей пункт треба особливо звернути свою увагу. Всї "демократичні свободи" носять **формальний,** чисто **декляративний** (в виді заяви) характер. Таким є, прим. демократична "рівність всїх перед правом". Се є **лицемірна** рівність, за котрою скриває ся дїйсне підданство. Тут обявляє ся рівність, але в самій сути річи економічна нерівність перемінює формальну рівність в пустий звук. Для декотрих лучшою здаєть ся свобода преси і и. для робітників, яку дає буржуазна демократія. Тут обявляють "свободу", але для робітників вона нездїйснима: фактична монополїя на папір, друкарнї, машини і т. д. зі сторони кляси капіталїстів уневажнює свободу робітничого слова. Се пригадує нам міри позвяті американською цензурою: вона хоч ніби то не забороняє видавати робітничі ґазети, але заборонюючи почтї їх персилати, вона вповнї нищить "свободу преси".

Те саме діє ся з робітничими зібранями; робітникам признає ся "право" на зібранє, але їм не дає ся **поміщень** для зборів, а вуличні зібори заборонює ся під покришкою "свободи публичного вуличного руху".

Диктатура робітничої кляси уневажнює формальну рівність кляс, але тим самим вона освободжує робітничу клясу від матеріяльного підданства. "Свобода договору" зникає разом з "свободою торговлї". Але те нарушенє "свободи" капіталїстичної кляси дає ґарантію дійсної свободи для працюючих мас.

Центр тяготи переносить ся іменно на **ґарантію.** Совітська власть не лише проклямує (обявляє) свободу робітничих зібрань, але дає всї лучші міські салї, всї театри для робітничих зібрань, для орґанїзації робітничої кляси і т. д. Вона не лише проклямує свободу робітничої преси, а дає до розпорядимости робітничим орґанїзаціям весь папір, всї друкарські преси, всї типоґрафії, конфіскуючи те все в попередних капіталїстичних властителїв.

Нам ще лишає ся розглянути одно питанє, а іменно, — чому комунїсти передше були за буржуазною демократією, а тепер ідуть проти неї.

Се поняти не трудно, єсли стоїть ся на

марксістській точці погляду. Марксістська точка погляду розвязує всі питаня. Вона є **історичною** точкою погляду. Тому цілком ясно, що конкретні кличі в цїли поступу вперед цілковито залежать **від характеру епохи,** в якій приходить ся працювати борючому ся пролєтаріятови.

Минувша епоха була епохою скупленя сил для **підготовленя** революції. **Теперішна** епоха є епохою **самої революції.** З тої основної ріжниці випливає і основна ріжниця в конкретних кличах і цїлях робітничого руху.

Пролєтаріят передше потребував демократії тому, що він **не міг** ще користувати ся (або думати) про диктатуру. Він потребував свободи робітничої преси, робітничих зібрань, робітничих союзів і т. д. Для него і тоді були шкідливі капіталїстична преса, чорні капіталїстичні союзи і т. д. Але пролєтаріят не мав сил виступити з домаганєм розпущеня буржуазних орґанїзацій, — длятого йому потрібно би повалити буржуазію. Демократія була на стільки цінна, на скільки вона помагала пролєтаріятови підняти ся на один степень висше в його клясовій свідомости. І пролєтаріят був тоді **примушений** вбрати свої **клясові** домаганя в "загально-демократичну" форму,

— він був примушений домагати ся не свободи **робітничих** зібрань, а свободи взагалі (значить і свободи контрреволюційних зібрань), свободи преси взагалі (значить і свободи чорносотенної преси) і т. д.

Але тепер, коли наступила епоха прямого штурму капіталістичної кріпости і здавленє експьоататорів, лише грубий міщанин може радувати ся мріями про “забезпеченє для меншости”.

3. Совітська власть, як форма пролєтарської диктатури.

Висше ми вже зазначили, що повільний характер затягаючої ся горожанської війни вимагає не лише доривочних мір проти буржуазії, але також відповідної державної орґанізації. Ми розглядали ту орґанізацію лише як **диктатуру,** то є форму власти, що найрізкійше виражає клясово-репресивний характер тої власти.

Тепер нам треба виснити особливші прикмети пролєтарської диктатури, як нового типу правительства.

Необхідність нового типу правительства дуже добре зрозуміли Маркс і Енґельс. І іменно длятого вони стояли не на точці погляду завойованя буржуазного правительства (в тім

числї і демократії), а на точцї погляду знищеня, зломаня державної машини. Вони з найбільшою погордою відносились до "правительственного грузу", і до "народного правительства", про котре так дуже бідкались опортунїсти.

Чим-же визначають ся прикмети нового правительственного типу?

Вони зависять від двох причин:

Перше, пролєтарське правительство є диктатурою більшости над меншостю, підчас коли всяка инша диктатура була диктатурою кучки; друге, кожда попередна правительственна власть ставила собі за ціль охорону процеса експльоатації. Навпаки, зовсім ясно, що більшість не може визискувати буржуазію. Цілию пролєтарської диктатури є **знищенє старих продукційних відносин і орґанїзація нових відносин на полї суспільної економіки,** "диктаторський замах" (Маркс) на права приватної власности. Основний змисл пролєтарської диктатури заключає ся якраз в тім, що вона є **підоймою економічного перевороту.**

Єсли правительственна власть пролєтаріяту є підоймою економічної революції, то ясно, що "економіка" і "політика" повинні зляти ся тут

в одну цілість. Таку зляту цілість ми маємо і при диктатурі фінансового капіталу в його клясично-закінченій формі, формі державного капіталїзму. Але диктатура пролєтаріяту перевертає всі відносини старого світа, иншими словами, **політична** диктатура робітничої кляси повинна неминуче бути і його **економічною** диктатурою.

Вже висше сказане мусить бути здійснене з огляду на те, що совітська власть, **се є власть масових орґанізацій пролєтаріяту і селянської бідноти.** В "демократії" вся участь робітника і селянина-бідака в державнім житю кінчилась на тім, що він раз на чотири роки впускає білєтик в виборчу урну і йде потім спати. Опять таки дуже ясно видно буржуазний обман мас дорогою систематичного вбиваня в їх голови ріжнородних **ілюзій. На зверх** (формально) робітники приймають участь в управі держави, **фактично** вони вповні відокремлені від участи в управі державою. От чому всяка форма правліня меншости, будь вона февдально-поміщицьким, торгово-капіталїстичним або фінансово-капіталїстичним правительством, — неминуче мусить бути бюрократичною. Вона всюди, при всіх і всяких условинах, є ізольована від мас, і маси ізольовані від неї.

Зовсім щось иншого бачимо в Совітській Републиці. **Совіти** — є безпосередні клясові орґанізації. Се — не укріплені законодавчі тіла, бо заведено право відклику кождого депутата. Се — самі маси в особах їх виборних, в особах робітників, жовнірів і селян.

Однак діло не в самих лише совітах, що становлять, так би сказати, покришку всего державного апарату. Ні, **всі** робітничі орґанізації є частями апарату власти. Нема ні одної масової орґанізації, яка не являла би ся в той самий час орґаном власти. Професіональні союзи робітників — є дуже важними орґанами економічної диктатури, які управляють продукцією і поділом товару, установляють услівя праці, і відграють в той спосіб значну ролю в центральнім тілі економічної диктатури — в Висшім Совіті Народного Господарства, бо практично ведуть роботу комісаріяту праці; фабричні комітети — се низші орґани правительственного реґульованя; комітети селянської бідноти — один з важнійших орґанів місцевої власти і рівночасно розділюючого апарату; робітничі кооперативи — також орґани того послідного. Всі вони беруть участь в виготовленю всяких проєктів, рішень, постанов які потім переходять через центральний апа-

рат — Центр. Викон. Комітет або Совіт Народних Комісарів.

Тов. Лєнін говорить, що задача пролєтарської диктатури заключає ся в тім, щоби привчити навіть кожду кухарку в управі державою. І се зовсім не є жартом. Через орґанізації пролєтарів міста і селянської бідноти, — орґанізації, що все глубше і глубше обгортають народні маси — ті маси, що ще недавно бояли ся і думати про свою власть, вони зачинають **працювати,** як орґани тої власти. Жадне правительство нігде і ніколи не було так близьке масам. Совітська Република є, в дійсности, громадна орґанізація самих мас.

Ми звертаємо особлившу увагу і на **другу сторону діл,** а іменно на те, що се орґанізація не лише робітнича, але і **працююча.** В "демократичних републиках" вищим орґаном являє ся "парлямент", в переводі на українську мову — "говорильня". Власть ділить ся на законодавчу і виконавчу. Дорогою посиланя депутатів від робітників в парлямент (раз на чотири роки) знова таки фабрикує ся фікцію, що робітники приймають участь в правительственній **роботі.** Але в самім ділі, сего не роблять навіть депутати, бо вони лише "говорять". А

всї справи виконує специяльна бюрократична каста.

В Совітській Росії законодавча власть злучена з виконуючою. Всї її орґани, від найвисшого до найнизшого, є **працюючими колеґіями,** звязаними з високими орґанїзаціями, на які вони опирають ся і через яких вони втягають всю масу в дїло соціялїстичної будови.

Таким способом, всї робітничі орґанїзації є **управляючими** орґанїзаціями. Їх функціональне значінє змінює ся. Инакше і не може бути в періодї пролєтарської диктатури, коли самим правительством є робітнича орґанїзація.

Совітська форма правительства є **самоуправа мас,** де кожда орґанїзація робітників являє ся складовою частю всего апарату. Від центральних колеґій власти тягнуть ся орґанїзаційні нитки до місцевих орґанїзацій, а від них — до самих мас. Та звязь, ті орґанїзаційні нитки нїколи не рвуть ся. Вони — се "формальне явище" совітського житя. Се є основна річ, яка відріжнює Совітську републику від всїх форм державного житя.

Звязь межи полїтикою і економікою, межи "управою людьми" і "управою річами" виражає ся не лише в тїсній кооперації межи економічними і полїтичними орґанїзаціями мас, але

і в тім, що також вибори в совіти перепроваджують ся не після чисто штучних територіяльних округів, а після даних продукційних одиниць: фабрик, заводів, копалень, сіл, в місцях роботи і боротьби. Таким чином, довершує ся стала **жива звязь** межи колеґією представителів, "робітничих депутатів", і межи тими, що їх посилають, то є самою масою, звязаною спільними змаганями, сконцентрованої самою технїкою великої продукції.

Самодіяльність мас — се основний прінціп всеї будови совітської власти. Лише вистарчить поглянути, яку ролю відіграли робітники Петрограду, Москви і других міст на полі орґанізації червоної армії; вони з надзвичайним ентузіязмом післали на фронт тисячі товаришів, орґанізаторів, аґітаторів, жовнїрів, які поставили армію на ноги; або поглянути на робітників, які вже піднялись високо в гору, навчились вести роботу в ріжного рода економічних заведенях, щоби зрозуміти, який кольосальний крок вперед зробила Росія від часу жовтневої побіди.

До совітів належить будучність, — сего не можуть заперечити навіть їх вороги. Совіти — се совершенна, відкрита російською революцією форма пролєтарської диктатури. І на-

скільки воно так є, а се безусловно так є, — на стільки ми стоїмо на порозі переміни старих розбійничих правительств буржуазії в орґанізації пролетарської диктатури.

А вислїдом того всего буде — **Інтернаціональна Совітська Соціялїстична Република.**

С. К. МІНІН.

ХТО ТАКІ КОМУНІСТИ.

Ціна 10 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1922.

БІБЛЇОТЕКА "УКР. РОБ. ВІСТИЙ" Ч. 5.

С. К. Мінїн.

ХТО ТАКІ КОМУНЇСТИ?

Цїна 10 центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.

ХТО МАЄ СЛУШНІСТЬ.

Одні лають комунїстів і слів не знаходять, щоб їх очернити. Комунїсти, кажуть вони, то — насильники, грабителї, розбійники. Комунїсти тільки те і роблять, що обдирають населенє, безперестанно реквірують і без кінця розстрілюють...

Так говорять одні. Другіж, наоборот, співчувають і помагають комунїстам, ідуть за їхнїм прапором або вступають самі в ряди комунїстичної партії. Після їхньої думки, комунїсти обороняють трудящих і стремлять до освободженя всего людства від мук і терпінь...

Хтож має слушність — перші чи другі? Ті, що чернять комунїстів, чи ті, що ідуть за їхнїм знаменем?

Двайцять-трийцять лїт тому назад Росія переживала страшні, сумні роки царського самодержавя.

Селян і жовнїрів били. Населенє трудящих мас цїлих ґуберній вимирало від голоду, холєри і жорстокої росправи царських слуг над народом.

Міські робітники були придушені: за жебрацьку платню з малих літ вони працювали в темних майстернях по 10, 14, а навіть по 18 годин на добу...

Заслане і тюрми, дисциплінарні баталіони і каторга були переповнені передовими, свідомими робітниками і селянами.

Але міські робітники вже твердо вступили на шлях боротьби і ще в 1898 році, себ то 24 роки тому назад, заснували свою робітничу партію, котру назвали соціял-демократичною. Під проводом сеї партії російський пролетаріят (робітнича кляса) розпочав тяжку, але неминучу боротьбу з самодержавєм царя, дворян і капіталістів.

ЩО ЗНАЧИТЬ "БОЛЬШЕВИК"?

Однак в робітничу партію попало немало буржуазних інтелігентів, себ то образованих людий. Хоч многі з них вийшли зміж народа і під царською владою жилось їм також не солодко, то все таки після своїх занять і способу жития вони були більше зближені до буржуазії чим до робітників.

Вони боялись ширшого розмаху революційного руху і старались на дрібних здобутках і у-

ступках мирити робітників з капіталістами, революціонерів з царською властю.

Ось чому на заграничнім зїзді в 1903 році повстав розкол: партія розкололась на дві части — на революційну більшість (по російськи "большинство") і на угодовську, уступчиву меншість. Від того часу революційна більшість партії, за котрою ішли головно передові робітники, почала называти ся "большевиками". А угодовська меншість, за котрою ішли головно інтеліґенти і відсталі робітники, почала называти ся "меншевиками".

До сего зїзду большевики вели спори і боротьбу з кулацкою (богатих селян) партією так званих "соціялїстів-революціонерів". А тепер їм прийшло ся бороти ся також з партією інтеліґентів і міщан, з "меншевиками".

Велика більшість робочих мас в тім часї нїчого не знала про большевиків. Навіть широкі верстви робітників не вповні довіряли большевикам і часто співчували їхнїм противникам.

І довелось ще пережити десять чорних літ самодержавя і три з половиною років страшної, кровавої рабівничої війни, щоб трудящі цїлої нашої країни врештї зрозуміли, що одиноким вождом в їхнїй боротьбі за освободженє може бути лише партія большевиків.

ЧИМ БОЛЬШЕВИКИ ЗАВОЮВАЛИ СИМПАТІЇ ПРАЦЮЮЧИХ МАС?

Всї вже знають тепер, що то таке радянська влада. Се — влада трудящих, так як в радянській републиці в виборах до всїх правительственних орґанів беруть участь тільки ті, хто жиє своїм, а не чужим трудом.

А хто написав на своїм знамени льозунґ (клич) "Вся власть радам"?

Сей льозунґ виставила в цьвітни 1917 року партія большевиків під проводом Володимира Ілїча Лєнїна.

Тоді всї буржуазні партії, в тім числї меншевики і ес-ери ("соціялїсти-революціонери") підняли крик немов шакалї проти сего клича, а большевики, навпаки, продовжали згромаджувати довкруги него широкі робітничі, жовнїрські і селянські маси.

Ось вже чотири роки, як від сьвітських і духовних поміщиків (дїдичів) відібрано землї на користь всїх трудящих.

Хто виставив і перевів в житє сей боєвий клич "Вся земля трудящим"?

Ріжні партії балакали і хнюкали про конечність надїленя селян землею. Але лише партія

большевиків, не на словах, а на ділї перевела сей льозунґ в житє.

Ріжні партії (меншевики, ес-ери) плакали з приводу затїяної царем війни, але самі вони підтримували її і тїсно дружили з жадобними "союзниками". І лише большевики, не на словах, а на ділї положили кінець грабительській війнї, в яку цар і союзники втягнули робітників і селян для зисків поміщиків і капіталїстів.

На спинах робітників і селян лежали великанські державні довги, які після війни задушилиб були працюючі маси. Сї довги наробив цар, а збільшив їх Керенський.

Хто вичеркнув з рахунків ті довги заграничним банкирам? Опять таки партія большевиків, і лише вона.

Хто відобрав від банкирів банки, від богатих властителїв домів — доми, від капіталїстів — фабрики, заводи, копальнї? Хто відобрав все те від паразітів і неробів та віддав працюючим масам? Опять таки большевики, і лише вони.

Все те зробила велика жовтнева революція 1917 року. А революцією тою руководила партія большевиків.

Громові удари жовтневої революції потрясли до основ цїлим старим світом, — світом не-

робства і ситого дармоїдства, світом обману і брехнї, світом гнету і насильства над працюючими масами.

Блискавиції революції освітили свідомістю відвічних рабів і в огнї боротьби прикували горячим співчутєм серця працюючих мас до партії большевиків.

БОЛЬШЕВИКИ І КОМУНЇСТИ СЕ — ОДНО І ТЕ САМЕ.

— Та оно то так, — чуємо ми поодинокі голоси: — алеж большевики — одно, а комунїсти — друге. Ми годимо ся з большевиками, але терпіти не можемо комунїстів.

Товариші! В сїм криєть ся або прикре недорозуминє, або чиєсь брудне шулєрське баламуцтво.

Комунїсти, се — большевики, а большевики, се — комунїсти.

Як же се так? Та дуже просто. Весною 1918 року відбув ся зїзд большевиків і постановив на будуче партію соціялдемократів-большевиків називати комунїстичною.

Змінено, значить, лише назву. Длячого се зроблено? Зроблено се тому, щоб партії рево-

люції не змішувати зі всїми иншими "соціялїстами" і "соціял-демократами", котрі на словах богато балакають про революцію, а на ділї виступають проти неї.

ЩО ЗНАЧИТЬ КОМУНЇСТ?

Комунїст, се теж саме, що соціялїст, колєктивіст або, простїйше кажучи, суспільник.

Коли се понятє стало відомим?

Дуже давно, але слово "комунїст" особливо прогреміло 74 роки тому назад, коли великі учителї робітників Маркс і Енґельс випустили в світ свій знаменитий "Комунїстичний Манїфест" (в 1848 роцї).

В тім "манїфестї" Маркс і Енґельс візвали робітників всїх країн до тїсного обєдданя і невтомної боротьби проти капіталїстів. І в тім то творі вперше прозвучав грізний визов старому світови.

Революціонери часів Маркса і Енґельса також називали себе комунїстами. Зовсїм зрозуміло тепер, чому партія большевиків змінила свою попередну назву на иншу, правильнїйшу і революційну, та почала називати ся "комунїстичною партією".

ЩОЖ ТО ЗА ЛЮДИ — КОМУНЇСТИ?

Комунїсти, се — та партія в Росії, котра руководила і руководить великою робіничо-селянською революцією, а революція ся дала працюючим масам величезні здобутки і положила твердий початок повного освободженя труда.

Комунїсти, се — противники імперіялїстичних війн, себ то рабівничих війн для наживи капіталїстів і дїдичів.

Комунїсти, се — сторонники і провідники горожанської війни, яка ведеть ся не на потїху панів капіталїстів і дїдичів, а проти них і для самооборони працюючих мас, для укріпленя здобутків робітників і селян.

Врештї, комунїсти, се — партія, котра взиває пролєтарів і працюючі маси всїх країн до тїсної, братерської злуки в комунїстичнім Інтернаціоналї — міжнароднім союзї робітників.

Такий союз вже оснований в мартї 1919 року на зїздї в Москві. До нього прилучили ся робітничі партії Росії, Нїмеччини, Угорщини, Австрії, Італії, Франції, Анґлії, Норвеґії, Швайцарії, Болгарії, Румунії, Голяндії, а також окремі орґанїзації комунїстів в многих ин-

ших краях, в ріжних частях світа. Сї партії називають ся тепер також комунїстичними.

Тільки обєднавшись по всїм світї в комунїстичний союз, працюючі маси всїх країн зможуть скинути з себе ярмо рабства і на завсїгди повалити трон капіталу.

Тільки тодї станутъ неможливими війни між народами, тільки тодї спинить ся поневоленє одного чоловіка другим: не буде місця для неробства і дармоїдства для неробів і непосильної роботи працюючих.

Будуть встановлені рівний для всїх мирний труд і право кождого на однаковий зі всїми благодатний відпочинок.

Ось хто такі комунїсти.

Ось за що вони борять ся і ось до чого вони завзивають всїх працюючих.

З КОГО СКЛАДАЄТЬ СЯ КОМУНЇСТИЧНА ПАРТІЯ?

Хтож вступає в комунїстичну партію?

— Передові, найсвідомійші, рішучі робітники і селяни бідняки.

Хто симпатизує з комунїстами?

— Ті із працюючих, котрі почали розуміти неминучість і правильність боротьби за своє освободженє.

Но в такім случаю, хтож ненавидить комунїстів? Хто їх лає і хто кидає проти них всякі клевети?

Отсе то є ті самі народні кати і паразіти, з котрими борять ся комунїсти, — то є здетронїзовані царі, прогнані чиновники, викинені з народних земель дідичі, втративші свої богацтва капіталїсти. Всїй тій рабівничій шайцї усердно підспівують кулаки, котрим комунїсти не позволяють як давнїйше обдирати народ, наскрізь пробрехавші ся попи і монахи, в котрих також відобрані їхнї землї і капітали, та інтелїґенти, продажні учені і безстидні писаки з табору буржуїв.

На два непримиримі стани, на два ворожі табори розділилось людство: на жадобних дармоїдів і освободжаючих ся рабів.

Комунїсти завсїгди були і до кінця будуть з тими, котрі цїлі віки мусїли працювати на неробів, а тепер з оружєм в руках виступили на боротьбу за своє повне освободженє.

Товариші! Зрозумійте сю просту правду. А хто її зрозумів і всею глубиною мозку і серця її приняв за свою, ставайте мерщій в ряди, що

йдуть під знаменем славного, могучого освободителя труда — комунїстичного Інтернаціоналу.

Збільшивши сї ряди свідомими, витревалими борцями, ми підемо до певної, скорої і остаточної побіди.

Едвард Белямі.

ПРИЧТА ПРО ВОДУ.

ПРИЧТА ПРО ВОДУ.

Була колись одна дуже суха країна, котрої жителї відчували страшний брак води. І вони нїчого иншого не робили, а лише шукали за водою від ранку до ночи і богато з них гинуло, бо не могли її найти.

Однакож в тім краю були деякі люди хитрійші і пильнїйші, чим прочі, і вони позбирали богато води там, де другі не могли її найти і імя сих людий було: капіталїсти.

І дійшло до того, що мешканцї тої країни, прийшли до капіталїстів і благали їх, аби вони дали їм напити ся води, яку призбирали, бо їх спрага була болюча. Але капіталїсти відповідали їм словами: "Ідїть ви дурні люди! Чому ми, мали-б дати вам води, що ми її назбирали, коли тодї ми стали-б ся рівні вам і згинули-б з вами. Однакож слухайте, що ми зробимо для вас: Будьте нашими слугами, а будете мати воду".

І люди сказали: "Лиш дайте напити ся, а будемо вашими слугами, ми і нашi дїти". І так стало ся.

Бо капіталїсти були люди тямущі і мудрі під той час. Вони пороздїлювали людий, що були у них за слуг, у віддїли з капітанами і офіцирами і одних поставили коло жерел черпати воду, инших заставили носити воду а ще инших післали шукати за новими жерелами. І всю воду казали зносити у одно місце, звідки люди а навіть слуги капіталїсів мали брати воду. І сказали капіталїсти до народу:

"Слухайте! За кожде ведро води, що ви нам принесете, аби ми виляли його у кадку, яка є ринком, ми дамо вам цента, але за кожде ведро, яке ми витягнемо, аби ви мали що пити і ваші жінки і ваші дїти, ви маєте дати нам два центи, а ся ріжниця буде нашим зиском, бож бачите, що як би не сей зиск, то ми би не робили для вас такої вигоди і ви всї мусїли-б погинути".

І людям здавало ся, що се добре, бо вони були тупі на розум і через много днїв вони пильно носили воду до кадки і за кожде ведро, яке вони принесли, капіталїсти давали їм цента, але слухайте, за кожде ведро, яке капіталїсти витягали з кадки аби дати його народови, народ платив два центи. І по якімсь часї кадка з водою, тоб то ринок, переповнила ся, бо-ж за кожде ведро, яке люди вляли в кадку, вони діставали лише стільки, що могли вже купити лише пів ведра.

І з причини надвишки, яка лишала ся з кождого ведра, кадка переповнила ся, бо народ був численний, а капіталїстів було лиш кілька і вони не могли пити більше, чим другі. З тої причини кадка переповнила ся.

І коли капіталїсти побачили, що вода переливає ся, то сказали до народу:

“Чи не бачите, що кадка, тоб-то ринок, переливає ся? Тому сїдайте і будьте терпеливі, бо не будете тепер носити води, поки кадка не буде випорожнена”.

Однакож коли люди не діставали вже більше центів від капіталїстів за ношенє води, то й не могли купувати води, бо не мали за що. І капіталїсти зажурились, коли побачили, що не мають більше зиску, бо нїхто не купував води. І вони розіслали слуг своїх по горах, долинах і закутинах, щоб вони голосили:

“Коли є хто прагнучий, нехай іде до кадки і купує від нас воду, бо вода переливає ся”.

Самі капіталїсти говорили поміж собою: “Дивіть ся, часи погані; мусимо оголошувати”.

Однакож люди відповідали кажучи:

“Як можемо ми купувати, коли ви нас не наймаєте? Як инакше можемо ми набувати гроші, аби було за що купувати? Тому наймай-

те нас, як перше, і ми радо будемо купувати воду, бо ми терпимо спрагу, і не будете потребувати оголошуваня”.

Однакож капіталїсти відповіли народови:

“Ми маємо наймати вас, аби ви носили воду до кадки, тоб-то до ринку, коли вона вже й так переливає ся? Розкупіть вперед воду, а коли кадка випорожнить ся через ваше купуванє, то тодї ми вас знов наймемо”.

І так стало ся, що коли капіталїсти не наймали більше людий до ношеня води, то люди не могли купувати води, яку назносили, а що люди не могли купувати більше води, яку самі позносили, то капіталїсти більше не наймали їх до ношеня води. І розійшла ся по усїх усюдах вістка: “Се кріза”.

І спрага народа була страшна, бо тепер вже не було так, як за давних часів, коли земля була свобідна і всякий міг шукати води для себе. Тепер капіталїсти забрали вже всї жерела і керницї і водотяги і посудину і ведра так, що вже жаден чоловік не міг дістати води нї звідки інакше як з кадки, тоб-то з ринку. Люди негодували на капіталїстів і говорили:

“Ади, з кадки переливає ся вода, а ми гинемо зі спраги. Давайте нам води, аби ми не гинули”.

Та капіталїсти відповіли:

“Не буде так. Вода наша. Ви не будете її пити, як не купите її за гроші”.

І потвердили се присягою, кажучи своїм звичаєм: “що бизнес то бизнес”.

Все-ж таки капіталїсти занепокоїли ся тим, що люди не купували більше води і через те не приносили їм більше доходів, і вони заговорили поміж собою:

“Здаєть ся, що наші доходи зробили кінець нашим доходам і через ті доходи, які ми набули, неможливо вже мати більше доходів. І як же се стало ся, що наші доходи стали для нас безкорисними, а наші набутки роблять нас нуждарями? Треба післати за віщунами, нехай нам се витолкують”. І післали за ними.

Віщуни-же були люди вправні в крутій бесїдї, які держали руку з капіталїстами з причини їх води, аби могли її вживати і жити, вони і їх дїти. І вони говорили за капіталїстів до народу і були їх повіреними, бо капіталїсти не були людьми бистрого розуму, анї легкої вимови.

І капіталїсти зажадали від віщунів, аби вони витолкували їм сю справу, з якої се було причини, що люди не купували більше води,

хотяй кадка була повна. І деякі з віщунів відповіли, кажучи: "Се є з причини надпродукції".

А инші сказали: "Се є переповнене ринку". Однакож значіє обох тих слів є однаке. А ще инші сказали: "Ні, се є з причини плям на сонци". А ще инші відповіли, говорячи: "Се не є ні з причини переповненя ринку, анї з причини плям на сонци, що настало се лихо, се є з причини браку довіря".

І коли так віщуни своїм звичаєм спорили поміж собою, мужі доходів-дрімали і спали, а коли пробудили ся, сказали до віщунів:

"Досить вже. Ви говорили до нас потїшаючо. Тепер йдїть і подібно потїшаючого говоріть до народу, аби він сидів тихо та не заколочував нашого спокою".

Однакож віщуни, а навіть мужі всестороннього знаня, — бо деяких і так називали, — не мали охоти іти поміж народ, боячи ся, аби народ не укаменував їх, бо народ їх не любив. І сказали до капіталїстів: —

"Панове, се є тайна нашої штуки, що коли люди є ситі, непрагнучі і спокійні, то тодї вони находять відраду у наших словах так само, як ви. Однакож коли вони прагнучі і голодні, то

не находять у наших словах відради, а радше кплять собі з нас, бо здаєть ся, що коли чоловік ненасичений, то наша мудрість виглядає йому пустою".

Та капіталїсти сказали:

"Ідїть! Чи-ж ви не є нашими повіреними".

І віщуни вийшли між народ і толкували йому тайну надпродукції і як то є, що люди мусять гинути зі спраги через те, що за богато води, і як то може бути за мало тодї, коли є за богато. Подібно говорили народови і про плями на сонци і про те, як то могло дійти до такого стану через брак довіря. І було, як казали самі віщуни. Народови їх мудрість виглядала на недоріче. І народ зневажав їх, кажучи: "Проч, ви лисі голови! Ви будете нас туманити? Чи достаток спричиняє голод? Чи нїчо є з причини надміру?" І взяли камінї, аби їх укаменувати.

І коли капіталїсти побачили, що народ таки негодує і не слухає віщунів, вони боячи ся, аби народ не прийшов до кадки і силоміцю не забрав води, вислали до него деяких святих мужів (а се були лже-пророки), аби говорили народови, що треба сидїти тихо і не непокоїти капіталїстів

з причини своєї спраги. І сї святі мужі, тобто лже-пророки, ввіряли людий, що сю недолю зіслав бог ради спасеня їх душ і що вони повинні зносити се терпеливо і не пожадати води, анї не клопотати капіталїстів, бо прийде колись час, що як віддадуть духа, то опинять ся в країнї, де вже не буде капіталїстів, а води подостатком. Та найшли ся й деякі правдиві божі пророки і вони не хотїли пророкувати на користь капіталїстів, а якраз говорили без перестанку проти них.

І коли капіталїсти бачили, що люди таки ще нарікають і не успокоюють ся анї на слова віщунів, анї на слова лже-пророків, тодї вийшли самі до народу і мачали кінцї своїх пальців в воду, що переливала ся з кадки, і розбризґували краплї води з кінців своїх пальців поміж народ, що тлумив ся довкола кадки. І імя сих крапель було милостиня а смак їх був дуже гіркий.

І коли капіталїсти таки бачили, що нї на слова віщунів, анї святих людий, тобто лже-пророків, анї на краплї, що називали ся милостинею, не хоче народ успокоїти ся, але бурить ся все більше і громадить ся довкола кадки, немов би хотїв взяти її силоміць, тодї зійшли ся разом і вислали тайком післанців поміж народ. І сї

післанці вишукували найсильнїйших із поміж народу і всїх, що були зручні в бою, і говорили до них хитро словами:

"Слухайте ви. Чому ви не злучите своєї долї з долею капіталїстів? Коли станете їх слугами і будете служити їм проти народу, аби народ не напав на кадку, то будете мати подостатком води, щоби не вмерти, ви і ваші дїти".

І сильні мужі і сї, що були вправні в воєннім ремеслї послухали сеї мови і дали ся намовити, бо спрага приневолила їх до сего. І вони перейшли на сторону капіталїстів і стали їх слугами, і вложено в їх руки мечі і булави і вони стали за оборону для капіталїстів і били людий, коли сї товпили ся коло кадки.

І по многих днях вода в кадцї опала, бо капіталїсти поробили собі фонтани і позакладали ставки на рибу і купали ся в водї і їх жінки і дїти, і розмарнували воду для своїх роскошів.

І коли капіталїсти побачили, що кадка порожна, то скрикнули: "Кріза скінчила ся!" І зараз розіслали післанцїв і понаймали людий, аби носили воду і знов наповняли кадку. І за воду, що люди приносили до кадки, за кожде ведро платили цента, але за воду, що її витягали капіталїсти з кадки, аби дати її тим самим лю-

дям, брали по два центи так, аби мати дохід. І по короткім часї кадка знов переливала ся, як і передше.

І відтак, коли народ много разів наповнював кадку, поки не переливала ся, і терпів спрагу, поки капіталїсти води не змарнували, прийшло до того, що в сїм краю появили ся люди, яких прозвано аґітаторами, бо вони підбурювали народ. І вони промовляли до людий, кажучи, що їм треба єднати ся, а тодї не будуть більше терпіти спраги. І в очах капіталїстів ті аґітатори були немов би тими людьми, що розносять заразу і вони радо були би їх порозпинали, але не сміли з боязни перед народом.

А слова аґітаторів, якими вони говорили до народу, були такого рода:

"Ви дурні люди, як довго ви дасьте ся туманити брехнями, як довго будете ви на ваше лихо вірити в те, чого нема? Бо уважайте, що усе те, що вам наговорили капіталїсти і віщуни, се хитро обдумані цiганьства. І також ті святі люди, що говорять, що се божа воля, аби ви завсїгди були убогі і нещасні і прагнучі, вважайте, вони ображають бога і брешуть, за що бог їх тяжко скарає, хоть иншим буде прощати. Звідки до сего приходить, що ви не ма-

єте гроший? А чому-ж ви не маєте гроший? Чи не є се з тої причини, що ви дістаєте лише цента за кожде ведро, що приносите до кадки, тобто до ринку, але за кожде ведро, що ви купуєте, мусите платити по два центи, аби капіталісти могли мати на тім зиск? Чи ви не бачите, що через се кадка мусить переливати ся, наповняючи ся тим, чого вам бракує, богатіючи із вашого недостатку. І чи не бачите ви також, що чим тяжше працюєте, чим пильнійше шукаєте за водою і носите її, то тим і гірше, а не лучше мусить для вас бути з причини того зиску, і чи не бачите, що так воно завсїгди бути мусить?"

В отсей спосіб через многі днї говорили аґітатори до народу і нїхто не звертав на них уваги але вкінци люди таки зачали прислухувати ся їм. І відповіли їм і сказали до аґітаторів:

"Ви кажете правду. Ми справдї жиємо в нуждї через капіталїстів і через їх зиски, бо через них та їх зиски ми в жаден спосіб не можемо дістати плодів нашої працї, так що наша праця є даремна і чим більше ми мозолимо ся, аби наповнити кадку, тим скорше вона переливає ся і ми, як кажуть віщуни, не можемо нїчого дістати, бо є занадто богато. Але, вважайте,

капіталісти є жорстокі люди і їх пімста страшна. Скажіть нам, чи не знаєте способу, в який би ми могли визволити ся з нашої неволї. І коли не знаєте певної дороги до визволу, то просимо вас, сидїть самі тихо і нас лишіть в спокою, аби ми могли забути нашу нужду".

І аґітатори відповіли, кажучи: "Ми знаємо спосіб".

А люди сказали:

"Не дуріть нас, такий лад завсїгди бував і нїхто не найшов способу до визволу таки до нинїшної днини, хотяй многі шукали за ним із сльозами в очах. Однакож коли ви знаєте про спосіб, то кажіть нам се скоро".

Тодї аґітатори заговорили народови про спосіб. І сказали:

"Вважайте, що за користь маєте ви їм віддавати всї плоди своєї працї? Що великого вони роблять, що ви даєте їм таку нагороду. Гляньте! Се є лиш тому, що вони дїлять вас на віддїли і випроваджують вас і призначають вам роботу а відтак дають вам трошки води, яку ви самі принесли, а не вони. Тепер глядїть, який є вихід з сеї неволї. Робіть для себе те, що робили для капіталїстів — іменно, упорядкуйте самі вашу працю, самі провадьте свої віддїли,

самі ділїть поміж собою роботу. Тодї зовсїм не будете потребувати капіталїстів і не будете давати їм більше зисків, а всї плоди вашої працї ділити-мете поміж собою як братя; кождий по рівному. І так кадка нїколи не переповнить ся, поки кождий не буде мати подостатком і не буде нїхто отвирати уст, просячи о більше. А тодї з надміру води можете поробити хороші фонтани і ставки на рибу, аби було чим звеселяти ся, так як веселили ся капіталїсти; однакож се вже буде утїха для всїх".

І люди відповіли:

"Якже би устроїти се дїло, бо воно виглядає нам добре".

А аґітатори відповіли:

"Виберіть з поміж себе довірених людий, аби йшли поперелу вас і провадили ваші віддїли і порядкували вашою працею і сї люди будуть, як були капіталїсти, тільки вважайте, аби вони не були вашими панами, як капіталїсти, а братами і урядниками, що творять вашу волю; і вони не мають брати жадних зисків, а лише звичайну пайку, як і всї инші, так щоби більше не було поміж вами панів та слуг, а лише братя. А від часу до часу, коли будете вважати за відповідне, будете вибирати инших до-

вірених людий на місце попередних, аби порядкували працею".

І люди слухали і се діло виглядало їм дуже добре. Рівнож не виглядало воно їм на трудне. Тож всї в один голос крикнули:

"Нехай же буде, як ви кажете, бо ми так зробимо!"

І капіталїсти чули гомін окликів і чули, що народ каже, і віщуни також се чули, як рівнож і фалшиві пророки і могучі войовники, що були обороною капіталїстів; і чуючи се, вони сильно тремтїли, що аж колїнами били до купи і говорили одні до других: "Конець наш зближає ся".

Та були й деякі правдиві пророки живого бога, що не хотїли пророкувати на користь капіталїстів а мали любов до народу і сї, вчувши оклики народу і що народ говорить, втїшили ся безмірною радостю і дякували богови за спасенє.

І люди пішли і зробили все те, що казали аґітатори, до одного слова. І не було вже більше спраги у тім краю, анї не було нїкого голодного, анї нагого, анї холодного, анї терплячого який небудь инший недостаток. І кождий мущина кликав другого: "Мій брате", а кожда

женщина відзивала ся до своєї товаришки: “Моя сестро”, і так вони справді відносили ся одні до других, як братя і сестри, що жиють разом у згоді. І ласка божа панувала вічно над сею країною.

РОБІТНИЧА БІБЛЇОТЕКА Ч. 1.

СОВІТСЬКА РОСІЯ
— і —
БУРЖУАЗНА ПОЛЬЩА

Промова Л. Троцького в Гомелю на мітінґу, дня 10. мая, 1920 р.

(З російського переклав Г. Чайко.)

Ціна 10 ц.

Накладом і коштом Товариства "Дзвін"
в Гамілтоні, Канада
1921.

РОБІТНИЧА БІБЛЇОТЕКА Ч. 1.

СОВІТСЬКА РОСІЯ
— і —
БУРЖУАЗНА ПОЛЬЩА

Промова Л. Троцького в Гомелю на мітінґу, дня 10. мая, 1920 р.

(З російського переклав Г. Чайко.)

Ціна 10 ц.

Накладом і коштом Товариства "Дзвін"
в Гамілтонї, Канада
1921.

ВСТУПНЕ СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ.

Товариші робітники і робітниці! Від самого встановленя в Росії совітської влади, влади робітників й селян — сеї правдивої й найкращої форми дійсно демократичного устрою, — устрою, котрий боронить прав усього трудового народу країни, а нищить дармоїдів капіталістичного устрою — від тої пори як російські товариші робітники скинули панське ярмо і взяли свою долю в свої власні руки, — буржуазна преса ріжних відтїнків, поверх три роки старає ся впоїти, вмовити в тутешних робітників, що совітське, радянське правительство се шайка Жидів-розбишак. Ріжні буржуазні шмати, які за окрушини з капіталїстичного стола продали свою совість, згубили всякий слід сумлїня а правду давно вкинули до редакторських кошів, — вони увесь час старають ся вмовити в робітників, що ніби-то російські большевики, маючи під своєю контролею найсильнїйшу в світі червону армію — самі шукають зачіпок з сусїдними націями і ніби-то ізза ради розбишацтва, морду й рабунків нападають то на Польщу, то на Литву, то на Україну, то знов на Вірменію і залюбки провадять безконечну війну; жовта преса раз-у-раз

повторяє, що союзники боронять меньші нації, котрих большевики ніби-то хотять взяти в своє “ярмо”... Брехням продажних шмат нема тай не видно ще кінця. І много, є ще дуже много робітників, котрі вірять ще в такі брехливі байки. Дуже много є ще таких, що не мають найменьшого понятя про те, що властиво дієть ся в старім краю, хто нападає, хто боронить ся, зза чого і по чиїй вині леть ся кров міліонів робітників й селян в військових мундурах помимо того, що офіціяльна війна “за демократію” скінчилась ще одинайцятого листопада 1918 року.

Помимо всіх трудностий в отримуваню правдивих, не цензурованих й не фалшованих відомостий з рідних країв, головно з Росії й України — всетаки час від часу вдаєть ся дещо отримати.

Власне тепер дійшла до нас стеноґрафічна копія промови, яку тов. Л. Троцький виголосив в Гомелю 10. мая 1920 року освітлюючи взаємні відносини між Совітською Росією і буржуазною Польщею. Промова ся була поміщена в совітських часописях і надрукована осібною брошуркою в російській мові видавництвом “Правда”.

Приступаючи до виданя сеї брошурки в у-

країнській мові Т-во "Дзвін", відділ У. Р. Д. в Гемілтоні, вірить, що українські робітники в Канаді і Америці радо приймуть сей наш посильний вклад до робітничої української літератури, яка вказує нам, робітникам, якою дорогою йти й чого триматись та як розуміти світові події, щоби осягнути нашу ціль — рівність й братерство, та мир й спокій всіх народів на світі, осягнути той устрій — комуністичний — при котрім не буде ні бідних, ні богатих, ні господ, ні рабів, а тільки повноправний, свобідний, незалежний трудовий нарід, котрий ніколи не буде воювати друг з другом, бо не буде більше тих капіталістів, що для особистих зисків, маючи в своїх руках всі богацтва і власть, — творять армії й натровлюють людий на людий, націю на націю, брата на брата...

Читайте, товариші, читайте уважно, а по перечитаню дайте вашим знакомим робітникам, головно тим, котрі ще затуманені дурманом й отруйними, брехливими байками тих ґазет й часописий, що за марне жовте золото від богачів — продали їм свою честь й совість і в угоду богачам оббріхують робітничі правительства радянських републик. Читайте, бо хто читає, той знає... Гр. Ч-ко.

Товариші! Позвольте привитати Вас в червонім Гомелю від імени Ради Народних Комісарів і від імени нашої робітничої і селянської червоної армії.

Товариші! Гомель тепер являєть ся не просто одним з наших ґуберніяльних міст — Гомель в сей час один з наших узлових пунктів на нашім західнім фронті, де рішаєть ся судьба-доля Робітничо-селянської України і Робітничо-селянської Росії.

Західний фронт довго був в тіни.

Після наших побід на Сході над Кольчаком, на Полудни над Денікіном, на Півночи над Мілєраном і Юденічом — ми хотіли надіятись на то, що на західнім фронті ми будемо захищені від необхідности провадити довгу, упорну й кровопролитну борбу. Ми хотіли надіятись на те, що польська шляхта — чванлива, легкодушна й кровожерча — все-ж найде в собі достаточно здорового змислу для того, щоби відмовитись від нападу на нас після того, як ми чесно й відкрито признали свободу і независимість Польщі і відмовились від якого-б то не було вмішуваня ся у внутрішні польські справи.

Історики в будуччині будуть зі здивованєм читати книгу про взаємини Совітської Росії і буржуазно-шляхецької Польщі.

Я думаю, що тут, на сім многотисячнім зібраню, найдеть ся немного горожан, котрі сумнївали би ся в тім, хто сильнїйший, хто кріпший: Робітничо-селянська Росія чи шляхецька Польща?

Ми незрівнано сильнїйші, і ми се скоро докажемо панам у Варшаві.

Але ми хотїли і хочемо мира.

Ми готові були той мир купити, заплатити за него дорогою цїною, тільки щоби уникнути пролитя крови робітників і селян. Ми йшли на самі тяжкі уступки. Возьміть ґазети послїдних місяцїв останного року і ви не найдете не то що місяця, ви не найдете тижня, щоби Совітське правительство не робило кроку, направленого на заключенє мира з Варшавою.

Ми звертали ся через радіо-депеші, ми покористувались всіми нагодами, всякою оказією, ми звертали ся просто у Варшаву, і також через посередництво Лондону і Парижа.

В наших відозвах ми говорили їм:

"Ви, панове з Варшави, хочете ограбити Україну і зрабувати Росію. Скажіть точно, чого ви хочете, то, може бути ми дамо вам добром

то, що ви хочете осягнути силою" — такий був постійний і незмінний голос Совітської Влади.

Коли Польща стогнала під ярмом Гогенцолернів — Совітська Влада перша на цілий світ признала право Польщі на самостійність і підняла голос протесту проти насильств німецького мілітаризму над польським народом. Коли-ж німецька революція освободила Польщу від німецьких кайданів, тоді ми негайно, відкрито й торжественно признали Польщу самостійною і заявили, що ніколи ні одна совітська військова частина не посягне на границі Польщі.

В той час там було правительство дрібнобуржуазного шовініста Морачевського. Ми звернулись до него з предложенєм розпочати негайно мирові переговори. Се було при кінци 1918 року. Як-же відповіло нам правительство Морачевського? Воно відповіло нам не словами, — воно відповіло ділами.

Наша місія червоного хреста верталась з Німеччини через Польщу. Се був гурток зовсім мирних людий, — серед них були женщини — котрий вертав ся в Росію після того, як вони оказали посильну поміч нашим хорим полоненим жовнірам в Німеччині. І ось товариші, коли ся місія червоного хреста на чолі котрої стояв тов. Весоловський, туманнїй-

ший і благороднійший чоловік, сам польської національности, один з основателів польської робітничої партії, — коли ся місія проходила через Польщу з розрішеня польського правительства, — на ню напали аґенти Морачевського і вся місія червоного хреста була замордована, а в тім числі і одна стара женщина. Крик негодованя польської робітничої кляси заставив польське правительство доперва після року а й то тільки про людське око потягнути убійників до суду.

Польський буржуазний суд всіх оправдав... Ось як відповіло нам правительство увільненої польської републики на наше предложенє мирових переговорів!

Товариші! Чи ми відмовились після того від надії і бажаня заключити мир? Ні, наша диплъоматія йшла дальше по тій-же лінії, добиваючись мира за що-б то не стало.

Правительство Морачевського впало, на його місце стало правительство Падеревського. Оно, здавалось, як ніби готове було прийти нам на зустріч.

В Москву до нас прибув уповажнений польського червоного хреста Олександер Венцковський. Наш народний комісар для заграничних справ тов. Чічерін негайно заявив йому: "Діла

о полонених самі по собі, але ми Вам пропонуємо сейчас, негайно, сісти за отсей стіл, щоби обсудити всі питаня, котрі тичать ся відношень між Польщею а Росією. І я, Чічерін, заявляю Вам від імени Совітського правительства — так сказав він їм — нема ані одного питаня, зза котрого нам варто-б воювати. Єсли діло тичить ся торговельних зносин — ми умовимось; єсли — спірної територіі, землї, то ми звернемось до населеня, зробимо плєбісцит (всенародне полосоване), то є запитаємо самих горожан спірних ґуберній, чи країв: — до котрої країни вони хотять належати — до Польщі, чи до Росії".

Таке було предложенє Чічеріна, і нема та й не може бути ні одного чесного чоловіка, зі здоровими глуздами в голові, котрий сказав би, що се було недостойне або несправедливе предложенє.

Що-ж сказав Венцковський?

Він обіцяв, що польське правительство подумає. Він поїхав у Варшаву. Ми чекали відповіди, ми посилали запит за запитом, але в Варшаві хитались і "думали".

В кінци минулого 1919 року 22-го грудня, коли память мене не зраджує, народний комісар для заграничних справ тов. Чічерін, знова

звернув ся по радіо-телеґрафу — так що увесь світ се читав — з нотою до правительства Пілсудського, в котрій пропонував приступити до мирових переговорів. Діло в тім, що в початку чи в половині грудня в польськім соймі — в польськім лже-парляменті товариш міністра заграничних справ Скаржинський, на запит "чому не розпочинаєте мирових переговорів з Росією", відповів: "Росія ніяких мирових предложень нам не робила". Се після всего того, що нами було зроблено! У відповідь на се тов. Чічерін по радіо на увесь світ заявив: "Мирові предложеня ми вам робили і робимо, і в дванайцятий чи пятнайцятий раз повторяємо: независимість Польщі признаємо, нападати на вас не збираємось, перемирє пропонуємо установити негайно й зараз-же розпочати мирові переговори".

Яка-ж була відповідь? — Жадної відповіди не було. На сей раз не було вже нашої місії червоного хреста в Польщі, щоби вимордувати її на місци відповіди. 28-го січня ми звернулись з новим предложенєм за підписом предсідателя Ради Народних Комісарів, тов. Лєніна, тов. Чічеріна, як комісара заграничних справ, і з моїм підписом, як комісара військових справ — ми звернулись у Варшаву по радіо і відти

отримали по радіо потверджене доручення нашої депеші. І весь світ приймив сю депешу, весь світ читав її і обговорював. Що ми заявили? Ми заявили, що Польща стоїть зараз на передодни крайно відповідального рішеня: війна чи мир. Ми пропонували з Москви обсудити й обдумати тепер-же, перш ніж пролеть ся кров: "Чого ви жадаєте? Независимости Польщі? — Ми її вже признали. Ви боїтесь, що ми скинемо буржуазне правительство Варшави? Ні, ми не будемо вмішуватись у ваші внутрішні справи, — вас скине польська робітнича кляса, наколи тільки найде ся потрібним. Ви захопили чужі землі: Білорусь, Литву, литовську столицю Вільно, — ви боїтесь, що ми се відберем? Ми заявляємо вам, що ми готові примиритись з сим, тому, що руський народ більш за усе потребує мира і чесної праці, щоби відбудувати своє народне хазяйство. Ви боїтесь, що у нас є порозуміня з німецьким правительством проти вас? Ми вам заявляємо всеголосно, що ні з Німцями, ні з яким би то не було иньшим правительством у нас нема ніякої тайної або явної угоди, котра була би звернена впрост, або посередно проти Польщі. Ми пропонуємо вам перемирє й негайний перехід до мирових переговорів". Ось яка, товариші, наша нота до

Польщі з двайцять осьмого січня.

Я питаю ся — знов таки всїх горожан, всїх горожанок, — розуміеть ся, тут може бути є присутні особисті аґенти пана Пілсудського, але вони натурально, не обовязані відповідати, вони по своїй професії нарід тихий, вони мовчать... Але решта всї, чесні горожани, робітники, селяни, червоноармійці, — вони всї скажуть, як один чоловік, що нота, котру ми післали варшавському правительству, була дїлом народного правительства, котре хотїло мира за що-б то не стало, чесно й відкрито і йшло до сеї своєї задачі.

Яка-ж була відповідь?

Ми не отримали жадної відповіди!..

Другого лютого зібрав ся Всеросійський Центральний Виконавчий Комітет Совітів — найвища влада в нашім краю — і він першим ділом потвердив нашу ноту до польського правительства і звернув ся з відозвою до польського народу, закликаючи його стати під прапором мира. Повторяю: — се було другого лютого. Яка була відповідь? До 27-го марта ми не мали жадної відповіди. Тілько 27-го марта з Варшави отрималась радіотелеґрама, в котрій нам п р и к а з у в а л и (так, приказували!) в десятьдневнім терміні прислати наших делеґатів в мі-

сто Борисів. Наша дипльоматія на се відповіла: "Ми пропонуємо перш усего перемирє на цілім фронті. Раз ви самі, польське правительство, признаєте, що можна провадити мирові переговори, то в такім разї пощо-ж проливати хоть-би одну лишню каплю крови? Перемирє по цілім фронті!" Польське правительство відповіло: "Ні, перемиря не буде!" Вони, значить, хотіли провадити переговори тільки для відводу очий, а в той самий час провадити війну для грабіжи на Україні, для захопленя частин Совітської Росії та Радянської України. На се ми їм відповіли, що ми згідні навіть і на се, але в такім случаю ми не можемо провадити переговорів в Борисові, тому що Борисів — місто, яке є на самій лінії фронту. Ми згідні провадити переговори у нас в Москві, чи Петроградї, чи у вас у Варшаві, ми згідні провадити переговори в Естонії — в невтральній країні — чи в Лондонї, чи в Парижу — у ваших союзників. І ми відповіли їм семого цвітня, що ми навіть готові вести переговори в Білостоку, в Ґроднї, але лише не на лінії фронту, бо єсли нас заставлять битись, то нам прийдеть ся битись там, де ми найдемо потрібним. Польське правительство відповіло: "Ні, ми назначили вам перемирє коло Борисова, а битись будемо там, де нам, польським

панам, буде вгодно”. На се вже ми, товариші, не могли згодитись, бо польська шляхта обчислила, де у нас більше сили, і, очевидно, добачувала що наша шістьнайцята армія під Борисовом може нанести Полякам серіозний удар, і там польська команда приказала бути перемирю, а битись сї панки хотїли там, де по їх сторонї була перевага сили. Розумієть ся, для нас стало ясним, що про перемирє і мир польські пани зовсїм анї не думають, що вони тільки хотять використати лозунґ мирових переговорів, щоби приспати своїх польських робітників, бажаючих мира, а з другої сторони, обманути нашу червону армію. Тодї ми звернулись в Лондон і Париж по радіотелеґрафу і заявили: “Ви, панове, Лойд Джордж, Мілєран і всї прочі покровителї і благодїтелї пана Пілсудського, — ви хочете провадити з нами торговельні зносини, в такім случаю накажіть вашому наймитови, вашому послугачеви Пілсудському заключити з нами мировий договір!” Мовчали в Парижи, мовчали і в Лондонї. Европейські біржовики відійшовши на бік, зложили руки хрестом і сказали собі: — “Ми ще подивимось, може бути руський народ стече кровю під ударами Поляків, може нам в наслїдство лишить ся труп того тїла, котре перш було Росією”. Ось як обчи-

сляли біржові маґнати новий наступ на нас.

Тоді, товариші, для нас стало ясним, що з заходу нам грозить велика небезпека, і ми стали готовитись до оборони. Але вже у Пілсудського була перевага: він під гомін мирових переговорів зібрав свої дивізії, підготовив ся до наступу і перший наніс нам удар: заволодів нахабно столицею України — сестри Росії — Київом.

Товариші, ми вправі запитати себе, що означає така політика навіть для безглуздих, хвальковатих, відорваних від народа шляхтичів і маґнатів, що означає сей глупий і підлий натиск? Невже-ж Пілсудський і його свора серіозно надіють ся диктувати свою волю трудовому народови? Вони виступають під натиском самої реакційної хижої кліки польських поміщиків-аґраріїв, маґнатів. На їх приказ польська армія захопила Волинь, Поділє і велику часть Київщини. Скілько там Поляків? Загляньте в статистику, а окажеть ся, що в подільській ґубернії Поляків меньше трох процентів, — два і одна десята процент, то є на сто душ мешканців два й кавальчик Поляків або 21 Поляків на тисячу мешканців загалом. У волинській ґубернії трошки більше, там Поляків около 8 на сто. В Київщині Поляків всего півтора процент, — круглим рахунком півтора чоловіка на сотку

людий. В цілій тій области безсумнівна більшість народа українська — сего навіть й польська статистика не заперечує, — там від 75 до 80 процент Українців. В Київщині 87 процент Українців на півтора процент Поляків. Але до того, товариші, сі півтора процент Поляків, се особливий ґатунок "народу", се не прості працьовиті Поляки-селяни, не прості чесні робітники, — ні, се "народ" першосортний, се землевласники, се цукрозаводчики, се дідичі-маґнати, се богаті-капіталісти ріжних ґатунків. Радянська революція відобрала від них землї, заводи, фабрики, цукроварні. Вони, сі маґнати, в сути річи плювати хотіли й на Польщу і на весь світ. Один у них є бог — се бариш, се приватна власність, се капітал. Задля сего бога вони готові перевернути догори дном і Польщу, і Україну і увесь світ. І от ся хижа свора маґнатів, котра хоче вернути собі землї, заводи, фільварки і природні богацтва, ся хижа свора кинула чесний трудовий польський народ до війни проти Радянської України, проти Робітничо-селянської Совітської Росії.

Раз війна нам накинена після того як ми зробили все для уникненя її, ми будемо воювати, і ми будемо воювати до кінця. Не для того ми скинули пановане Романових, пановане

наших панів поміщиків і капіталістів, щоби потім просунути свою шию в ярмо пана Пілсудського і польських маґнатів. Ні!... Ми йшли на уступки, ми пропонували мир, ми готові були той мир оплатити дорогою ціною. Але раз нам накинули війну, то ми будемо провадити її так само, як вели діло боротьби за мир, то є основно й твердо. Ми звернулись до широких трудових мас Росії й України і сі маси піднялись, — вони підоймають ся кождий день все в більшім числі. На сей раз війна не промине безкарно для польської шляхти.

Ви знаєте, товариші, буржуазія і дворянство в усіх краях — хижа й розпустна кляса, але в її осередку є ріжниці. Єсли польський робочий народ, чесний, енерґічний, революційний, має величаві заслуги в боротьбі, єсли польське селянство терпіло найтяжші насильства, найтяжший гнет, то польська шляхта й польська буржуазія — се зі всіх дворянських каст, зі всеї світової буржуазної кляси найбільше цинічний, безтолковий, хвастливий, наглий, хижий та авантурничий народ. Хто-ж погубив Польщу в XIII столітю, хто довів її до повного розпаду? Розумієть ся, її розграбили королі і царі. Але хто ослабив її попередно? Польська шляхта. Вона довела Польщу до розділу і загибелі.

І внуки і правнуки панів вісімнайцятого століття лишились вірними політиці своїх дідів і прадідів.

Вони кинули нам визов. Вони прорахувались. Вони думали, що се буде одна з тих воєн, зо котру кровю своєю заплатять робітники і селяни Росії, України і Польщі, а шляхта й буржуазія пожнуть бариші. Польська шляхта була завше войовничою за рахунок польського трудового народа, за рахунок робітників й хлопів. І ви знаєте, що істнує навіть приповідка, про те, як "пани бють ся, а у хлопів чуби тріщать". Ся приповідка відносить ся до тих воєн, котрі польська буржуазія провадила з руським і українським дворянством. "Пани бють ся, а у хлопів чуби тріщать", так говорив розбитий, розпятий польський, український, білоруський, литовський і великоруський мужик.

І ось сі забияцькі пани зробили визов уже не панам українським, білоруським і великоруським, а робітникам і селянам Совітських републик. І тут ми говоримо: "Ні, властителі Варшави, ся війна не буде подібна до всіх старих попередних воєн, коли бились пани і коли у хлопів, у мужиків, у робітників чуби тріщали. Ні! Совітська Росія і Радянська Україна покажуть вам **нову війну, ми будемо воювати так що на**

всю Польщу, на всю Европу, на увесь світ затріщать чуби й потилиці польських панів і маґнатів.

Товариші, приступаючи до сеї тяжкої боротьби після перших невдач, ми повинні свою душу, свою совість очистити від ворожнечі й ненависти до польського народу, єсли хто можливо сими почутями зачеплений.

Польський трудовий нарід нам друг і брат. Частина його обманена, одурманена, друга частина його розуміє великі переступства своєї власти, але здавлена насильством. **Наша війна скерована не проти польських робітників і селян — ні, вона скерована за них проти спільного ворога, маґнатів.**

Колись польські повстанці проти царя, проти царизму, говорили руським революціонерам, руським горожанам: "За нашу й вашу свободу". Польські повстанці проти самодержавія рахували, що ведуть бій "за нашу польську і вашу руську свободу", — і вони були вповні праві тоді. Тепер ми змушені до війни проти польських маґнатів. І ми заявляємо польських робітникам і селянам: "Не проти вас, друзяки і братя — але за нашу й вашу свободу, проти наших і ваших ворогів запеклих, проти гнобителів, маґнатів, насильників — ведемо ми

боротьбу". І сего, товариші, не слід забувати ніколи. Червоноармієць в розгарі битви, коли він наносить ворогови удар за ударом, повинен памятати, що, коли вже буде скинена польська буржуазія, Польща лишить ся свобідною, на Польщу ми не покусимось, з робітничо-селянською Польщею ми заключимо братерський союз в інтересах як нашого, так і польського народу.

Правда, товариші, що Пілсудський, захвативши Волинь, Поділе і Київ, і загрожуючи Гомелю і Вітебску і Смоленську, зазначуючи увесь свій шлях насильствами, грабіжами, розстрілами і погромами, — Пілсудський говорить, що його задача — освободити Україну! **Від кого?** питаю ся.

Від українських робітників і селян! І він найшов для свого розбишацького походу вивіску, правда, стару, обірвану і не дуже охарну, але все-ж "освободительську" вивіску, котра називаєть ся — Петлюра. Він, Пілсудський, признає на Україні право Петлюри, і він воює для Петлюри. Він проливає кров руських і польських робітників і селян тільки ради власти сего "великого" чоловіка з Сорочинської ярмарки (Гоголя) — гетьмана Петлюри.

Товариші, хто-ж такий Петлюра, заступни-

ком котрого виступає Пілсудський? Петлюру ми знаємо — за послідні роки імя його згадувалось нераз. Я наперед перепрошаю, если тут є два-три з його приятелів, але я повинен сказати про него кілька отвертих слів.

Ви памятаєте, товариші, ті найтяжші дні, коли ми провадили переговори з німецьким правительством в Брест-Литовському.

Тоді з Київа, з київської так званої центральної ради, роздав ся зазив до австро-німецьких цісарсько-кайзерських військ — прийти на Україну задля її "освободженя". І кайзер Вільгельм "освободив" Україну на зазив київської "ради" від правительства українських робітників і селян. Хто був в київській раді? Всяка збиранина зі всіх кляс, а головну перевагу мали елєменти консервативні і відкрито реакційні. Військовими справами кермував в ній Петлюра. Він закликав кайзера і той прийшов, обдер Україну, розпняв українських робітників і селян, а Петлюру опісля сего викинув на смітник, як стару, брудну й непотрібну більше онучу, котра свою службу вже відслужила, а на місце него поставив царського льокая гетьмана Скоропадського — більш певного і вірного слугу... Впав в листопадаї 1918 року кайзер Вільгельм. Слідом за ним впав і гетьман Скоропад-

ський.

Тоді Петлюра випетлював ся зі смітника і звернув ся до антанти, — до Франції і Анґлії, то є до їх біржовиків-капіталістів і запропонував їм свої услуги; він кляв ся, що його фірма, сама найліпша фірма — сам кайзер Вільгельм одобрив. І що-ж? Антанта, котра в той час посилала свої війська в Одесу, дала йому трийцять срібняків, або трийцять міліонів карбованців чи гривен, — сего ми з вами точно не рахували, — на збудоване петлюрівської армії. І він вже почав будувати її під прапором анґльо-француського капіталу, але українські робітники і селяни скоро вкоротили сю його зрадницьку забаву, а на Україні встановилась дійсна Радянська влада і Петлюра по раз другий був викинений самим народом на смітник. Він там лежав до тої пори, поки пан Пілсудський не рішивсь ограбити Україну. Пілсудський вдарив себе в лоб і сказав: "Є для сего підходяща вивіска, пімнята, подерта і дещо обхаркана, але в сій комерції без нечистих середників не обійдеть ся". Він витягнув за вуха зі смітника прогнившого вже Петлюру. І так то Україна буде "освободжуватись" пораз третий: з початку кайзер, потім анґльо-француський капітал, а тепер польські маґнати.

В подяку за се Петлюра наперед (на завдаток) продав на власність панови Пілсудському землї на захід від Стира і Збруча. Які се землї? Се, значить, ціла східна Галичина заселена Українцями, се західна Волинь, Полїсє і Холмщина. В сих краях жиють сїм і чверть мілїонів мешканців, з них пять і чверть мілїонів Українців, з малою домішкою Білоросів і Великоросів. Поляків в сих краях незначна меньшість, їх майже непримітно там. Петлюра не має нїчого до страченя, і він великодушно віддає **цілий просторий край** на поталу, — бо ся область більша Швайцарії, більша Голяндії, більша за Швецію, — він віддає цілий сей великий край як дарунок панови Пілсудському, котрий витягнув його з гною, з смітника.

Ось, товариші, ким тепер рішаєть ся доля України, ось в чиїх брудних змочених братською кровю руках знаходить ся місто Київ і ось против кого ми є змушені провадити безпощадну, завзяту боротьбу. Так, напружену і завзяту війну, бо, товариші, вони покористують ся піддержкою антанти, у них прекрасна технїка і вони знають, що єсли вони на сїм провалять ся, то Польща стане совітською републикою. Совітська република Польщі стане мостом між нашим краєм і цілою Европою, і через сей міст ре-

волюційні ідеї російських робітників і селян перейдуть в инші краї і держави. Ось чому польська шляхта буде битись до кінця і буде мати піддержку буржуазної антанти, і ось чому боротьба буде суворою і нам треба готовитись до упертої і безпощадної боротьби. І до сего ми вас взиваємо, горожани і горожанки!

Місто Гомель, котре стоїть майже на виду нашого фронту, одно з міст, котрому грозить можлива небезпека. Длятого, щоб ся можлива небезпека не обернулась в дійсну небезпеку потрібно, щоби за нашим фронтом був твердий і певний тил.

Польська шляхта має немало аґентів в нашім власнім краю. Я не дурно і не для жарту говорив про тих пілсудчиків і петлюрівців, котрі в невеликім числї можливо знаходять ся тут на сім мітінґу. Вони є на наших зелїзницях, вони несуть брехню, отруту і клевету та провокацію між руських робітників і селян, і червоноармійців. Сї шпіони стремлять ся причинити шкоду скрізь, де можуть, і як можуть. Наша задача, найсвятїйший обовязок усіх чесних горожан, чим тільки можливо помогти червоній армії в сих тяжких умовинах. Уважно слїдити за діяльністю підозрілих осіб, аґентів Пілсудського і контрреволюції і класти на них безпо-

щадну руку революційного трибуналу, наколи їм докажеть ся замах або шкоду Робітничо-селянським Соціялїстичним Републикам.

Я, товариші, був сьогодня під Речицею. Менї оповідали там, на нашім фронтї, про ті не доописаня звірства, яких допускають ся польські білоґвардійські офіцири і польська білоґвардійська розбишацька банда над полоненими і раненими нашими товаришами червоноармійцями. Вони не признають більше полонених взагалї. Вони вішають не тілько комунїстів, вони вішають кождого безпартійного середного червоноармійця, попадаючого до них в руки, і вони убивають навіть ранених і тяжко хорих, котрі часом попадають разом в їх руки з шпиталем.

Товариші, я питав ся, чи не переборщено, чи не побільшено, чи часом не клевета се, бо й на ворога найгіршого не можна клеветати. Менї сказали: "тодї прийшов такий-то, а тут пробрав ся до нас такий-то, — всї вони люди заслугуючі на довірє, всї вони видїли і всї вони потверджують ті страшнї звірства".

Чим ми відповіли? Сьогодня-ж від Революційного Военного Совіту Републики видаєть ся нами приказ до всїх військ західного фронту не мститись за всї сї злодійства панів на безпомічних полонених жовнїрах. Єсли ми візьмемо

польського робітника або селянина в полон, то, товариші, най буде відрубана рука того червоноармійця, котрий на полоненого безоружного, хорого і раненого підійме ніж. Ми боремось тільки проти узброєних. Чому розстрілює польська шляхта наших полонених червоноармійців, робітників і селян? Тому, що знає, що чесний червоноармієць завше остаєть ся заклятим ворогом панів, маґнатів і насильників. Але єсли польського робітника і польського селянина, котрого ми візьмемо в полон, єсли ми того нещасного польського жовніра посадимо рядом з собою і ми йому скажемо нашу правду проти брехні Пілсудського і його маґнатів, то сей польський робітник чи польський селянин через кілька днів або через пару тижнів стане самим найзавзятійшим ворогом Пілсудського. Так ми обернули в революціонерів німецьких салдатів, котрі опісля збунтувались проти кайзера Вільгельма і австрійських і мадярських і кольчаківців і денікінців, — вони всі пройшли через нашу школу. Ми полонених не розстрілювали, а переробляли в свідомих борців. Тому то і польські леґіонери, польські робітники і селяни, котрі попадають до нас в полон, не повинні бояти ся жорстокостий і кари, — ні, ми принесемо їм світло комунїзму, світло

науки про братерство всїх трудящих ся людий. Єсли вони прийшли до нас під жовтим прапором хижого імперіялїзму, то вони підуть від нас під червоним прапором комунїзму. Потрібна безпощадна боротьба в битві а правдива великодушність у відношенях наших до полонених ворогів.

Безпощадна ворожість до маґната, капіталїста, а братерськи протягнута рука польським робочим масам! Ми не позволимо нападати на нас, але ми не піднесемо і своєї руки на независимість польського народу. І ми віримо, ми знаємо, що польська република з сієї війни вийде другою, инакшою.

Наш край — Росія — на протягу многих віків стояв під прапором, на котрім виднів двоголовий орел. Що означали ті дві його голови? Одна клювала і терзала руський трудовий народ, а друга була скерована на окраїни — на Поляків, Литовців, Естонців, Фінів, Українців і загрожувала иншим народам поза межами царської Росії. Такі- то дві голови хижого царського орла!

Ми одним замахом відсікли обі ті голови, ми жиємо під новим прапором, на котрім виднїє серп і молот — символ праці, а праця провадить до братерства людий.

Польська република не є ще републикою праці, — ні, се република буржуазії і шляхти, маґнатів і єзуїтських ксьондзів. На її гербі зображений білий орел, що правда, одноголовий, але се голова хижака, котра повертаєть ся на ліво і на право, щоби клювати й терзати своїх польських робітників і українських і білоруських робітників і селян. Сей "білий" орел — він уже увесь замазаний кровю, кровю польського трудового народа. І наша задача тепер, наш обовязок — відсікти голову сего хижого польського орла і тим самим помогти польським робітникам і польським селянам підоймити над польською републикою прапор, на котрім будуть, як у нас, символи освободженої праці.

І тоді між Польщею і Росією вже не буде ворожнечі — а буде союз, буде братерство, і ми зможемо всі наші сили віддати спокійній, мирній, чесній праці. І ми видвигнемо наш край з нужди і розрухи, бідноти і слабостий, і ми перебудуємо його працею соток тисяч робітників і селян, котрі нині проливають свою кров на фронтах, — ми перетворимо нашу країну в цвитучий сад, де люди будуть вдоволені, в спокійній і щасливій праці плекати ся наукою і мистецтвом, творити ліпші, кращі умовини для наступаючих поколїнь, так, що усе людство стане,

накінець, правдиво свобідним і повноправним господарем нашої планети — землї.

От, товариші, в імя чого ми змушені дати відпір польській шляхтї.

І ми сей відпір дамо.

Вони кинули нам визов, і ми підемо в сїй боротьбі до кінця.

"За нашу і за вашу свободу", — говоримо ми польським робітникам і селянам, — ми ідемо вам на зустріч!

Най жиє робітничо-селянська комунїстична Польща!

Най жиє Радянська Україна!

Най жиє робітничо-селянська Совітська Росія!

І най жиє всесвітна велика Революція, освободителька всїх трудящих ся!

Пролєтарі, робітники всїх країв, єднайте ся, вставайте і боріть ся за вашу свободу!

Най жиє Всесвітна Соціяльна Революція!

ПРОВІДНИКИ РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ НА УКРАЇНІ

(з ілюстраціями)

ЦІНА 10 ЦЕНТІВ.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

ПРОВІДНИКИ РЕВОЛЮЦІЙНОГО РУХУ НА УКРАЇНІ

(з ілюстраціями)

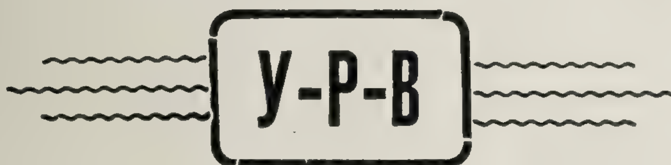

Ціна 10 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

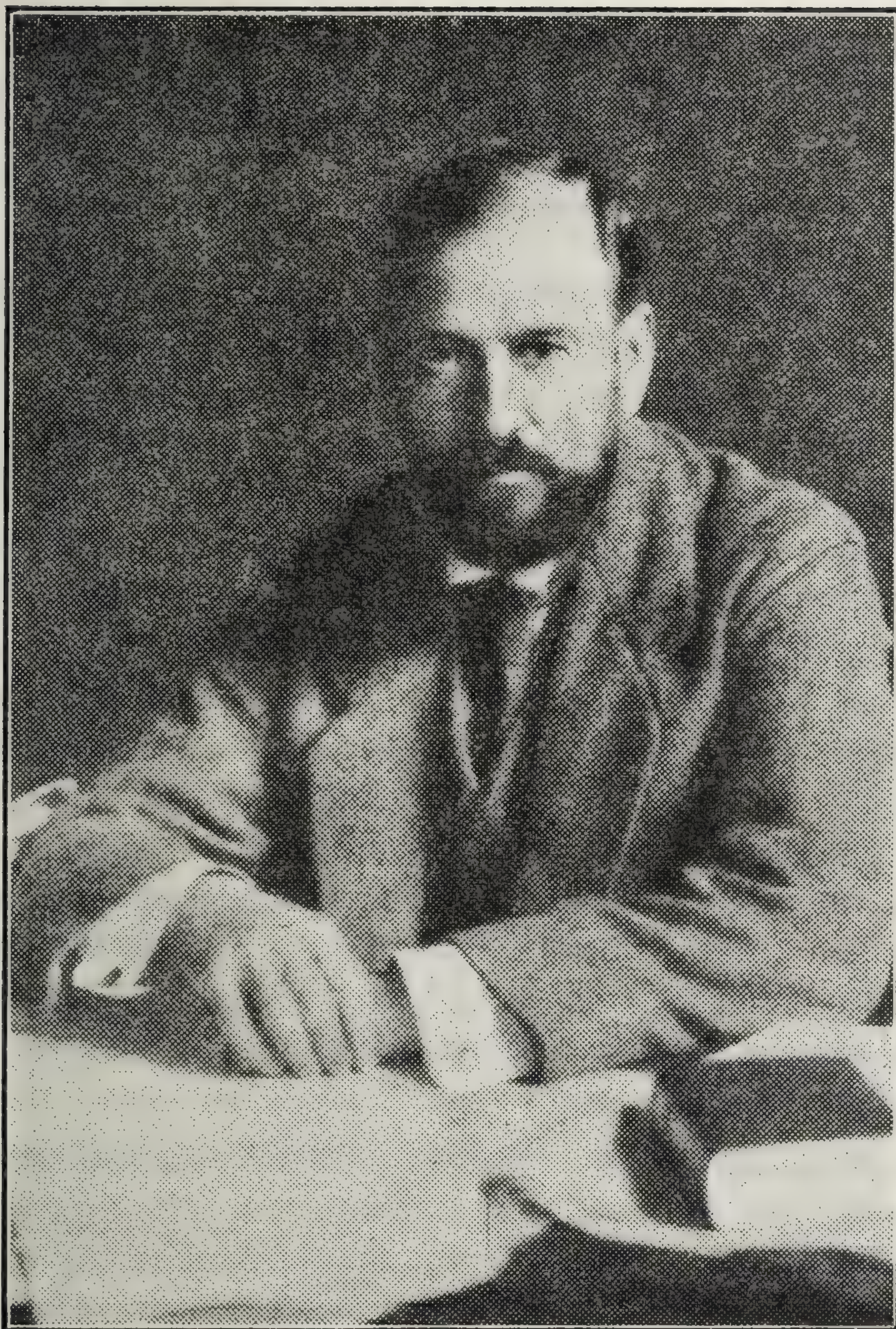

Х. Ю. РАКОВСЬКИЙ
Голова Ради Народних Комісарів України.

Х. Ю. РАКОВСЬКИЙ

Голова Ради Народних Комісарів України.

Нинішний керовник комуністичного будівництва на Україні Голова Ради Народних Комісарів Християн Юрієвич Раковський народив ся 1. серпня 1873 року в маленькому болгарському місті Котел. Походить він з старинної, відомої в історії балканського революційного руху болгарської родини Раковських, що з початку 19 століття відограла керовничу ролю в революційному русі Балкану взагалі, і в історії Болгарії зокрема. Спадкоємно перенявши революційні родинні традиції, тов. Раковський ще юнаком був позбавлений з 6 кляси ґімназії жадного права на дальше продовжене навчаня за соціялістичну пропаґанду, переклад та розповсюджене соціялістичних книжок, як напр. "Розвиток Наук. Соціялізму" Енґельса, за орґанізацію революц. гуртків.

В 1890 р. тов. Раковський, не маючи змоги закінчити освіту, переїзджає до Швайцарії в Женеву, де зараз же вступає в російську соц. дем. орґанізацію, на чолі якої були тоді Плеханов, Засуліч, Аксельрод. Через Плеханова він звязуєть ся з міжнародним робітничим рухом.

На протязі семи років він завдяки переслідуванням ріжних влад перебував в університетах Швайцарії, Німеччини та Франції. В 1892 р. женевська влада арештує тов. Раковського, обвинувачуючи його в замаху на одного рос. провокатора. З Берліна поліція висилає його за участь в робітничому німецькому та російському соц.-дем. русі. Нарешті, французька влада дозволила тов. Раковському вчитись, але під пильним доглядом поліції.

Працюючи в російських, французьких, німецьких, швайцарських та инших орґанізаціях, тов. Раковський не забуває й своєї першої батьківщини — Болгарії, для якої видає в Женеві болгарський журнал "Соціял-Демократ", та через часопись "Форвертс" (німецьку) — керує соціялістичними часописями в самій Болгарії. Закінчивши медичний факультет 1897 р., тов. Раковський написав блискучу докторську дісертацію, в якій дає марксістське пояснене злочинности й виродженя, і яка відома в Росії в перекладі Олексієва. Тоді-ж, повернувши до Болгарії, де розпочалась боротьба проти рос. царизму, тов. Раковський орґанізує по всій країні низку мітінґів, підіймає кампанію в пресі й випускає величезну історичну працю "Про російську політику на сході". З огляду на те, що

територія, де жила родина тов. Раковського, була занята Румунами, він був змобілізований на військову службу, де також продовжував соціялістичну пропаґанду.

В 1900 р. тов. Раковський перебирає́ть ся вперше до Росії, але його зараз же арештують і відправляють через Ревель до Німеччини, де він закінчив відому працю "Сучасна Франція", що вийшла під псевдонімом "Інсаров". Щоби примкнути до робітничого руху Франції, тов. Раковський поступає до париського університету на юридичний факультет, через рік знову перебирає́ть ся до Росії і знову через заходи поліції примушений був виїхати. Роки 1900—3 тов. Раковський проводить в кипучій літературно-публіцистичній праці, працюючи в російських марксістських журналах "Нове Слово", "Начало", друкує в першому числі "Іскри" звіт про міжнародний соціялістичний зїзд в Парижі в 1900 р. З 1904 р. починає́ть ся "румунський період", коли тов. Раковський засновує в Румунії соціялістичну партію, зліквідовану було соц.-дем. інтеліґентами.

Починає́ть ся божевільне переслідуванє його румунським урядом та буржуазією, і в 1907 р. тов. Раковського за селянське повстанє арештують, позбавляють політичних прав і закрива-

ють візд до Румунії. За тов. Раковським повстає весь зорґанізований румунський пролєтаріят, він двічі повертаєть ся до Румунії з метою аґітувати шляхом судового процесу над собою, але румунський уряд не дає йому сієї можливости і намагаєть ся вислати його за кордон; сумежні держави не приймають відомого тепер усьому західному пролєтаріятові революціонера і румунський уряд хоче покінчити з ним розстрілом. Се викликає в Букарешті повстанє робітників, що закінчило ся кровавою сутичкою, де лягло більше 50 робітників та поліції. Коли тов. Раковського хотіли вивезти з Букарешту, робітники розібрали шини і уряд, не маючи сили, сам просив тов. Раковського вплинути на робітників і дав згоду повернути йому всі права, що й було зроблено в 1912 р.; се було блискучою перемогою робітничої партії над румунською оліґархією.

За "румунського періоду" тов. Раковський поновив тісний звязок з рос. революційним рухом. В 1905 р. він пробираєть ся на повставший броненосець "Князь Патьомкін, і схиляє пов ставших матросів не піддавати ся, а їхати до Батуму на допомогу страйкувавшим тоді там робітникам. Потім він подбав про долю повстанців, що залишили ся в Румунії, чим викли-

кав нове переслїдуванє і мусів виїхати в 1907 роцї і поновити звязок з західним революційним рухом, тоді-ж знову повернув ся до Болгарії, де заснував ґазету "Вперед".

Напередоднї балканської війни тов. Раковський обєднує соціялїстичні партії Балкану проти балканського націоналїзму. Завершенє сієї думки йому вдало ся провести на Букарештанському Конґресї лївих соціялїстичних партій Балкану, який підготовив ґрунт для майбутнього Інтернаціоналу і ціммервальдської конференції.

Підчас европейської війни румунський уряд вживає низу ганебних переслїдувань проти тов. Раковського як в пресї, так арештами та полїційними збройними нападами (один раз тов. Раковський був поранений).

За липневими демонстраціями в Ґалаці слїдкував російський уряд і його посланник Поклєвський телеґрамою від 17. червня 1916 року оповіщає уряд так: "За виступи в Ґалаці румунський уряд усунув з посади префекта Гуса, перемістив прокурора суду і передав до суду Раковського і головних проводарів маніфестації синдикалїстів. Останні вчинили многолюдні збори з протестом проти пролитя крови в Ґалаці і взагалї проти війни". Сї маніфестації бу-

ли остільки ґрандіозні і погрозливі, що румунський уряд мусів звільнити тов. Раковського як і инших. Коли з оголошенєм Румунією війни робітники були зорґанізовані, уряд знову арештував т. Раковського.

Сі події і особливо Ціммервальдська Конференція, учасником і ініціятором якої разом з тт. Лєніном і Троцьким був тов. Раковський, викликали проти него шалений похід европейської імперіялістичної преси всіх країв, особливо французької, італійської та російської. З вязниці визволила тов. Раковського російська революція — 1. мая 1917 р., коли російський ґарнізон м. Яс випустив політичних вязнів під носом румунського короля і його шпиків. Російський посланник Маслов в тайній телеґрамі доносив так: "Вчера 1. мая відбув ся в Ясах мітінґ російської залоги; маніфестанти в цілковитому порядку без краю тягли ся вулицями з червоними прапорами, на яких були написи по російськи і румунськи. Підчас маніфестації війська зупинили ся на майдані, куди привезли на автомобілі тільки що визволеного з вязниці румунського соціяліста Раковського, який в короткій промові привитав салдатів з волею. Раковському відповідав на французькій мові російський унтер-офіцир Гілер, скінчивший свою

промову побажанєм, аби і з румунським королем Фердинандом сталось те, що і з російським царем, і щоб на Балканах скорійше здійснила ся федерація демократичних републик. З майдану салдати повезли Раковського до Уґен. Розмовляючи зі мною румунський міністер висловлював жаль і обвинувачував своїх поліцаїв за невиконанє наказу про вивіз Раковського до маніфестації 1. мая". Треба додати, що ся спромога не вдала ся через те, що тов. Раковський своєчасно "тяжко захорів".

Від того часу і починаєть ся російсько-український період діяльности тов. Раковського. Прибувши до Одеси, тов. Раковський зорґанізував безліч мітінґів, зборів, лєкцій, на яких він проводив свої лозунґи "Геть війну", чим викликав переслідуванє і наклепи як тимчасового уряду, так і угодовської преси, і швидко, за переїздом до Петрограду попав в список "дванайцяти", арешту яких вимагав Бурцев, а також румунський уряд. В тайній переписці міністра закордонних справ Терещенка та Керенського (телеґр. Керенського від 30. серпня на імя Наштабу Ставки) вживали ся заходи, аби положити кінець діяльности тов. Раковського. Відомий ґенерал Лукомський підчас корніловського виступу видав наказ про арешт тов. Раковського,

але здійснити сього не вдало ся за ліквідацією корніловщини. Довідавшись про сей наказ, тов. Раковський перебрав ся на Сестрорецкий завод, а потім до Кронштаду.

Жовтнева революція застає тов. Раковського в Штокгольмі, відкіля він надіслав своє привитанє і солідарність з лозунґами революції. Повернувши до Росії, тов. Раковський командирує ть ся до Одеси і Севастополя з відділом матросів для ліквідації контрреволюції в Румунії і на Україні. Повернувши до Москви тов. Раковський знову появляєть ся на Україні разом з т. Мануїльським, в ролі голови мирової делеґації. Ся праця Раковського відома всім.

По закінченю переговорів тов. Раковський делеґуєть ся в склад Рос. Рад. Посольсьтва до Німеччини. Через деякий час він знову їде до Німеччини від Ц. В. К. разом з тов. Йоффим, Радеком, Бухаріном, Ігнатовим і Мархлевським, але в Вільні вони були арештовані і примушені повернути до Росії.

В січни 1919 року по постанові Ком. Парт. (большевиків) України тов. Раковського викликають для праці на Україні і III. Зїзд Рад — затверджує його Головою Раднаркому. З поверненем Радянської влади, після розбитя Денікіна, тов. Раковський знову стає Головою Рад-

наркому, являючись одночасно Народним Комісаром закордонних справ, членом Ц. К. К. П. У. і членом Виконкому III. Ком. Інтернаціоналу.

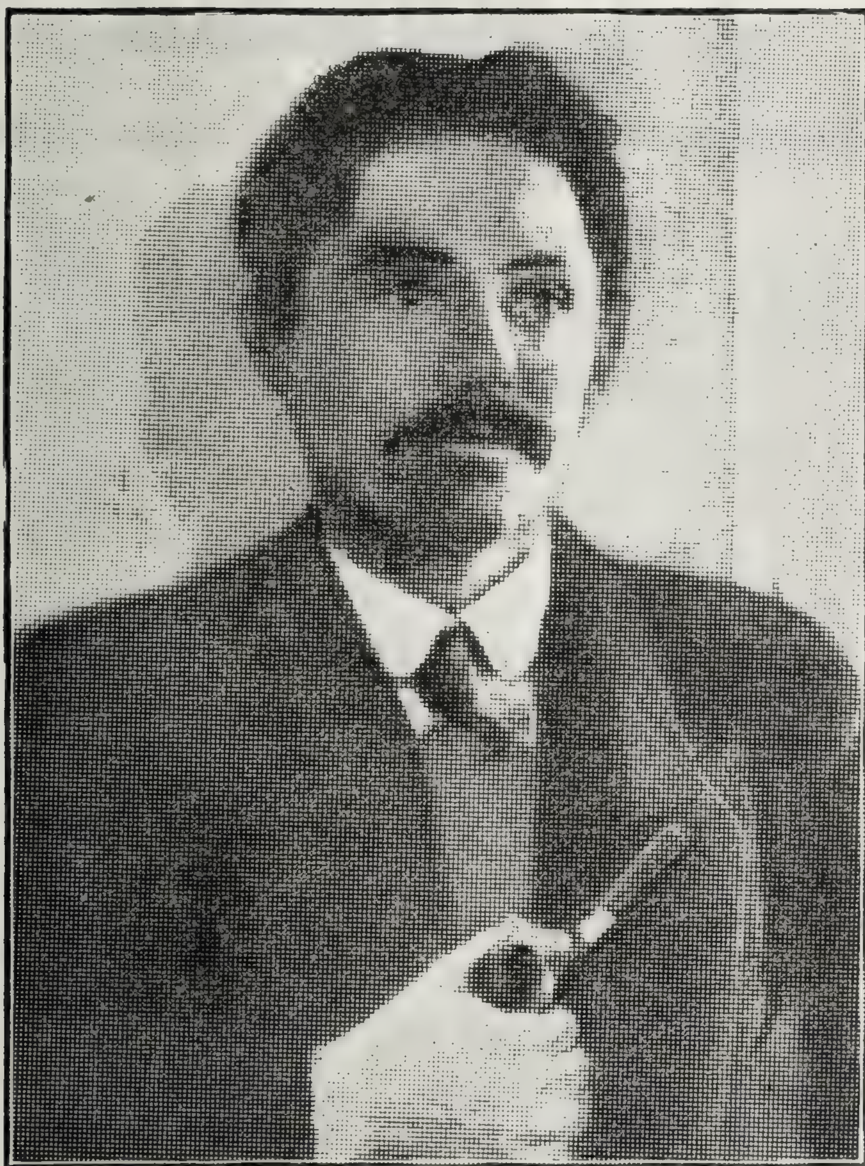

Д. З. МАНУЇЛЬСЬКИЙ

Народний Комісар Земельних Справ України.

Д. З. МАНУЇЛЬСЬКИЙ

Народний Комісар Земельних Справ України.

Д. З. Мануїльський, Українець, родом з с. Святець, Кременецького повіту на Волині, селянин, в сімї волостного писаря, родив ся в 1883 році. Тяжка доля селян , вічних кріпаків польських панів, катоване їх по приговору волостного суду, — глибоко вразили дитячу душу, викликали огиду до істнувавшого тоді соціяльного ладу. Заходами народного учителя, підмітившого живий огник в хлопяти, Д. З. пощастило попасти до Острожської ґімназії, де, говорить Д. З. — “я вперше відчув нерівність в істнуючому тоді політичному і соціяльному укладі з боку своїх однoшкільників, синків польських поміщиків, які відносили ся до мене, як до пролетара, з великим призирством”.

Реліґійно-поліцейський лад школи, тюремний режім адміністрації примушували шукати повітря за її мурами, де також дбайливо пильнувало начальницьке око, яке скоро зробило трус у Д. З., і аби припинити “розпусту”, викинуло з школи. До сього-ж часу належить заснoване тов. Мануїльським перших революційних гуртків в Староконстантиновському повіті

з селян. Літературу добував з Галичини з видань "Революційної Української Партії—("Єрупе"). Чимало видатних радянських робітників на Волині вийшло з тих гуртків і вони добре памятають тов. Мануїльського.

В 1904—5 роках бачимо тов. Мануїльського серед петроградських орґанізацій, на демонстраціях проти японської війни, на мітінґах, разом з майбутним главковерхом тов. Криленком, як члена аґітаційної колеґії Петр. Ком. Р.С.-Д.Р.П. (большевиків). На початку 1905 р. делеґуєть ся в Кронштад в нелеґальні орґанізації серед військових, і після збройного виступу матросів (19—20 липня) арештовуєть ся й заточуєть ся в кронштадську кріпость. Далі тов. Мануїльського засилають до Якутського краю, але з дороги йому пощастило втікти, перебрати ся до Київа і знову розпочати нелеґальну працю серед військових.

За неможливістю нелеґально жити в Київі, Д. З. перебираєть ся за кордон до Парижа, де працює в партійній пресі під псевдонімом "Іван Безрідний". На початку імперіялістичної війни засновує в Парижі разом з т. Антоновим-Овсієнком інтернаціоналістичну ґазету "Голос", після закритя якої франц. урядом працює разом з тов. Троцьким в ґазеті "Наше Слово".

На початку революції повертаєть ся до Петрограду, де по призначеню партії послїдовно займає посади — члена Петроградської Міської Управи, головою якої був Всерос. староста тов. Калїнін, далї — заступника Народного Комісаря Продовольчих справ в Росії, потім в 1918 р. разом з тов. Раковським делеґуєть ся для мирових переговорів на Україну, де на протязі 8-ми місяців підготовляє українську революцію. В сучасний момент — член Ц.К. К.П.У. і Нарком. Земельних Справ на Українї.

ОЛЕКСАНДЕР ШУМСЬКИЙ

Член Президії Центр. Виконавчого Комітету Рад України.

ОЛЕКСАНДЕР ШУМСЬКИЙ

Член Призидії Центр. Виконавчого Комітету Рад України.

Олександер Шумський (партійне назвиско О. Боровий), син безземельного бідного селянина з Волині, народив ся в 1890 році. Тягар сільської підяремної праці зазнав тов. Шумський, добуваючи шматок хліба — пастухом. Випручуючись з тисків соціяльного та політичного гнету тов. Шумський прокладав шлях до освіти і на шіснайцятому році скінчив двоклясову школу. Але його тягнуло далї і на двайцятому році він кидає село й попадає до Житомира, де й вступає в соц. дем. робітничий гурток, знайомить ся з партійними робітниками, що прокладали шлях до перемоги працюючих над експльоататорами.

З переїздом до Москви тов. Шумський з природним йому завзятєм прокладає шлях до освіти, витримує іспит середної школи і вступає до Ветеринарного Інститута. В Москві звязуєть ся з студентами Українцями і в 1913 році вступає до партії українських соціялїстів революціонерів, в 14 році агітує серед московських робітників проти війни, яка примушує його хо-

вати ся від мобілїзації, і в 16 році він мандрує в Закаспійський край.

Лише після революції, в цвітни 1917 року, тов. Шумський повертає на Україну, де й кидаєть ся в вир революції. Будучи членом Ц. К. Укр. П. С.-Р. і Членом Центр. Ради він займає ліве крило, і в той час, коли його тт. по партії засіли на міністерські посади (Голубович і инші), тов. Шумського разом з 9. другими тов. арештує Центр. Рада і засуджує на розстріл за большевизм.

За гетьмана тов. Шумський, разом з иншими росколює У.П.С.-Р. і се ліве крило — Укр. П. С.-Р. (комуністів-боротьбістів) — за його ініціятивою веде переговори з комуністами-большевиками про злитє.

Нарешті в марті 1920 р., тов. Шумський, яко член Ц. К. Укр. Ком. Парт. (боротьбістів) остаточно досягає своєї мети — злитя всіх комуністичних сил України в одну партію комуністів-большевиків.

В радянському будівництві тов. Шумський займав низку відповідальних репрезентацій: торік був Народним Комісарем Освіти (після тов. Затонського), тепер є членом Ц. К. К. П. У. і членом президії В. Ц. В. К.

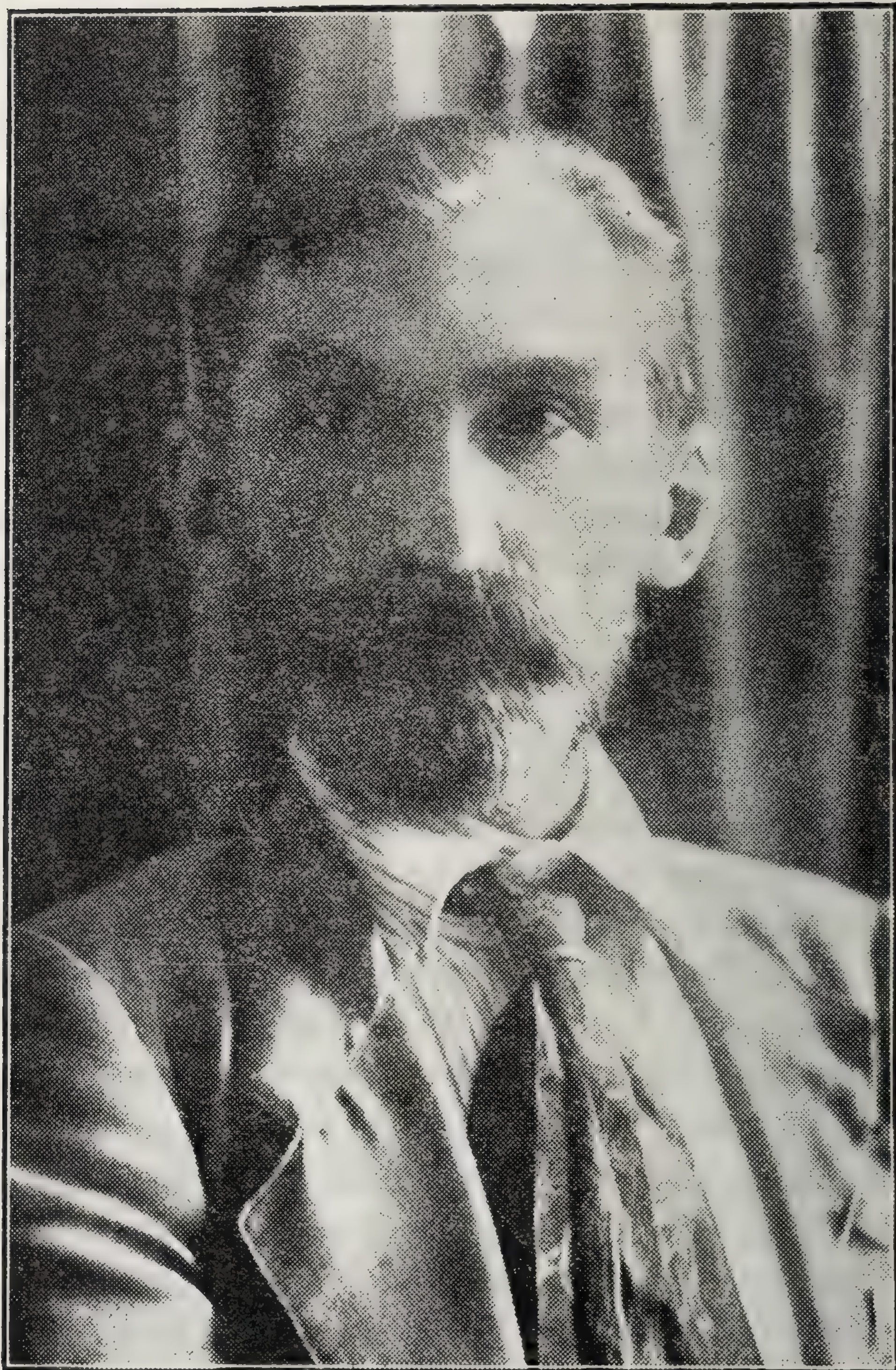

М. СКРИПНИК
Народний Комісар Державної Контролі.

М. СКРИПНИК

Народний Комісар Державної Контролї.

Микола Олексієвич Скрипник народив ся 9. січня 1872 р. в селї Ясиноватому, Катеринославської ґуб. Син залїзничого службовика. Вчив ся з початку в сільській двоклясовій школї, а потім в реальній школї, звідки був виключений за участь в нелеґальних гуртках. Потім, служачи і працюючи, здав іспит з реальної школи і вступив до Петроградського Технольоґічного Інститута, котрого через арешти і засланя не скінчив.

Партійний марксівський світогляд здобув в 1897 р.; до того часу брав участь в радикальній українській партії. З початку працював самотужки в невеликих гуртках Харківської, Новгородської і Катеринославської ґуберній. В Петроградї обминув "Союз борбы за освобожденіе рабочого класса", котрий подїляв тодї погляди "економістів" а приєднав ся до обєднаної орґанїзації соціял-демократичної партії "Рабочее знамя" і робітничої орґанїзації "Соціялїст", котрі стояли на точцї погляду революційній. Після заснованя в 1901 р. петроградського відділу орґанїзації "Іскра" вступив в йо-

го склад і працював там до засланя в Якутський край в 1902 р. В дорозї біля Лєни втїк, і з того часу працював нелеґально. Повернувши з Сибіру працював з початку в Саратівському комітеті партії, а звідти виїхав у Катеринбурґ з мандатом на утворенє там партійного комітету і вилученє соціял-демократів з обєднаного "Уральського союза соціял-демократів і соціялїстів-революціонерів". Потім працював в Одеському і Катеринославському партійних комітетах. В червні 1904 р. в дорозї на південну конференцію большевицьких комітетів був арештований у Катеринославі і висланий на 5 років до Кемського краю, Архангельської ґубернії, але не доїхавши втїк з Онеґи в Одесу, звідки 1905 р. був посланий на 3-ий партійний зїзд. Потім працював в Петроградському, Рижському і Ярославському Комітетах, 1906 р. був висланий з Ярославля на 5 років у Туруханський край, але з дороги втїк і працював у Красноярську, де був арештований 1907 р. на виборчих зборах до другої Державної Думи. З Туруханського краю втїк, зробивши 1.200 верств пішки і на човні. З 1907 до 1909 р. працював у Петроградському і Московському Комітетах. Одночасно з дорученя партії проводив її леґальну і напів нелеґальну роботу в професійних орґанїзаціях і

кооперативах. Після повороту з обїзду партійних орґанізацій на Уралї був в 1909 р. арештований в Петроградї і засланий у Вілюйськ, Якутського краю, де й пробув до кінця 1913 р. Повернувши з засланя редаґував партійний орґан "Вопросы страхованія" а з початку 1914 р. став членом редакції "Правди". На початку липня в часї петроградського загального страйку був арештований в редакції і висланий до Мошанська, Тамбовської ґуб. Там після мартової революції заложив партійну орґанізацію і скликав раду робітничих депутатів, де й головував, доки як большевик не стратив служби в банку. Повернувши до Петрограду, став секретарем Петроградської Центральної Ради фабрично-заводських комітетів. Разом з тим провадив партійну роботу і на 6. зїзд був вибраний у кандидати до Ц. К. Р. К. П.

В жовтневу революцію т. Скрипник був членом Воєнно-революційного Комітету. Першим Всеукр. Зїздом Рад в грудни 1917 р. був покликаний на Україну в Народні Секретарі Працї, а потім і торговлї та промислу. Після захопленя Києва німецько - гайдамацьким військом, конференцією в Полтаві а потім і II. Всеукр. Зїздом та Всеукр. Ц.К. був вибраний головою Народного Секретаріяту України. Коли

німецькі імперіялісти захопили вже всю Україну, останними зборами Ц. П. К. був вибраний у повстанський Народний Секретаріят, а партійною нарадою в Таганрозі в маю 1918 р. був вибраний членом і секретарем орґанізаційного комітету в справі скликаня конференції партійних орґанізацій України. На липневому Зїзді К.П.У. був вибраний у кандидати до Ц.К. К.П.У. (з грудня член Ц. К.). Після липневого повстаня лівих с.-рів Ц. К. Р. К. П. був делеґований в колеґію Ц. Ч. К. завідувати відділом боротьби проти контрреволюції, де й пробув до половини грудня 1918 р. На початку січня 1919 р. вступив в Раднарком України Народним Комісаром Державної Контролї. Ґубернською партійною конференцією був вибраний в члени Київського Ґубкому; проводив повітові зїзди Рад Київщини, обїздив Волинь, брав участь в боях з петлюрівськими бандами а в серпни 1919 р. був особливим уповноваженим Ради Оборони в боротьбі проти Зеленого. Після захопленя України денікінською білою ґвардією був з початку начальником політвідділу Гомельського знищеного району, а потім в порядку партійної мобілїзації був призначений начальником особливого відділу Реввоєнради кавказького фронту, де й пробув до останного погрому Денікіна

на Дону й на Кавказі. Після партійного Зїзду Р. К. П. в цвітни 1920 р. повернув на Україну для партійної і радянської роботи.

Був членом В. Ц. В. К. всіх сесій крім 3 і 7, членом Всерос. і Всеукр. Зїздів Рад і партійних зїздів, а в марті 1919 р. як делеґат К. П. (б.) У. брав участь в заснованю Комінтерна.

За часів царату був засуджений всього на 34 роки; просидів 4½ року а на засланю 7 років.

Званє Скрипника — журналїст, бухгальтер, статистик, працював він однак і як грузчик, робітник електричної стації і т. п. Партійну працю вів без перерви аж доси.

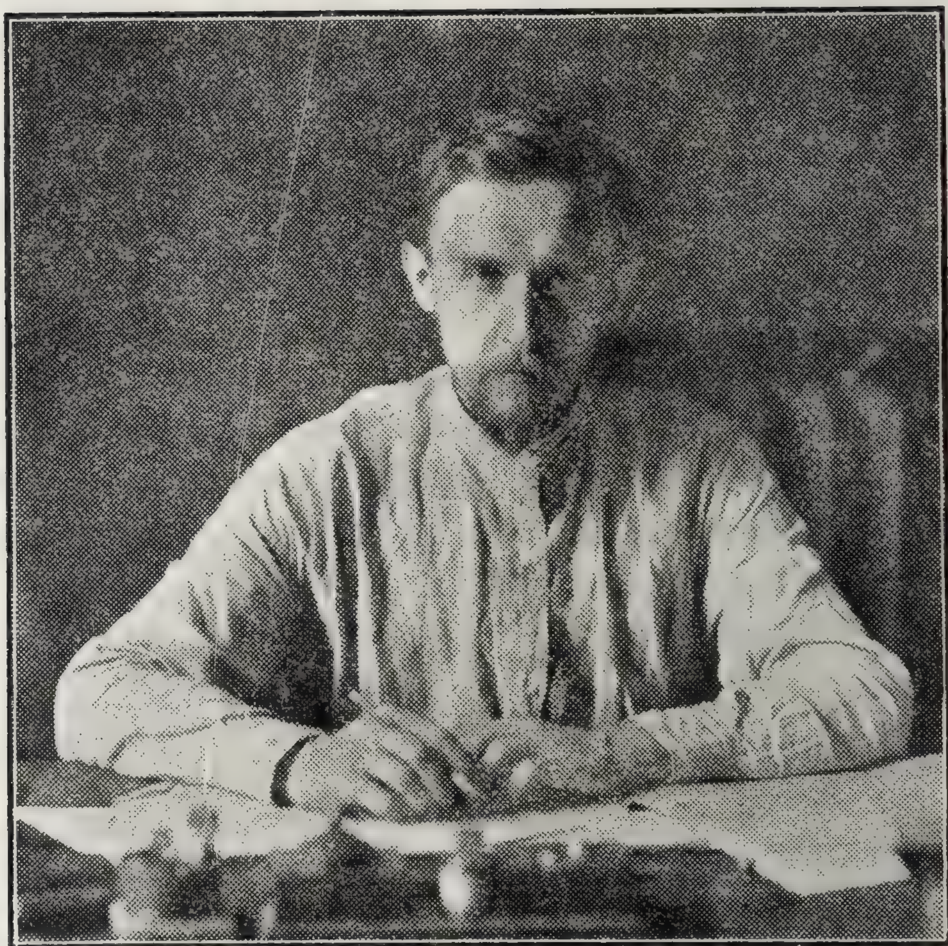

Тов. Блакитний (В. Елланський)
редактор харківських "Вістий" Всеукр. Центр.
Виконавчого Комітету Рад.

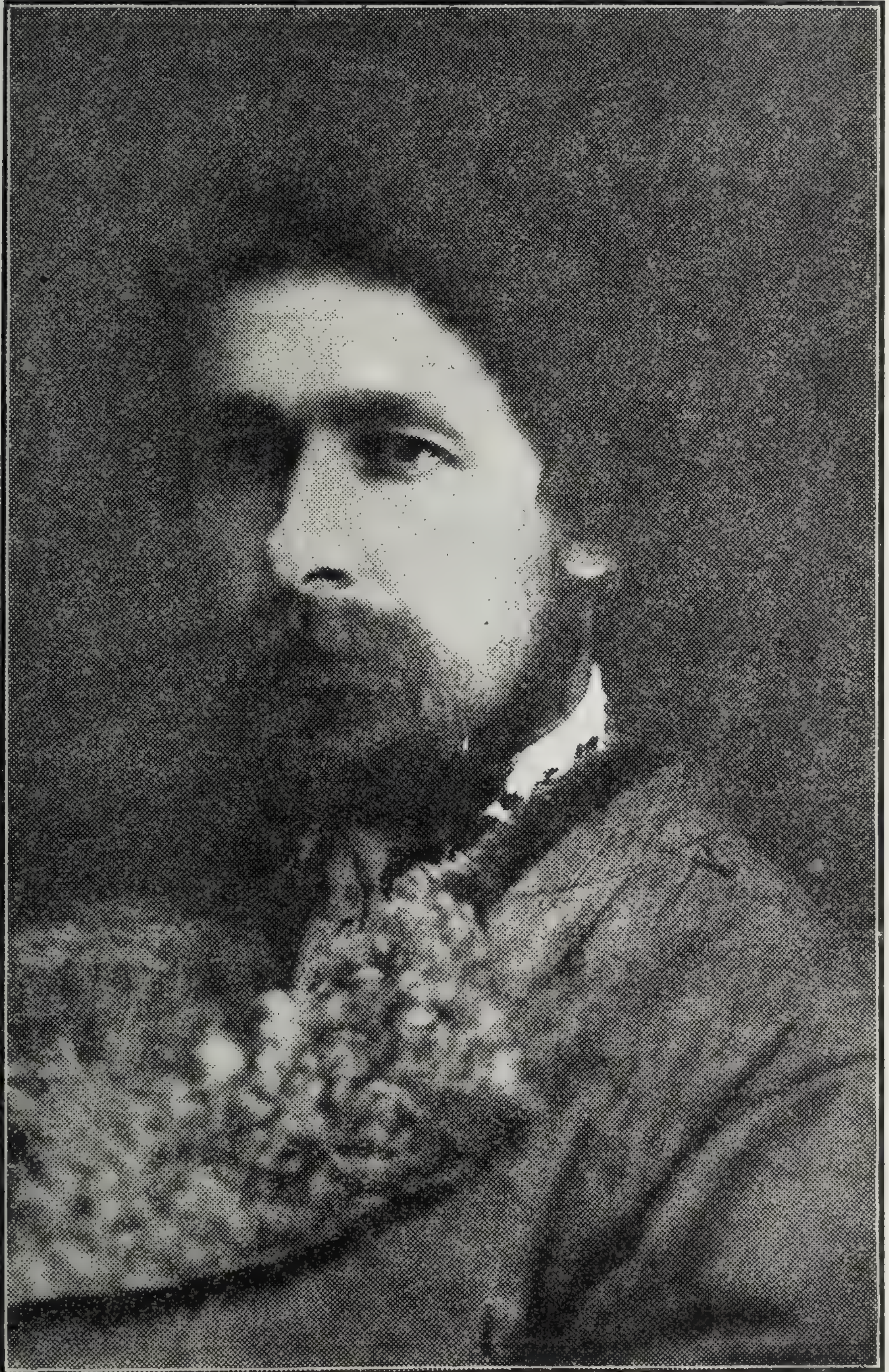

Тов. Полозов, член Колегії Промбюро.

М. Баран, член б. Радянського Правительства Галичини.

КОНСТИТУЦІЯ

УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ

Ціна 5 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

КОНСТИТУЦІЯ

УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ

Затверджена Всеукраїнським З'їздом на засіданю 14. марта 1919 р. і принята в дефінітивній редакції Центральним Виконавчим Комітетом на засіданю 14. марта 1919 р.

Ціна 5 центів.

**Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.**

УКРАЇНСЬКА СОЦІЯЛІСТИЧНА РАДЯНСЬКА РЕПУБЛІКА
Пролєтарі
Всіх
Країв,
Єднайте ся!

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ.

Затверджена Всеукраїнським З'їздом Рад на засіданю 14. марта 1919 р. і принята в дефінітивній редакції Центральним Виконавчим Комітетом на засіданю 14. марта 1919 р.

І. ОСНОВНІ ПОСТАНОВИ.

1. Українська Соціялістична Радянська Република є орґанізація диктатури працюючих і експльоатованих мас пролетаріяту і біднійшого селянства для перемоги над їх віковими гнобителями й експльоататорами капіталістами і поміщиками.

2. Завданем сієї диктатури є здійснене переходу від буржуазного ладу до соціялізму, шляхом проведеня соціялістичних реформ і систематичного подавленя всіх контрреволюційних намірів з боку заможних кляс. Після здійснення сих завдань диктатура зникне, а слідом за нею, по остаточнім сформованю майбутного комуністичного ладу, зникне й держава, уступивши місце вільним формам суспільного життя, збудованого на основах орґанізації загаль-

ної праці на загальну користь і братерську солідарність людий.

3. В цілях здійсненя свого основного завданя Українська Соціялїстична Радянська Република:

а) провадить в житє заходи, що безпосередно направлені до знищеня істнуючого економічного устрою і виявляють ся в скасованю приватної власности на землю і на всї инші засоби виробництва;

б) в области будівництва державного житя закріпляє владу за робітничою клясою, усталюючи право участи в здійсненю державної влади виключно для працюючих мас і цілком усуваючи пануючі кляси від такої участи;

в) утворює для працюючих мас можливість користувати ся правами (свободою живого і друкованого слова, зборів і спілок), позбавляючи сих прав пануючі кляси і спільні з ними по своїй політичній позиції громадські ґрупи;

г) орґанізує озброєну оборону здобутків соціялїстичної революції притягненєм до сієї оборони всїх трудових елєментів країни.

4. Пориваючи рішучо з минулим, намагаючись знищити, разом з поділом загалу на кляси, також і національний гніт і національну ворожнечу, Українська Соціялїстична Радянська Република заявляє про свій твердий намір увій-

ти в склад єдиної Соціялістичної Радянської Републики, як тільки утворять ся умовини для її збудови. Разом з тим Українська Соціялістична Радянська Република заявляє про свою повну солідарність з нині істнуючими вже Радянськими Републиками і про свій намір вступити з ними в тіснійше політичне об'єднанє для спільної боротьби за перемогу світової комуністичної революції, в тіснійше співробітництво в области комуністичного будівництва, можливого лише в міжнародному маштабі.

5) Влада працюючих мас на територіі Української Соціялістичної Радянської Републики здійснюєть ся через Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів та инші орґани влади по означеню Рад.

II. КОНСТИТУЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ.

А. Орґанізація Центральної Влади.

6. До відома Центральної Радянської Влади на Вкраїні належать:

1) Всі питаня загально-державного значіня, а з'окрема:

а) затверджене, зміна і доповнене конституції;

б) установлене і зміна державних меж Ре-

публики;

в) зносини з чужоземними державами з'окрема і оголошенє війни і усталенє згоди;

г) усталенє основ орґанізації збройних сил;

д) загальне керовництво внутрішною політикою;

е) цивільне, карне і процесове законодавство;

ж) усталенє основ соціялістичного будівництва в области народного господарства;

з) керованє грошевою системою і орґанізація фінансового господарства Републики;

і) державна контроля над діяльністю Радянської влади, з'окрема над правильністю, закономірністю і доцільністю грошевих витрат;

2) всї питаня, що не мають загально-державного значіня і які будуть взяті на розгляд орґанами Центральної Радянської Влади.

7. Центральна Радянська Влада має свої орґани, а саме:

1) Всеукраїнський З'зд Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів;

2) Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад;

3) Раду Народних Комісарів;

8. З'їзд Рад скликаєть ся В. Ц. В. К. не менше як два рази на рік, а по постанові В. Ц. В. К.

може скликати ся і частійше.

9. Лад виборів до з'їзду Рад установляєть ся В. Ц. В. К. Р.

10. З'їзд Рад є вищою Владою Української Соціялістичної Радянської Республики. В протягу між двома з'їздами, такою владою є В. Ц. В. К. Р. З числа питань, зазначених в ст. 6 виключному відданю з'їзду належить питанє, зазначене в п. а, а також з застереженем, зазначеним в ст. 13 — питанє про оголошенє війни та установленє згоди.

11. В. Ц. В. К. і з'їзд дають загальний напрямок діяльности Робітничо-Селянського уряду і всіх органів Радянської влади в країні, з'окрема виключному відданю В. Ц. В. К. Р. належать: вибори і звільненє Народних Комісарів і Голови Ради Народних Комісарів, росклад державних прибутків і зборів між центральною й місцевою владою, а також розвязуванє питань, зазначених в ст. 19 конституції. Питаня, зазначені в п. п. н. б. в. (п. 2) г, п, ж, а також річного буджету розвязують ся, як владою з'їзду, так і В. Ц. В. К. Р.

12. В. Ц. В. К. Р. відповідає перед Всеукраїнським З'їздом Рад і обираєть ся останним в кількости по призначеню з'їзду на речинець до слідуючого з'їзду. Рада Народних Комісарів відповідає перед Всеукраїнським З'їздом Рад і

перед В. Ц. В. К. Р.

Увага: На місце вибувших членів В. Ц. В. К. заступники призначують ся постановою Ц. В. К. Всї инші питаня, щодо законодавства і загального кердваня в країні, розвязують ся також В. Ц. В. К. з поясненем, вказаним в ст. 16.

Увага: Питанє про оголошенє війни та заключенє згоди розвязуєть ся В. Ц. В. К. Р. на випадок негайности при неможливости скликати з'їзд в належний час.

14. Завідуванє окремими галузями кердваня країною накладаєть ся на окремі відділи В. Ц. В. К. Р. Народні Комісаріяти на чолї з Завідуючими, обраними В. Ц. В. К. Р. Кількість, межі відання відділів і їх внутрішна орґанізація усталюєть ся В. Ц. В. К.

15. Рада Народних Комісарів складаєть ся з Голови і Народних Комісарів, в число котрих входять: а) Всї керовники окремими відділами В. Ц. В. К. Р. (ст. 14), б) инші особи, що обирають ся окремо В. Ц. В. К. Р. з його розсуду. Члени Ради Н. К. кождого року можуть звільнятись владою В. Ц. В. К.

16. Рада Народних Комісарів має право брати на свій розгляд питаня і справи, що стосують ся до законодавства і загального кердваня країною, але має право вирішати своєю владою ті чи инші питаня або справи лише з загаль-

ним або спеціяльним уповноваженєм В. Ц. В. К., а коли нема такого уповноваженя, — постанови Р. Н. К. дають ся на затверджене В. Ц. В. К. Р.

Увага: Питаня, зазначені в ст. ст. 18 або 11 не можуть бути переданими Ц. В. К. на остаточне розвязане Р. Н. К.

17. Склад Народного Комісаріяту належить виключно членам Р. Н. К. У. С. Р. Р. і жадними иншими представниками Радянської влади як в центрі, так і на місцях не може присвоювати ся.

Б. Орґанізація Радянської влади на місцях.

18. Орґани Радянської влади на місцях слідуючі:

а) Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів (мійські та сільські), а також обрані ними Виконавчі Комітети (Виконкоми).

б) З'їзди Рад (ґуберніяльні, повітові і волосні), а також обрані ними Виконавчі Комітети (Виконкоми).

19. Речинець і порядок виборів місцевих орґанів Радянської влади, норма представництва і загальні постанови щодо внутрішної орґанізації сих орґанів, означених меж віданя і влади між ними, як і розмежене останних ними і орґанами центральної Радянської влади вста-

новлюють ся В. Ц. В. К. Р.

20. Право вибору мають незалежно від релїґії, народности, осїлости, стану і т. п. слїдуючі громадяни У. С. Р. Р., які до дня виборів осягли 18 років;

а) всї, що здобувають засоби до житя продукційною і загальнокорисною працею, а також особи, заняті домашним господарством, забезпечуючим першим можливість продукційної працї, себто ріжні робітники і служачі, заняті в промисловости, торговлї, сільськім господарстві та инші селяни і козаки рільники.

б) салдати червоної армії і матроси червоної фльоти.

в) громадяни, що не входять в катеґорії, переведені н. п. а і б за утратою працездатности, відповідно засвідченої.

Увага: 1. Місцеві Ради можуть по постанові центральної влади зменшувати усталену в сїй ст. норму віку.

Увага: 2. Чужинцї, які належать до робітничої кляси і трудового селянства, користують ся також виборчим правом.

21. Позбавляють ся виборчого права і права бути обраними слїдуючі особи, хоч би вони й входили в одну з вище зазначених катеґорій:

а) особи, що користують ся найманою працею з корисною метою;

б) особи, які живуть на нетрудові прибутки, а саме прибутки з підприємств, з маєтків і т. п.

в) приватні торговці, комерційні посередники;

г) черці і духовні настоятелі церков і релігійних культів;

д) служачі і агенти колишної поліції, окремого корпусу жандармів і охоронних віддїлів, а також члени панувавшого в Росії дому;

е) особи, визнані усталеним ладом божевільними, а рівно-ж особи, що перебувають під опікою;

ж) особи засуджені за користливі та ганебні вчинки на речинець, усталений законом або судовим вироком.

III. ДЕКЛЯРАЦІЯ ПРАВ І ОБОВЯЗКІВ ПРАЦЮЮЧОГО І ЕКСПЛЬОАТОВАНОГО НАРОДУ УКРАЇНИ.

22. Для повного проведеня основ диктатури пролєтаріяту і біднійшого селянства У. С. Р. Р. надає працюючим масам всї права і можливости в области громадянського і політичного житя.

23. Відповідно сему загальному становищу і з метою забезпеченя за працюючими дійсної волї совісти, а також припиненя можливости використаня релїгії і церкви в інтересах зали-

шеня клясового строю, церква відокремлюєть ся від держави і за всіма громадянами визнаєть ся право пропаґанди релігійних наук, котрі не переслідують жадних соціяльних і політичних завдань, а також антирелігійних наук, котрих дух не перечить комуністичним поглядам.

24. З метою забезпеченя за працюючими дійсної свободи висловленя своїх думок — У. С. Р. Р. усуває залежність преси від капіталу і віддає в руки робітничої кляси і селянської бідноти всі технічні і матеріяльні засоби до видаваня ґазет, брошур, книг, та инших творів друку і забезпечує їх вільне росповсюднене по всїй Україні.

25. В цілях забезпеченя за працюючими дійсної свободи зборів — У. С. Р. Р. визнаючи право за працюючими Радянської Републики вільного влаштованя зборів, союзів і т. п., віддає в розпоряджене робітничої кляси і селянської бідноти всі відповідні для влаштованя народних зборів помешканя з світлом і опалом.

26. З метою забезпеченя за працюючими дійсної свободи спілок У. С. Р. Р., зломавши економічну і політичну владу заможних кляс і усунувши сим всі перепони, які до сеї пори перешкаджали в буржуазній суспільности робітникам і селянам користуватись свободою орґанізації і акції — дає робітникам і біднійшим се-

лянам усяку допомогу матеріяльну та иншу для їх обєднаня і орґанізації.

27. В цілях забезпеченя за працюючими дійсного приступу до знаня — У. С. Р. Р. ставить своїм завданєм дати робітникам і селянам повну всебічну і даремну освіту.

28. У. С. Р. Р. визнає обовязком всіх громадян Републики працю і проголошує гасло: "не працюючий не їсть".

29. З метою всебічної охорони здобутків Великої Робітничо-Селянської Революції — У. С. Р. Р. визнає обовязком всіх працюючих Републики оборону соціялістичної батьківщини і встановляє загальну військову повинність.

Почесне право захищати революцію зі зброєю в руках — даєть ся лише працюючим. На нетрудові елєменти накладаєть ся виконуванє инших військових обовязків.

30. Виходячи з солідарности працюючих всіх націй, У. С. Р. Р. надає всі політичні права українських громадян працюючим чужинцям, що живуть на території Української Републики і належать до робітничої кляси або до селянства, що не визискує чужої праці.

31. У. С. Р. Р. дає право притулку всім чужинцям, що терплять переслідуваня за релїґійні проступки, а також за проступки направлені проти інтересів уряду, обороняючого інтереси

буржуазних кляс.

32. У. С. Р. Р. визнаючи рівні права за працюючими, незалежно від їх раси і національности — обявляє суперечним основним законам Републики уставленє або пропущенє яких небудь привілеїв на сїй підставі а також яке-б не було пригнїченє національних меншостий, або обмеженє їх рівноправности.

33. З огляду на інтереси робітничої кляси в цїлости — У. С. Р. Р. позбавляє полїтичних прав окремі особи і окремі ґрупи, які користують ся сими правами на шкоду соціялїстичної революції.

В. Про Герб і Прапор У. С. Р. Р.

34. Герб У. С. Р. Р. — має на червоному полї в промінях сонця — малюнок золотого серпа і молота, навкруги яких — уміщено вінок і написи на українській і російській мовах.

1) У. С. Р. Р.

2) Пролєтарі всїх країн, єднайте ся!

35. Торговельний, морський і військовий прапор У. С. Р. Р. — має на червоному полї в лївому кутї — напись золотими лїтерами — Українська Соціялїстична Радянська Република, або лише лїтери: У. С. Р. Р.

ЩО ТАКЕ ВСЕСВІТНИЙ СОЮЗ РОБІТНИКІВ

Ціна 20 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1922.

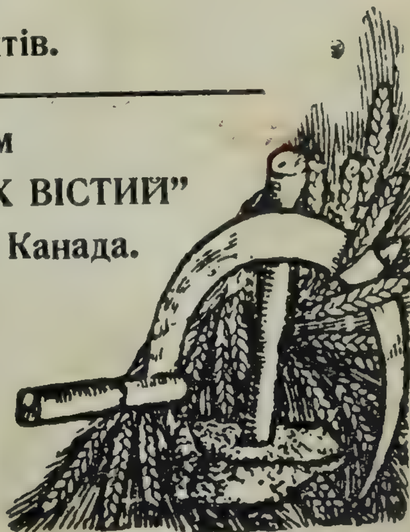

БІБЛЇОТЕКА “УКР. РОБ. ВІСТИЙ” Ч. 8.

ЩО ТАКЕ ВСЕСВІТНИЙ СОЮЗ РОБІТНИКІВ.

Ціна 20 центів.

Накладом
“УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ”
Вінніпеґ, Ман., Канада.

ЩО ТАКЕ БОРОТЬБА КЛЯС.

Сімдесять пять літ тому назад заснував ся тайний союз, котрий постановив собі за ціль освободженє працюючих і знищенє власти капіталу.

Сей союз називав ся "Союзом Комуністів" і обєднував борців за освободженє працюючих ріжних країн Европи, т. є. був Міжнародним Союзом.

В листопаді 1847 р. члени "Союза Комуністів" зїхались в Лондоні на зїзд і рішили написати і проголосити для загального відома свою програму, т. є. пояснити, за кого і проти кого вони борять ся і чого власне хочуть добитись.

Зїзд припоручив вложенє сеї програми Карлови Марксови і Фридрихови Енґельсови.

Сі два мужі були не тільки великими провідниками робітничої кляси в боротьбі з її угнітателями, не тільки невтомними смілими борцями, але і великими вченими.

Взявшись за припоручене їм діло вони написали славний "Комуністичний Маніфест", котрий зістав відтак переложений на всі мови і до нашого часу читаєть ся з великим інтересом і за-

хопленєм всюди, де кипить боротьба між працюючими і експльоататорами, між робітниками і капіталїстами.

Маркс і Енґельс написали не програму того маленького "Союза Комунїстів", котрий їм припоручив се дїло; вони написали програму для працюючих цїлого світа. Вони пояснили і розказали, як появились робітники і капіталїсти (або, що значить те саме — пролєтаріят і буржуазія) і чому між ними йде через цїлий час боротьба.

Манїфест пояснив робітникам, чому ся боротьба може закінчити ся тільки після цїлковитої побіди, чому в тій боротьбі між буржуазією і пролєтаріятом не може бути мира, чому ся боротьба є війною за знищенє капіталу, т. є. власти буржуазії.

"Комунїстичний Манїфест" починаєть ся словами:

"Історія всїх дотеперішних суспільств — се історія клясової боротьби.

Вільний і невільник, патриций і плєбей (патриціями в стариннім Римі називались дворяни-поміщики, плєбеями — біднота — С. Ч.), пан і кріпак, цеховий майстер і челядник, або кажучи просто: гнобитель і пригноблений, ворогуючи завсїгди між собою, провадили безупин-

ну то скриту, то отверту боротьбу, — боротьбу, яка раз-у-раз кінчила ся або революційною перебудовою цілого суспільства, або спільною погибелею борючих ся кляс".

В зависимости від того, як в суспільстві була зорґанізована продукція і розподіл продуктів, яке було його господарське будівництво, воно ділилось на ріжні кляси.

Напримір, в стариннім Римі ми стрічаємо клясу патриціїв, т. є. дворян-поміщиків (шляхту-дідичів), котрі в той сам час були і рабовласниками, т. є. володіли не тільки землею, але і рабами, котрі її обробляли, як своєю власністю. Клясу верховників т. є. міське купецтво; клясу плєбеїв — міська і сільська біднота, і, нарешті, раби, найбільше угнетена, найбільше безправна кляса римського суспільства.

Боротьба велась, власне, між патриціями і плєбеями, між богачами і свобідними бідняками. Величезна маса рабів була тою покірною і нерухомою підвалиною, на котрій стояло римське суспільство і на котрім боролись патриції з плєбеями.

Але часами і підвалина починала хитати ся.

Вибухали повстаня рабів, з котрих найбільше відоме повстанє під проводом Спартака, котре вибухло в 73 р. до Р.Х. (дві тисячі літ назад).

Головними клясами в середних столїтях були: дворяни-поміщики і панщизняне селянство в селах, майстри-хазяї і челядники в містах.

Між ними також йде через цілий час боротьба, то придушена і скрита, то отверта.

Боротьба селян проти поміщиків прибирає форму повстань, відомих під назвою селянських війн, котрі перекидають ся з країни в країну, захоплюючи Анґлїю, Італїю, Францію і Німеччину.

Боротьба челядників проти майстрів прибирає форми страйків і бойкотів. Челядники для того, щоби добитись поліпшеня свого положеня, основують союзи, т. зв. брацтва челядників. Щоби заставити майстрів (хазяїв) задоволити їх домаганя, челядники часами цілим брацтвом забирають ся з міста, лишаючи таким робом хазяїв без робочих рук.

Коли з розвитком напочатку великої морської торговлї, а відтак і фабрично-заводської, машинової продукції витворив ся сучасний капіталїзм, то суспільство роздїлилось на дві головні кляси: буржуазію і пролєтаріят.

Клясова орґанїзація суспільства, в остаточнім разї, зависить від способів продукції.

"Змінюючи свої способи продукції, способи забезпеченя свого житя, — каже Маркс, — лю-

ди змінюють всї свої суспільні відносини. Жорна дає вам суспільство з сюзереном (великим поміщиком) на чолї, паровий млин — промислово-капіталїстичне суспільство".

Буржуазія появилась в результаті цілого ряду переворотів в способах продукції, транспорту і обміни продуктів.

Капіталїзм виріс на величезнім розграбленю Азії, Америки і Африки і частиннім знищеню їх жителїв або оберненю їх в невільників.

Капіталїзм переступив в своїм розвитку через сотки тисяч дрібних господарств, він зруйнував при помочі машини мілїони ремісників, кустарів і дрібних хазяїв, котрі не могли боротися проти фабрики, яка убивала їх дешевизною своїх товарів.

Буржуазія і тепер жиє серед безперестанної боротьби всїх проти всїх. Нищенє і руйнованє слабших і дрібнїйших господарств не заперестаєть ся.

Але поруч з тою боротьбою за наживу в рядах самої буржуазії, йде боротьба на житє і смерть між буржуазією і пролєтаріятом.

І так, до якого-б народу ми не прийшли, в які-б часи ми не перенесли ся, — всюди (крім первісних, найдавнїйших часів) ми находимо угнїтателїв і угнїчених і бачимо боротьбу між ними.

Се і є боротьба кляс, і від її ходу і вислїду зависить такий чи инший устрій суспільства, в зависимости від її результатів установлюєть ся в нїм такий або инший розподїл богацтва і доходів, така чи инша форма управлїня.

В одну клясу обєднують ся всї люди, які занимають в продукції однакове положенє, отримують свій дохід з однакового жерела. У них між собою спільні, однакові інтереси, які відріжняють ся від інтересів инших кляс, є їм противорічивими.

Так, наприклад, одна кляса сучасного капіталїстичного суспільства се — наємні робітники або пролєтаріят. Всї робітники, без ріжниці фаху (ткачі, металїсти, друкарі) жиють з продажі своєї праці. Всї вони занимають в продукції — в фабриці, заводї — однакове положенє: положенє наємних робітників, котрі працюють на хазяїна, на капіталїста.

Всї вони отримують заробітну платню, т. є. платню за продажу капіталїстови своєї робочої сили.

Друга кляса — се капіталїсти або буржуазія. Вони властителї всїх фабрик і заводів, зелїзних доріг і засобів всїх товарів. Вони нанимають робітників і заставляють їх працювати в своїх фабриках, виробляти товари.

Чим жиє буржуазія? Які жерела її доходів?

Вона жиє тим, що присвоює собі всі продукти праці робітничої кляси, віддаючи її тільки невелику частину, в виді заробітної платні.

Вона жиє доходом зі своїх капіталів.

Таким робом у всїх країнах, крім радянських републик, ми бачимо тепер, що суспільство розділене на дві великих клясі: на капіталїстів і робітників. Вони стоять одна проти другої, як два великих ворожих табори.

Інтереси їх непримиримо протилежні.

Капіталїсти захопили в свої руки всї богацтва, все, що потрібне длятого, щоби працювати і жити.

Буржуазія хоче затримати і скріпити сю систему. Вона для неї вигідна. При сїй системі її дуже добре жиєть ся. Вона клопочеть ся тільки тим, щоби робітники більше працювали і діставали меншу платню за свою працю.

Чим більше робітники продукують і чим менше дістають заробітної платні, тим більше лишаєть ся доходу капіталїстам.

Навпаки, спільний інтерес робітників всїх країн є в тім, щоби самим стати властителями фабрик і заводів, розпорядителями всїх богацтв, які вони продукують.

Але поперек дороги їм стоять капіталїсти.

В руках капіталїстів не тільки всї фабрики і банки, зелїзні дороги і склади, в їх руках вся власть в державі. Се вони видають закони, у них на службі урядники і судії, поліція і жовнїри.

Завдяки грошам буржуазія тримає в своїх руках все. Її служать ґазети, які пишуть те, що для неї вигідно, її служать попи, навчаючи робітників покори і послуху властям, її служать лєкціями і промовами професори і бесїдники.

Кляса капіталїстів — величезна сила.

І проти тої сили виступають на смертельний бій робітники. У них нема нїчого, — але їх є мілїони.

Вони продукують своїми руками хлїб, зелїзо, вуголь, тканини, льокомотиви. Вони творять всі богацтва буржуазії.

Треба тільки робітникам зрозуміти свої інтереси, обєднати ся в боротьбі проти хазяїв, і — буржуазія буде побіджена.

Се відбуваєть ся не відразу. Біднота, невіжество і надмірна праця гнетуть робітників, перешкаджають їм зрозуміти, що у робітників цїлого світа одно спільне дїло і один спільний ворог.

Але чим дальше йде боротьба, тим більше збираєть ся борців під червоним прапором праці.

Чим дальше розвиваєть ся капіталїзм, тим більше він руйнує селян і дрібних хазяїв і гонить їх в ролї робітників до фабрик і заводів. Зібрані разом в великих фабричних містах, обєднані довкола фабричних станків робітники починають лекше розуміти в чім річ, починають лучитись в одну армію.

Чим більше зростають богацтва капіталїстів, тим більше стає наємних робітників взагалї і чим більші розміри кождої поодинокої фабрики, тим більше в кождій робітників, тим лекше їм зговорити ся і обєднати ся.

Ось чому, чим більшим стає розмір продукції, чим більше отвираєть ся фабрик і заводів, чим більше збогачуєть ся буржуазія, тим грізнійше піднимаєть ся рух робітників, тим більше робітників обєднуєть ся в союзи і в робітничі партії, котрі борють ся за освободженє робітників, за знищенє капіталїстів.

Ось чому Маркс був прав коли сказав, що "буржуазія продукує перше всего своїх власних гробокопателїв" (т. є. робітників).

"Її поражка і побіда пролєтаріяту є однаково неминучими".

Тоді, коли робітнича кляса чує себе достаточно сильною, щоби побідити буржуазію, відобрати у неї власть в державі, фабрики, заводи і т. д., вона піднимає повстанє і захоплює власть в свої руки. Се називаєть ся соціяльною революцією.

Тому, що буржуазія не хоче легко піддати ся і ставить опір, то пролєтаріятови приходить ся вести з нею дійсну війну, бороти ся з нею силою оружа.

Така отверта війна між клясами називаєть ся горожанською війною.

Горожанська війна між робітниками і капіталістами є "послідний і рішаючий бій", продовжаючої ся десятки літ клясової боротьби між пролєтаріятом і буржуазією.

"В тій боротьбі пролєтаріят не має нічого до страти, крім своїх кайдан, а до завойованя цілий світ".

С. Членов.

ЩО ТАКЕ ВСЕСВІТНИЙ СОЮЗ РОБІТНИКІВ.

ПЕРШИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ.

Розвиток капіталїзму і всесвітної торговлї давно вже злучили майже весь людський рід в одну сїмю. Капіталїсти зуміли спритно використати се в своїх інтересах. Експльоатація робітників буржуазією поширилась по цїлій землї. Коли працюючі маси пробували бороти ся з тою експльоатацією, буржуазні правительства обєднувались проти них і піддержували одно другого проти бутівників. Підчас страйків капіталїсти спроваджували дешевих робітників з відсталих країн і тим ломили опір своїх робітників. Обєднаним силам буржуазії робітники повинні були протиставити обєднанє пролєтарських сил.

Робітники давно запримітили, що їм однаково зле жиєть ся у всїх буржуазних країнах. Разом з тим вони зрозуміли, що освободити ся від

своїх правительств і хозяїв вони зможуть тільки спільними зусилями. Боротьба робітників і їх повстаня звичайно кінчились невдачею тому, що вони вели свою діяльність не солїдарно: один цех не піддержував другого, один район не помагав другому, одна країна не інтересувалась рухом другої. Щоби зарадити сему лихови, провідники робітничої кляси прийшли на думку обєднати робітників цілого світа в один сильний міжнародний союз — Інтернаціонал*).

Перша спроба створити Інтернаціонал відносить ся до 1847 р. (“Союз комунїстів”). Невдача революціїї 1848 р. положила кінець сему союзови. Другі спроби відродити міжнародний союз також закінчились невдачею. Аж в 1864 р. зістав нарештї створений Інтернаціонал.

Десять літ після здавленя революції 1848 р. робітнича кляса знова почала піднимати голову. Почин до полїтичного оживленя дали відбувавші ся тодї національні війни і рухи. Особливо інтересували ся тодї робітники героїчною боротьбою угнетеної Польщі проти російського царизму. На сім ґрунтї сходились анґлїйські і французські робітники, які були тодї найбільш передовими. З другої сторони, приводом до зближеня робітників ріжних країн послужила

*) Інтернаціонал значить міжнародне обєднане.

всесвітна вистава, яка відбувала ся в 1862 р. в Лондонї, куди прибули делєґати французьких і нїмецьких робітників. В рік пізнїйше французські і анґлїйські робітники знова зїхались в Лондонї. При тім обговорювалось питанє про положенє робітничої кляси, і всї прийшли до того заключеня, що для успішної боротьби з буржуазією пролєтаріят повинен обєднати свої сили і створити міжнародну орґанїзацію.

28 вересня 1864 р. в Лондонї, в салї св. Мартина (St. Martin's Hall), відбув ся великий мітінґ при участи представників анґлїйських трейд-юнїй (профсоюзів), французьких робітників і полїтичних еміґрантів ріжних національностий, живших в Анґлїї. На сїм зібраню заложено початок Першого Інтернаціоналу. Після ряду промов, мітінґ одноголосно ухвалив резолюцію в користь основаня міжнародної орґанїзації робітників і вибрав комітет з 21 членів, котрим припоручено було виробити статут нового союза. До сего комітету представником нїмецьких робітників увійшов Карл Маркс, котрому судило ся стати головою і душею Інтернаціоналу.

Програма і статут Інтернаціоналу були скоро вироблені Марксом. Суть тої програми зводить ся до слїдуючого:—Розвиток капіталїстичної продукції веде до збільшеня експльоатації

робітників буржуазією. Одночасно з погіршенєм положеня пролєтаріяту, росте серед него революційний рух спрямований до освободженя робітників з ярма капіталу. Се освобожденє може бути осягнене лише передачею землї і всїх средств продукції в руки обєднаної робітничої кляси і установленєм загальної праці після єдиного пляну. Але такий переворот неможливий до того часу, поки власть находить ся в руках поміщиків і буржуазії. Тому великий обовязок робітничої кляси заключаєть ся в завойованю полїтичної власти. При розєднаню робітників, їх ждуть тільки невдачі. Для успішности боротьби необхідна тїсна звязь і взаїмна піддержка робітників всїх країн, для якої то цїли і створено Міжнародне Товариство Робітників. Всесвітний союз пролєтаріяту повинен також створити свою зовнїшну полїтику, основану на підвалинах міжнародного братерства і солїдарности працюючих всїх національностий. Цїлию пролєтарської боротьби ставить ся світова соціяльна революція.

Ось які принціпи розвивались і пропаґувались на всїх зїздах Першого Інтернаціоналу. Всїх їх відбуло ся пять (Женевський в 1866 р., Люзанський в 1867 р., Брукcельський в 1868 р., Базельський в 1869 р. і Гаґський в 1872 р.), а також дві конференції в Лондонї (в 1865 р.

і 1871 р.). На тих конґресах і конференціях були обговорені основні питаня робітничого руху: про економічну і політичну боротьбу, про професійні союзи, про кооперацію, про народнє образованє, про війну і боротьбу з нею, земельне питанє, питанє про охорону праці і т. д. На тих міжнародних зїздах представників пролетарського аванґарду повною рукою сіялось насінє нових ідей і закладалась основа будучого всесвітного соціялїстичного робітничого руху.

Але Інтернаціонал ріс і розвивав ся не стільки завдяки пропаґанді словом, скільки безпосередною участю в повседневній боротьбі пробуджувавших ся робітничих мас. Де тільки вибухав страйк або робітничий рух, Інтернаціонал вмішував ся в них, стараючись прийти робітникам на поміч, злучити їх, зорґанізувати, піддержати морально і вияснити їм змисл початої ними боротьби. Особливу популярність серед робітників витворювала йому грошева поміч підчас страйків*), а також його боротьба проти довозу страйколомів, дешевих робітників зза границі, підчас страйків. По кількох лїтах свого істнованя Інтернаціонал завоював ве-

*) Вона мимоволї була дуже бідною, бо Перший Інтернаціонал розпоряджав дуже незначними средствами. Але дїло було не в розмірі помочі, а в самім фактї прояву солїдарности робітників.

лику популярність і симпатії серед робітників в головних країнах, і здавалось, можна було надіятись, що скоро настане час всесвітного освободженя робітників.

Таке однак не стало ся. Зростови впливу Інтернаціоналу не відповідав зріст його дійсної сили. Масовий робітничий рух був тоді на початковій ступені розвитку. Маса тільки пробуджувалась до самостійного житя. Буржуазний лад був ще повний сили і далеко ще не дійшов до кінця свого розвитку. Тільки передова верства робітників ясно розуміла причини рабства пролєтаріяту і знала шлях до його освободженя.

Політичних партій робітничої кляси тоді ще не було. Таким-робом, робітнича кляса позбавлена була спільного руководства, а її аванґард не був злучений для загального діла. Тільки в Німеччині почала ся формувати соціял-демократична партія, далеко, зрештою, не відповідавша вимогам програми і статута Інтернаціоналу. Перший Інтернаціонал сам мріяв про те, щоби стати всесвітною комуністичною партією і таким робом стати на чолї соціяльної революції. Але не маючи опори в соціялїстичних партіях поодиноких країн, яких тоді ще не було, він в дійсности висів в воздусї і до кінця оставав ся штабом, ґрупою офіцирів комуністичної армії без жовнїрів.

До тої головної причини слабости прилучив ся вплив внутрішних роздорів. Навіть аванґард робітничої кляси, який по сути складав орґанізацію Першого Інтернаціоналу, тоді ще не згармонізував ся. Пролєтаріятови треба було перейти через ряд жорстоких спорів і розколів, перед тим, як він успів ясно спізнати шляхи свого освободженя і доробити ся до створеня комуністичних партій. На початку боротьба в Інтернаціоналї йшла між комуністичними і умірковавими (угодовськими) елєментами, стоявшими на буржуазній точці погляду (самопомочі), висловлювавшими ся проти соціялїзму, проти революційних средств боротьби і т. и. Перші чотири роки пішли на боротьбу з тими дрібно-буржуазними елєментами, на чолї котрих стояли француські прудоністи*). На Базельськім зїздї (в 1869 р.) їм завдано рішучий удар. Але тоді показалось, що в нїдрах Інтернаціоналу появив ся ще небезпечнїйший ворог, а іменно анархізм.

Анархісти годились з комуністами в тім, що приватна власність на землю і средства продукції повинна бути усунена. Вони також були за соціяльною революцією, за знищенєм буржуаз-

*) Сторонники француського полїтичного діяча Прудона.

ного ладу. Але вони рішучо відкидали необхідність захопленя політичної власти робітничою клясою, були проти диктатури пролєтаріяту і не розуміли значіня робітничої політичної партії, як рівнож і всякої політичної боротьби взагалї. Добити ся своєї цїли вони надіялись бунтами, і першим кроком соціяльної революції признавали не завойованє політичної власти пролєтаріятом, але знищенє держави. На чолї їх стояв російський еміґрант М. Бакунїн. Він мав більше всего сторонників у відсталих державах, як Італїя, Іспанїя і Росія.

Уважаючи, що вся тактика анархістів спосібна тільки внести розклад в почавшу ся орґанїзацію робітників, комунїсти почали проти їх проповіди рішучу боротьбу. Робота анархістів і викликані ними зудари ослабили і без того нетрівку орґанїзацію і привели до розколу Інтернаціоналу.

Особливо сильний удар нанесла Інтернаціоналови війна між Францією і Прусією, яка вибухла в 1870 р. Перешкодити її Інтернаціонал був безсильний. Розгром Франції привів в марті 1871 р. до проголошеня Парижської Комуни. Хоч відношенє Інтернаціоналу до Комуни практично було лише посередне, то все таки по здавленю її всї буржуазні правитель-

ства розпочали нагінку на Інтернаціонал, проти котрих слаба орґанізація не могла встояти.

На конґресі в Гадзї в 1872 р. прийшло до розколу. Анархісти зістали виключені і заснували свій Інтернаціонал, який прожив до 1876 р. і щез безслїдно. Старий Інтернаціонал формально проістнував до 1875 р., коли то проголошено його розвязаним.

Так погибла перша міжнародна орґанізація робітничої кляси. Вона умерла тому, що пережила себе. У неї не було трівкого фундаменту в виді комунїстичних партій в поодиноких краї-нах. Слїдуючий період якраз був присвячений зорґанізованю таких партій. Але Перший Інтернаціонал виконав своє історичне завдане. Правда, йому не вдало ся викликати світову соціяльну революцію, до якої він стремів, але він поширив по цїлій земській кулї основні ідеї соціялїзму, всюди розбудив свідомість пролєтаріяту, вказав робітничій клясї її цїль і средства до її осягненя.

Ю. Стєклов.

ОСНОВАТЕЛІ ПЕРШОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛУ.

КАРЛ МАРКС.

(1818 — 1883.)

Карл Маркс родив ся 5. мая 1818 р. в німецькім місті Трієрі, в промисловім ренськім округі, в середній буржуазній сімї. З ранного дитинства він відзначав ся своїми здібностями. Після укінченя берлїнського університету, Карл Маркс зразу хотів посвятити ся, науці, але інстинкт борця і аґітатора спонукав його до журналїстики.

В той час в Прусії панувало політичне оживленє. Йшла боротьба лїберальної буржуазії з самодержавієм. Маркс почав співробітництво в лїберальній "Ренській Ґазеті", а з осени 1842 р. став її редактором. Одночасно з лїберальним рухом буржуазії почав ся в Німеччині і робітничий рух, який відразу заінтересував Маркса. Але при тім він переконав ся, що мало обзнакомлений з економічними питанями, без котрих не можна зрозуміти робітничого руху. До речі тоді якраз правительство закрило ґазету, і Маркс в 1843 році виїхав з женою до

Парижа, який був тоді центром революційного і соціялїстичного руху.

Тут Маркс з крайного демократа перетворив ся в революційного комунїста. Між иншим, тут він зійшов ся з Фрідріхом Енґельсом, з котрим його обєднала на цїле житє найтїснїйша дружба.

Протягом трох лїт (1844 — 1846) Маркс пильно виучував основні твори економічної науки і приглядав ся до робітничого руху, в котрім сам почав брати участь в ролї пропаґандиста і письменника. В той час він (разом з Енґельсом) виробив основи свого світогляду (марксїзму), котрий представляє наукове формуловане революційного комунїзму, створеного рухом робітничих мас. Наука ся називаєть ще науковим соціялїзмом.

Висланий на домаганє пруського правительства з Парижа, Маркс переїхав в 1845 р. до Брукселї*). Тут Маркс з Енґельсом оснували нїмецький робітничий союз і навязали зносини з иншими робітничими товариствами, істнувавшими в ріжних місцях, особливо-ж з "Союзом Справедливих", який складав ся з нїмецьких

*) Зимою 1846—7 р. Маркс написав тут свій перший великий твір "Нужденність фільософії", спрямований проти дрібнобуржуазних навчань Прудона.

еміґрантів і ремісників. Пізнійше сей союз приняв назву "Союза Комуністів". На другім зїзді сего союза (листопад 1847 р.) був присутний і Маркс, котрий обороняв там нову програму союза. Се й є знаменитий "Маніфест Комуністичної Партії", відомий тепер кождому свідомому робітникови і який є основою сучасного комунізму. "Маніфест" видано при кінці січня 1848 року.

Европа переживала тоді бурливий час. Скоро після виходу в світ "Комуністичного Маніфесту" у Франції вибухла революція, яка перекинулась і в Німеччину. Маркс поспішно вернув ся в Німеччину, де взяв діяльну участь в розвивавших ся подіях в ренськім окрузї, який був центром руху. Тут він став на чолї "Нової Ренської Ґазети", що була орґаном лївого крила демократії. В виду відсталости тодішних німецьких суспільних відносин і слабости робітничого руху, Марксови, як і иншим немногочисленним тоді комуністам, прийшлось співробітничати тоді з буржуазною демократією в її боротьбі з поміщицьким самодержавієм. Але після поражки революції, яка пояснялась в значній мірі трусливим поведенєм буржуазії, Маркс назавсїгди відрік ся від коалїції, т. є. політичної угоди, між буржуазною демократією і соціялїстами.

Реакція, що наступила з половини 1849 р., заставила Маркса опустити Німеччину. Після короткочасового перебуваня в Парижі, де революція також потерпіла поражку, він остаточно поселив ся в Лондоні. Тут він міг використати богацтва бібліотеки Британського Музею для задуманої ним великої праці. Маркс рішив дати в руки пролєтаріяту могучий духовий меч — працю, котра заключала би глубоку наукову критику самих основ буржуазного суспільства. Се був відомий "Капітал", головна праця Карла Маркса, над котрою він трудив ся ціле житє і котрої так і не вспів докінчити*).

Одною з причин, через яку Марксови не вдалось довести до кінця свою головну працю, були тяжкі умовини його власного житя. Не дивлячись на піддержку вірного друга Енґельса, Маркс на еміґрації жив в великих недостатках. Втомляюча праця, матеріяльні недостачі, смерть всїх синів знищили його здоровлє. Але другою, не менше важною, причиною була йо-

---

*) Перший том "Капіталу" вийшов в 1867 р., другий і третий — після смерти Маркса, під редакцією Ф. Енґельса в 1885 і 1895 р.: перші дві части четвертого тому під редакцією К. Кавцкого — в 1905—6 р. Декотрі основні думки "Капіталу" виложені Марксом в книжці "До критики політичної економії", виданої в 1859 р. В знаменитім переднім слові до тоїж послїдної книжки коротко висказані і думки фільософської науки Маркса.

го активна участь в боротьбі робітничої кляси, від котрої він не міг лишитись на боці.

З кінця 50-их років XIX. століття робітничий рух в головних капіталїстичних країнах почав піднимати голову. Маркс передбачав се оживленє робітничого руху і поринув в него зі всїм запалом своєї душі. З основанєм Інтернаціоналу (в 1864 р.) перед Марксом отворилось широке поле полїтичної дїяльности, найбільше відповідавше його заповітним переконаням.

Стоячи головою висше всїх провідників тодїшного робітничого руху, Маркс, зовсїм природно, відразу видвигнув ся в ролї теоретичного провідника Міжнародного Товариства Робітників, стараючись спрямувати його по одиноко правильному, т. є. комунїстичному шляху. Він виробив програму Інтернаціоналу ("Установчу Промову"), його статут, писав докладні записки по головним питаням, котрі ставились на зїздах Інтернаціоналу, писав для него манїфести, статї, давав руководячі вказівки його дїячам і ин. Формально занимаючи лише місце секретаря для Нїмеччини*), Маркс на дїлї був

*) Пізнїйше, коли в Швайцарії сформувалась з еміґрантів російська секція Інтернаціоналу, вона також назначила своїм представником в Ґенеральній Радї Карла Маркса.

дійснім руководителем Ґенеральної Ради (т. є. центрального комітету) Інтернаціоналу. Він вів рішучу боротьбу зі всїми навчанями, що старались збити робітничу клясу з правильного шляху. На сїм ґрунтї Марксови прийшло ся видержати жорстоку боротьбу з початку з прудонїстами, а відтак з Бакунїном. І хоч особисто Маркс не був присутним на конґресах Інтернаціоналу (крім Гаґського), але дух його витав над всїми зїздами Міжнародного Товариства, на котрих закладались основи сучасного робітничого руху.

Дійсна боротьба робітничої кляси мала для Маркса таке важне значінє, що ради неї він залишив свою головну научну працю. Він не міг спокійно сидїти за письменницьким столом, коли полїтичний обовязок кликав його до безпосередної участи в русї, руководити котрим нїхто не умів так добре, як він.

Марксови не судило ся діждатись побіди Інтернаціоналу. Розкол і упадок першого міжнародного обєднаня робітників був для старого борця тяжким ударом. Але йому прийшло ся побачити першу зірницю, першу спробу пролєтаріяту захопити полїтичну власть в видї Парижської Комуни (1871 р.), котрій він присвятив один з найбільш блескучих своїх творів "Горожанська війна в Франції".

Після розпаду Інтернаціоналу Маркс не брав вже безпосередної участи в практичній роботі. Він ограничував ся устними і письменними зносинами з провідниками соціялїстичних партій, котрі почали появлятись в поодиноких країнах, головним робом, німецької соціял-демократії.

Специяльно німецьким соціялїстом Маркс не був, хоч сам був німецького походженя. "Я горожанин світа, — говорив він, — і де-б я не находив ся, я всюди робітник". До німецького руху він все-ж таки природно стояв близше. Разом з Енґельсом він старав ся вщіпити зростаючому рухови німецьких робітників дух революційного комунїзму, що йому не завсїгди вдавалось. Своїм проникаючим зором Маркс давно доглянув в соціял-демократичній партії елєменти гнитя, хоч і не міг, розуміється, передбачити, до чого нарештї дійдуть многі соціял-демократи. Замітним є, що Маркс ніколи не називав себе (і не був) соціял-демократом, а тільки комунїстом.

З глубоким зацікавленєм відносив ся також Маркс до французького робітничого руху. Основателї Французької Робітничої Партії (Жюль Ґед і Поль Ляфарґ) були його послїдовниками, а Ляфарґ навіть його зятем. В 1880

році Маркс разом з ними виробив програму тої партії.

З особливим заінтересованєм слідив Маркс за розвитком революційного руху в Росії. Він передчував, що сїй молодій країні судить ся сказати своє слово у визвольній боротьбі робітничої кляси. Він навіть признавав, що при певних умовинах революція в Росії може відразу прибрати соціялїстичний характер. Щоби бути в курсї російських справ і обзнакомитись з російською лїтературою (особливо економічною), Маркс на старости лїт навчив ся навіть російської мови*).

В листопаді 1881 року умерла любима жена Маркса, Джені, з котрою він прожив душа в душу 40 лїт. Та смерть підкосила сили Маркса, і без того вже дуже хорого. В сїчни 1883 р. його постиг новий удар: умерла його старша дочка. А 14. марта 1883 р. сам Маркс, на 65-ім році житя, умер в кріслї за письменницьким столом, на котрім сей мислитель написав свої великі твори. "Людство, — говорячи словами його друга Енґельса, — зробилось низше на цїлу голову, і при тім на най-

*) З особливою повагою відносив ся Маркс до великого російського соціялїста Н. Г. Чернишевського.

більше ґеніяльну із всїх тих, які воно мало за послїдний час".

Маркса похоронено на Гайґейтськім цвинтарі в Лондонї. В 1918 р. російське совітське правительство виасиґнувало один мілїон рублїв на прикрашенє могили великого борця і учителя пролєтаріяту.

**
*

Заслуги Маркса перед робітничим рухом кольосальні.

Маркс вияснив основні причини поневоленя робітників. Він показав, що головною причиною зависимого положеня пролєтаріяту є приналежність землї і средств продукції до приватних осіб, до капіталїстів і поміщиків. Капіталїсти експльоатують робітників, платячи їм менше, чим ті виробляють, а надвижку кладуть собі в кишеню під видом зиску. Щоби освободити ся, робітнича кляса повинна стати господарем средств продукції, витворених їх власними руками. Необхідно відобрати средства продукції в буржуазії і передати їх в спільне володїнє всего трудового народа.

Але для сего робітнича кляса повинна перше захопити власть і установити диктатуру (зверхність) пролєтаріяту. Щоби добити ся до сего, вона повинна зорґанізувати ся і створити

свою комуністичну партію. Орґанізувати ся повинні робітники не тільки після поодиноких цехів і країн, але на цілій земській кулї. Тільки шляхом взаїмної піддержки всїх робітників, або по крайній мірі, головних капіталїстичних країн, робітники осягнуть побіду. Таким всесвітним обєднанєм працюючих для боротьби з буржуазією за соціялїзм власне й є Інтернаціонал.

Ніхто не освободить робітників крім них самих. "Освободженє робітників повинно бути ділом самих робітників", говорив Маркс. Освободити ся вони зможуть тільки спільними зусилями, солїдарною боротьбою. "Пролєтарі всїх країн, єднайте ся!"

Такий заповіт Маркса пролєтаріятови. Під прапором марксїзму (революційного комунїзму) пролєтаріят вже одержав свої перші побіди. Під тим прапором він виконав жовтневу революцію в Росії. Під тим же прапором він заволодіє всїм світом і всюди установить новий світ братерської, обєднаної, свобідної працї.

"Пролєтарі можуть втратити тільки свої кайдани, — говорив Маркс, — а завоювати вони можуть цілий світ".

І се завойованє вони вже почали.

Ю. Стєклов.

ФРІДРІХ ЕНҐЕЛЬС.

(1820 — 1895.)

Імя Фрідріха Енґельса нерозлучно звязане з іменем Маркса. Обидва вони творці наукового соціялїзму, автори відомого "Комуністичного Манїфесту". На долю Енґельса припадає значна часть тої величезної наукової, пропаґандової, політичної і орґанїзаційної роботи, котра виконана тими великими учителями і провідниками пролєтаріяту і всего страдаючого людства. І єсли все-ж таки імя Енґельса о много менше, чим імя Маркса, відоме широким масам працюючих, єсли його уважають лише приятелем і найблизшим помічником Маркса і не оцінюють в достаточній мірі його самостійного значіня, то се пояснюєть ся, головним робом, надзвичайною скромністю самого Енґельса. Він завсїгди, і за житя Маркса і після його смерти, видвигав його на перший плян, а себе лишав в тіни. Тимчасом безпристрасні дослїдники марксїзму давно вже віддали належну дань сему великому співробітникови Маркса, а недавний ювілей — столїтє від дня його уродин, зробив його, може бути, більше популярним і серед мас.

Енґельс родив ся 28. листопада 1820 р. Як і Маркс, він походив зпоміж буржуазії; його батько був німецьким фабрикантом, котрий мав також фабрику матерії (хлопчатобумажну) в анґлійськім місті Манчестер. І так само як і Маркс, Енґельс став революціонером і соціялістом не в наслідок особистих обид або тяжкого житя, але в наслідок свого глубокого і ясного ума, бачившого вже темні сторони капіталістичного ладу, і в наслідок своєї чутливої совісти, яка палко відкликнулась на страданя угнетених і експльоатованих мас. А торговельні і промислові діла його батька з дитинячих літ познакомили його зі світом капіталістичної експльоатації і ввели в саму гущу сучасних економічних відносин.

Ще на ґімназіяльній лавці Енґельс переняв ся революційними ідеями, зненавидів тодішну самодержавну Німеччину і почав знакомити ся з представниками німецької революційної інтеліґенції. Разом з тим він проявив велику любов до знаня, визначавшу його потім ціле житє, і жадно поповняв читанєм своє образованє. Навіть відбуваючи в Берліні воєнну службу як вільний охотник, він і в пруській касарні найшов чому навчити ся, і набув ті воєнні відомости, котрі він примінив відтак підчас революції і котрі він вже в зрілім віку остільки роз-

ширив, що зробив ся неабияким знатоком военного діла, уважаючи, що революціонерови се знанє є необхідне.

Час, коли повний сили і віри в себе юнак Енґельс вступав в житє, був революційний. В Анґлії грізно проявив себе перший могучий рух робітничої кляси, відомий під назвою *"чартизму"*. В Франції тільки що здавлено було революційне повстанє Бланкі, і одна за другою появлялись нові соціялїстичні книжки. В Німеччині виступала з острою критикою всїх старих понять молода буржуазна інтеліґенція, формувались тайні робітничі кружки, на чолї з ґеніяльним кравецьким підмайстром Вайтлінґом, і вибухали заворушенями умиравші від голоду шлеські ткачі, котрі в 1844 р. отверто повстали проти своїх фабрикантів.

Ще не будучи знакомим з Марксом, 22-лїтний Енґельс почав співробітничати в журналах і збірниках, в котрих писав Маркс, і в редаґованій ним "Ренській Ґазеті". Він надрукував свій *"Огляд полїтичної економії"* тоді, коли Маркс, одержавший лїтературно-фільософське образованє, не мав ще і понятя про полїтичну економію. І в тім "Огляді" Енґельс попередив многі будучі основи марксівської економічної науки. Післаний батьком в Анґлію для торговельно-промислової "практики", Енґельс

з жадністю взяв ся за вивченє анґлійського капіталізму, робітничого руху і соціяльної літератури. Результатом того вивченя явилась після поверненя Енґельса до Німеччини його відома книжка *"Положенє робітничої кляси в Анґлії,* в котрій з надзвичайною силою і яркістю описувалась дивовижна експльоатація анґлійського пролєтаріяту, його убожество і вироджуванє, і робив ся перший, ще не определений заклик до соціялізму. Сю книжку можна з повним правом уважати зародком будучого марксівського комунізму.

Переїздом до Лондону, в 1842 р., Енґельс поверховно познакомив ся з Марксом. Але при тій першій стрічі вони як будь-то не сподобались один другому. За те після повороту з Лондону в 1844 році, коли Енґельс знова стрінув ся з Марксом, бувшим вже на вигнаню в Парижі, вони скоро оцінили один другого, зійшли ся і здружили ся. І з того часу аж до самої смерти Маркса, т. є. цілих 40 літ продовжалась та надзвичайна дружба, *на яку не кинуло тіни ні одно темне пятно,* дружба, основана на глубокім взаїмнім поважаню і на рідків, винятковім однодумстві по всім питаням соціялістичної теорії і практики. Маркс і Енґельс, навіть перебуваючи кождий в иншім місті, були ціле житє в безперервній переписці, ділились своїми

думками, давали один другому для перечитаня в рукописях всі свої твори, обговорювали разом всі політичні кампанії, які вони підпринимали. А кожда стріча, кожде побаченє були для них дійсним святом, і вони не могли наговорити ся.

Підчас революції 1848 р. Енґельс був близьким співробітником видаваної Марксом "Нової Ренської Ґазети". А в 1849 р., коли запанувала реакція, Енґельс взяв безпосередну боєву участь в послїднім революційнім партизанськім повстаню полуднево-німецьких дрібно-буржуазних демократів і републиканців. Після здавленя того повстаня він втік до Швайцарії, а звідтам виеміґрував до Анґлії, де вже був в той час Маркс і куди зїзджались побіджені революціонери з всїх країн Европи.

Енґельс осів ся в Манчестері і став управляючим фабрики свого батька, що давало йому можливість нераз помагати в тяжкі, критичні хвилї бідувавшому в Лондонї з сїмєю Марксови.

Так само, як і Маркс, Енґельс використав роки европейської реакції для вивченя всїх областий науки і зробив ся одним з найбільше всесторонно образованих людий в Европі. Вже на старости зліквідувавши фабрику і переїхавши до Лондону, він зужив порівнуючо довгий вільний час на основне вивченє природничих

наук, з котрими Маркс був менше обзнакомлений. Тепер Маркс і Енґельс поміняились ролями. Коли Маркс почав свою діяльність, як фільософ, а Енґельс, як економіст, то тепер Енґельс взяв на себе обосноване загально фільософічних основ марксїзму, головним робом, історичного матеріялїзму, тоді як Маркс в области теорії присвятив себе головній праці свого житя — віднайденю *економічних* законів капіталїстичного суспільства. Результатом сеї праці явив ся "Капітал" Маркса і такі твори Енґельса, як брошура про німецького фільософа-матеріялїста Фаєрбаха, як книжка "Початки родини, приватної власности і держави", нарешті, головний твір Енґельса, так званий "Антидюрінґ", де він, остро критикуючи поплутаного і реакційного німецького соціялїста Дюрінґа, виложив всю теорію революційного марксїзму.

Крім сих важнїйших творів, Енґельс написав велику скількість брошур і статий, з виложенєм марксівських поглядів на ті чи инші питаня або з критикою анархістів і дрібно-буржуазних соціялїстів.

Але сим далеко не ограничилась діяльність Енґельса. Разом з Марксом він був душею і руководителем I. Інтернаціоналу, разом з Марксом він був учителем і дорадником від-

роджувавшого ся після реакції робітничого руху. А по смерти Маркса, Енґельс ще цілих дванайцять літ був загально-признаним головою всего світового марксїзму, до голосу котрого прислухувались провідники всїх соціялїстичних партій, як до голосу самого Маркса. Енґельс мав щастє бути свідком того, як здійсняєсь праця цілого його житя, як сильно розвиваєть ся соціялїстичний рух у всїх кінцях земської кулї. Він витав зародки і перші успіхи *російського* марксїзму. Він передбачив і предсказував революцію в Росії, так само, як і світову соціяльну революцію. Енґельс умер 5 серпня 1895 р., рік перед тим відомим страйком петербурґських ткачів і прядільщиків, від котрого почалась новійша доба російської і всесвітної історії.

Пропаґуючи ідеї комунїзму, котрі були його власними ідеями, руководячи робітничим рухом ріжних країн, Енґельс одночасно присвятив послїдні роки свого житя докінченю великої праці Маркса. Марксови вдало ся самому випустити в світ І. том "Капіталу", і після його смерти лишились лише начертані рукописи слїдуючих томів. Сї рукописи, доступні самому лише Енґельсови, міг розібрати і обробити тільки він один, так близько знавший і трудний, нерозбірчивий характер письма Маркса,

і весь хід його думок, і всі глубоко скриті сторони його економічної системи. На сю величезну і пильну працю Енґельс затратив 10 літ свого житя. В 1885 р., два роки пізнійше після смерти Маркса, вийшов II. том "Капіталу", а в 1894 р. — третий. Тільки виконавши сю працю, тільки здійснивши завіщанє Маркса, Енґельс міг умерти спокійно.

Енґельс уступав Марксови в силї і глубинї думки, в ширинї і основности історичного і економічного знаня. Але він доповняв його у многих инших відносинах, і вони загально становили ту гармонійну, нерозривну пару, той ідеал дружби і співробітництва, котрий може бути широко здійснимим лише в предсказанім ними будучім комуністичнім суспільстві.

Б. Ґорєв.

ДРУГИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ.

Після розпаду Першого Інтернаціоналу соціялїсти не залишили думки відродити міжнародне обєднанє робітників. Після цілого ряду невдачних спроб, їм вдало ся добитись своєї цїли в 1889 роцї. Підчас всесвітної вистави в Парижі відбув ся міжнародний соціялїстичний зїзд, який дав початок Другому Інтернаціоналови.

До того часу робітничий рух зробив великі успіхи. В відріжненє від епохи Першого Інтернаціоналу, тепер майже у всїх головних країнах: в Нїмеччинї, Австрії, Швайцарії, Франції, Анґлії, Злучених Державах, Італії, Еспанії, Швеції, Норвеґії, Данії Бельґії, Голяндії, Чехії і ин., істнували полїтичні і економічні орґанїзації пролєтаріяту (соціялїстичні партії і професийні союзи). Найсильнїйшою з соціялїстичних партій була нїмецька соціял-демократія, яка стояла, бодай на словах, на ґрунтї марксізму. Завдяки її впливови в рядах Другого Інтернаціоналу марксістські ідеї широко поширювались і серед инших соціялїстичних партій. Таким робом Другий Інтернаціонал

мав те, чого недоставало Першому: в него була опора в особі соціялїстичних партій і професійних союзів, сформувавших ся в поодиноких країнах і бувших в процесї нестримного росту. Під ним був трівкий фундамент в особі масового робітничого руху, в особі многоміліонового пролєтаріяту, який всюди пробуджував ся і був готовий вступити в боротьбу з буржуазним суспільством. Він міг, здавалось, зробити те, чого не вдалось виконати Першому Інтернаціоналови: стати на чолї робітничих мас і повести їх в бій за соціяльну революцію. Такі були надії, звязані з снованєм Другого Інтернаціоналу в 1889.

Одним з важнїйших рішень Парижського конґресу було встановленє *всесвітної манїфестації 1-го мая* з кличем 8-годинного дня працї. Пізнїйше додатковими кличами "маївки" стали ще: загальне виборче право, полїтична свобода і завойованє полїтичної власти пролєтаріятом. Першомайське свято відограло величезну ролю в дїлї мобілїзації широких робітничих мас і втягненя їх в полїтичну боротьбу (головно в таких відсталих країнах, як Австрія, Польща, Росія і т. п.).

Другий Інтернаціонал відбув девять міжнародних конґресів: Парижський — 1889 р., Бруксельський —1891 р., Цїрихський — 1893 р., Лондонський — 1896 р., другий Париж-

ськпй — 1900 р., Амстердамський — 1904 р., Штутґартський — 1907 р., Копенгаґський — 1910 р. і надзвичайний Базельський — 1912 р. Се був послїдний конґрес Друго Інтернаціоналу. Світова війна, яка вибухла в 1914 р., положила йому кінець в його попереднім видї.

В перший період свого істнованя Другий Інтернаціонал представляв собою нічим не звязане формальне обєднанє. В него не було навіть звязкового орґанїзаційного центра, ніяких виконавчих і контрольних орґанів. Раз через три-чотири роки зїздились на конґрес представники поодиноких соціялїстичних партій і професійних союзів, обговорювали злободневні питаня, ухвалювали резолюції, які звучали дуже гарно, але нікого не зобовязували, розїздились до дому, щоби там робити кождому на свою відвічальність — знова аж до нового міжнародного зїзду. На Лондонськім конґресі 1896 р. ухвалено було створити нарештї щось в родї центрального орґану, "Сталу Міжнародну Комісію". Але се мало зарадило лихови. Комісія була звичайним кореспонденційним бюром, не користалась ніяким авторітетом і впливом і за сим навіть не вбивалась. Так само, як і попередно кожда із входивших в склад Інтернаціоналу партій не уважала для себе обовязковими ухвали міжнародних конґресів, так як і попередно кожда з них

була зовсім независимою і не числилась з загальними інтересами світового пролєтарського руху. Так як і попередно Інтернаціонал не представляв ніякого дійсного спаяня міжнародного пролєтаріяту, не мав ні спільної програми, ні єдиної тактики, ніякої звязи між поодинокими своїми частями.

На міжнародних конґресах Другого Інтернаціоналу обговорювались всї злободневні питаня, видвигнуті зростаючим масовим рухом: про охорону праці, про полїтичну і економічну орґанїзацію пролєтаріяту і про їх взаїмовідносини, про ріжні форми пролєтарської боротьби, в тім числї про ролю парляментаризму, про завойованє полїтичної власти, про відношенє до буржуазних партій, про кольонїяльну полїтику, про війну і т. п. По всім сим питаням говорилось много гарних слів, ухвалювались по більшій части дуже гарні резолюції, але від сего діло мало поступало вперед.

В Другім Інтернаціоналї і його партіях, які його творили, відбував ся глухий процес розкладу, який обезсилював цїлий рух. В нїдрах Другого Інтернаціоналу, як також і в кождій із входивших до його складу соціялїстичних партій, під одною стріхою жили дві зовсім відріжняючих ся партії: одна — комунїстична, революційна, яка не тільки на словах, але і на дїлї

хотіла проводити марксістську політику, і друга — угодовська, яка не хотіла рішучої боротьби з буржуазним ладом і готова йти на всякі угоди з буржуазною державою. Боротьбою лївого і правого крила, часами скритою, часами вибухавшою бурливо, окрашена вся історія Другого Інтернаціоналу.

Перед Другим Інтернаціоналом стояли два основні питаня: питанє *про завойованє політичної власти пролєтаріятом* і питанє *про відношенє до війни.* При обговорюваню сих питань явно показав ся розділ Інтернаціоналу на дві непримиримих крилї, на дві течії, які розходять ся по сути і тільки тимчасово могли зживатись в рамцях одної орґанїзації.

Питанє про завойованє політичної власти робітничою клясою було тїсно звязане з питанєм про відношенє соціялїстів до буржуазних партій і до буржуазної держави. Воно стало перед Інтернаціоналом в острій формі завдяки вступленю Мілєрана в буржуазне французьке правительство Вальдека-Руссо. Многословна і невиразна резолюція, уложена К. Кавцьким, котрий тодї вже виступив в ролї представника безхребетного "центра", тільки заплутувала питанє, обломлюючи його острі вугли. З одної сторони, вона підчеркувала, що в централїзованій державі пролєтаріят не може завоювати

власти частями, і не хотіла признати вступленє поодинокого соціялїста в буржуазне правительство початком такого завойованя, а з другої — вона допускала "сю небезпечну спробу" за дозволом більшости партії у "специяльних" случаях. Подібно многим иншим резолюціям Другого Інтернаціоналу, ся резолюція, даючи зовнішне задоволенє лївому крилї, а на дїлї широко отворяла двері опортунїстам і соціял-зрадникам, помагаючи їм спокійно робити свою брудну роботу і дурити робітничі маси.

Дійсно, французькі угодовці використали резолюцію для продовженя і навіть погіршеня своєї попередної полїтики угод з буржуазією, встановивши практику "бльока", т. є. сталого співробітничаня з буржуазними партіями в дїлї державного управлїня. Подібні-ж тенденції (на початку осторожно) почали проявляти ся і в соціялїстичних партіях декотрих инших країн. Тому слїдуючий міжнародний конґрес в Амстердамі знова видвигнув се питанє, поставивши його на сей раз ширше: чи тактика полїтичної партії пролєтаріяту повинна руководитись прінціпом клясової боротьби чи угоди з буржуазією? Правда, конґрес більшістю голосів висказав ся в корість старої тактики, збудованої на боротьбі кляс. Але се була тільки уступка на словах старому революційному

духови. На ділї угодовство все більше промощувало собі дорогу в ряди соціялїстичних партій, котрі в більшости случаях найменше руководились постановами міжнародних зїздів.

Друге питанє, яке тяжило над Другим Інтернаціоналом від часу його заснованя, було питанє про війну, звязане з питанєм про боротьбу з імперіялїстичною полїтикою всїх буржуазних держав. І по сему питаню зїзди ухвалювали рішучі резолюції одну за другою. Але зміст дискусій, попереджавших принятє сих революційних резолюцій, ясно показував, що в нутрі Інтернаціоналу і в кождій з належавших до него партій витворилось праве крило, для котрого прінціпи соціяльної революції і міжнародної солїдарности працюючих були пустим звуком, котре хотїло не бороти ся з буржуазним суспільством, а приспособляти ся до него. Питанє було тільки в тім, хто сильнїйший: праве угодовське крило чи лїве революційне. Судячи після ухвалюваних резолюцій, можна було думати, що лїве сильнїйше. Але на ділї се було не так: серед руководителїв руху, серед так званих "провідників" і "лїдерів", без сумнїву більшість мали угодовці. І хоч именно вони по більшій части були присутними на зїздах, але вони не уважали потрібним до якогось часу виявляти ся і в рішучу міну-

ту уступали на словах лівій меншости. Так, вони легко уступали на словах іменно длятого, щоби в случаю потреби нічого не уступити на ділї, як се показало їх поведенє підчас світової війни.

На початку XX. столїтя для всїх стало ясним, що імперіялїстична полїтика капіталїстичних держав — воєнне суперництво, дипльоматичні інтриґи, погоня за ринками і кольонїями, стремлїнє захопити в свої руки жерела сирівців — приведе скорше чи пізнїйше до всесвітної війни. На початку Інтернаціонал ухвалював загальні резолюції проти війни, не вказуючи точно, якими средствами він пропонує з нею бороти ся. На Штутґартськім конґресї 1907 року питанє було поставлено більше конкретно. І ось тут-то і виявилось, що більшість визначних дїячів соціялїзму боїть ся поставити питанє ребром. Після довгих збивчивих дискусій конґрес ухвалив неясну і многословну резолюцію, при кінцї якої лївому крилї вдало ся внести додаток, в якім говорило ся, що, в разї загрози війни, обовязком соціялїстів є перешкоджувати її вибухови всїми підходячими средствами; єсли-ж вона все таки вибухне, то вони повинні якнайскорше покласти її кінець і використати викликані нею потрясеня

для аґітації серед широких мас і для поваленя капіталїстичного панованя.

Ся резолюція була повторена на конґресах в Копенгадзї і в Базелї. Послїдний зїзд був скликаний специяльно в виду почавшої ся на Балканї війни, яка явно грозила запалити світовий пожар. Базельський конґрес дав правительствам торжественну пересторогу, загрожуючи в разї підбуруваня ними до війни відповісти на неї найрішучійшими кроками, аж до революції включно. Але се були тільки слова.

Буржуазія не злякалась погроз Інтернаціоналу. Всесвітна війна почалась. І як-же відповів на неї Інтернаціонал? Велика більшість соціялїстичних партій не тільки не візвали робітників до соціяльної революції, але навіть прилучились до своїх правительств для втягненя робітничих мас в ту війну під претекстом "оборони вітчини". Сим Другий Інтернаціонал признав своє повне банкроцтво, і відтепер боротьба пролєтаріяту за своє освободженє повинна була піти мимо него і навіть проти него.

Оставші ся вірними заповітам старого Інтернаціоналу партії (російських "большевиків", польських с.-д., Італійців, болгарських "тісняків", Сербів) і поодинокі ґрупи инших партій (Нїмцї, Швайцарцї, Французи, Голяндцї і ин.) зірвали з Другим Інтернаціоналом

і сформували "ціммервальдське" обєднанє, котре відтак з деякими змінами дало початок Третому (Комуністичному) Інтернаціоналови. Але соціял-зрадники не зложили зброї. Після закінченя світової війни, коли буржуазія знова позволила їм гратись в соціялїстичні цюцюбабки, вони зробили спробу відновити свою скомпромітовану орґанізацію.

В 1919 р. вони зїхались на зїзд до Берна, а в 1920 р. до Женеви. В часї між тими двома зїздами все, що лишалось ще здорового і не продавшого ся остаточно буржуазії, виступило з Другого Інтернаціоналу. Так, звідти виступила австрійська партія, французька соціялїстична партія, румунська і болгарська (угодовська) партії, партія німецьких "независимців", причім більшість із сих партій зголосились з просьбою приняти їх до Третого Інтернаціоналу. В Другім Інтернаціоналї лишились тільки німецькі соціял-демократи так званої "більшости" (шайдеманівці), Бельґійці, часть Голяндців і анґлїйські трейд-юнїсти, які взагалї мають до соціялїзму дуже далеке відношенє. Фактично се не є соціялїстична, а звичайна дрібнобуржуазна орґанїзація. Істнує вона тільки по милости і по волї буржуазії, котрій вона потрібна для обдурюваня відсталих робітників.

Другий Інтернаціонал є тепер найпевнійшою опорою буржуазії. Майже всюди його діячі або співробітничають з буржуазією (в Німеччині, в Австрії, в Бельґії, в Швеції, в Данії і ин.), або навіть просто заступають буржуазію при власти, обороняючи її інтереси ліпше, чим се могли-б зробити буржуазні міністри. Особливо в Німеччині шайдеманівці сплямили себе жорстоким подавлюванєм робітничих повстань і убійством найбільш відданих провідників пролєтаріяту. В більшій або меншій степени вони роблять се всюди.

Так ганебно скінчив своє істнованє Другий Інтернаціонал. А був час, коли він обєднував в своїх рядах десять мілїонів робітників, і коли можна було надіяти ся, що він поведе міжнародний пролєтаріят в бій за соціялїзм. Завдяки зрадї угодовських лїдерів, він кинув в грязь священий червоний прапор. Але сей прапор підняв Третий Інтернаціонал і під ним веде тепер світовий пролєтаріят до дійсної побіди над прогнившим буржуазним ладом.

Ю. Стєклов.

ПРОВІДНИКИ ДРУГОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛУ.

ВІЛЬГЕЛЬМ ЛЇБКНЕХТ.

(1825 — 1900.)

Поруч з Авґустом Бебелем німецький робітничий рух особливо завдячує свій величезний ріст і силу В. Лїбкнехтови — старшому (батькови не менше славного Карла Лїбкнехта). Але Лїбкнехт відріжняєть ся від Бебеля тим, що, так само, як і Лясаль походив з буржуазної інтеліґенції. Він був учителем і адвокатом, і як чоловік много знаючий в области історії і полїтичної економії, проник вповні в суть "наукового соціялїзму" Маркса. Від него якраз молодий Бебель і научив ся всеї революційної науки пролєтаріяту.

Лїбкнехт був старший за Бебеля майже на двайцять лїт (родив ся 1825 року) і належав до першого поколїня німецьких революціонерів, котре разом з Марксом і Енґельсом пережило революцію на досвіді в 1848 році. Тоді комуністи боролись ще в одних рядах з дрібнобуржуазними "демократами" і тоді якраз вони зрозуміли, яка се ненадійна, зрадлива порода, го-

това в кожду мінуту йти на угоду з поміщиками і великими капіталїстами, особливо із страху перед повставшим пролетаріятом.

Лїбкнехт після 1848 р. утїк разом з Марксом до Анґлії і там жив много лїт еміґрантом, поділяючи з Марксом і його сїмєю все горе злиднїв і відірваности від свого дїла в своїм краю. Але, як відомо, Маркс зумів найти і на чужинї своє дїло в орґанізації Міжнародного Робітничого Товариства ("Інтернаціоналу") для підготованя всесвітної революції проти царя - Капіталу. І се Міжнародне Товариство розіслало по цїлім світї своїх прихильників - пропаґандистів (проповідників), котрі всюди сїяли огненне насїнє революції. Одним з найлучших сїячів того рода став і В. Лїбкнехт. Як тільки амнестія позволила еміґрантам вернути ся до дому, Лїбкнехт не довго думаючи знова переїхав в Нїмеччину. Тут він і став приятелем і учителем молодого Бебеля в місті Ляйпціґу.

З того часу всї його сили були присвячені справі збудованя нїмецької робітничої партії. Справа ся була зовсїм нова і велика трудність її заключалась в тім, щоби: 1) затримати кождої хвилї живий дух революції, готовість повстати і з силою вдарити на буржуазію і 2) в той сам час не пошкодити робітничій клясї злиш-

ньою поспішностю в революційнім виступі, здержати його там, де треба, коли від сего виграє ріст орґанізації.

І не було ліпшого мистця, як Лібкнехт, в примінено сих двох, як видно, суперечних собі способів боротьби. Він визначив ся з одної сторони своєю революційною непримиримістю — не йшов з буржуазією "на ніякі компроміси, на ніякі виборчі угоди". Він мав смілість йти на перекір всій "патріотичній" політиці поміщицько-буржуазної держави, наприклад, проти захопленя у побідженої Франції в 1871 році Ельзації і Льотаринґії, за що і відсидів в тюрмі кілька літ разом з Бебелем. З другої-ж сторони, Лібкнехт мав зелізну терпеливість здержувати цілими роками вибухи гніву величезних робітничих мас проти невиносимої експльоатації і справляти всю масову енерґію в "мирні" рамці виборчої парляментарної боротьби. Ся зелізна тактичність в ті роки "будівництва" партії була у висшій степени потрібна і корисна. Не вина Лібкнехта в тім, що після його смерти (1900 р.) ся *тимчасова* корисна тактика перетворилась в німецькій партії в якусь погордливу партійну религію. Він говорив нераз: "Тактику можна змінити протягом 24-ох годин".

В. Лїбкнехт був великий майстер-коваль робітничої справи в її *підготовчій* ступени до неминучої послїдної акції — захопленя власти пролєтаріятом і комунїстичного перевороту.

А. Дивильковський.

АВҐУСТ БЕБЕЛЬ.

(1840 — 1912.)

В відріжненє від двох других видатних провідників німецького пролєтаріяту — Лясаля і Вільгельма Лїбкнехта — *Авґуст Бебель* був сам плоть від плоті робітничої кляси. Син фельдфебеля пруської служби, роджений в касарні, де його батько мав з сімєю "державну" кімнату, маленький Бебель, очевидно, з самого дитинства отримав ту ненависть до пруської салдатески, яку пізнїйше, будучи вже всесвітно відомим бесїдником і полїтичним діячем, висловив так ярко і сильно.

Навпаки, балачки і оповіданя про революційну бурю 1848 р., котра розбудила стільки неясних надій і сподівань в самих глибинах німецького народу і особливо пролєтаріяту, лишили не загладжений слїд в діточій души будучого основателя і провідника німецької со-

ціял-демократії, а та темна реакція, котра прийшла після революції, викликала в нїм на ціле житє остру ненависть до пановання насильників і угнїтателїв.

Відданий вчити ся токарського ремесла, він через кілька лїт став підмайстром, і се ремесло давало йому средства для житя ще много лїт після того, як він став любимцем нїмецьких робітників і небезпечним ворогом нїмецького правительства. З молодих лїт, побираючи науку ремесла, добуваючи собі фізичною працею средства до житя або навіть віддаючись полїтичній діяльности, Бебель весь свій свобідний час з жадністю віддавав самообразованю, яке при його видатних спосібностях, вдавалось йому легко і помогло йому відтак стати одним з найбільш образованих суспільних діячів Нїмеччини.

Полїтичні погляди Бебеля определились не відразу. На початку він підпав під вплив лїберальної буржуазної інтелїґенції, котра в той час (на початку 1860-их років) вела досить енерґічну боротьбу з напівсамодержавним пруським правительством Бісмарка і, відчуваючи потребу піддержки народних мас, старалась притягнути на свою сторону робітників. Вона засновувала серед них товариства самообразованя і каси взаїмопомочі; Бебель став одним

з видатнійших і найдіяльнійших членів сих товариств та співчував полїтичній боротьбі буржуазної інтелїґенції проти Бісмарка.

Якраз в той час в рішучий похід *проти* буржуазії виступив Лясаль, закликаючи німецьких робітників злучитись в самостійну партію під кличем загального виборчого права. Діяльність Лясаля відпихала Бебеля: він бачив в нїй перешкоду в дальшій боротьбі за полїтичну свободу, уважав, що вона лише розколює всі сили, ворожі реакції.

Але вскорі клясове чутє пролєтаря взяло у Бебеля верх над співчутєм лїберальної інтелїґенції. Він познакомив ся з Вільгельмом Лїбкнехтом, горячим революціонером - марксістом, який знав особисто Маркса, і через него прилучив ся до наукового соціялїзму Маркса і Енґельса.

Від того часу Бебель повільно став, рядом зі своєю практичною діяльністю, також одним з визначнійших теоретиків і пропаґандистів в Німеччині. Він постійно переписував ся з Марксом і Енґельсом, кілька разів їздив до них до Лондону і завсїгди тїшив їх тим правильним розуміньєм революційного марксізму, яке він проявляв в своїй діяльности, а також тою чесністю, добросовісністю і відсутністю дрібно-

го самолюбія, котрі помагали йому скоро пізнавати поповнювані ошибки.

В 1863 році, під руководством і по ініціятиві Бебеля відбув ся зїзд німецьких робітничих товариств самообразованя, котрий послужив основою будучої марксістської, соціял-демократичної партії Німеччини. Ся партія істнувала окремо від другої, яку заснував Лясаль і його ученик і заступник Швейцер. Обидві партії вели між собою остру боротьбу і обєднались аж в 1875 році.

В 1868 р. Бебель зістав вибраний до німецького парляменту і від того часу незмінно аж до самої смерти був любимим робітничим послом. Він проявив в ролї парляментарного бесїдника такий великий талант красномовности (не дивлячись на свій маленький ріст і худеньку, слабу будову), таке умінє розбиратись в найбільш складних полїтичних питанях, таку безпощадну дошкульну і пристрасну ненависть до всїх насильників свободи і ворогів робітничої кляси, нарештї, таку глибоку віру в свій соціялїстичний ідеал, що став після загального признаня ворогів одним з найвизначнійших бесїдників цїлого світа. З початку 90-их років, коли його талант розвинув ся з надзвичайною силою, кожда промова Бебеля була цїлою полїтичною подїєю, до котрої з однаково напруже-

ною увагою прислухувались і сторонники і вороги соціялїзму.

Коли почала ся в 1870 р. французько-пруська війна, Бебель і В. Лїбкнехт були одинокими послами, котрі голосували проти воєнних кредитів і відтак протестували проти насильного прилученя до Німеччини французьких провінцій Альзації і Льотаринґії. За се віддано їх під суд оскаржуючи о "державну зраду" і засуджено на два роки тюрми. І не раз ще після того Бебель сидів в тюрмі за ріжні полїтичні "переступства". Але після кождого арешту він виходив ще більше перекônаним, більше завзятим борцем за справу робітничої кляси і соціялїзму.

Коли в 1878 р. німецьке правительство, злякавшись зросту соціялїзму серед робітників, проголосило цілу соціялїстичну партію поза законом і почало її переслїдувати, Бебель виявив здібности першоклясного орґанїзатора. Під видом "торговельних" поїздок в справах своєї токарської майстернї, він зїздив цілу Німеччину і всюди аґітував, підбадьорував впадаючих на дусї, будував нелєґальну орґанїзацію. І, не дивлячись на всї переслїдуваня, ся орґанїзація, по части завдяки невтомній діяльности Бебеля, так безпереривно росла, що 13 лїт пізнїйше, в 1891 р., правительство було приму-

шене знести надзвичайний закон проти соціялістів і вернути їм загальні політичні права.

Від того часу Бебель якраз став тою знаменитістю, не тільки німецькою, але і загальноевропейською, якою він відтак лишив ся до самої смерти. Будучи в лівім крилї німецької соціял-демократії, він умів в той самий час жити і відчувати разом з робітничими масами, і се давало йому таку силу, що у внутрішних партійних спорах побіджувала звичайно та сторона, на котрій був Бебель. А з половини 90-их років він став одним з найбільших і впливових діячів також і на міжнародних соціялїстичних конґресах.

Коли його маленька, рухома постать, з сивим волосєм і підстриженою сивою борідкою, появлялась на трибуні, наступала негайна тиша і напружена увага. А на робітничих зібранях і соціялїстичних конґресах він був окружений атмосферою любови, і його поява викликала кождий раз бурливу овацію.

Через послїдні десятилїтя Бебель був постійним предсїдателем центрального комітету своєї партії. Поруч з безнастанною парляментарною, аґітаційною і орґанїзаційною роботою Бебель много писав і лишив ряд творів, з котрих ще довго буде вчити ся робітнича кляса. Серед них найцїннійшими є його книжка *"Жен-*

щина і соціялїзм" і спомини п. н. *"З мого житя"*.

Бебель умер майже на передоднї світової війни, викликаної розвитком імперіялїзму і мілїтаризму, проти котрих він так завзято боровся ціле своє житє, і кілька лїт перед початком тої великої світової соціяльної революції, до котрої він так палко закликав і котру так часто предсказував.

Б. Ґорєв.

ЖАН ЖОРЕС.

(1859 — 1914.)

Убитий напередоднї світової війни великий французський соціялїст і любимий провідник французських робітників — Жорес був дійсно визначним чоловіком: глубокий фільософ, добрий історик, блескучий полїтичний діяч і публїцист, сильний бесїдник, можливо найлїпший в Европі, він всї свої величезні духові сили, всю силу свого ума і таланту, всю свою енерґію віддав до кінця боротьбі за соціялїзм, за освободженє людства від всїх нещасть буржуазної "цивілїзації".

Походячи з інтелїґентної буржуазної сімї, котра вже давала Франції великих державних

діячів (його дядько був відомий адмірал), Жорес замолоду був далекий від робітничої кляси і її ідеалів, хоч теоретично він заінтересував ся соціялїзмом ще на студентській лавці: його перша вчена праця (по тодїшному звичаю на латинській мові) присвячена "зародкам німецького соціялїзму в Лютера, Канта, Флїхте і Ґеґеля". Отримавши фільософічне образованє (він був кілька лїт навіть профессором фільософії в Тулузї), він лишив ся ідеалїстом в фільософії до кінця житя, т. є. уважаючи, що історія людства порушуєть ся не стільки матеріяльними інтересами борючих ся кляс, скільки великими ідеями правди, справедливости, добра, краси і т. и. Зрештою, під впливом суспільної боротьби і розчарованя в спосібности буржуазії втїлювати сї ідеї в житє, Жорес в послїдні роки зробив великі уступки марксістському світоглядови.

В 1893 р. Жорес зістав вибраний парляментарним послом, і з того часу почалась його горяча полїтична діяльність, діяльність парляментарного бесїдника і стратеґа, народного промовця і ґазетного публїциста, котра захопила його цїлком, хоч, завдяки його подивляючій працездатности, не перешкаджала Жоресови заниматись наукою, особливо в области історії. До парляменту він вже прийшов як соціялїст.

Але сей соціялїзм довго ще був розлїзлим і не опредїленим. Довго ще Жорес вірив в можливість для пролетаріяту співробітничати з ліпшими елементами буржуазії, і не дивлячись на жорстокі розчарованя, не дивлячись на явну зраду і запроданість таких бувших соціялїстів, як Бріян, Мілеран і Вівіяні, котрі почали з того "співробітничаня", а закінчили тим, що стали жорстокими ворогами робітничої кляси, — не дивлячись на все те, Жорес до кінця житя затримав ще в сїй области деякі ідеалїстичні ілюзії (самообман).

Але в той сам час його ясний і чутливий полїтичний ум, його глубока ненависть до всякої неправди і несправедливости помагали йому часто розуміти завданя пролетаріяту ширше і правильнійше, чим се робили деякі французькі марксісти. Так, підчас відомої справи *Драйфуса* в 1898—1902 рр., коли нїкчемні реакціонери і чорносотенці, які стояли на чолї республиканського правительства, щоби відтягнути народ від своїх темних здєлок, оскаржили свідомо ложно невинного офіцира — Еврея Драйфуса в державній зраді і підняли величезний крик з приводу сего, то декотрі марксісти говорили, що пролетаріятови не треба вмішуватись в сї "фамілїйні справи" буржуазії. Навпаки Жорес правильно вказував, що в буржуазії

нема таких "фамілійних справ", котрі не інтересували-б робітників, що вони повинні заступитись за невинно засуджених навіть з табору буржуазії і тим найліпше вони зможуть викрити всї мерзотні сторони буржуазного режіму.

Французькі соціялїсти дробились на кілька ворогуючих між собою фракцій, і Жорес стояв на чолї більше умірковаиих соціялїстів. Але після обєднаня всїх французьких соціялїстів в одну партію (в 1905 р.), після того, як міжнародний соціялїстичний конґрес в Амстердамі (1904 р.) осудив участь соціялїстів в буржуазнім мінїстерстві, Жорес значно полїпшив, став на більше пролєтарську точку погляду і зробив ся загально признаним провідником цілої соціялїстичної партії Франції.

В ролї головного редактора центрального орґану партії, де він щодня містив передові статї, в ролї руководителя парляментарної фракції, в ролї любимого народного бесїдника, який притягав на свої зібраня многотисячні товпи робітників, котрих він зворушував своєю бурливою палкою красномовністю, — Жорес був послїдних десять лїт свого житя великим народним провідником в повнім значіню сего слова.

А його глубоке чутє справедливости, його чисте особисте житє зробили його совістю

французького народу, і навіть буржуазні посли, коли їм треба було викрити темні діла крадїжи, хабарництво і підкупи серед буржуазної таки демократії, самі вибирали Жореса предсїдателем парляментарних слїдчих комісій.

Одночасно з полїтичною діяльністю немногі свобідні хвилї — Жорес посвячував науковій праці. Під його редакцією вийшла многотомова "Соціялїстична історія Франції", в котрій лїпші томи про велику французьку революцію він написав сам і вони представляють велику наукову вартість. А перед кількома роками до своєї смерти Жорес написав інтересну книжку "Нова армія", в якій доказував всї переваги міліційної системи. Йому належать першоклясні промови і статї по аґрарнім питаню, про притягнене селян до соціялїзму і т. и.

При всім обємі своєї умової діяльности, Жорес був життєрадісним чоловіком, практиком-борцем. Його сильну присадковату постать можна було бачити не тільки в парляментї, на робітничім зібраню або в редакторськім кабінетї, але і на улиці, на чолї робітничої демонстрації, де йому часами діставалось від розюшених поліціянтів, але де і він, зі свого боку, закотивши рукави, так само відплачував і їм.

В послїднї роки свого житя далековидючий полїтик Жорес один з перших зрозумів і відчув приближенє світової катастрофи. Проти наступаючої загально-европейської різнї він підняв крик небезпеки і цїлих пять лїт в парляментї, і на зібранях, і в своїй ґазетї, і на міжнародних конґресах, де він був загальним любимцем, безперестанно закликав народи перешкодити своїм правительствам почати злочинну війну.

Але не в силах поодиноких людий, навіть з величезним талантом Жореса, було спинити ту страшну світову крізу і банкроцтво капіталїзму, яке прибрало форму світової війни. Коли вона насунулась, в лїтї 1914 р., Жорес ужив свої послїднї відважні зусиля, щоби її запобічи. Він був на послїдній нарадї виконавчого бюра II. Інтернаціоналу, де молив нїмецьких соціялїстів перешкодити війнї. Він заклинав буржуазне правительство Франції не робити послїдного і рішаючого кроку і ще раз, завдяки свому ідеалїзмови, повірив щирости мирних стремлїнь буржуазних імперіялїстів.

Але він не дожив до всїх страхіть війни і уникнув того "священого" военного союза з буржуазією, тої патріотичної пропасницї, котрою скомпромітували себе провідники французьких соціялїстів. Напередоднї проголошеня мобілї-

зації Жореса поцїлила зрадничa куля, виміряна зза угла аґентом буржуазних націоналїстів в апостола загального мира.

І як апостол мира, як палкий противник війни, як борець за загально-людські ідеали братерства і лишить ся Жорес в памяти французького і міжнародного пролєтаріяту.

Б. Ґорєв.

ТРЕТИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ.

Міжнародні соціялїстичні зїзди як І. так і II. Інтернаціоналів не один раз ухвалювали постанови проти війни, ставлячи за обовязок соціялїстичним партіям всїх країн бороти ся всїми можливими средствами проти стремлїнь европейської буржуазії викликати оружний з'удар для вирішеня питань торговельно-промислового суперництва. В жовтнї 1912 року, коли воєнна хмара нависла над Балканом, ріжні соціялїстичні партії видали відозви і заклики до протесту проти війни. Коли-ж, без огляду на се, війна таки вибухла, в Брукселї зібрав ся надзвичайний міжнародний соціялїстичний зїзд, який видав манїфест проти війни і потвердив ухвали Штудґартського і Копенгаґського зїздів, в котрих між иншим було сказано: "Єсли-б війна, все таки, вибухла, то вони (т. є. робітнича кляса і її парляментарні представники в заінтересованих країнах) зобовязані негайно вмішати ся, щоби *сейчас-же заперестати її* і всіма своїми силами використати витворену війною економічну і полїтичну крізу, щоби *підняти найглибші верстви народу і прискорити упадок власти капіталу*".

Спір між Австрією і Сербією, викликаний убійством наслїдника австрійського престолу, знова поставив перед европейським пролєтаріятом питанє про його відношенє до війни. На засїданю Міжнародного Соціялїстичного Бюра в Брукселї 29. липня 1914 р. ухвалено перенести черговий міжнародний зїзд, який мав відбути ся у Відни, до Парижа, день зїзду призначити на 9. серпня і поставити першим питанє "війна і пролєтаріят". Тим часом поодинокі партії і орґанїзації видавали манїфести, відозви і ухвали, устроювали зібраня і мітінґи протесту проти війни (особливо в Нїмеччинї, де правительство дало свободу сїй аґітації) і старались добитись угоди між соціялїстичними партіями поодиноких загрожених війною країн. Однак події йшли скорше, чим переговори офіціяльних партій. Правительства відразу занестали загравнє з суспільною думкою, на перше місце видвигнулись воєнні власти і від соціялїстів зажадали "во імя оборони вітчини" жовнїрів і гроший. І, зрікшись своїх многоразових ухвал, офіціяльні партії не тільки дали заклик до робітників обороняти вітчину, не тільки без жадного опору одобрили воєнні кредити правительствам, але в ряді країн післали своїх представників для участи в правительстві, чим подїлились з імперіялїстами відвічаль-

ністю за війну. Офіціяльні соціялїстичні партії залишили точку погляду міжнародного соціялїзму і стали на ґрунт дрібно-буржуазного патріотизму, підчеркнувши сим, що вони уважають свої інтереси тїснійше звязаними з інтересами буржуазії своєї країни, чим з інтересами працюючих мас в инших країнах. Міжнародна соціялїстична орґанїзація робітників — II. Інтернаціонал — зістала розбита і втратила всякий змисл свого істнованя.

Однак в нїдрах офіціяльних партій були течії, які не поділяли патріотичної полїтики пішовших за буржуазією провідників робітничого руху. Були ґрупи, які поділяли сю полїтику з великими застереженями, а були ґрупи — правда, на початку дуже маленькі, — які остро протестували проти зради міжнародної полїтики пролетаріяту. На таку позицію відразу стала партія російських большевиків, часть Італійців, Болгарів, партії деяких невтральних країн і —Карл Лїбкнехт, імя котрого стало знаменем сего нового руху. Конечність згоди між течіями, які стояли на точці погляду Інтернаціоналу, які не зреклись ще його ухвал, виявилась сейчас-же після вибуху війни. Так, вже при кінці вересня 1914 р. зістала зорґанїзована швайцарсько-італійська конференція, яка підчеркнула в своїй резолюції чисто імперіялї-

стичний характер війни і викрила лицемірство політики “освободженя поневолених народів”. Зарядови швайцарської партії було припоручено відновити міжнародні відносини і притім пригадати ухвали міжнародних конґресів. Однак ні ся спроба, ні подібна спроба соціял-патріотів відновити міжнародну звязь не увінчались успіхом. Ясним було, що треба знайти якийсь новий ґрунт для взаїмного порозуміня.

Дня 11. липня 1915 р. відбула ся в Берні (Швайцарія) нарада ґрупи інтернаціоналїстів ріжних національностий, на котрій було рішено скликати конференцію з представників тих соціялїстичних партій або ґруп, котрі відкидають прінціп “внутрішного мира“, проголошений соціял-патріотами, і стоять на точці погляду клясової боротьби. Основним питанєм сеї конференції повинна бути полїтика пролєтаріяту в цїли осягненя мира. Звісним отже було, що при витворившім ся положеню на нарадї буде репрезентоване лише невелике число орґанїзацій, які притім є меншістю в своїх країнах.

Конференція засїдала від 5. по 8. вересня в місточку Ціммервальд недалеко Берна. Репрезентовано було 11 країн, делєґати котрих належали почасти до ріжних самостійних партій, а почасти до невідколовших ся ще від офіціяльних партій меншости. Від Німеччини було 10

делєґатів, із них ґрупа Лєдебура з 6 людий, один сторонник Лїбкнехта, і 3-ох від посередної ґрупи. Від Франції синдикалїст Мергейм і соціялїст Бурдерон; від Італії 4-ох делєґатів, з них 2-ох лївих реформістів; 1 болгарський тїсняк Коларов і Раковський; від Швеції і Норвеґії Геклунд і Нерман; від Голяндії Роланд-Гольст; від Польщі с.-д. Варський (від головної управи) і Радек (від опозиції) і від П.П.С. Лапинський (ліве крило). Від Швайцарії Ґрім і Плятен; від Росії большевики Лєнїн і Зіновєв, меншевики Аксельрод і Мартов і есери Бобров і Ґарденїн; від Латвії Вінтер, нарештї, від Бунду — лише в "інформаційних цїлях" — Клеманський.

Із складу конференції виділилась її лївиця, до котрої увійшли обидва російські большевики, представники Швеції і Норвеґії, Латиш, польська опозиція с.-д. і сторонник Лїбкнехта. До сеї сімки по поодиноким питаням лучились Голяндець і часть Швайцарців.

Після довгих дебат ухвалено текст "манїфесту конференції міжнародних соціялїстів до пролєтарів Европи", в котрім говорилось: "...Ми, зібравші ся не під прапором національної солїдарности з експльоатуючими клясами, але на ґрунтї міжнародної солїдарности пролєтаріяту і клясової боротьби, з цїлию відновленя зір-

ваних міжнародних відносин, закликаємо робітничу клясу опамятати ся і почати боротьбу за мир. Ся борстьба є боротьбою за свободу, за братерство народів, за соціялізм. Треба підняти сю боротьбу за мир, за мир без анексій і контрибуцій... Право народів на самовизначенє повинно стати трівкою основою установленя взаїмновідносин між націями".

Перед своїм замкненєм конференція сформувала сталу Інтернаціональну Соціялїстичну Комісию (І.С.К.) і сформувала тимчасовий секре таріят, місцем осідку якого мало бути Берно.

До Ціммервальдського союза постепенно прилучив ся цілий ряд партій і орґанізацій: соціял-демократичні партії Італії, Швайцарії, Румунії, Росії (обидві крила), Польщі і Литви, (обидві крила), Болгарії (тїсняки), Портуґалії, Латвії, Сербії, Німеччини (независима), Швеції (лїва) і Фінляндії; дальше — британська соціялїстична партія, независима робітнича партія Анґлії, партія соціял-революціонерів Росії, Бунд, П.П.С., соціялїстична партія Америки і її німецька ґрупа, соціялїстична робітнича партія Америки, міжнародна соціялїстична лїґа Полудневої Америки, загальна робітнича федерація Італії, професійне обєднанє Болгарії, соціялїсти-інтернаціоналїсти Німеччини, меншість соціял-демократичної партії, а та-

кож соц.-демократичні союзи молодіжи в Швеції, Норвеґії, Данії і в Мадриті.

Одночасно з діяльним прилучуванєм ся все нових орґанізацій до Ціммервальду, велась завзята боротьба проти него зі сторони соціял-патріотичних партій і їх центра — міжнародного соціялістичного бюра. При всій своїй взаїмній ненависти соціял-патріоти обох воюючих сторін обєднались в дружнім наступі проти ціммервальдців, які посміли дати заклик за відмовленєм ся від внутрішного мира і до відновленя клясової боротьби.

В лютім 1916 р. зібралась побільшена Інтернаціональна Комісія. Хоч партійний склад її був приблизно той самий, що і в Ціммервальді, настрій комісії був значно радикальнійший, що якраз відбилось на опублікованій нею відозві, котра жадає "відмовленя воєнних кредитів, *без огляду від стратеґічного положеня країни*, а також всякої добровільної участи робітників в тих орґанізаціях, які обслуговують оборону країни, виступу (соціялістів) з буржуазних правительств, свідомого зірваня з внутрішним миром зі сторони парляментарних представників і, нарешті, отвертої економічної і політичної боротьби мас проти пануючих кляс і їх правительств".

Ся сесія припоручила комісії скликати дру-

гу ціммервальдську конференцію на сей раз в Голяндії. Се місце було намічене з цілию відверненя уваги правительств від конференції, котра тим часом тихо підготовлялась і зібралась 24. цвітня 1916 р. в селї Кинталю (бернський Оберлянд). Маневр вдав ся, і тільки не многі з делєґатів не могли попасти на конференцію. Склад її був приблизно такий самий, як і в Ціммервальдї, однак за час після ціммервальдської конференції загально-політичне положенє стало більше сприятливим для боротьби проти війни, і лївій ґрупі конференції вдалось заняти сильнїйшу позицію. Все-ж таки ціммервальдці не могли піти дальше жаданя "справедливого мира" і сердитих резолюцій проти соціял-патріотичного Міжнародного Соціялїстичного Бюра, з котрим вони не хотїли зірвати, думаючи помиритись при сприятливих умовинах. Кинтальська конференція видала маніфест "До тих народів, яких руйнують і убивають", зміст і кличі якого мало ріжнились від відозви першої ціммервальдської конференції і відозви комісії.

Дійсний революційний рух випередив маніфести і конференції нерішучих, половинчастих провідників робітничої кляси. В Росії вибухла мартова революція, і всї ухвали Ціммервальду цілковито змінились. Замість "натиску на парляментарних представників" або "відмовленє

ся від голосованя за кредитами", якого вимагав кинтальський маніфест, на чергу стало завданє заперестаня війни волею самих революційних мас. Переговори соціялістичних партій з правительствами повинні були здавати ся пустою балачкою після того, як в Росії сам пролєтаріят і многоміліонова жовнірська маса, здавалось, заволоділа всею державною властю. Перед хоч трохи чесними соціялістами Західної Европи, не загрязшими остаточно в болоті соціял-патріотизму, стояло питанє, одно реальне питанє, про перенесенє російського досвіду на свій ґрунт.

При таких умовинах зібралась трета ціммервальдська конференція, котра уважала за ліпше назвати ся нарадою, в серпни 1917 року в Штокгольмі. Се було після "липневих днів", т. є. підчас боротьби між меншевиками, які сиділи з Керенським в однім правительстві і розстрілювали робітників і жовнірів з спроби повалити власть віджившої знова буржуазії, і большевиками, провідники котрих сиділи в тюрмах або перейшли на нелєґальне положенє. Ся боротьба відбила ся на ціммервальдській нараді. Спір йшов виключно між німецько-російськими меншевиками (Кавцький, Кон, Гаазе, Аксельрод) і большевиками, яких піддержували Скандинавці, ліві Німці і відчасти Лєдебур,

який тоді почав вже розходитись зі своїми непоправно патріотичними независимцями. В результаті сих нарад ухвалено було відозву до всіх народів, яка закликала їх до активних революційних виступів. Безпосередного впливу ся відозва не мала.

Жовтневий переворот 1917 року остаточно розділив соціялїстів на два табори, між котрими не було більше нічого спільного. Бересть-Литовський мир розвіяв послїдні ілюзії відносно "справедливого мира", таким робом, скромні завданя, які ставив перед собою Ціммервальд, розлетїлись в порох, і весь рух втратив змисл перед величавими і грізними подіями пролєтарської революції в Росії. Ціммервальд умер власною смертю.

Практичне обєднанє соціялїстичних партій, які стреміли до большевицького-комунїстичного руху, стало можливим тільки тоді, коли в головнійших країнах нїмецької воюючої ґрупи перейшли від резолюцій до революцій. Після жовтневого перевороту в Нїмеччинї і бувшій Австро-Угорщинї стало можливим обєднати соціялїстичні орґанізації тої части Европи і вступити в звязь — тимчасово нелєґальну — з соціялїстами Франції і Анґлїї. Назріла потреба надати форми почавшим ся орґанізаційним зносинам і створити трівку орґанізацію, і 2. мар-

та 1919 року скликано в Москві Перший Зїзд III. Комуністичного Інтернаціоналу.

Власне кажучи, скликано конференцію, але так як на нїй було представлено поважне число країн і орґанїзацій, то її перетворено в зїзд. На зїзді були представлені слїдуючі орґанїзації:

Комуністична Партія Німеччини (Альберт), Російська Комуністична Партія (Лєнїн, Троцький, Зіновєв, Сталїн, Бухарін, Чічерін, Оболєнський, Воровський), Комуністична Партія Австрії (Ґрубер, Петін), Комуністична Партія Угорщини (Руднянський), шведська лїва соц.-дем. партія (Ґрімлунд), норвежська соц.-дем. Партія (Станґ), швайцарська соц.-дем. партія (Плятен), американська соц.-дем. партія (Рейнштейн), балканська революційна федерація (Раковський), польська комуністична партія (Уншлїхт), фінляндська комуністична партія (Сироля, Манер, Куусінен, І. Рахія, Б. Рахія), Ком. Партія України (Скрипник, Гопнер), латишська ком. партія (Гайлїс), литовська і білоруська ком. партія (Гедріс), естонська ком. партія (Пеґельман), вірменська ком. партія (Ейкунї), ком. партія німецьких кольоній в Росії (Клїнґер), обєднана ґрупа східних народів Росії (Ялимов, Бакентаєр, Альтіміров, Касїмов, Мансуров), ціммервальдське лїве крило Франції (Ґільбо). Крім того з дорадчими голо

сами були присутні: чеська ком. ґрупа (Ґандлїр), болгарська ком. ґрупа (Джоров), югославська ком. ґрупа (Мілкіч,) анґлїйська ком. ґрупа (Файнберґ), французька ком. ґрупа (Єадуль), голяндська соц.-дем. партія (Роджерс), щвайцарські комунїсти (Кашір), китайська соціялїстична робітнича партія і корейський робітничий союз (Лау-Слу-Джау-Чон-Гун-Кул-Каїн), ціммервальдська комісія (Балабанова) і секція центрального бюра східних народів: туркестанська (Ялимов), турецька (Субхі), грузинська (Шґенті), азербайджанська (Баґіров) і персійська (Ґусяйнов).

Зїзд вислухав доклади і ухвалив резолюції по слїдуючим питаням:

1) плятформа Комунїстичного Інтернаціоналу (докл. Альберт і Бухарін); 2) буржуазна демократія і пролєтарська диктатура (Лєнїн і Рахія); 3) про відношенє до соціялїстичних течій і до бернської конференції (Плятен і Зіновєв); 4) про міжнародне положенє і полїтику антанти (Оболєнський); 5) білий терор (Манер, Альберт, Сироля).

Крім того ухвалено ряд дрібнїйших резолюцій, в тім числї про припиненє дїяльности ціммервальдського обєднаня. Ухвалено маніфест "до пролєтарів цїлого світа" і намічено створенє сталого орґану — Виконавчого Комітету. До

сего Комітету мали прислати своїх представників слїдуючі партії, які входили в склад III. Інтернаціоналу: російська, нїмецька, австрійська, угорська, балканська федерація, швайцарська і скандинавські. А до присланя їх до Росії, на Російську Ком. Партію наложено завданє сформувати тимчасовий Виконавчий Комітет і вибрати з його складу бюро з пяти осіб. Предсїдателем Виконавчого Комітету вибрано Зіновєва.

В наслїдок воєнних подій в Західній Европі, (упадок радянської власти в Угорщинї, побіда контрреволюційних елєментів в Нїмеччинї, і т. п.) присланє представників до Виконкому повздержалось і його працею руководив тимчасовий комітет. Він видав і розіслав за посередництвом радіо-телєґрафу відозви, які відносились до всїх найважнїйших полїтичних подій. Того самого року до Комунїстичного Інтернаціоналу прилучились цїлий ряд соціялїстичних партій, між ними голяндська і італїйська.

Другий Конґрес Комунїстичного Інтернаціоналу розпочав ся 19. липня 1920 року в Петроградї а відтак переїхав в Москву, де відбував свої наради від 23. до 6. серпня. На другім Конґресї були представлені комунїстичні і соціялїстичні партії від 40 країн. Всїх делєґатів було 218, з них 169 з правом рішаючого голосу, а 49 з правом дорадчого голосу. Другий Кон-

ґрес був першим найголовнійшим конґресом Комінтерну. Він ухвалив статут і тези по ріжним найважнійшим політичним питаням і видав цілий ряд відозв і маніфестів до пролєтарията цілого світа та до поодиноких комуністичних і соціялїстичних партій ріжних країн.

Слїдом за Другим Конґресом Комінтерну і за його ініціятивою відбув ся в Баку (на Кавказї) Перший Зїзд Народів Сходу (1.—8. вересня 1920 р.). Обидва сї зїзди відбували ся в самий розгар війни Радянських Республик з шляхетською Польщею і Вранґлем.

Третий Конґрес Комінтерна розпочав ся в Москві 17. червня 1921 року. Поруч з Третим Конґресом і за його ініціятивою відбув ся в Москві ряд инших міжнародних Конґресів, а власне: конґрес міжнародного комуністичного жіноцтва; конґрес міжнародної комуністичної молодїжи, в якім взяли участь представники 35 ріжних країн; і Перший Конґрес Інтернаціоналу Професійних Союзів, в якім взяли участь 220 делєґатів.

Четвертий Конґрес Комінтерну розпочав ся в Петроградї 7. листопада с. р. в день пятьлїтньої річниці пролєтарської революції в Росії, а відтак таксамо як і Другий Конґрес, переїхав в Москву, де і відбуває тепер свої наради.

—— :-: ——

П. О.

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА

На яких основах і як вона будуєть ся?

ЦІНА 10 Ц.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1920.

П. О.

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА

На яких основах і як вона будуєть ся?

ЦІНА 10 Ц.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1920.

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА.

НА ЯКИХ ОСНОВАХ І ЯК ВОНА БУДУЄТЬ СЯ?

Радянська Україна — се смерть, загибіль для ворогів працюючого люду України. І тому то вороги працюючого люду, ті що звикли вигідно проводити житє на спині робітника чи селянина, з такою заїлостю, з такою кровожадностю старають ся впхнути ніж в серце радянської влади — як то робили і роблять пани і підпанки всякого покрою на межах і поза межами України, — або старають ся опоганити, представити в брехливім світлі Радянську Україну — як то робили і роблять всякі буржуазні ґрупи за кордоном України, а між иншим і в Америці.

Радянська Україна — се значить конець панам-капіталістам, панам-дідичам, конець визискові, конець поневоленю працюючого люду України.

"Радянська Україна" — се Україна робітників та селян, де фабрики, поля, копальні, зелізні дороги і т. д. є власностю всього працюючого люду, який господарує ними після своєї власної волі, маючи на оці свій власний до-

бробут — добробут робочих мас України, і робочих мас всіх країн.

В який-же спосіб селяни та робітники господарують своїм майном в Радянській Україні? В який спосіб будують вони радянську владу для завідуваня спільним добром і — в теперішнім часі — для боротьби з ворогом внутрішним (з власною буржуазією) і з ворогом заграничним (з буржуазією, з імперіялістами західної Европи, Америки, Азії)?

Отсе ті питаня, на які ми по змозі дамо в сім місці якнайкоротші відповіди.

1. Пролєтарська революція на Україні як конечне услівє введеня радянської влади.

Радянська влада істнує тепер в двох републиках, в Росії і на Україні (сі дві републики злучились в федерацію). Радянську (совітську) владу в Росії здобув російський пролєтаріят революційно оружною боротьбою проти російської буржуазії.

Так само радянську владу на Україні здобув український пролєтаріят — робітники та убогі селяни — оружною боротьбою проти української буржуазії.

Інакше (не оружною боротьбою) ні росій-

ський ні український пролєтаріят радянської влади встановити не мігби. На Україні пани (капіталїсти і дідичі) на спілку з середною клясою (буржуазією) ніяк не хотіли зречи ся свого п484ованя; капіталїсти ніяк не хотіли зречи ся своїх банків, фабрик, копалень, зелізниць і т. д., а дідичі не хотіли зречи ся своїх ланів, а середна кляса і ріжні урядники, більші та менші, і заможне селянство — дуки, ніяк не хотіли позбути ся своїх теплих місць, своїх посад і нагарбаного богацтва. Вони постановили силою боронити своїх посїлостий, своїх привілєїв. Вони не вагали ся наставити проти робочих мас пушки, машинові карабіни і кріси.

І що-ж лишало ся зробити тоді українським працюючим масам, які вже раз на все постановили не робити на дармоїдів? Вони проти сили панів та їх слуг мусїли поставити свій кулак, свою силу.

Проти пушок, машинових карабінів та рушниць панських пролєтаріят України виставив с в о ї пушки, машинові карабіни та кріси.

Отсе і була пролєтарська революція.

А що пани разом з своїми слугами (з середною клясою) творять на Україні, і в кождім краю, незначну меншість, тож ясна річ, що

як пролєтаріят вийшов до бою з своїми армами, то мусів він розбити на прах панів та їх слуг.

Не помогло панам те, що вони кричали, що вони бють ся за "незалежну Україну". Працюючі маси України розуміли добре, що коли пани та їх слуги горлають про "незалежну Україну", — то розуміють вони під тим таку Україну, деб капіталїсти, дідичі, дуки та їх слуги могли дальше жити вигідно на спинї робітника та убогого селянина.

Не помогло панам те, що вони обкидували болотом пролєтаріят Росії (російських большевиків) і говорили, що большевики Росії хочуть поневолити Україну. Нї, робочі маси України знали, що робочі маси Росії їх найбільші приятелї, їх товариші по недолї, та що нї українського, нї жадного иншого пролєтаріяту вони поневолити не можуть і не хочуть.

І так спільними силами пролєтарська червона армія України і Росії побила цариста Скоропадського, побила цариста Денїкіна, побила не меншого від них цариста Петлюру, побила цариста Пілсудського (якому помагав також Петлюра) і побє всїх своїх ворогів, з якоїб то сторони вони не надійшли.

І на руїнах царизму, на руїнах буржуазної

влади на Україні працюючий люд будує свій власний, новий лад, будує радянську владу як средство до цілковитої перебудови громадянського житя.

2. Парляментаризм а радянська влада.

Чому Україна називаєть ся **"Радянською"** Україною? Чому влада на Україні називаєть ся **"радянською"** владою?

Україна зоветь ся тепер "радянською" тому, бо ради селян та робітників нею управляють.

В часі пануваня царя російською імперією, в якої склад входила також Україна, рядила Дума (парлямент) в Петрограді. До тої Думи (а в Австрії до парляменту в Відни) вибирано послів. В тій цїли цїла російська імперія — і цїла Австрія — була поділена на виборчі округи. Кождий округ мав вибрати одного чи більше послів.

Але так царське правительство в Петрограді, як і цісарське правительство в Відни, старали ся не випустити власти з своїх рук. А маючи до помочі військо, поліцію і цїлу армію урядників-бюрократів, вони могли се зробити.

І ось обмежують вони право голосованя

на послів. Таке право звичайно давали вони тим, що мали якийсь більший або менший маєток; дальше, ухвалюють закон, що голосуючий мусить мешкати довший час в однім місці (рік, два або й більше), щоб міг голосувати; ограничують вік голосуючих і т. д.

Та побіч того всього парляментарна форма правліня має ту головну хибу, що вона позволяє голосувати, а тим самим рядити громадським добром, **"всім"**, без ріжниці чи він працює, чи жиє з праці других, чи він чесно робить на хліб, чи обкрадає робочі маси з їх праці.

Парляментаризм, або так звана "демократія", через те, що дає право голосу всім визискувачам робочих мас, всім капіталістам, дідичам і всім їх слугам, ніколи не виходив і не виходить на користь робочим масам.

Підчас т. зв. "демократії" в Австрії і царської Росії (хоч в Росії навіть "демократія" була дуже куца), буржуазна верства суспільства, маючи в своїх руках цілу правительственну машинерію, господарила краєм на свою користь а на шкоду робочого народа.

Штучним (ґеоґрафічним) поділом на виборчі округи, обмеженем права голосованя, підкупством, застрашуванем, шахрайством

(крадїжю голосів і т. п.) — буржуазія в "демократичній" країнї все виходить на верх, держить владу в своїх руках.

Однак не треба нам забувати, що сей парляментаризм, ся "демократія" в Росії і Австрії була лише завершенєм, крицею капіталїстичного ладу, т. є. приватної власности фабрик, піль, копалень, зелїзниць і т. д. Лише приватна власність тих громадянських средств продукції дає можність витвореню ся парляментаризму ("демократії").

"Демократія" (парляментаризм) є витвором буржуазії, значить, щоби знищити парляментаризм, треба знищити буржуазію; а щоби знищити буржуазію, треба знищити приватну власність на суспільні средства продукції, на фабрики, поля, копальнї, зелїзниці і т. д.

Революція в Росії, а при її помочи революція на Україні знищила всї ті річи. **Все майно на Україні є спільною власностю всього працюючого люду України.** Буржуазія в той спосіб зищена, не має ґрунту під ногами. Тим самим знищений парляментаризм ("демократія").

І ось в протиставленю до демократії будує працюючий люд України **радянську владу.**

Нема поділу на якісь там виборчі (ґеоґра-

фічні) округи — як се було підчас парляментаризму: замість того **кождий робітник, кождий селянин голосує там де робить; голосує в фабриці або на селї.** Фабрика і село (комуна) є тою головною, першою і послїдною, складодовою частю громадянського ладу. А вже з того випливає, що голосувати має право лише той, хто робить в фабриці, чи то на селї, або виконує якунебудь роботу звязану з продукцією (умова робота).

3. Ради в містї.

Кожде місто вибирає собі раду. Відповідно до числа людности в містї, членів в радї є більше або менше (прим. може бути один депутат на 1.000 мешканців).

Депутатів (радних) може вибирати кожда фабрика, чи робітня, з окрема, а коли нема в нїй достаточного числа робітників (прим. має менше як тисячу) тодї може лучити ся з другою фабрикою, чи робітнею.

Як вже було зазначено, право голосу мають лише робітники, ті, що не визискують нікого.

До такої Ради може входити, скажім від 50 до 1.000 депутатів. Їх вибираєть ся на дуже короткий час, прим. на 3 місяці.

Міська рада відбуває наради дуже часто,

прим. не менше як (? — Ред.) на тиждень.

Під своїм наглядом має вона всі місцеві справи громадського характеру. При помочі фабричних комітетів і союзів (юнїй) заряджує вона фабриками і робітниками, при помочі радянських крамниць і ріжних розділюючих союзів (кооперативів і т. д.) заряджує поділом средств житя поміж мешканців міста.

За посередництвом сеї ради бере місто участь в справах загально-краєвих, як з сторони економічної (господарської) так і політичної (оборона радянської републики і т. д.).

З поміж своїх членів міська Рада вибирає делеґатів до ґуберніяльного, до окружного і до Всеукраїнського Конґресу Рад (малі місточка вибирають також делеґатів до повітового конґресу рад). Скількість делеґатів можна прим. вибирати так: до ґуберніяльного конґресу рад одного делеґата на 2.000 голосуючих в місті; до окружного конґресу рад одного делеґата на 5.000 голосуючих; до Всеукраїнського Конґресу Рад одного депутата на 25.000 голосуючих в місті.

4. Ради на селї.

Так як в місті всі робітники, так на селї всі

працюючі селяни вибирають собі Раду. Скількість членів сільської ради (скількість депутатів) залежить від скількости населеня села: мале село має меншу раду, більше село має більшу раду. Можна прим. вибирати одного депутата від кождих сто селян, але можна означити число депутатів, щоби не було їх більше, як прим. 50.

Право голосованя має кождий селянин, котрий жиє з праці своїх рук, а не визискує нікого.

Рада селян господарує громадськими справами, а коли ціле село вже зорґанізоване в комуну, то справами цілої комуни.

Радних вибираєть ся на дуже короткий час, прим. на 3 місяці, щоби в той спосіб дати можність всім членам комуни, чи села брати участь в праці ради, щоби не витворювала ся т. зв. селянська "бюрократія", то є окремий урядничий стан. Але навіть в кождій хвилї можна відкликати котрого небудь радного, як що виборці бачуть, що через які небудь причини він не може як слід сповняти своїх обовязків як член ради. Його відкликуєть ся, а на його місце вибираєть ся другого. Се вже не так, як в "демократії" (підчас парляментаризму), де раз вибраний посол, чи війт, чи я-

кий инший урядник не може бути відкликаний, аж доки не вислужить своїх літ, прим. 3, 4, 5, 6 або й більше літ. Тут кождий радний мусить виконувати волю виборців, волю селян, а як не виконує її, як не може або не хоче слухати селян — чи робітників — то сейчас його позбавляєть ся уряду.

Побіч справ своєї власної громади, сільська рада (совіт) стоїть в тісній звязи з всіми сусідними радами і в тій цїли вибирає з поміж себе делеґатів до волосної ради, яка називаєть ся: **"Конґрес сільських рад".** Можна прим. вибирати одного делеґата до волосної ради від кождих десятьох членів сільської ради; значить село, яке має раду, що складаєть ся з 50 радних, вислало би до волостного конґресу 5 делеґатів.

5. Конґреси рад (совітів): волостний, повітовий, ґуберніяльний, окружний.

Радянський лад полягає на тім, щоби вся господарка краєва була проваджена в як найтіснійшім порозуміню з населенем цілого краю, **маючи на оці добро всього населеня краю,** а зглядно добро всього працюючого люду. Щоби примірном копальняний і промисловий до-

нецький басейн не провадив господарки на шкоду хліборобським околицям (прим. в подільській ґубернії), або противно, щоби Поділє не провадило господарки шкідливої для донецької околиці (околиці над рікою Донцем) — **то до сього треба спільного порозуміня** обох тих околиць. До такого порозуміня можна найлекше прийти за посередництвом вибраних представників обох околиць.

Те саме відносить ся і до двох сіл, до двох повітів, до двох ґуберній, округів і взагалі до всіх сіл, до всіх повітів, ґуберній, округів: всім їм треба бути в тіснім порозуміню, коли хочуть вести успішну господарку на користь всього працюючого люду.

Такого спільного, тісного порозуміня треба ще й тому, що радянській владі грозить і внутрішний ворог (рештки буржуазії) і загранич-ний ворог (світові імперіялісти). Щоби оборонити ся перед тими ворогами, щоби до решти знищити їх опір — на се треба тісної звязи всіх робітників, всіх селян.

І ось в радянськім ладі таку тісну звязь дістаєть ся за помочю **конґресів совітів.** Міста і села, волости, повіти, ґубернії, округи — всі вони звязані до купи за помочю конґресів рад волостних, повітових, ґуберніяльних і окруж-

них, і за помочю **Всеукраїнського конґресу совітів.**

а) Волостний конґрес рад.

Волостний конґрес рад складаєть ся з делеґатів від сільських рад. Кілька, чи кільканайцять сусідуючих з собою сіл є злучені до купи за помочю волостного конґресу рад. Коли прим. таку волость творить 10 сіл, а кожда сільська рада пішле до волостної ради 5 делеґатів (вибираючи одного делеґата на кождих 10 радних), то волостний конґрес совітів буде складати ся з 50 делеґатів.

Сей волостний конґрес рад має під своїм наглядом всї справи спільні волости, значить спільні тим кільком, чи кільканайцятьом селам.

З поміж себе вибирає волостний конґрес делеґатів до **повітового конґресу рад.**

б) Повітовий (уїздний) конґрес рад.

Повітовий конґрес рад складаєть ся з делеґатів прилсаних волостним конґресом рад і з делеґатів рад міських — тих міст, що не мають більше населеня, як 10.000 душ.

Такий повітовий конґрес наглядає над спра-

вами всїх сїл і менших міст на територіЇ того повіту — але за посередництвом волостних конґресів рад і міських рад. Він вибирає також делєґатів до окружного конґресу рад.

в) Ґ у б е р н ї я л ь н и й к о н ґ р е с р а д.

Ґубернїяльний конґрес рад складаєть ся з делєґатів від волостного конґресу рад і від рад міських. Такий ґубернїяльний конґрес може складати ся прим. з 300 членів, присланих від міста і від волостного конґресу.

Ґубернїяльний конґрес завідує справами спільними цїлій ґубернїї, але за посередництвом міських рад і волостних конґресів рад.

г) О к р у ж н и й (о б л а с т н и й) к о н ґ р е с р а д.

Окружний конґрес рад складаєть ся з делєґатів від сїльських рад і від повітових (уїздних) конґресів рад.

Річ ясна, що сей конґрес завідує справами спільними цїлому округови за посередництвом міських рад і повітових конґресів.

6. Всеукраїнський конґрес рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.

Неначе тим головним ґудзом, що вяже тї-

сно до купи всї села і міста Радянської України, є Всеукраїнський Конґрес Рад Робітничих, Селянських і Червоноармійських депутатів.

Сей конґрес є тою точкою, в якій перехрещують ся всї ниточки, що йдуть від міських і сільських рад, від волостних, повітових, ґуберніяльних і окружних конґресів.

Він складаєть ся з делеґатів від міських рад, від ґуберлїяльних конґресів і від відділів червоної армії (включаючи сюди і козацькі відділи).

Тут сходять ся представники всього міського і сільського працюючого люду і оборонців границь радянської республики — червоної армії — і тут вони обмінюють ся думками, поглядами про спосіб найуспішнійшого провадженя краєвої господарки і оборони перед ворогом.

Без такої осередної точки, в якій перехрещувалиб ся всї змаганя, бажаня, пляни поодиноких конґресів, рад і поодиноких осіб — працюючий люд не мігби посунути ся нї на один крок на перед.

Без такої — що так скажемо — центральної телеґрафічної стації працюючий люд України був би розбитий на маленькі загумінки, які один по другім розвалювали би ся під тяга-

рем лихих господарських обставин (що були би вислїдом такого роздробленя), і вертали би до давної буржуазної анархії.

Всеукраїнський конґрес скликуєть ся на наради прим. щонайдальше два рази в рік.

Він радить над справами спільними цїлому краєви, як от уложенє, змінене і доповненє конституції, загальний провід внутрішної і заграничної полїтики, означуванє границь, виповідженє і закінченє війни, загальний провід в краєвій ґосподарці, утворенє червоної армії і т. и.

Кожда радянська република, або союз радянських републик мусить виступати як цїлість чи то в боротьбі за хлїб в нутрі краю, чи то в боротьбі з нападаючими на ню заграничними ворогами. Щоби в тих двох напрямах виступати як цїлість, радянська република й творить одну центральну владу, як ось Всеукраїнський Конґрес Рад, надаючи її відповідні конечно потрібні права.

7. Всеукраїнський Центральний Екзекутивний Комітет.

Всеукраїнський конґрес депутатів робітничих, селянських і червоноармійських рад цїлий

рік сидїти на нарадах не може. І щоби на час його розпущеня не полишити републику без центрального орґану, він вибирає споміж себе Всеукраїнський Центральний Екзекутивний Комітет. Сей комітет може складати ся прим. з 200 членів, він вводить в житє ухвали Всеукраїнського конґресу і самий робить ухвали, коли сього вимагає потреба (розумієть ся, в певних границях).

8. Рада Комісарів.

Всеукраїнський Центральний Екзекутивний Комітет вибирає з поміж себе відповідне число комісарів (10, чи 15, чи більше) і їм повірюєть ся загальну управу справами краю. Кождий комісар ("комісар" означає "повновласник") стоїть на чолї комісарїяту, що складаєть ся з членів Центрального Комітету. Комісар в порозуміню з комісаріятом видає відповідні зарядженя, розумієть ся в згоді з ухвалами Центрального Екзекутивного Комітету і Всеукраїнського Конґресу Рад.

Ось се є радянська будівля, представлена в якнайкоротший спосіб.

Так, як се було з членами місцевих сільських і міських рад, так само і кождий член

котрого небудь конґресу, чи Центр. Екз. Комітеу, чи Ради Комісарів може бути відкликаний в кождій хвилї, коли лише вискажеть ся, що з якої небудь причини він не може сповняти як слїд своїх обовязків. В додатку та обставина, що члени котрого небудь законодатного, чи виконуючого тїла є вибрані лише на короткий час (після котрого, очевидно, вони можуть бути поновно вибрані) причиняєть ся до того, що кождий член кождої ради, чи конґресу чи комітету неначе чує руку виборцїв на своїм рамени, яка все справляє його в ту сторону, де лежить загальне добро працюючого люду.

Ся рука стягає кождого до долу, хтоб посмів спротивити ся волї міського і сїльського пролєтаріяту.

9. Радянська влада — се диктатура пролєтаріяту.

Революцію в Росії і на Україні перевів міський і сїльський пролєтаріят та пів-пролєтаріят.

Пролєтарі — се всї ті, котрих пани (капіталїсти, дїдичі і їх слуги — середна кляса) визискують безмилосердно.

Панський (капіталїстичний) лад витворив

тих пролєтарів. Сей лад позваляє дідичам відбирати землю від селян, не лишаючи їм або зовсім нічого, або кілька клаптиків землї — але лише на те, щоби той бідний селянин мав з чого оплачувати панам податки і проценти; панський лад позволяє витвореню ся невеличкої ґрупки панів-капіталїстів, міліонерів і біліонерів, що держать в своїх руках всї фабрики, копальнї, зелїзницї, кораблї і в той спосіб мають власть над житєм і смертю міліонів працюючого люду-пролєтаріяту.

Але такий лад може істнувати лише до часу.

Приходить час, коли пролєтаріят вже не може довше терпіти ярма́ дідичів і фабрикантів-міліонерів, і тодї він постановляє собі радше вмерти, ніж дальше позволити панам-дармоїдам смоктати робітничу кров. Приходить час, коли селянин хоче, щоби вся земля, на якій він працює і може працювати належала до него — а не до дідича, коли робітники хочуть, щоби фабрики, майни і т. п. в яких вони працюють, належали до них.

Приходить час, коли весь працюючий люд, коли пролєтаріят постановляє собі видерти з рук панів-капіталїстів власть над своїм житєм і взяти ту власть в свої власні руки.

Такий час для російського і українського

пролетаріяту вже прийшов.

Український пролетаріят — ті міліонові маси поневоленого визискуваного робітництва і селянства — вийшов на вулицю і в отвертій, кровавій, повній пожертвовань боротьбі, відрубав голову капіталїстичній гидрі: повалив панський лад, взяв фабрики і копальнї і зелїзницї і поля під свою контролю, на свою власність.

Се була пролетарська революція.

До успішного переведеня сеї революції було потрібно сильної пролетарської орґанізації, якаб мала провід в боротьбі з буржуазією, з панами. Тою орґанізацією є орґанізація комунїстів (большевиків) Росії і України.

Під проводом комунїстів України пролетаріят України на руїнах старого, панського ладу приступив до будови нового, комунїстичного ладу при помочі диктатури пролетаріяту.

Серед сорок-міліонового населеня України є значна скількість таких осіб, таких ґруп, таких партій, які є проти інтересів робітників та убогих селян, які є проти поваленя панської власти, а коли вона вже повалена, то вони весь час змовляють ся, щоби її назад привернути.

Таких приятелїв панського ладу, таких ворогів працюючих мас є богато в містах серед

колишньої середної кляси (не згадуючи вже про вивлащених панів-капіталїстів) — а є їх ще більше на селї, серед дрібно-земельного і заможного селянства.

В містах комунїзм поширений сильнїйше, завдяки тим обставинам, що фабрика згромаджує до купи робітників і в той спосіб сприяє поширеню ся клясової свідомости, сприяє скорому зростови революційного духа, комунїзму.

Праця на селї є зовсїм иншого характеру. Вона держить працюючих селян — а в головній мірі дрібно-земельних в відокремленому станї від другої і в той спосіб сприяє зростови убійчого т. зв. індівідуалїзму, то є, таких переконань, де селянин думає що безнастанна праця на своїм власнім мізернім загумінку, своїм власним рискалем, своєю власною шкапою є все те, що йому потрібно до повного щастя.

Така відокремлена праця селян, рідкі зносини з містом, з новими думками, змаганями і т. д. — все те перешкаджає поширеню ся серед убогого селянства комунїстичних переконань.

І тому селянин поволїйше приходить до переконаня, що одиноким способом на усуненє нужди серед якої йому приходить ся жити є відібранє від дідичів земель і управа їх спіль-

но, машиновими плугами, жниварками, молотільнями і т. д.

Тої вузкої гордости — **бути своїм власним господарем** — хочби за се прийшло ся заплатити величезними податками і мозольною, кровавою працею — тої засліпленої, стародавної гордости селянин позбуваєть ся поволи з висше згаданих причин.

Серед таких обставин утворенє диктатура пролєтаріяту являєть ся конечним явищем, є конечним і одиноким средством в руках клясово свідомого пролєтаріяту на селї і в містї для знищеня останків старого панського ладу, для будови комунїзму.

Так довго, доки всякі ріжниці між клясами на Україні не затруть ся, доки буде істнувати кляса, чи ґрупа людий противних інтересам пролєтаріяту — доти диктатура пролєтаріяту в формі радянської влади буде істнувати на Україні (і в Росії та инших краях).

Коли буржуазія зовсїм стопить ся, коли вона зіллєть ся з робітниками, і так як вони, буде жити з праці своїх власних рук, коли на Україні буде лише одна кляса людий — робітники (на селї і в містї) — тодї диктатура зникає — бо не має вже що робити, не має кому диктувати. Місце диктатури пролєтаріяту в фор-

мі радянської влади займуть чисто господарчі і культурні комітети-ради.

10. Комунїзм — "від кождого після здібностий і кождому по потребі".

Диктатура пролєтаріяту в формі радянської влади вводить в житє засаду **"хто не робить, той не їсть".** Робочий люд своєю силою, своєю властю примушує всїх дармоїдів, всїх тих, що досї жили на спинї робітників, працювати. Інакше чекав би їх голод.

Але час диктатури пролєтаріяту не є ще повним комунїзмом. Се т. зв. "низша фаза комунїстичного суспільства", переходовий степень до "висшої фази комунїстичного суспільства".

В часї диктатури пролєтаріяту робітники і селяни перебирають фабрики, копальнї, поля, зелїзницї і т. д. на свою власність.

Але повна контроля, повне завідуванє тими средствами витвору зі сторони робочих мас з конечности вимагає приготованя, вправи. Маючи власть в своїх руках, маючи всї виховуючі заведеня під своїм доглядом, робочі маси без найменшої перешкоди набувають конечно потрібні вправи в господареню своїм майном.

Аж тоді, коли робітники не лише контролюють, але і управляють фабриками, коли вже знищено останки буржуазної анархії в господарці, коли в кождій галузи господарства заведений взірцевий порядок, коли в наслідок того години праці зменшують ся, так що праця не є вже тягарем, але розривкою — тоді наступає друга фаза комунізму в якій всякі сліди держави (влади, диктатури) вже зникають. **Бо тоді кождий вже працює після своїх здібностий.**

Кождий робітник, кождий селянин працює відповідно до своїх сил, до своїх здібностий, **а з овочів спільної праці він уживає тілько, кілько йому потрібно.**

Такий лад, де кождий працює після здібностий, а зуживає після потреби є конечним вислідом спільної господарки, то є такої господарки, де всі знаряди продукції є спільними, де міста і села творять **комуни,** які здобувають собі хліб при помочі тих спільних знарядів.

Кожда сільська і міська комуна має два шпіхлїрі: один "шпіхлїр" праці, т. є. сила, збір праці всіх членів комуни, з якого черпаєть ся працю відповідно до потреби; другий шпіхлїр, се сума, збір вислїдів праці, з якого кождий черпає після потреби.

Се комунїзм, який "стягає рай з неба на землю", який робить з всього людства одну велику родину, що не знає нї нерівности, нї несправедливости; се гнїздо згоди, братерства, любови, основане на загальнім вдоволеню, добробутї.

Такий образ перед собою мають комунїсти всїх країн, туди вони прямують, без згляду на жертви, які вони мусять поносити.

Туди прямує і український сільський та міський пролетаріят під проводом Комунїстичної Партії (большевиків) України.

11. Комунїстична Партія (большевиків) України.

Найголовнїйшу ролю в будові Радянської України відограє "Комунїстична Партія (большевиків) України".

Ся партія складаєть ся з найсвідомійшого сільського і міського пролетаріяту на території України.

Що пролетарська революція в Росії і на Українї побідила, що буржуазний лад в Росії і на Українї повалено — се треба завдячити в головній мірі комунїстичним партіям тих країн. Підчас коли всї прочі партії на Українї, по-

чавши від ріжного рода "демократичних" а скінчивши на "соціял-демократичних" — всї вони менше або більше були партіями буржуазними, всї вони входили в компроміс з буржуазним ладом, з буржуазією.

Лише одна "Комуністична Партія (большевиків) України" (що перше творила цілість з російською комуністичною партією) стояла весь час твердо на чисто пролетарськім ґрунті. Лише вона одна виставила рішуче домаганє, боєвий клич — "Вся власть робітникам!", "Вся власть Радам!"

Підчас коли всї прочі т. зв. "робітничі" партії з меншою або більшою домішкою продажної "інтеліґенції", "аристократичної" верстви робітників і заможних селян, твердили, що робітники ще не здібні правити самі собою і тому потребують "опікунів" (очевидно тими опікунами малаб бути ся продажна інтеліґенція і взагалї ціла середна кляса з наскрізь буржуазними переконанями) — в тім самім часї Комуністична Партія відкинула всяке опікунство тих "приятелїв" (в дійсности шкіролупів) працюючого люду, всякі компроміси з буржуазією і стояла за повну і неограничену власть робітників та убогих селян.

І остаточно кличі Комуністичної Партії

(большевиків) України побідили.

Червона армія — сей твердий пястук пролетаріяту при власти — розбила всїх дотеперішних ворогів Радянської України, як внутрішних (Скоропадського, Петлюру, Денїкіна), так і заграничних (Польщу).

І знов сим ядром, що живить червону армію відвагою і завзятостю є комунїсти. Огнем посвяти спільній робітничій справі вони огрівають цїлу червону армію і роблять можливими ті її побіди.

А в містї і на селї, в фабрицї, в полї, в копальнї — всюди ті, що досї блукали в своїй несвідомости, ті що досї давали ся водити манівцями всяким буржуазним, панським посїпакам — всї вони шукають помочі, поради в комунїстів, йдуть за проводом Комунїстичної Партії (большевиків) України.

І в той спосіб будівля Радянської України скорим ходом поступає вперед, все близше до комунїзму.

Фрідріх Енґельс.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНЇЗМУ

Переклад з німецького і передмова В. Л.

Ціна 15 центів.

Другий наклад
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

Фрідріх Енґельс.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНЇЗМУ

Переклад з німецького і передмова В. Л.

Ціна 15 центів.

Другий наклад
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1921.

ПЕРЕДМОВА.

Між паперами Фрідріха Енґельса, які остали після його смерти, знайшлась стара рукопись п. з. "Основні засади комунізму", яку Едвард Бернштайн видав в 1914 р. друком*) і яку отсе подаємо в переводі українській робітничій громаді.

У вступній замітці до її німецького виданя, Бернштайн подає близші відомости про авторство і час написаня брошури, які тут коротенько передано.

Побіжний перегляд брошури вказує на те, що вона була нарисом "Комуністичного Маніфесту", який "Союз комуністів" поручив в 1847 р. написати Марксови й Енґельсови. Приналежність сього нарису перу Енґельса, Бернштайн доказує ще перш за все свідоцтвом самого Енґельса. Іменно в 1884 р. останній йому оповідав, що перед зредаґованем "Комуністичного Маніфесту" Маркс і Енґельс умови-

---

*) Grundsaetze des Kommunismus. Eine gemeinverstaendliche Darstellung von Friedrich Engels. Aus dessen Nachlass herausgegeben von Eduard Bernstein, Berlin, 1914.

лись, кождий зокрема, самостійно його написати. Оповідаючи се, Енґельс подарував Бернштайну одну картку з Марксового нарису. Про свій же нарис Енґельс нічого не згадував. Але в тексті знайденої між паперами Енґельса рукописї при питанях 22 і 23 не подано відповіди. Зазначено натомість увагою "остає". Се наводить Бернштайн на здогад, що знайдена рукопись є тільки переписаною на чисто самим Енґельсом з иншого, першого опрацьованя теми, яке до нас не дійшло і що Енґельс при переписуваню мусів робити певні поправки, після порозуміня з Марксом.

Другим доказом, що рішає про авторство рукописї є лист Енґельса до Маркса з 24. листопада 1847 р., писаний з Парижа, який має такий кінець:

"Вівторок вечером... Розваж троха "вірую". Думаю, що найліпше зробимо, як залишимо форму катехізму та дамо працї заголовок: Комунїстичний Манїфест. А що в ньому треба розказати більше або менше історії, то дотеперішня форма не відповідна. Я привезу се, що написав. Воно має характер оповіданя, але зредаґоване нужденно, при страшному поспіху. Я починаю: Що таке комунїзм? а відтак зараз йде пролєтаріят — історія повстаня,

ріжниця від раніщих робітників, розвиток противенства між пролетаріятом і буржуазією, крізи, заключеня. Між ними всякі побічні річи, вкінці партійна політика комуністів, о скільки її можна оголосити публично. Подане воно ще не цілком до затвердженя, але думаю, до найдрібнійшого так змінити, щоби в ньому нічого не було проти наших поглядів".

Лист сей був писаний на кілька днів перед виїздом Енґельса з Парижа в Лондон на конференцію комуністів (листопад 1847), на якій Маркс і Енґельс виступали із загально відомим маніфестом, спільно опрацьованим.

Висше наведені докази не можуть у нікого полишати найменшого сумніву що до авторства "Основних засад комунізму".

Публікуючи їх, прийшлось Бернштайну написати самому бракуючі відповіди на питаня 9, 22 і 23. Він теж додав свої уваги під текстом, з яких тільки важнійші вважали ми відповідним подати в українському виданю.

*

* *

Порівнуючи "Основні засади комунізму" із "Комуністичним Маніфестом", треба сказати, що між ними абсолютно нема ріжниць по суті. Основні ідеї обох праць одні й ті самі. Ріжни-

ця є тільки в формі їх викладу. Форма "Засад" — форма катехїзму, приступна й популярна; форма "Манїфесту" — форма клясичного викладу по своїй ядерности й льоґіці. Перші вводять в світ ідей соціялїзму кождого, навіть такого читача, якому прийшлось про соціялїзм у перве чути, другий може читати й належно розуміти той, хто вже троха обізнаний із соціялїзмом.

Від написаня обох праць минуло якраз 70 літ.

Чи думки їх перестаріли?

В передмові до другого німецького виданя "Ком. Манїфесту" з 1872 р., отже в 25 літ після появи першого, писали його автори такі слова:

"Як дуже змінили ся відносини за останні 25 літ, то одначе загальні основні засади, які в сьому манїфесті розвинено, задержують і нинї ще цілком і вповні повну свою вірність. Дещо можнаб тут і там змінити. Практичне примінюванє сих основних засад, се каже сам манїфест, буде всюди і завсїгди залежати від історично даних обставин".

Сї слова належить повторити і нинї.

Насуваєть ся отже питанє:

Які є основні засади обох писань, що придають їм по нинї повну свіжість і актуальність,

мимо позірного значіня їх як історичних документів?

Їх коротко схоплює сам Енґельс в передмові своїй до німецького виданя "Ком. Маніфесту" з 1883 р. так:

"Економічна продукція і виникаючий з неї з конечністю громадський устрій кождої історичної доби творить основу для політичної і духової історії сеї доби; відповідно до сього (від розвязаня прастарої спільної власности на ґрунт і землю) уся історія була історією клясових боротьб, боротьб між визискуваними й визискувачами, поневоленими й пануючими клясами на ріжних ступнях громадського розвитку; ся боротьба одначе осягнула тепер ступінь, коли визискувана і пригнічена кляса (пролєтаріят) ніяк не може визволити ся від визискуючої і угнітаючої кляси (буржуазії), не визволяючи рівночасно, раз на завсїгди все суспільство від визиску, гніту та клясових боротьб".

В обох писанях показуєть ся, як капіталістичний лад вийшов із клясових боротьб, в яких упали основи середновічного, февдального ладу, як кляса капіталїстів або буржуазія шляхом революції захопили в свої руки політичну власть, повертаючи на свої услуги державу і всї її урядженя та відки грозить небез-

пека для істнованя капіталїстичного ладу. Перед робітничою клясою, якої інтереси не дадуть ся погодити з істнованєм сього ладу, стає велика, історична ціль — соціялїзм, себто скасованє приватної власности на засоби продукції і передача їх на власність усього суспільства.

Такі є провідні ідеї "Основних засад комунїзму", "Комунїстичного Манїфесту".

Як довго вони не здїйснені, так довго оба писаня не гублять своєї теоретичної і практичної вартости. Тільки з хвилею здїйсненя соціялїзму, вони стають історичним документом, в повнім значіню сих слів.

*

* *

Робітники!

Беріть державу в свої руки! Беріть землю! Беріть фабрики!

В сих кількох кличах містить ся практична програма революційного пролєтаріяту, яку Маркс і Енґельс проголосили в "Ком. Манїфесті" на два місяці перед вибухом лютової революції в Парижі 1848 р. Вони вірили, що наступаюча буря революцій в Західній Европі знаменуватиме цілу добу революцій в Европі, в якій загибіль капіталїзму мала бути неминучою. Вони бачили перед собою соціялїстичну

революцію.

На Німеччину покладали вони особливу надію. В Анґлії і Франції при державній кермі була буржуазія. Боротьба між нею і пролєтаріятом мусіла йти на житє і смерть. Але в Німеччині панував абсолютизм. Німецька буржуазія була революційною. Буржуазна демократична революція в Німеччині могла бути безпосереднім прольоґом пролєтарської революції в Европі".

Надії Маркса й Енґельса не оправдались. Певна річ, оба вони переціновували революційність буржуазії в Німеччині, як слушно замічає Каутський в "Der Weg zur Macht" (Шлях до власти). Німецька буржуазія з вибухом революції скоро скапітулювала перед німецьким урядом, зраджуючи ганебно робітництво. А в Парижі вже в 1849 р. революція була здавлена. По коротких зривах революційних в цілій Европі, скрізь запанувала реакція.

Події взяли инший оборот від того, який передбачували основателі наукового соціялізму. Вони одначе не могли захитати їх методу й аналізу капіталізму. З зелізною льоґікою показали вони весь його напрям розвитку. Його загибіль була одиноким можливим льоґічним вислідом їх аналізи. Помилились Маркс і Енґельс ли-

ше в тому, що сю загибіль добачували вони в тій добі розвитку капіталізму, яку треба схарактеризувати добою його молодости. Фаза розвитку капіталізму, фаза імперіялістична, що наступила скрізь в зах. Европі, коли буржуазія всевладно в ній запанувала, сей найвисший і останний ступінь в розвитку капіталізму, з його могутньою концентрацією капіталу, з його ґіґантськими промисловими підприємствами, з його грізними картелями, тростами й великими банками, словом ся мітична просто й світова орґанізація фінансового капіталу була в хвилї писаня "Ком. Маніфесту" перед їх очима захована.

І ся "помилка" в мить знівечила практичну сторону "Комуністичного Маніфесту" для полїтичної ситуації, що почала витворюватись з 1848 р.

Вже в 1849 р., після розгрому паризької революції, ніхто в Европі не говорив про соціялізм як програму дня. А геройська мученицька Парижська Комуна з 1870 р. наглядно показала, що не прийшла ще економічна можливість пролєтарської революції і здійсненя соціялізму.

Соціялїзм, який Маркс і Енґельс проголосили в 1847 р. програмою дня, зійшов в програмах робітничих партій Европи й поза нею до ніво ідеалу будучности.

Та світова війна, сей неминучий наслїдок імперіялїстичної полїтики великих держав світа, отворяє саме економічну можливість соціялїстичної революції. Нїколи, в нїяких світових крізах, капіталїзм не дізнав так страшних потрясень, що саме в сїй війнї. Він загрожений в самих своїх основах. Се означає нову історичну добу, добу великих революційних потрясень в Европі і поза нею, з яких єдиний, мислимий вихід може бути тільки соціялїзм.

На Сходї Европи вдарили вже весняні громи революції а їх могутнїй голос чутно по всїй Европі й далеко поза нею.

Боротьба за соціялїзм перестала бути боротьбою за ідеал, вона стала боротьбою дня.

*

* *

На закінчене слївце про слова "комунїзм" і "комунїсти".

Комунїстами — по словам Енґельса — називалась в 1847 р. та частина робітників, які були переконані про необхідність переміни сучасного капіталїстичного ладу в самих його основах. Соціялїстами за те називались тодї люди, з котрих одні вірили в ріжні утопійні системи, як Овенїсти в Анґлії і Фурієристи у Франції а другі думали усунути соціяльне лихо через соціяльні

реформи не нарушуючи при тім пановання капіталу. Комунїзм був робітничим рухом, соціялїзм буржуазним або дрібнобуржуазним. Маркс і Енґельс усею душею станули на бік комунїстів, добачуючи в них інстинктовий, клясовий робітничий рух. Тому й маніфест свій називали "комунїстичним". Тому Енґельс самостійному свому нарисови дав заголовок:: "Основні засади комунїзму", надаючи слову "комунїзм" виразне, сьвідомо-пролєтарське розумінє!

Коли робітничий рух Европи згодом переняв ся ідеями "Комунїстичного Маніфесту" а давні "соціялїсти" пішли собі до буржуазного руху, то помалу загубилась назва "комунїзм", "комунїсти" а стали уживатись "соціялїзм" і "соціялїстичний". Але нинї супроти деґенерації соціялїстичного руху в значній мірі в опортунїзм, що звів соціялїзм до значіня соціялїстичних реформ і гармонії робітничого руху з буржуазними клясами, являєть ся пильна потреба повного заснованя слова "комунїзм".

Ціріх 18. I. 1918. В. Левинський.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОМУНЇЗМУ.

1. Питанє: Що таке комунїзм?

Відповідь: Комунїзм се наука про умови визволеня пролєтаріяту.

2. Питанє: Що таке пролєтаріят?

Відповідь: Пролєтаріят се та кляса суспільства, що удержує своє житє єдино й тільки з продажі своєї працї а не з профіту якого небудь капіталу; якої добро й горе, житє й смерть, усе істнованє залежить від попиту на працю, отже від зміни добрих і лихих часів заробітку, від хитань необмеженої конкуренциї. Пролєтаріят або кляса пролєтарів є одним словом працююча кляса XIX столїтя. (А також і сучасности.)

3. Питанє: Отже не завсїгди були пролєтарі?

Відповідь: Нї. Завсїгди були бідні і працю-

ючі кляси; працюючі кляси були теж найбіднійшими. Але не було завсігди бідаків, таких робітників, що жилиб в умовах що й но поданих; отже пролєтарі не завсігди були, також конкуренція не була завсігди вільна і без обмежень.

4. Питанє: Звідки взяв ся пролєтаріят?

Відповідь: Пролєтаріят повстав наслідком промислової революції, що відбула ся в другій половині XVIII. ст. в Анґлії і яка від тоді перейшла всі освічені країни світа. Сю промислову революцію викликали винаходи парової машини, ріжних машин прядільних, механічного ткацького станка і цілого ряду инших механічних причандалів. Сі машини, що були дуже дорогі і які могли придбати собі тільки великі капіталісти, змінили весь дотеперішний спосіб продукції і витиснули дотеперішних робітників, бо машини постатчували дешевші і ліпші товари як робітники могли їх виробити при помочи своїх неудосконалених прядільних коловоротів і ткацьких станків. Сі машини віддали тому промисл цілком в руки великих капіталістів та обезцінили ту значну власність робітників (засоби праці, ткацькі

станки і т. д.) так, що капіталісти скоро все дістали в свої руки а робітникам нічого не лишилось. Сим заведено в виготовлюваню матерій одежі фабричну систему. А як була принука до заведеня машинерії і фабричної системи, то сю систему засновано дуже скоро в усіх прочих галузях промислу, а іменно в виробництві матерій і у друкарстві, в гончарстві, у промислі виробів з металю. Роботу ділено все більше між поодиноких робітників, так, що робітник який раніще сам виготовляв цілу штуку роботи, тепер робив тільки частину сеї штуки. Сей поділ праці робив можливим те, що продукти можна було постатчувати скорше і тому дешевше. Вона скорочувала працю кождого робітника до простого, механічного руху руки, що повторював ся кождої хвилини, який то рух не тільки добре, але далеко ліпше могла виконувати машина. Таким чином всі ті галузи промислу, одна по другій попали під пановане парової сили, машинерії і фабричної системи, таксамо як прядівництво й ткацтво. Через се попали вони в руки великих капіталістів а робітникам віднято останню решту самостійности. Помалу попри властиву мануфактуру підпали також і рукомесла щораз більше й більше під пановане фабрич-

ної системи. Бо великі капіталісти, будуючи великі підприємства праці, в яких богато щадилось коштів а працю рівнож можна було дуже поділити, щораз більше й більше витісняли дрібних майстрів. Так прийшли ми до сього, що в освічених країнах майже у всіх галузях праці заведено фабричну систему, що майже у всіх сих галузях великий промисл витиснув рукомесло й мануфактуру. Через те дотеперішний середний стан щораз більше й більше попадав в руїну, особливож дрібні ремісники-майстри. Через те змінило ся давнійше становище робітників та витворили ся дві, нові кляси, що поглочували всі инші, а то:

I. Кляса великих капіталістів, які вже тепер у всіх освічених країнах мають майже у виключнім своїм посіданю всі засоби до житя та потрібні до їх виробництва сирий матеріял і знаряди (машини, фабрики). **Се кляса буржуїв або буржуазія.**

II. Кляса цілком немаючих, що засуджені є, продавати свою працю буржуям, щоби за се одержати потрібні для свого удержаня засоби до житя. **Се кляса пролетарів або пролетаріят.**

5. Питанє. Під якими умовами відбуваєть ся продаж праці пролетарів буржуазії?

Відповідь: Праця се товар, як кождий инший а її ціна означуєть ся тому таксамо після тих самих законів як кождого иншого товару. Ціна товару при панованю великого промислу або вільної конкуренції, що, як побачимо, на одно виходить, рівнаєть ся пересічно коштам продукції сього товару. Ціна праці*) рівнаєть ся зарівно коштам продукції праці. В коштах продукції праці є одначе стільки засобів до житя, скільки робітник їх потребує, щоби бути спосібним до праці. Вони не дозволяють робітничій клясі вигинути. Робітник отже не дістане більше за свою працю, скільки на сю ціль потрібно. Ціна отже праці або платня буде найменшою, яка тільки є потрібна до удержаня житя. А що заробкові часи є гірші і ліпші, то робітник дістає більше і менше, відповідно до того, чи фабрикант дістає за свій товар більше, чи менше. Але так само як фабрикант пересічно не більше і не менше дістає за свій товар, скільки виносять його кошти продукції, так і робітник дістане пересічно не більше і не менше як саме те найменше (мінімум), потрібне до удержаня його житя. Сей економічний закон заробітної плат-

*) "Праця" стоїть тут і далі замість робочої сили.

ні проводить ся тим острійше, чим більше опановує великий промисл усі галузи праці.

6. Питанє: Які робітничі кляси були перед промисловою революцією?

Відповідь: Працюючі кляси жили в ріжних відносинах, відповідно до ріжних ступнів розвитку суспільства. Сьому й відповідало їх становище до посідаючих і пануючих кляс. В старовині були працюючі **невільниками** посідаючих. В середніх віках були вони **кріпаками** земельної шляхти. В середніх віках і до часу промислової революції були понадто по містах челядники рукомесні, що працювали на службі у дрібно-міщанських майстрів. А згодом прийшли із розвитком мануфактури теж і робітники мануфактурні, що були вже заняті у більших капіталістів.

7. Питанє: Чим ріжнить ся пролєтар від невільника?

Відповідь: Невільник проданий є раз на завсігди. Пролєтар мусить себе продавати поденно й погодинно. Поодинокий невільник, власність пана, в його власному інтересі (па-

на) має забезпечене істноване, як би нужденним воно не було. Поодинокий пролетар, власність, так сказатиб, усеї буржуазної кляси, у якого тільки тоді купуєть ся працю, коли її хтось запотрібує, не має забезпеченого істнованя. Се істноване є забезпечене тільки цілій робітничій клясі. Невільник стоїть поза конкуренцією, пролетар стоїть у ній і відчуває всі її хитаня. Невільник вважаєть ся за річ а не за члена суспільства; пролетаря признано як особу членом буржуазного суспільства. Невільник може отже мати краще становище як пролетар, але пролетар належить до суспільства на висшому ступні розвитку і сам стоїть на висшому ступні як невільник. Невільник визволюєть ся, касуючи з поміж усіх відносин приватної власности тільки відношене невільництва а через те сам стає пролетарем; пролетар може визволити ся тільки через знесене приватної власности взагалі.

8. Питане: Чим ріжнить ся пролетар від кріпака.

Відповідь: Кріпак має посідане і уживане знаряду продукції, яким є кусник землі, в той спосіб, що віддає за се частину плодів

або роботи. Пролетар працює при помочи знарядів продукції когось иншого на його-ж рахунок, беручи від нього частину витвору. Кріпак віддає, а пролетареви віддають. Кріпак має забезпечене істноване, пролетар ні. Кріпак стоїть поза конкуренцією, пролетар стоїть у ній. Кріпак визволюєть ся, коли він втікаючи до міста стає ремісником, або, коли замість праці і продуктів дає свому панови гріш, стаючи вільним арендівником, або коли проганяє свого февдального пана і сам стає власником і коротко, коли він в сей або другий спосіб вступає в клясу посідаючих і у вільну конкуренцію. Пролетар визволюєть ся через знесене конкуренції, приватної власности і всіх клясових ріжниць.

9. Питане: Чим ріжнить ся пролетар від ремісника.

Відповідь: За старого рукомесла молодий ремісник був після відбутя приписаної науки з правила найmитом за платню, щоби відтак після цілого ряду років стати майстром; пролетар є майже завсїгди наємним робітником на все житє. Ремісник, що ще не став майстром, був че-

лядником свого майстра. Він мешкав в його домі і їв при його столі. Пролетар стоїть до свого пана в чисто грошевім відношеню. Челядник при рукомеслі належав до тої самої суспільної верстви що його майстер і ділив разом з ним усі його житеві привички; пролетар є суспільно відділений від свого пана, капіталістичного підприємця цілим світом клясових ріжниць, він живе в иншому окруженю і на цілком инший лад як капіталіст, їх світогляди є цілком ріжні. Ремісник послугував ся при праці знарядом, що з правила був його власністю, або в кождім випадку легко міг такою стати, пролетар послугуеть ся машиною або частиною цілої машинерії, яка не є його власністю і ніколи нею не може бути.

Ремісник виробляв по найбільше весь предмет ужитку а при його вироблюваню був завсігди рішаючим сприт, яким він послугував ся при знаряді; пролетар готовить найчастійше одну тільки частину якогось предмету або занятий є тільки при виконуваню частинного процесу, потрібного задля виготовленя сеї частини предмету, його особиста зручність уступає перед працею машинерії, вона рішає часто при виготовлюваню цілости, множества як про властивість часткових штук, ним виготовлюваних.

Ремісничий челядник і його майстер, були хоронені по можности перед шкідливою конкуренцією через постанови цехові або через ремісничі звичаї; пролєтар мусить єднати ся зі своїм товаришем або змагати до виданя закону, щоби конкуренція не задавила його. Більша подача сил праці придавлює його, не його пана. Ремісничий челядник був як і майстер, обмеженим, вузьким, відданим кастовому духови, ворогом усіх новостий; пролєтаря кожда хвилина штовхає до пізнаня, що інтереси його кляси є засадничо ріжні від інтересів кляси капіталїстів, на місце кастового духа вступає в нього клясова свідомість і пізнанє, що поліпшеня його кляси можна шукати тільки в поступі суспільства. Челядник вкінці, коли він бунтував ся, був назадником (реакціонером); пролєтар буде завсїгди приневолюваний стати революціонером. Першим суспільним поступом, проти якого повстало реакційне рукомесло, була мануфактура, підчиненє рукомесла — майстра і челядника — під купецький капітал, що розвинув ся відтак у торговельний і промисловий капітал.

10. Питанє: Чим ріжнить ся пролєтар від робітника мануфактурного?

Відповідь: Робітник мануфактурний від XVI. до XVIII. ст. мав майже всюди знаряд продукції в своому посіданю, свій ткацький варстат, веретена для своєї сімї, невеличке поле, яке управляв у вільних годинах. Пролєтар того всього не має. Робітник мануфактурний живе майже завсїгди на селї в більше або менше патріярхальних відносинах зі своїм поміщиком або роботодавцем; пролєтар живе найчастійше в великих містах і стоїть до свого роботодавця в чисто грошевім відношеню. Робітника мануфактурного великий промисл вириває з патріярхальних відносин, він губить осідок, який ще мав і через те стає сам пролєтарем.

11. Питанє: Які були найблизші наслідки промислової революції і подїлу суспільства на буржуазію і пролєтаріят?

Відповідь: По перше, була цїлком знищена в усїх країнах світа стара мануфактурна система або промисл, що послугував ся ручною роботою, бо наслїдком машинової працї цїни на промислові вироби ставали щораз дешевші. Всї на пів варварські країни, що досї були більш меньш чужими історичному розвиткови і яких промисл полягав досї на мануфактурі, були си-

лою вирвані зі своєї замкнутости. Вони купували дешевші товари Анґлійців, засуджуючи тим самим на зигибіль власних своїх мануфактурних робітників. Так були зреволюціонізовані країни, що від віків не зробили ніякого поступу, як пр. Індії, а навіть Китай, що йде тепер до революції. Дійшло до того, що нова машина, яку нині винайдено в Анґлії, протягом одного року позбавляє в Китаю міліони робітників хліба. В той спосіб великий промисл заставив усі народи землі звязатись зі собою, зробив зі всіх малих льокальних ринків світовий ринок, поширив всюди цивілізацію і поступ і до того довів, що все, що дієть ся в освічених країнах, мусить відбивати ся по всіх инших країнах, так що, коли тепер (1847) в Анґлії і Франції робітники визволюють ся, то се мусить потягати за собою революції по всіх инших країнах, що скорше або пізнійше принесуть визволене рівнож і їх робітникам.

По друге, промислова революція причинила ся в найвисшому ступні до розвитку буржуазії, її богацтва і сили всюди там, де великий промисл прийшов на місце мануфактури та зробила її першою клясою в державі. Сього наслідок був такий, що всюди, де се сталось, буржуазія захопила в свої руки політичну владу, проганя-

ючи дотепер пануючі кляси і аристократію, цехових міщан та абсолютне королівство, що представляло одних і других. Буржуазія знищила силу аристократії, себто шляхти, касуючи майорати або непродавальність земельної власности та всі инші шляхотські привілеї. Вона зруйнувала силу цехових міщан, касуючи всі цехи та рукомесні привілеї. На місце обох вона завела вільну конкуренцію, т. є. такий стан в суспільстві, де кождий має право вести промисл, хто тільки захоче, і де в сьому ніщо не може йому перешкодити, хіба недостача потрібного капіталу. Заведенє вільної конкуренції є отже публичною заявою, що від нині члени суспільства є ще о стільки нерівними між собою, о скільки їхні капітали є нерівними, що капітал є рішаючою силою, через що капіталісти, буржуазія стали першою клясою в суспільстві. Вільна конкуренція є одначе на початок для великого промислу конечною, бо се єдиний громадський стан, при якому може розвинути ся великий промисл. Як буржуазія знищила таким чином громадську силу шляхти й цехових міщан, то знищила вона теж і їх політичну владу. А як вона стала в суспільстві першою клясою то проголосила себе такою же і в політичній формі. Зробила се через заведенє системи

репрезентативної (представницької), що полягає на громадській рівности перед правом і законному признаню вільної конкуренції в усіх европейських країнах в формі конституційної монархії. В сих конституційних монархіях виборче право мають лише ті, що мають певний капітал, отже тільки буржуї. Сі буржуйські виборці вибирають послів а буржуйські посли вибирають буржуйський уряд, маючи право відмови податків*).

По третє, промислова революція причинила ся до розвитку пролєтаріяту і то в тій самій мірі, що й буржуазії. В тім самім відношеню, як буржуї ставали богатшими, ставали пролєтарі численнійшими. Бо пролєтарі можуть бути заняті тільки через капітал а капітал помножуєть ся тілько тоді, як він робітників займає. Так отже в парі з помножуванем капіталу, множить ся пролєтаріят. Рівночасно там, де промисл найдогіднійше може розвивати ся, себто по великих містах, сплочують ся зарівно буржуї як і пролєтарі. А се сплочене великих мас дає про-

*) Се була картина, дїйсна для всїх держав до 1848 р., в яких буржуазія прийшла до пановання. З сього часу показало ся, що пановане буржуазії можна погодити також із дуже поширеним виборчим правом, ба навіть із загальним, рівним і безпосередним виборчим правом.

летарам свідомість своєї сили. Далї, чим більше розвиває ть ся промислова революція, чим більше винаходять нові машини, що витискають ручну працю, тим більше понижує великий промисл заробітну платню, як вже сказано, до найменшого ступня і через те робить становище пролєтаріяту все більш і більш невиносимим. Так із ростом незадоволеня з одного боку і сили пролєтаріяту з другого, готовить ся революція в суспільстві через пролєтаріят.

12. Питанє: Які були дальші наслїдки промислової революції?

Відповідь: Великий промисл сотворив через парову машину і через прочі машини засоби, що дають змогу в короткому часї і малими коштами збільшувати продукцію в безконечність. Вільна конкуренція, яку викликав з конечности великий промисл, приняла при сїй легкости продукції дуже скоро надзвичайно острий характер; богато капіталїстів кинуло ся до промислу і в короткому часї більше випродуковано як можна було зужити. Наслїдок сього був такий, що вифабрикованих товарів не можна було продати, що наступила так звана торговельна кріза. Фабрики мусїли завмерти, фаб-

риканти банкротували а робітники лишали ся без хліба. Всюди прийшла найбільша нужда. По певному часї продано лишкові продукти, фабрики почали знова працювати, платня піднеслась і поволї пішли краще інтереси, як коли небудь. Одначе не на довго. Бо знова випродуковано товарів за богато. Наступила нова кріза, що мала той самий перебіг як попередна. Так від початку сього столїтя (XIX) стан промислу безнастанно хитав ся між добою розцвіту і добою крізи. Майже що пять до семи років правильно наступала така кріза, що кождим разом була звязана з найбільшою нуждою робітників із загальним революційним підємом і з найбільшою небезпекою для усього істнуючого стану.

13 Питанє: Що слїдує з сих торговельних кріз, що правильно повторюють ся?

Відповідь: По перше: Великий промисл, хоч він сам в першій добі свого розвитку витворив вільну конкуренцію, тепер одначе виріс із неї а конкуренція стає для промислової продукції через крізи кайданами, які вона мусить розбити і розібє. Великий промисл, як довго його ведеть ся на теперішній висоті, може удержати ся тіль-

ки через загальне забурене, що повторюєть ся що сїм років. А воно кождим разом загрожує цивілїзації та кидає в нужду не тільки пролетарів але й руйнує велике число з поміж буржуазії. Великий отже промисл мусить або сам зробити собі кінець, що є абсолютною неможливістю, або мусить привести до цілком нової орґанїзації суспільства, в якій вже не поодинокі між собою конкуруючі фабриканти управляють промисловою продукцією а все суспільство, після певного сталого пляну і після потреб усїх.

По друге: Великий промисл, який може розширити продукцію в безконечність, уможливлює теж такий стан суспільства, в якому стільки продукуєть ся усїх потреб до житя, що наслїдком сього кождий член суспільства має змогу розвивати й прикласти всї сили й спосібности. Як раз отже та властивість великого промислу, яка в сучасному суспільстві витворює усю нужду і всї торговельні крізи, при иншій суспільній орґанїзації знищить саме сю нужду та крізи, жерело нещасть. Се й доказує як найяснїйше:

1. що від тепер усе те лихо належить приписувати суспільному ладови, який не відповідає відносинам, і

2. що істнують засоби, щоби через новий лад суспільний побороти цілком се лихо.*)

14. Питанє: Яким мусїти-ме бути новий суспільний лад?

Відповідь: Він віднїме веденє промислу і всїх галузий продукції взагалї з рук поодиноких конкуруючих між собою одиниць і передасть їх усьому суспільству, яке мусїти-ме його вести на спільний рахунок, після спільного

*) Енґельс переціїнив у сїй і попередних відповідях ступінь зрілости господарського розвитку в часї, коли він їх писав. "Історія не признала нам і усїм тим, що подібно думали, слушности", писав Енґельс в 48 років пізнїйше в передмові до Маркса "Клясові боротьби у Франції 1848—1850". "Вона виявила, що стан економічного розвитку на континентї тодї небув так далеко зрілим, щоби можна було думати про усуненє капіталїстичної продукції".

Далї належить тут і при дальших відповідях слїдуюче мати на увазї: Через те, що капіталїстичний розвиток потрібував далеко більшого часу, як допускали Маркс і Енґельс, мали змогу розвинутись такі господарські явища, як картелї, синдикати, трости, що обмежували дику конкуренційну боротьбу капіталїстів між собою та придавали крізам троха инший характер як той, що їм надавали Маркс і Енґельс на підставі тогочасних помічень.

пляну і при участи всіх своїх членів. Таким чином він скасує конкуренцію а на її місце поставить асоціяцію (спілку). А що ведене промислу через одиниці мало як конечний наслідок приватну власність а конкуренція є тільки способом веденя промислу через приватних власників, то не можна відділити приватну власність від поодинокої галузи промислу і конкуренції. Тому приватна власність мусить бути скасованою а на її місце наступить спільне користуване всіми засобами продукції і розділ усіх продуктів по спільному порозуміню або так звана спільність дібр. Знесене приватної власности се найкоротше і найбільш знаменне схоплене переміни усього суспільного ладу, яке конечно виходить із розвитку промислу і тому комуністи вважають його слушно головним домаганем.

15. Питане: Чи знесене приватної власности не було отже можливим раніще?

Відповідь: Ні. Кожда переміна в суспільнім ладі, кождий переворот у відносинах власности були конечним наслідком покликаня до житя нових продуктивних сил, що не хотіли більше підчиняти ся старим відносинам власности. Так

повстала сама приватна власність. Бо приватна власність не завсігди істнувала. Тільки, як при кінці середних віків повстав в мануфактурі новий рід продукції, що не дав ся підпорядкувати тодїшним февдальним і цеховим відносинам, тоді витворила мануфактура, що виросла зі старих відносин власности, нову форму власности, приватну власність.*)

Для мануфактури й для першого ступня розвитку великого промислу не була можливою нїяка инша форма власности як приватна власність і нїякий инший суспільний лад як той, що основуєть ся на приватній власности. Як довго не можна стільки продукувати, що вистарчає не тільки для всїх, але остає ще теж надвижка продуктів, потрібна для збільшеня суспільного капіталу й для дальшого твореня продукційних сил, так довго мусить завсїгди бути пануюча кляса, що має на своїх услугах продуктивні сили суспільства і бідна, пригнїчена кляса. Які будуть сї кляси що до характеру, се залежить від ступня розвитку продукції. За-

*) З сього реченя і слїдуючих із нього виводів виходить, що Енґельс говорячи про "знесенє приватної власности" має на думцї знесенє буржуазної власности, себто необмеженої особистої власности на засоби продукції.

лежні від управи рілї середні віки дають нам поміщика і кріпака, міста пізнїйших середних віків показують нам цехового майстра, челядника й денного робітника, 17-те століте має мануфактуриста й робітника мануфактурного, 19-те століте великого фабриканта і пролетара. Ясно, що досї продуктивні сили не розвинули ся ще на стільки, щоби можна було продукувати достаточно для всїх і що приватна власність**) стала для продуктивних сил кайданами, тамою. Тепер одначе, коли через розвиток великого промислу — по перше, виросли капіталїсти й продуктивні сили до незнаної досї міри та істнують засоби, що дають змогу помножувати сї продуктивні сили в короткім часї в безконечність; коли по друге, сї продуктивні сили скупчують ся в руках нечисленних буржуїв, а рівночасно велика маса народу щораз більше пролетаризуєть ся і їх становище стає в тій самій мірі нужденнїйшим і невиносимійшим, в якій зростають богацтва буржуїв; коли по третє, сї могутні і легко зростаючі продуктивні сили так дуже виросли понад голови

**) Тут зайшла очевидна помилка. Бо на сьому місцї ходить не о приватну власність, як продукт капіталїстичної доби, тільки о обмежену приватну власність, яка істнувала в добі мануфактури.

буржуїв і понад приватну власність, що вони кождої хвилї викликують найсильнїйші забуреня в суспільному ладї, — тепер доперва знесенє приватної власности стало не тільки можливим, але й конечним.

16. Питанє: Чи знесенє приватної власности можна буде перевести мирним шляхом?

Відповідь: Булоб бажаним, щоб так могло статись і комунїсти певно, булиб останними, які моглиб бути проти сього. Комунїсти знають добре, що всї заговори не тільки є безкористними, але навіть шкідливими. Вони знають надто добре, що революції не робить ся нарочно і самовільно, тільки що вони скрізь і повсякчасно були конечним наслїдком обставин, які є цїлком незалежні від волї і проводу поодиноких партій і цїлих кляс. Вони одначе бачуть, що майже у всїх освічених країнах насильно дусять розвиток пролєтаріяту і що через се самі противники комунїстів з усею силою працюють для революції. Коли сим заженуть оконечно гноблений пролєтаріят в революцію, то комунїсти будуть так само добре боронити справу пролєтаріяту дїлом як тепер словом.

17. Питанє: Чи можна буде знести приватну власність за одним махом?

Відповідь: Ні. Тим менше, що за одним махом не дасть ся розвинути істнуючі продуктивні сили на стільки, о скільки се є потрібним для заведеня спільности. По всїй правдоподібности прийдешня революція пролєтаріяту тільки помалу перемінить сучасне суспільство і тільки тодї можна буде знести приватну власність, коли буде доволї для сього вироблених засобів продукції.

18. Питанє: Який буде розвоєвий хід сеї революції?

Відповідь: В першу чергу вона заведе демократичний лад державний а через се безпосередно або посередно пановане пролєтаріяту. Безпосередно в Анґлії, де пролєтарі становлять вже більшість народу. Посередно у Франції і Нїмеччинї, де більшість народу складаєть ся не тільки з пролєтарів, але також з дрібних селян і міщан, котрі саме є на шляху до пролєтаризації і в усіх своїх полїтичних інтересах будуть залежні щораз більше й більше від пролєтаріяту і тому скоро будуть мусїли піти за його до-

маганями. Се може довести до другої боротьби, але вона може скінчити ся тільки побідою пролєтаріяту.

Демократія булаб для пролєтаріяту цілком неужиточною, якби вона негайно не використала всїх мір, які безпосередно ведуть найпевнїйше до знесеня приватної власности і утреваленя екзистенції пролєтаріяту. Найважнїйші з сих мір, які вже тепер є очевидні як конечні наслїдки істнуючих відносин, є такі:

1. Обмежене приватної власности через проґресивні додатки, високі спадкові податки, знесене права дідиченя в бічних лїніях (братя, братаничі, сестрінці і т. д.) примусові позички і т. д.

2. Повільна експропріяція земельних власників, фабрикантів, посїдачів зелїзниць і пароходів, по части через конкуренцію державного промислу, почасти просто через відшкодоване в асиґнатах (грошевих паперах).

3. Конфіската маєтків усїх еміґрантів і бунтівників проти більшости народу.

4. Орґанїзація працї або занятя пролєтарів в національних маєтках, фабриках і варстатах, чим усуваєть ся конкуренцію робітників між собою, а фабриканти, як довго вони ще істнують, будуть приневолені платити ту саму під-

висшену платню, що держава.

5. Примус праці рівний для усіх членів суспільства аж до повного знесеня приватної власности. Творенє промислових армій особливо для рільництва.

6. Сцентралїзованє системи кредиту й грошевої торговлї в руках держави через національний банк з державним капіталом і усуненє всіх приватних банків та банкирів.

7. Помноженє національних фабрик, варстатів, зелїзниць і кораблїв, ужиткованє всіх земель для хлїборобства, та поліпшеня вже ужиткованих в такій мірі в якій помножують ся добра й робітники, що стоять до розпорядимости нації.

8. Виховуванє всіх дітий в національних заведенях на національний кошт з тої хвилї, як вони вже можуть обійти ся без матірної опіки.

9. Будованє великих палат в національних добрах як спільне помешканє для громад громадян, що займають ся промислом і управою рілї та єднають в собі користи як міського так і сільського житя, не знаючи одначе однобокости і шкід обох способів житя.

10. Збуренє всіх нездорових і зле побудованих мешкань і міських кварталів.

11. Рівне право дідиченя для незаконних і

законних дітий.

12. Концентрація усього транспорту в руках нації *)

Всі ті міри не можна, природна річ, перевести за одним разом. Але одна потягне за собою инші. Як нанесеть ся перший радикальний удар приватній власности, то пролєтаріят побачить себе приневоленим, щораз далі йти, щораз більше концентрувати весь капітал, все рільництво, весь промисл, весь транспорт, всю виміну в руках держави. До сього стремлять усі міри і вони будуть викональними якраз в тому самому відношеню та розвинуть свої централізуючі наслідки, в якому розвинуть ся продуктивні сили країни через працю пролєтаріяту. Вкінци, як весь капітал, вся продукція, і вся виміна будуть скупчені в руках нації, падає приватна власть сама від себе, гріш стає зайвим а продукція на стільки збільшеною і люди о стільки зміненими, що за сим і останні форми зносин старого ладу мусять упасти.

19. Чи ся революція може пройти тільки в одній одинокій країні?

---

*) Вичислені міри мають практичне значінє і для наших часів, хоч деякі з них вже перестаріли і являють ся надто лагідними. — **В. Л.**

Відповідь: Нї. Великий промисл на стільки вже звязав усї народи, землї і особливо освічені через створене світового ринку, що кождий поодинокий народ є залежний від того, що дїеть ся у другого. Він зрівнав далї у всїх цивілїзованих країнах суспільний розвиток на стільки, що у всїх їх буржуазія і пролєтаріят стали двома рішаючими клясами а боротьба між обома стала головною боротьбою дня. Комунїстична революція буде не тільки чисто національна, але вона буде революцією, що розвинеть ся рівночасно у всїх цивілїзованих країнах, то значить по крайній мірі в Анґлїї, Америцї, Франції і Нїмеччинї. Вона розвинеть ся в кождій з сих країн бистрійше або повільнїйше, залежно від того, о скільки ся або инша країна має більш розвинений промисл, більше богацтво, значнїйшу масу продуктивних сил. Вона буде в Нїмеччинї найповільнїйшою і найтруднїйшою, в Анґлїї найбистрійшою і найлекшою. Вона мати-ме рівнож чималий вплив на прочі країни світа та цілком змінить і прискорить їх дотеперішний спосіб розвитку. Се загальна (універзальна) революція і тому мати ме вона також універзальний терен.

20. Питанє: Які будуть наслідки оконечного знищеня приватної власности?

Відповідь: Через те, що суспільство відбере користуванє усіми продуктивними силами й засобами зносин, як також виміну й поділ продуктів з рук приватних капіталістів та буде ними завідувати після пляну, що відповідно до істнуючих засобів відповідати ме потребам усього суспільства, перш за все усунеть ся всі лихі наслідки, звязані з істнованєм великого промислу. Крізи відпадають; поширена продукція, яка є для теперішного суспільного ладу надпродукцією і так могутною причиною нужди, тоді навіть не вистарчати ме, і її терба буде ще більше поширити. Замість нужди, надпродукція, що виходити ме понад найблизші потреби суспільства, забезпечить задоволенє потреб усіх, спричинить нові потреби та надасть засоби їх заспокоюваня. Вона буде умовою і спонукою до нових поступів, вона їх здійснить, без кождочасного забуреня в суспільстві, як було досі. Великий промисл, свобідний від тиску приватної власности, розвинеть ся в такій широті, супроти якої дотеперішний його розвиток видавати меть ся так невеличким, якою є мануфактура супроти великого промислу наших

днів. Сей розвиток промислу дасть суспільству достаточну масу продуктів, щоби таким чином заспокоїти потреби всіх. Так само рільництво, якому досі гніт приватної власности і парцельоване стояли на перешкоді, для присвоєня собі всіх вже пороблених уліпшень і наукових винаходів, так і воно возьме цілком инший напрям та давати ме суспільству цілком доволі продуктів. Таким чином суспільство мати ме досить продуктів, щоби заспокоїти потреби всіх членів. Поділ суспільства на ріжні, протилежні собі кляси буде через те зайвим. Він буде не тільки зайвим, але й невиносимим для нового суспільного ладу. Істноване кляс вийшло від поділу праці а поділ праці в свому дотеперішному способі, цілком відпадає. Бо, щоби піднести промислову й рільничу продукцію на описану висоту, для сього не вистарчають тільки помічні, механічні і хемічні засоби. Треба буде розвинути в відповідній мірі спосібности людий, що виробляють сі помічні засоби. Як селяни й робітники мануфактурні минулого століття (XVIII) змінили весь свій спосіб житя та стали цілком иншими людьми, коли порвав їх великий промисл, так спільне ведене продукції через усе суспільство і новий розвиток продукції, що за ним йде, потребувати ме цілком

инших людий і воно їх також витворить. Спільне ведене продукції може бути виконуваним не через людий, як нинішні, з котрих кождий є підпорядкований одній виключно галузи продукції, до неї є прикований, нею є визискуваний, з котрих кождий розвинув тільки один свій дар на кошт всїх инших і знає тільки одну або тільки галузь галузи усеї продукції. Вже сучасний промисл щораз менше потребує таких людий. Спільно і пляново ведений через усе суспільство промисл потребувати ме таких людий, які всебічно розвинули свої спосібности, які є в стані, мати перед своїми очима всю систему продукції. Поділ праці, який з одного робить хліборобa, з другого шевця, з третого фабричного робітника, з четвертого біржевого спекулянта, який вже тепер підкопує машина, зникне цілком. Виховане зможе дозволити молодим людям бистро вивчити всю систему продукції та переходити по черзї від одної галузи продукції, до другої, в міру потреб суспільства та їх власних наклонів.. Воно отже відніме їм той однобічний характер, який накладає теперішний поділ праці на кождого. В той спосіб комуністично зорґанізоване суспільство дасть своїм членам змогу, всебічно розвинені свої спосібности всебічно присвячувати їх суспіль-

ству. Через се з конечности зникають ріжні кляси. Комунїстично зорґанїзоване суспільство робить з одного боку істноване кляс невиносимим а з другого подає само засоби, як знести клясові ріжниці.

Звідси виходить, що противенство між містом і селом також зникає. Ведене рільництва й промислу через тих самих людий, замість через дві ріжні кляси, є вже з матеріяльних причин конечною умовою комунїстичної асоціяції. Розкинутість рільничого населеня на селї при скупленю промислового по великих містах є станом, який відповідає тільки нерозвиненому ще ступневи рільництва й промислу, се перешкода усього дальшого розвитку, що даєть ся вже тепер дуже відчувати.

Загальна асоціяція усїх членів суспільства задля спільного й плянового визискуваня продукційних сил, поширене продукції в такому ступнї, що вона заспокоювати ме потреби всїх, зникнене стану, при якому потреба одних заспокоюєть ся на кошт других, всебічний розвиток усїх членів суспільства через усунене дотеперішнього подїлу працї, через промислове виховане, через міньбу дїяльности, через участь усїх утворених всїма приємностях, через злите міста і села — отсе головні результати знесеня

приватної власности.

21. Питанє. Який вплив мати ме комунїстичний суспільний лад на сїмю?

Відповідь: Він зробить відношенє обох полів чистим приватним відношенєм, яке обходити ме тільки заінтересовані особи й до якого суспільство не має чого мішати ся. Він може се зробити, бо касує приватну власність та виховує спільно дїти а тимсамим нищить обі основи дотеперішнього подружя, залежність через приватну власність жінки від чоловіка й дїтий від родичів. Тут теж є і відповідь на крик високоморальних буржуїв проти комунїстичної спільности жінок. Спільність жінок є відношенєм, що цїлком приналежить буржуазному суспільству а нинї істнує вповнї в проституції. Проституція одначе полягає на приватній власности й падає разом з нею. Комунїстична орґанїзація не заводить спільности жінок а касує її.

22. Питанє. Як відносити ся має комунїстична орґанїзація до істнуючих народностий?

Відповідь: "Національні окремішности і противенства народів — читаємо в "Комунїстично-

му Манїфестї" — зникають щораз більше й більше вже з розвитком буржуазії, свободою торговлї, світовим ринком, одноформність промислової продукції і відповідаючих їй житєвих відносин. Коли пролєтаріят буде при власти, вони ще більше зникати муть. Зєдинена акція по крайній мірі освічених країн є першою умовою їх визволеня. В тій мірі, як буде знесено визиск одної одиниці через другу, буде знесено теж визиск одної нації через другу. З упадком противенств кляс в серединї націй падає вороже становище націй супроти себе*).

23. Питанє. Як вона відносити ме ся до релїгії?

Відповідь. "Чи потреба глибоко вдумуватись, щоби зрозуміти, каже "Комунїстичний Манїфест", що з житєвими відносинами людий, з їхнїми суспільними взаєминами, з їхнїм суспільним бутєм зміняють ся теж і їхнї уявленя, погляди й понятя, одним словом також і їх свідомість? — Як старий світ йшов до упадку, христі-

---

*) Не належить розуміти сих слів так, буцїм то в комунїстичному ладї зникне сама народність. Навпаки вона тільки в комунїзмі всебічно й буйно розвинеть ся. — **В. Л.**

янська релїґія побідила старі. Як християнські ідеї в 18 столїтю улягли раціоналїстичним, вело февдальне суспільство свою смертельну боротьбу з революційною тодї буржуазією. Ідеї свободи совісти й релїґії висловлювали тільки пановане свобідної конкуренції в обсягу совісти. — Комунїстична революція є найрадикальнїйшим зірванем з пережитими відносинами власности; нїчого дивного, що в ходї розвитку буде зірвано як найрадикальнїйше з пережитими ідеями.

24. Питанє. Що ріжнить комунїстів від соціялїстів?*)

Відповідь. Так звані соціялїсти дїлять ся на три кляси. Перша кляса складаєть ся з приклонників февдального й патріярхального суспільства, який знищили великий промисл, світова торговля і ними сотворене буржуазне суспільство. Ся кляса робить із лих сучасного суспільства таке заключенє, що належить на-

---

*) Як з відповіди виходить, під "соціялїстами" належить розуміти тих соціяльних реформістів, що ставили себе в противенство до тих противників капіталїстичного суспільного ладу, які змагали до його поваленя через революційну акцію робітничої кляси.

зад привернути февдальне й патріярхальне суспільство, бо воно від них було свобідне. Всї їх предложеня йдуть до сеї цїли простим або крутим шляхом. Комунїсти будуть все і енерґійно поборювати сю клясу **реакційних** соціялїстів мимо їхньої позірної участи та горячих слїз для нужди пролєтаріяту, бо

1. вона хоче чогось, що є неможливим;

2. стараєть ся привернути пановане аристократії, цехових майстрів і мануфактуристів з їх абсолютними або февдальними королями, чиновниками, салдатами, попами, себто суспільство, що було вправдї свобідним від лих сучасного суспільства, але за те вело за собою по крайній мірі стількиж иншого лиха а до того не давало навіть виду на визволенє пригнїчених робітників через комунїстичну орґанїзацію.

3. відслонює кождим разом свої дїйсні наміри, коли пролєтаріят стає революційним і комунїстичним, єднанєм ся тодї зразу з буржуазією проти пролєтаріяту.

Друга кляса складаєть ся з приклонників сучасного суспільства, у котрих лиха конечно з нього виникаючі збудили побоюваня за істнованє сього суспільства. Вони отже змагають до того, аби задержати теперішне суспільство, але рівночасно хочуть усунути з нього лиха, з

ним звязані. Задля сеї цїли одні предкладають добровчинні міри, другі величаві системи реформ, які під покришкою реорґанїзації суспільства хочуть задержати основи сучасного суспільства, а з тим і саме сучасне суспільство. Комунїсти будуть мусїли рівнож і завсїгди поборювати сих **буржуазних соціялїстів,** бо вони працюють для ворогів комунїстів та боронять суспільство, яке комунїсти хочуть як раз повалити.

Трета вкінци кляса складаєть ся з демократичних соціялїстів, які узнають так само як комунїсти частинну тих мір, що їх подано в 18 питаню, але не як перехідних засобів до комунїзму, тільки як міри, які мають вистарчити, щоби знести нужду та усунути лиха сучасного ладу. Сї **демократичні соціялїсти** є або пролетарами, які не є ще достаточно просвічені про умови визволеня своєї кляси, або є представниками дрібних міщан, кляси, яка до часу виборення демократії і з неї виникаючих соціялїстичних мір в богатьох відношенях має той сам інтерес, що пролєтарі. Комунїсти тому порозуміють ся з тими демократичними соціялїстами в моментах дїла та взагалї будуть з ними вести хвилево по можности спільну полїтику, о скільки сї соціялїсти не підуть на службу пануючій

буржуазії, а тим самим заатакують комунїстів. Що сей спільний спосіб діланя не виключає дискусії про ріжниці з ними, се ясно*).

25. Питанє. Як відносять ся комунїсти до прочих полїтичних партій?).**

Відповідь: Се відношенє є ріжним в ріжних країнах. — В Анґлії, Франції і Бельґії, де буржуазія панує, мають комунїсти ще спільний інтерес з ріжними демократичними партіями, і то тим більший, чим більше демократи наближають ся до цїли комунїстів в своїх соціялїстичних домаганях, то є чим більш виразно й взлядно заступають вони інтереси пролєтаріяту і чим більше опирають ся вони на пролєтаріяті. В **Анґлії** пр. стоять чартисти, що рекрутують ся з робітників, безконечно близше до комунїстів, як демократичні дрібно-міщани

*) Слова Енґельса про демократичних соціялїстів з 40 рр. мин. ст. мають нинї повну силу, коли їх примінити до правого крила міжнародної соціял-демократії, себто до опортунїстичної течії сучасного соціялїзму, або соціялреформістів. — **В. Л.**

**) Себто перед революцією з 1848 р. Великі соціяльні й полїтичні переміни, які доконались в міжчасі, вимагають, цїлком природно, відповідної зміни в основних думках відповіди на се питанє.

або так звані радикали.

В **Америці**, де заведено демократичний устрій, комунїсти держати муть з тою партією, що направляти ме сей устрій проти буржуазії та захоче використати його в інтересї пролетаріяту, то є з аґрарними національреформістами.

В **Швайцарії** є радикали, хоч се дуже помішана партія, одинокими, з котрими комунїсти можуть йти, а між ними є найбільш поступові — що живуть у водському і женевському кантонах.

В **Нїмеччинї** вкінци йде доперва до рішаючої боротьби між буржуазією і абсолютною монархією. Тому одначе, що комунїсти не ранїйше можуть рахувати на рішаючу боротьбу між ними самими і буржуазією, аж не запанує буржуазія, то лежить в інтересї комунїстів, помагати буржуазії, щоб вона чим скорше прийшла до власти, щоби відтак, по змозї як найскорше повалити її. Комунїсти отже мусять, супроти урядів, все держати з лїберальною партією буржуазії і тільки берегти ся перед тим, щоб не подїляти самообман буржуазії або дати віру їхнїм брехливим запевненям про благословенні наслїдки побіди буржуазії для пролетаріяту. Одинокі користи, які принесе ко-

мунїстам побіда буржуазії, полягатимуть: 1) на ріжних уступках, які улекшать комунїстам оборону, дискусію і ширенє їхнїх основних засад а тим самим зєднанє пролєтаріяту в що раз більш суцїльну, готову до боротьби і орґанїзовану клясу; і 2) на певности, що з того дня, як впадуть абсолютні уряди, почнеть ся боротьба між буржуазіями і пролєтарами. З того дня буде полїтика партійна комунїстів та сама, що в країнах, де буржуазія вже панує.

Конець.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІЯЛЇЗМУ В ГАЛИЧИНЇ

НАПИСАВ

ВОЛОДИМИР ЛЕВИНСЬКИЙ

Торонто, 1918.

Накладом і з друкарнї «Робітничого Слова».

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІЯЛЇЗМУ В ГАЛИЧИНІ.

НАПИСАВ

ВОЛОДИМИР ЛЕВИНСЬКИЙ

Торонто, 1918.
Накладом і з друкарні «Робітничого Слова».

1. Українська соціялїстична пропаґанда в 70 і 80 рр.

Початки українського соціялїзму в Галичині датують ся з другої половини 70 рр. минулого століття. Розглядати їх неможливо, не згадавши бодай загально про тогочасний стан соціялїстичного руху в західній Австрії та про те, як до соціялїстичного руху ставило ся тоді австрійське правительство.

Розгром старої Австрії на полях під Кеніґрецом (1866) приніс остаточно ліберальній буржуазії повну побіду. В 1867 р. появляють ся основні закони австрійської конституції. В тім самім році появив ся теж доволі ліберальний закон про стовариширення і збори. Як з одного боку, завдяки йому робітники мали змогу орґанізуватись, так з другого, він став пізнійше просто бичем для молодого робітничого руху, бо давав правительству деякими своїми постановами можність, нищити усі товариства, о скільки вони були »staatsgefahrlich«, то є небезпечними для держави. І дійсно, німецькі і чеські робітники зараз використали новий закон, закладаючи у Відни і Празі свої спілки, скли-

каючи віча, на котрих отверто висловлювали свої домагання, та почали видавати свої ґазети. В молодім тоді німецькім і чеськім робітничім руху йшла боротьба між двома напрямами, між приклонниками Шульце-Деліча, котрий голосив, що одиноким виходом з нужди робітників може бути ощадність, пильність і працьовитість — він завзивав проте робітників до самопомочи (Selbsthilfe) через закладаннє споживчих і кредитових спілок і приклонниками Ляссаля, котрий знов вказував робітникам на свій залізний закон про платню, на те, що нужда робітників випливає з усього сучасного господарчого устрою, що її можна усунути через захопленнє робітниками політичної власти в свої руки. Представниками першого напряму були серед Німців др. Макс Менґер і урядник Е. Кесслєр а серед Чехів—др. Хлєборад; представниками другого напряму були Г. Обервіндер і А. Шай (Scheu) у Німців а Пек (I. B. Peck) у Чечів. Правительство підпирало спілки Шульце-Деліча. Міщанські партії думали навіть при їх помочи опанувати робітничий рух. Одначе Ляссаліянці здобувають по малу перемогу. Повний крах ідей Шульце-Деліча наступає в році важкого крізісу—1873, коли то многі споживчі і кредитові спілки скрізь поупадали. До упадку ідей Шульце-Деліча причинили ся

немало переслідування правительства, яким підпадали Ляссалїянцї. Часи коротко треваючих мінїстрів Гіскри, Таафе, Гаспера до 1870 р.,—прихильне робітникам мінїстерство Гогенварта-Шефле тревало ледви кілька місяців а відтак часи міністерства Ауерсперґ-Ляссера до 1879 р. і опять Таафе від сього ж року—се часи тяжких переслідувань соціялїстичного руху в Австрії. Робітничі спілки як »staatsgefahrlich« порозвязувано. Найневиннійший рух робітничий остро переслідувано. Спір о тактику супроти правительственних репресій між »поміркованими« (Обервіндер) і »радикалами« (Шай), — останні були під сильним впливом анархізму,— котрий то спір треває аж до 1889 р. (Гайнфельд), що більше ослаблює робітничий рух серед Німцїв. Чеський знов робітничий рух який з початку йде в хвості міщанських партій, зразу починає йти самостійним клясовим шляхом, коли в початках 70 рр. в боротьбі чеських робітників з чеськими фабрикантами за підвисшеннє платні прийшло до проливу робітничої крови. Не зважаючи на переслідування, чеські робітники основують в 1878 р. на своїм з'їздї в Празї (в гостинниці св. Маркета) »чесько-славянську соціялдемократичну партію«.

Західноавстрійський соціялїстичний рух, що стояв під сильним впливом соціялїстич-

ного руху Німеччини й Західної Европи, не мав, здаєть ся, значнійшого впливу на **перші соціялістичні кружки в Галичині.** Сі кружки орґанізують ся головно за ініціятивою соціялістів-еміґрантів з Росії. З іменами двох визначних соціялістичних діячів Драгоманова і Лімановського, звязані є початки соціялістичного руху в Галичині.

В 1876 р. мусів Драгоманів задля своїх поглядів, які тодішному міністрови освіти Толстому видавались небезпечними для російської держави, покинути київський університет, котрого був професором. Він переслав ся до Женеви, де вже тоді гуртувала ся соціялістична еміґрація з Росії. Поклавши за головну ціль свого побуту на еміґрації—помагати орґанізованню на українських землях Росії і Австрії політичних кружків, котрі взяли би ся за культурне, політичне й соціяльне визволеннє народу—Драгоманів йшов до сеї цїли двома шляхами: 1) через літературну пропаґанду західноевропейських поступових і соціялістичних думок і 2) через свої особисті зносини з видними представниками сучасної української молодїжи. На його думку, як каже він сам в своїй автобіоґрафії, треба було в Австрії взятись за орґанізацію соціялістичної партії з українських робітників і селян в союзі з Поляками і Жидами а в Росії перш усього

добиватись політичної волі. Для ширення соціялїстичних ідей починає Драгоманів видавати українські соціялістичні брошури—в р. 1876 виходить брошура С. Подолінського »Про багацтво та бідність«, в слідуючім його ж брошура »Про хліборобство« а в 1878 р. закладає Драгоманів поважний соціялїстичний неперіодичний журнал »Громаду«, та видає її аж до 1883 р. В першій проґрамовій книжці «Громади» розвинув Драгоманів широко свої суспільно-політичні погляди, котрих характеристику подаємо на иншому місці.

У Відні і у Львові падали думки Драгоманова на добрий ґрунт. Віденська студентська громада, котрої душею був Остап Терлецький почала ними живо перейматись. Особливо активним був сам Терлецький, що зазнайомив ся з Драгомановим ще в 1873 р. Коли в 1875 р. деякі українські соціялїсти з Росії задумали видавати у Відни будьто ориґінальні, будьто перекладні соціялїстичні брошури, Терлецький радо заняв ся їх видавництвом. Під його псевдонімом В. Кістки вийшли в р. 1875—1876 три брошурки: »Парова машина«, »Про правду« (перерібка з російської брошури »Хитрая механика«) і »Про бідность«. Четверту брошуру »Правдиве слово хлїбороба до своїх земляків«, написану Ф. Вільхівським,, сконфіскувала віден-

ська прокураторія а самому Терлецькому вивиточила процес. Був се перший український соціялістичний процес в Австрії, при котрому вправді увільнено обжалованого, але конфіскати з брошури не знято. Брошуру Кістки пропущено у Відні, сконфісковано у Львові а поява їх серед галицького суспільства викликала правдивий переполох.

Франко характеризує 70-ті роки як добу »тяжкого перелому серед галицько-українського суспільства«. Репрезентували його дві партії: москофільська або староруська і українофільська або народовська. Ріжниця між обома партіями була та, що москофіли обстоювали одноплемінність українського народу з московським а народовці його окремішність. Перші ґравітували до Москви і її порядків та уживали в своїй пресі так званого »язичія«—мішанини української, московської, церковно-славянської і польської мов; другі тужили за Україною, котрої не знали, зітхали за козацькою бувальщиною, козацькими могилами то що, та уживали в своїх виданнях і пресі народної мови. Житєві інтереси одних і других обертали ся довкола мови і обряду. Одні зітхали до православя, другі ґльорифікували унію. Інтереси народних мас були для них чужі. Тип так званого »рутенця« панував тоді всевладно в публичнім життю, то є тип людини, що в льояль-

ности і рабстві супроти властей власної тіни бояла ся. В 1875—76 р. сучасні провідники народовської політики К. Сушкевич і В. Барвінський виразно і отверто заявляли, що »в нас соціяльної квестії нема«, що »лихо наше —то лінивство і пяньство хлопа« і т. п.

Немов цілющою водою для молодіжи було тоді слово Драгоманова, яке стало продирати ся до студентської ґазети »Другъ«, що почала виходити в 1874 р. і була з початку москвофільською. «Листи Українця» (псевдонім Драгоманова) писані ним до »Друга« ще з Київа, робили просто революцію в головах молодіжи. З марта 1876 р. почали їздити через Львів українські соціялісти, котрі перший раз зазнайомлюють львівську молодіж з соціялізмом. Через них і Драгоманова стала вона читати твори Добролюбова, Герцена, Чернишевського, Лянґе (Робітнича справа), Ренана і т. п. В другій половині 1876 р. появляє ся у Львові женевська брошура »Про богацтво і бідність« а відтак брошури Кістки. Павлик і Франко стають соціялістами. За один 1876 рік стратили як москвофіли так і народовці усю молодіж. Ставши соціялістами, мусіли Павлик і Франко зійтись з львівськими робітниками.

Якже представляв ся рух робітничий у Львові перед 1876 р.?

Почин до орґанізації львівських робіт-

ників дали друкарські складачі (зецери), що в 1870 р. заснували своє товариство »Postęp«, а відтак »Ognisko«, коли намісництво в 1873 р. перше товариство розвязало. Вже з кінцем січня 1870 р., вибухнув страйк друкарських складачів (цінниковий), який тревав 8 днів і скінчив ся для страйкарів повною побідою—власники друкарень приняли цілий цінник, предложений останніми. Був се перший страйк у Львові і в Галичині. Успіх страйку причинив ся до того, що складачі почали видавати для оборони своїх інтересів фахово-друкарську газету п. з. »Czcionka«. Одним із редакторів її був Українець Осип Данилюк. Перші зерна соціялїзму кинув між львівських робітників Болеслав Лімановськкій, що еміґрував сюди з Росії. В 1871 року виголосив він в салї товариства ремісників »Gwiazda« два відчити про соціялїзм п. з. »O sprawie robotniczej«, які в тім же році оголосив друком п. з. »O kwestyi robotniczej«. Лімановский зараз навязав зносини з робітниками і студентською молодіжю. За його почином склав ся гурт робітників з Авґустом Скерлє, Антоном Маньковским і Осипом Данилюком на чолї, який мав вести аґітацію у Львові. Рух між складачами відбив ся користно і на робітниках инших фахів, що стали єднати ся і бороти ся проти визиску своїх підприємців. В р. 1871 вибух страйк

кравців, в 1874 р. пекарів, в 1875 стельмахів. Ліміановський не переставав занимати ся пропаґандою соціялїзму. В 1875—76 р. видав книжку »Socyologia Augusta Comte'a« і твір “Dwaj komuniści Morus i Kampanella” де містив ся просторий виклад соціялїзму. Тодї вийшла теж польська перерібка Чернишевського »Что дѣлать« п. з. »Ludzie«, доконана Українцем Павліном Свенціцким (відомого в українській лїтературі під псевдонімом Павло Свій). В 1878 р. написав Франко по польськи популярний соціялїстичний катехізм, який вийшов безіменно під назвою »Zasady Socyalizmu, wyłożone w pytaniach i odpowiedziach«.

Ті перші проблиски соціялїстичного руху з одного боку між львівськими робітниками а з другого між українськими студентами унїверситету, звернули на себе увагу певних кругів. Краківський »Czas«, орґан польських станьчиків вдарив на трівогу, буцїм то вся східна Галичина захоплена соціялїстичною пропаґандою. Москвофіли знов налякані тим, що молодіж відвернула ся від них, почали робити на неї доноси до поліції.

Незабаром поліція почала арешти.

В маю 1877 р. приїхав до Львова з Женеви польський соціялїст Михайло Котурніцкий з листами від заграничних соціялїстів до ріжних осіб у Львові, Поляків і Українців. Привіз з собою теж значну скількість соція-

лістичної літератури, книжок і часописей— головно в російській мові. Між листами, які віз Котурніцкий були теж і листи Драгоманова до Українців (Павлика, Ів. Мандичевського). Його заарештувала поліція, забрала в нього книжки, листи і папери. Відтак зробила ревізії і арешти у всїх осіб, що згадувались в листах Драгоманова і заграничних революціонерів. Тих трусів у Українців по всїх частях Галичини начислює Франко до 100. Перших заарештовано у Львові Франка і Павлика а у Відни Терлецького, якого в кайданах привезено до Львова. Арештовано тодї теж і Лімановського.

Так відбув ся перший і оден із найбільших соціялїстичних процесів в Галичинї, в котрім на лаві обжалуваних засїли головно Українцї. Головним доказовим матеріялом проти обжалованих були листи Драгоманова а головним злочином їх соціялїстичні переконання та недозволені зносини з Драгомановим. Про дивовижність цїлої конструкції акту обжалування та повну іґноранцію судових властей в справах соціялїзму сьвідчить отсей головний уступ акту обжалування: "Wiadomą jest rzeczą, że istnieje propaganda w celach socialistycznych, która szerząc zasady swe w szerokich kołach społeczeństwa a nie będąc tolerowaną przez rządy, drogami tajnemi a przedewszystkiem przez

zawiązywanie tajnych stowarzyszeń zwolenników dla swych zasad jednać usiłuje. Wedle oznajmienia władz politycznych wedle treści korespondencyi przytrzymanych u osób podejrzanych o krzewienie zasad socialistycznych zajmuje Michał Petrowicz Dragomanow, były profesor uniwersytetu Kijowskiego, obecnie w Genewie przebywający, naczelne stanowisko w zagranicznem stowarzyszeniu socialistów, którego czynność obejmuje ludność małoruską od Dniepra aż po Karpaty do Węgier; on też jest głównym i jedynym pośrednikiem między ruskimi socialistami w Ukrainie a podobnemi w związku będącymi żywiołami ludności ruskiej w Galicyi". Таке виписував акт і то в часї, коли в парляментї Німеччини голосно лунало слово Бебля і Лїбкнехта, коли там явно виходили соціялїстичні ґазети, явно закладались соціялїстичнї спілки, коли навіть в самій Австрії (у Віднї і Празї) істнували соціялїстичнї товариства і ґазети.

На розправі виступили всї обжалованї як соціялїсти, розказуючи широко про соціялїзм, про котрий судді не мали найменшого розуміння та доказували леґальність своїх зносин з Драгомановим. І хоч в усім »доказовім матеріялї« не знайдено анї одного натяку на якесь тайне соціялїстичне товариство, мимо того трибунал узнав обжалова-

них винними і засудив їх на кари до 3 місяців вязниці.

Труси, арешти, процес і засуди кинули правдивий пострах на галицьке суспільство як польське так і українське. Коли тільки появились брошури Кістки, москвофільська преса підняла крик про »гнилий західний комунїзм і соціялїзм«. Ще далї пішли народовці. В. Барвінський кинув ся на соціялїстичну пропаганду серед українського суспілства, вважаючи її за »шкідливу« між иншим тому, що »індивідуальний характер нашого народу оказуєть ся противним комуністичній і соціялїстичній нівеляції.« А Будеволя (псевдонім Данила Танячкевича) в статї п. з. »Прояви соціялїстичні між Українцями й їх значінє (»Правда«, 1877 ст. 173) писав: »...ми на ніяку пропаганду соціялїзму з інтензивного інтересу нашої народности, імення задля самих найкардинальнійший ідей, які ми у самі засновини нашого, надійсь, величнього прогресу народнього вложити мусимо, пристати не можемо. Не ті ми люде та-й не є той ми народ!« Він доказував, що »українські соціялїсти єсть причепи до соціялїстів московських, попхнуті туди російським правлїннєм« і що »російське правлїнє єсть один-однісенький мотор соціялїстичного руху між українською молодїжю!«

Колиж Франко, Павлик, Терлецкий

вийшли з вязниці, українське суспільство просто виелімінувало їх з поміж себе. »Найгірше боліло нас те, каже сам Франко в своїй розвідці про Терлецького, що вся українська суспільність з виємком купки молодіжи уникала нас як зачумлених. Ми опинили ся в положеню банітів викинених із суспільности«.

А одначе сей перший український соціялістичний процес*) у Львові як і дальші соціялістичні процеси**) викликали просто про-

---

*) В 1878 і 79 р. наступили арешти мужиків з Москалівки, Монастириск та загалом в Косівщині і Коломийщині за соціялїстичну аґітацію, зглядно приналежність до тайного товариства. Між сими мужиками вів пропаганду Павлик а відтак його сестри. В акті обжалування проти Анни Павлик каже ся, що вона ширила між народом "Громадський Друг", "Дзвін", "Молот" та віденські і женевські соціялїстичні брошури. Анну Павлик на суді увільнено,
шури. Анну Павлик на суді увільнено.

**) Процес Людвіка Вариньского і 36 товаришів (так зв. "великий краківський процес") в 1880 р., процес Балїцкого і тов. у Львові 1882 р. в тім самім роцї процес Козакевича і тов. (так зв. "процес 26"), станиславівський процес Щасного Дашиньского і тов., львівський Вислоуха і тов. 1889 р., Гната Дашиньского і тов. 1889 р., Брайтера, Дашиньского і тов. в тім самім роцї, Клушиньского і тов. в 1892 р. другий станиславівський процес (Шепс і тов.) з р. 1894. Всї ті процеси були ведені під закидом о приналежність обжалуваних до тайних товариств.

тивний наслїдок, як се бажалось краєвому урядови. Анї преса, анї устна пропаґанда не зробили справі соціялїзму такої прислуги, як саме сі процеси. Молодїж з запалом кидає ся до соціялїстичної лїтератури. Серед львівських робітників ширить ся соціялїстична думка. Осип Данилюк починає в 1878 р. видавати робітницьку ґазету »Praca«, редаґовану в наскрізь соціялїстичнім дусї. Франко і Павлик стали її співробітниками, поміщуючи в нїй українські популярні статї, закликаючи робітників до солїдарности й орґанїзації. »Prac-ою« зацїкавив ся теж Драгоманів.

В тім самім роцї Павлик разом з Франком за матеріяльною підмогою Драгоманова починає видавати у Львові соціялїстичний журнал »Громадський Друг«, а коли прокураторія оба його випуски сконфіскувала, видає далї його збірками під назвами «Дзвін« і »Молот«, які теж підпали конфіскаті. В остатнїй збірцї напечатано переклад Шефлє »Суть соціялїзму«, Лянґе »Робітницьке питанє«, Лїмановського »Морелї, Руссо і Маблї як соціялїстичні письменники«.

Для ведення плянової роботи соціялїстичної поки що у Львові, завязує ся в 1878 р. за почином Лїмановського, котрому полїція наказала опустити Галичину, робітни-

чий комітет, в склад котрого входили Маньковський, Ожаровський, Данилюк, Павлик, Франко і инші.

Робітники львівські почали виступати на вічах, на котрих проголошували свої домагання. Перше таке віче відбуло ся в Кривчицькім лісї, де ухвалено заложити робітничу партію. Поет Червінський переробляє під той час марсельєзу французьких робітників "Le drapeau rouge" на "Czerwony sztandar", якої різкі та зрозумілі поклики до клясової боротьби немало причинювали ся до оживлювання руху. Пісня стала незвичайно популярною серед львівського робітництва.

В р. 1880 видає названий комітет брошуру п. з. "Czego chcą socialiści?" і "Program socialistów polskich i rusińskich we wschodniej Galicyi"*). Одним з редакторів сеї програми був Франко. З певного огляду заслугує вона на близшу нашу увагу. Виписуючи загально економічно-полїтичні постуляти робітників, вона так розвязує питаннє орґанїзаційне партії в заселеній трома націями

---

*) Програма ся була видрукована спершу під назвою "Program socyalistów polskich wschodniej Galicyi". Автором зміни після Драгоманова був Лімановский. А коли автори програми запротестували проти зміни, наліплено тоді на видруковану програму новий заголовок: "Program socyalistów galicyjskich".

східній Галичині.

»В нашім краю- читаємо в ній --де на одній теріторії живуть побіч себе люди, а навіть громади ріжних народностей, не вільно соціялістам одної народности вважати себе представителями цілої теріторії, тільки треба радше стреміти до федеративної спілки, в яку входили би ґрупи соціялістів усіх народностей, але кожда в своїм крузї заховуючи повну автономію і свободу акції. Таку власне федерацію творять соціялісти східної Галичини. Орґанізуючи пролетаріят польський, український і жидівський, що заселює сей край, стремимо до витвореня сильної робітничої партії, яка на теріторії, занятій тим пролетаріятом працювала би в дусї загальних соціялістичних прінціпів, пильно узглядноючи місцеві умови. Кожда національна ґрупа, що входить в склад тої федерації, матиме повну автономію у своїх внутрішних справах і свободу єднати ся зі спорідненими ґрупами, які істнують де-инде. І так Поляки-соціялісти, що входять у склад нашої федерації, працюватимуть спільно з Українцями в Галичині, а рівночасно можуть приєднати ся як незалежна польська ґрупа до діяльности пр. ґрупи варшавської, краківської, женевської і т. д. Українці знов, крім солїдарної з Поляками акції в Галичині, можуть самостійно приєднати ся до українських ґруп, ґрупи

»Громади і т. д. А в самім краю, там, де народ чисто польський, працю обіймуть Поляки, де чисто український—Українці, а в мішаних громадах пропаґанда відбуваєть ся спільними силами«.

Програма висказувала ся в дусї свободи й рівноправности всїх народів, вона зазначувала теж, що »польсько-українська робітнича партія« не може мати нїчого спільного з иншою партією, яка стремить до відбудованя Польщі в історичних межах.

Як бачимо, в основу програми польських і українських соціялїстів у східній Галичинї, оскільки ходить о питанне орґанїзації партії і національне взагалї, ввійшли подекуди засадничі думки Драгоманова, які він перший повно і обширно розвинув в програмі »Громади«.

Програма ся одначе не мала практичного значіня. По появі своїй знайшла противників серед самих польських соціялїстів і то тих саме, що оставали тодї під ідейним впливом Болеслава Лімановського. Тай сам соціялїстичний рух у Львові починає слабнути. Доперва при кінцї 80 р.р. оживляєть він на ново, кристалїзуючись в сталих орґанїзаційних формах. З ідейного ферменту, що знаходив свій вираз в соціялїстичних кружках 70 і 80 років, вийшла з одного боку »галицька соціялдемократична партія«, а з другого

«українська радикальна партія».

Остап Терлецький, Михайло Павлик і Іван Франко в історії сього ферменту відограють головну ролю. Се перші піоніри українського соціялїстичного руху. Але їх праці не можна би собі просто подумати без Драгоманова, якого заслуги для українського соціялїзму—першорядні. З огляду на їх, як не менш з огляду на ту ролю, яку прийшлось йому відограти в історії українського національного відродження взагалї, ми повинні трохи близше спинити ся на сій постаті.

II. МИХАЙЛО ДРАГОМАНІВ.

Нас інтересує Драгоманів як політичний мислитель та як громадський діяч. Тому подаючи характеристику його суспільно-політичного світогляду, нам приходить ся рівночасно визначити те місце, яке він заняв в історії відродження українського народу, а специяльно в історії розвитку української політичної думки.

По своїм переконанням Драгоманів був соціялїстом. «Я завше був соціялїстом, ще в ґімназії, де менї дали прочитати Роберта Овена та Сен Сімона« — каже він сам про себе в своїм листі до Киян з 1887 р. Ідеї Кирило-Методієвського брацтва мали на нього глибокий вплив, а так само і писання Герцена та Чернишевського. Від 1870 р. остає, як сам заявляє в однім із своїх листів, під безпосереднім впливом Европи. Одначе не присвоїв собі живцем анї одної соціяльно-політичної теорії, ні доктріни. Незвичайний критицизм, з яким він ставив ся до всякої теорії, був сьому до певної міри на перешкоді. Оригінальної соціяльно-політичної теорії не дав, — він проте брав з чужих по-

глядів тільки те, що видавалось йому найвідповіднійшим і найрозумнійшим. Соціяльно-політичний світогляд Драгоманова цікхує еклєктизм.

Його соціялїстичний ідеал — се ідеал Прудона: федерація вільних спілок вільних людей. Повну волю людини і громади клав в основу ідеальної орґанізації будучого суспільства. Тут був Драґоманів подекуди анархістом. Одначе з анархізмом взагалї, в його сучасному розуміню, не мав нїчого спільного. До Бакуніна, Моста, Крапоткіна ставив ся цїлком неґативно. Відкидав зовсїм їх аполїтизм, їх науку про державу, їх погляди про те, як дійти до здійснення соціялїстичного ідеалу. Анархізм тих людей, з котрого він собі просто кпив, а також і марксізм, котрий видвав ся йому надто доктрінерським (Драгоманів називав його »нїмецькою метафізикою«), не підходили до його тверезої, холодної, скептичної натури. »Рух усе, цїль нїщо« — отся формула Бернштайна найбільше відповідала натурі Драгоманова. Здійсненнє соціялїстичного ідеалу може після нього наступити не шляхом революції, а еволюції, через реформи, при звісній постепенности і при високім культурнім розвитку мас. Не вірив в оружні зриви, повстання й революції, як в способи, якими б можна повалити сучасні лад, хоч не обез-

цінював їх. »Повстання можуть починати будити громадський розум, можуть кінчати старі порядки, котрі вже підкопані з усіх боків инакшими способами а зробити нові порядки, та ще й громадські й господарські, саме повстаннє не може«. Як еволюціоніст відкидав рішучо террор. Своїми поглядами, в котрих був незвичайно консеквентний, він найбільше назближав ся до нинїшного бернштайнізму. Добачуючи силу зросту нових суспільних порядків »в зрості малих і великих товариств між людьми, в зміні звичаїв і думок людських по всім громадам кождої країни« — Драгоманів не доцїнював як слїд економічних факторів в розвитку—суспільства. Був ідеалїстом. Іґнорував максімальні постуляти, а клав головну вагу на мінімальні, то є на такі домагання, які в найблизшім і найкоротшім часї можна осягнути. Узнавав при тім вповні компроміс з несоціялїстичними партіями, але компроміс, як сам каже, скількостний, а не якостний, що не дозволяв робити нїяких концесій із прінціпу. На тім пункті був Драгоманів як людина, що понад усе ставила громадську характерність, безоглядним. »Хай ми будемо вічно проклятими, а ми прінціпами гратись не станемо»—говорив сам про себе.

Дехто закидає Драгоманову хлопоманство, яке любов до мужика і його інтересів

підносить до фетішізму. На нашу думку, закид сей є неоправданий і безосновний. Він не міг замикати очей на той факт, що як українська так і московська нація— се хлопські нації. Вплив російського народництва на Драгоманова знаходив свій вираз в тому, що в селянстві добачував він одну клясу, що ся верства суспільна ідентифікувалась у нього з »народом«, під котрим розумів »усіх робітних«. Рахуючись з сим фактом як політик і як діяч, він одначе ніколи не робив собі з мужика фетіша. Навпаки, хлопоманство у деяких діячів української радикальної партії, як се далї побачимо, він гостро осуджував.

Драгоманів—еволюційний соціяліст, сими двома словами найкраще й найвідповіднійше можна його схарактеризувати як політичного мислителя та громадського діяча.

Науковий соціялізм Маркса й Енґельса він не потрафив зрозуміти. Не присвоїв собі теж діялектичного методу наукового досліду. Дрібноміщанський соціялізм Прудона полишив на його світогляді глибокі сліди. Тимто на Заході Европи він більше симпатизував з міщанськими радикальними партіями і дрібноміщанським соціялізмом, як з соціялдемократією, у котрої добачував максималізм і якобінізм.

Отверту публичну діяльність починає з

роком 1876, коли то усунений російськими властями з катерди історії на київському університеті, покинув Росію раз на завше та виеміґрував до Женеви, аби відси працювати в користь рідної країни.

Були се тяжкі, скрутні часи. В Росії лютилась всевладно реакція. А проскрипція українського слова указом російського уряду з 1876 р. викликала серед Українців правдивий переполох та придусила українство на довгі часи. В Галичині знов—як каже Франко—були се часи »тяжкого перелому«, коли здавалось, що тип »рутенця« возьме гору та запанує серед українського суспільства.

В сі тяжкі часи, в сю «глупу ніч» на Вкраїні виступив Драгоманів.

В неоцінену заслугу треба йому покласти, що він вже з кінцем 70 рр. а особливо з початком 80рр. минулого століття, коли російські революційні ґрупи оставали переважно під впливом Бакуніна, що в той час Драгоманів перший енерґічно виступив проти террору й бакунізму та сміло й отверто підніс клич політичної боротьби в Росії.

До того висновку прийшла накінець практичним способом і »Народна Воля«, що через Желябова запропонувала навіть Драгоманову бути літературним виразником партії за границею. Одначе Драгоманів відказав ся від приняття пропозиції народо-

вольців, бо ділили його від них засадничі думки і відмінні погляди на террор, який він як оружіє обосічне і безуспішне для зміни порядків в Росії, рішучо відкидав.

Не террор а широка пропаґанда політичних свобід і сама політична боротьба мусить принести волю в Росії! Погляди свої широко розвивав специяльно в ґазеті »Вольное Слово«, основаній в 1881 р., якої був головним редактором. Погляди сї почали загально прийматись, особливо серед социялдемократів, котрі (Плєханов і тов.) почали в своїх виданях, як каже сам Драгоманів, »половину його арґументів слово в слово повторювати«. Та в питанню, ким має бути завойована політична воля в Росії, кому приналежить ініціятива за для її здобуття, виявивсь весь утопізм Драгоманова. Він, подібно як і усї сучасні йому російські ліберали, думав ініціятиву народу замінити ініціятивою революційної інтеліґенції, прикладаючи велику вагу до »земств«, институцій, що в історії російського лїбералїзму відограли значну ролю. Утопійність думок Драгоманова як і російських лїбералів виказували з добрим успіхом російські марксісти, що ґрупувались тоді в орґанізації »Освобожденіе Труда«. Історія признала останнім рацію. Повне банкроцтво »революційного духа« російської лїберальної інтеліґенції мо-

жемо нинї тільки сконстатувати.

Драгоманова вважають за одного із перших конституціоналїстів в Росії та »творця російської конституційної теорії«. »Він перший блискучо і докладно вияснив російському суспільству змисл і значінне конституційного ладу, особливож прав особи та прінціпів самоуправи«—каже про нього в »Освобожденію« (№ 72) бувший марксїст Петро Струве. В 1884 р. видає Драгоманів брошуру »Вільна Спілька—Вольный Союзъ«, в котрій подає проєкт російської ідеальної конституції. В проєктї своїм і як ворог всякого централїзму і як федералїст виступає за децентралїзацією Росії, за перебудовою її на засадї федералїстичного прінціпу, основаного на признанню широкої автономії територіяльним одиницям з їх місцевими і областними орґанами самоуправи.

Далеко більші заслуги Драгоманова як громадського дїяча для його властивої батьківщини, для України і її народу. Усе його життє було нїчим иншим, як тільки одною, великою, безперервною службою Українї.

В найбільшу заслугу треба поставити Драгоманову те, що він українське питаннє, справу життя й будучности українського народу визволив з пересудів етноґрафії та пут назадництва а поставив з одного боку на

політичний ґрунт а з другого, звязав її з **всесвітним поступом і демократією.** Заслуга ся, яку треба так цінити як огнисте слово Шевченка а з якої нині переважно не здають собі справи, відносить ся в рівній мірі як до австрійської так і до російської України.

Ми згадували про сей переполох, який запанував на Україні після виходу **legis Jusephoviciae** в 1876 р. Ніхто инший, тільки Драгоманів виніс справу указу і справу української перед суд Европи і цивілізації. А зробив се той сам Драгоманів, до котрого сучасні українофіли відносили ся вороже, котрого вважали просто шкідником української справи.*)

Мало того. Сучасні українські діячі наполохані указом завернули зі шляху ідей та традицій Кирило Методієвського брацтва, виреклись завітів політичної поезії Шевченка а пішли на шлях »примиренія украинства съ правительствомъ«, як про се писав Костомаров Драгоманову в 1876 р.

---

*) Вороже се їх становище до нього виявилось ще в 1861 р. підчас похоронів Шевченка. Коли Драгоманів пішов за домовиною поета до церкви, приступив до нього—як пише Драгоманів у своїх споминах пяпенький землячок з словами: "Ти чого тут? — тут тобі не місце!" Після сього інціденту в поході на цвинтар, виголосив Драгоманів над домовиною Шевченка одну з найкращих і найсильнійших промов.

В добре відомій кождому Українцеви ґазеті «Новое Время» містить згадуваний нами Костомаров статю п. з. »Полякамъ Миротворцамъ«, де з заміром примирить правительство з Україною, виступив проти Поляків та їх еманципаційних змагань, станувши на ґрунті московської державної ідеї. За ним пішов Антонович, Житецький і майже всі сучасні так звані »українофіли«. Мордовцев писав згодом в одній з петербурзьких ґазет, що український рух не має політичних цілей а тільки просвітні і моральні. А Житецький подав навіть записку міністрови Лоріс—Мелікову про українофільство, в котрій доказував про користність сього руху для російського уряду, бо він відводить молодіж »від соціялізму й політики.«

Драгоманів виступає тоді з вольним українським словом на вільній швайцарській землї. Випускає в світ женевські публїкації, в котрих ясно й сміло обгрунтовує українську програму.

Доказуючи фантастичність, нещирість і реакційність заходів своїх земляків в їх заходах «примиренія» українства з правительством, доказуючи далї повну абсурдність погляду, буцім то культуру можна відділити від політики і буцім то можна робити культуру без полїтики, він ставить українство на політичний ґрунт, доказує конечність української полї-

тичної боротьби, кидає клич політичної волї українському народу. Український рух — після нього може і мусить вибороти собі признане й права в першій мірі політичною працею, котра є рівночасно й культурною. Український рух не може бути неполїтичним. Клич політичної волї українського народу знайшов в Драгоманові після Шевченка найенерґічнїйшого а при тім найкращого свого речника. Тільки Драгоманів, як полїтик тверезий і практичний підходив до нього з реального боку.

»Державне право по собі не погана річ, все діло в тому, як його ставити«. Він був приклонником політичної самостійности українського народу, але був рішучим противником сього клича в тій формі, в якій виставляли його »українофіли«.

»В Польщі відрубність національна й право на автономію чує ся не в учених кабінетах а всюди в житю і маніфестує ся всякими способами серед польських мужиків як і серед панів і лїтераторів«—пише Драгоманів в »Чудацьких думках«. На Українї не те: Для полїтики державного відриву (сепаратизму) України від Росії він не бачив ніде сили, нї ґрунту. А в політиці, чи краще в неполїтичній і аполїтичній роботї сепаратистично настроєних українських діячів, Драгоманів бачив просто неґацію самої ідеї

про політичну самостійність українського народу. »Щож то воно за ідея—пише він в згадуваних »Чудацьких думках«, що не знайшла собі за 20—30 років ні одної людини, котраб без маски, сміло проговорила її, котра б не віддала за ту ідею не то жите, а навіть частини свого спокою, карієри і т. и.? Очевидно, що таку ідею треба вважати за практично неістнуючу,—за quantite negligeable«. І коли так писав Драгоманів про справу »українського сепаратизму«, знайшли ся люди, що в »Правді« Барвінського не завагались зробити з нього »доносщиком московському урядови«, коли він заговорив про сей »сепаратизм«. Чиж міг хто краще закпити собі з »сепаратизму«, як закпили собі з нього самі українські діячі?

Драгоманів ставив проте справу політичної самостійности українського народу на реальний ґрунт. Коли українські вчені бавились фільольоґічною дискусією — очевидно веденою в московській мові!—на тему, чи наша мова самостійна від московської і польської, Драгоманів рішав спір практично: »зробіть українську мову органом европейської культури, щоб чоловік, котрий рветь ся до сеї культури, міг задовольняти свою жагу на тій мові!«.

Так ставив ся Драгоманів до української мови а коли він радив своїм землякам вчити

ся і російської, то тільки тому, що через неї міг мати Українець, що й не знає ні одної із західноевропейських мов, доступ, до европейської літератури, науки, культури.

Коли далі вкраїнські діячі на Вкраїні, що вели політику »примиренія« з російським правительством, спорили, чи самостійний народ Українці?—Драгоманів уважав сю справу академічною квестією і рішав її теж практично: що нам робити політичного, щоб наш народ підняв ся політично і соціяльно?

Виставляючи клич оборони української національности і її вольностей та збудження потреби єдности національної, Драгоманів перший виступив як рішучий панукраїнець — він добачував найуспішнійшу реалїзацію ідеї політичної самостійности українського народу в політиці федералїзму.

Правда, погляди Драгоманова на національне питаннє і українське спеціяльно, вимагають нині ревізії. Нині в великій мірі являють ся вони застарілими. Йому далеко було до того розуміння національного питання, яке надали йому у перве австрійські марксісти (Реннер і Бауер) і яке нині є найбільш поширенним. У Драгоманова грала більшу ролю істнуюча рама державна, підрядну подекуди нація. Конкретно, він як Українець був російським державником. В своїм проєкті ідеальної російської конституції він кла-

де основу перебудови Росії автономію області, території а не нації, хоч австрійська дійсність могла його вже тоді досить поучити, на скільки такий прінціп розвязує національне питаннє. Одначе треба памятати, що в часи Драгоманова і в Росії і в західній Европі національне питаннє взагалї іґноровано. Дійсність робила своє. Під кінець свого життя Драгоманів значно змодифікував свої погляди на національну справу.

Остаєть ся нам ще коротко сказати, чим є Драгоманів для австрійської України.

Вже в попереднім роздїлї ми могли пізнати, як важну ролю прийшлось йому відограти в формованю української полїтичної думки в Галичинї. Тільки через порівнаннє нинїшного стану галицько-українського суспільства зі станом його в 70 рр., можемо належно оцїнити ту ролю, яку в його розвитку відограв Драгоманів. Коли українство в Галичинї виросло нинї в поважну полїтичну силу, — а се могло наступити тільки з пробудженнєм мас народу, коли воно виглядає нинї хоч трохи, що так скажемо, по европейськи, то тут в першій мірі заслуга Драгоманова як того, що перший почав вчити Галичан полїтики, що перший кинув в атмосферу »рутенщини«, вирослої в традиціях рабства і полїтичного бездумства кличі европейської демократії. Полїтика кождої демо-

кратії—се полїтика оперта на людових масах. Отсю а не иншу полїтику вказував Драгоманів українському суспільству в Галичинї. І тому закликав він все живе серед сього суспільства, «будити маси народу». Йому і як соціялїстови і як демократови була осоружна »полїтика поклонів, крутійства, попівсько-адвокацької еквілїбристики«, коротко, вся отся »неполїтична полїтика«, яку проводили в життю українські народовцї і які власне через сю полїтику так само були чужі народним масам, як і москвофіли, що в 70 рр були другою найсильнїйшою партією в Галичинї. »Йдіть в народ—кликав Драгоманів—закладайте товариства, читальнї, склепи, скликайте віча—то потім явитесь і в офіціяльних інституціях парляментських як сила а не як лякеї і жебраки, явите ся масою а не одиницями!« Отсі слова, які товк Драгоманів українським полїтикам, варто тут навести, аби бачити, які перли практики европейської демократії сипав Драгоманів між стадо народовецьке »рутенців« в глухім галицькім кутї, тодї коли його провідники в родї К. Сушкевича висловлювались про мужиків: »як хлопови дати землї, то він ляже під грушою і не буде нїчого робити«.

Через довгі роки приходило ся Драгоманову вести завзяту й безпощадну боротьбу з полїтичним обскурантизмом і сервіліз-

мом галицького народовства а тим самим підготовлювати ґрунт для нової орґанізації політичної, що виступила на поле публичної діяльности в 1890 р. під назвою «української радикальної партії а про яку прийдеть ся нам далї говорити. Була се перша українська орґанізація політична в Галичині, що вийшовши із соціялїстичних кружків 70 і 80-ти рр., почала за зазивом Драгоманова будити народні маси, їх освідомлювати і орґанізувати.

Драгоманів виступив на галицькім ґрунті як соціяліст. Як такому, прийшло ся йому боротись не тільки з українським націоналїзмом, »з назадниками, котрі в барві національний хотіли вести українську суспільність до застарілих і шкідливих суспільних і освітних думок«, але також із фальшивим інтернаціоналїзмом, з »наперединками, котрі не розуміли ваги національностей«.

Як син поневоленої нації, він був гарячим оборонцем усіх плебейських, недержавних націй. Він доказував, що кожда нація має право на своїй етноґрафічній теріторії на свій повний розвиток. Багато було тоді людей серед російських соціялїстів, що в імя кепсько понятого їми інтернаціоналїзму, іґнорували національність, кажучи, що національности стоять тільки на перешкоді до осягнення остаточної мети соціялїзму. Во-

ни проте неприхильно ставились до української мови, кажучи, що ліпше буде, як вона вимре. Драгоманів доказував зовсім слушно, що сі погляди не мають нічого спільного ні з соціялізмом, ні з інтернаціоналізмом. В своїй знаменитій книжці »Историческая Польща и великорусская демократія« він показує з одного боку, що противники українства, котрі послугують ся інтернаціоналізмом, зовсім не інтернаціоналісти а націоналісти і державники, а з другого боку виступає проти всяких історичних пересудів та державно-централістичних змагань революційних і соціялістичних партій і ґруп, як російських так і польських супроти українського народу і України. Такі думки проповідував Драгоманів, котрий узнавав національність о стільки о скільки є вона певною формою солідарности між людьми, що вважав мову тільки як засіб, через який люди можуть порозумівати ся. Всесторонній поступ людини, політичний, соціяльний і культурний, всесвітнє братство народів — були його ідеалом.

Тут Драгоманів був в найкращім розумінню слова інтернаціоналістом. Не зважаючи на се, а може власне для сього, був він предметом загальних нападів з боку українських націоналістів, та польських і російських соціялістів. В очах перших був він »ворогом власного народу«, в очах других »націоналі-

стом«. Нині можемо найкраще оцінити вартість сих закидів і нападів.

III. УКРАЇНСЬКЕ СОЦІЯЛЇСТИЧНЕ НАРОДНИЦТВО.

Соціялїстичний рух 70 і 80 рр. в Галичинї, що мав виключно характер кружковий і на пів конспіративний, тільки під кінець 80 рр. переходить в нову стадію свого розвитку. З дрібних кружків переходить в сталї форми полїтичної орґанїзації, з конспірації виступає на ширше поле публичної пропаґанди й аґітації.

Маємо на думці повстаннє двох соціялїстичних партій: галицької соціялдемократичної і української радикальної. Нашу увагу займе перш за все ся остання.

Що спричинило заснованнє української радикальної партії?

Полїтична атмосфера серед українського суспільства була невиносима. Полїтика москвофілів полягала на маринованю »історических начал« та була на скрізь реакційною. Полїтика знов надоровців полягала на ідеалїзованю »народних святощів«, була мертвою, неполїтичною і не демократичною, бо не виходила далї поза свій тісний і формальний націоналїзм, не опирала ся на на-

родних масах, вороже відносила ся до поступових політичних кличів демократії.

Для боротьби з народовцями і їх політикою основує в 1890 р. Павлик з Франком за підмогою закордонних Українців «Народ», що гуртує довкола себе найпоступовіщі інтеліґентні одиниці та здобуває собі відразу вплив на селянство. Коли-ж частина народовців з О. Барвінським на чолі почала наближуватись до польської шляхти і австрійського правительства—се дало безпосередний товчок до виступу людей, що гуртували ся довкола »Народу«, як нової української політичної орґанізації, під назвою »української радикальної партії«.

На довірочних зборах, що відбули ся дня 4 і 5 жовтня 1890 р. принято програму партії, яку оголошено в 20 ч. »Народа«, з підписами д-ра Северина Даниловича, Мих. Павлика, Івана Франка, Евгена Левицького і д-ра Романа Яросевича, як основателів партії.

Ідеольоґію нової партії найкраще можна схарактеризувати як **соціялїстично-народницьку.** Вона мала реальне оправданнє і реальний зміст в соціяльній структурі українського народу та в тих обєктивних умовах, серед яких вона виступила і при яких приходилось їй працювати. Міста в східній Галичині були переважно польські. Там губились просто

більші і менші оази українського робітництва, підупалого міщанства та нечисельної інтеліґенції. Села були на скрізь українські. Там береглась українська національність. На село, між селянські маси, »в народ«—туди зверталась нова партія з своїми кличами й аґітацією. Селянство, а становило воно дійсно »народ«—було тою клясою, на котрій партія мусіла оперти свою політику. Воно, соціяльно не розвинене, економічно зруйноване, нидіюче в темноті і анальфабетизмі—було податне для соціялїстичної аґітації. Клич »землї, пасовиск і лїсів!« знаходив серед нього природний відгомін. Соціялїстичне народництво радикальної партії мало за собою ґрунт.

Основателї радикальної партії, між котрими були й люди обізнані з творами Маркса приняли в програму партії а власне в її максімальну частину соціялїзм. »В справах суспільно-економічних — читаємо в ній — змагає партія до переміни способу продукції згідно зі здобутками наукового соціялїзму, то є, хоче колєктивного устрою праці і колєктивної власности средств продукційних«.

В мінімальній частині, програма, маючи на увазі інтереси праці взагалї та інтереси трудового селянства спеціяльно, виставляє цілий ряд аґрарних реформ, що по думці авторів програми, мали »запобігти скорій

пролетаризації села«.

Се власне і характеризує програму радикальної партії як **народницьку.**

Марксіст завсїгди виходить від того, що є, він покликуєть ся на наукове пізнаннє фактичних тенденцій розвитку капіталїстичного суспільства. Він каже: коли могутній віз капіталїзму вступив хочби своїми передніми колесами в дану країну, так нїщо не в силї задержати його походу і нї що не може усунути тих наслїдків, які він за собою несе. Роскіл села на дві кляси, на тих, що мають землю і жиють з визиску і на тих, що продають свою працю як товар, стає **необхідністю,** що виникає із нової орґанїзації нашого громадського устрою. Нїякі отже домагання не в силі запобігти пролетаризації села. Так розуміє марксіст. Марксіст є **реалїстом.**

Инакше арґументує народник. Він корінь соціяльного лиха добачує не в причинї а в наслїдках його. Таким чином причину його добачує він не в самому капіталїзмі а в »людях«, малоземеллю і безземеллю, еміґрації, податках, і в усіх инших неґативних наслїдках капіталїзму. Народник проте не йде далї паліятивів і думає, що ними можна запобігти тому, чому власне не можна запобігти. Він свято обуряєть ся на марксіста, закидаючи йому, що той »змагає« до »обезземелення селян«. Народник є **роман-**

тиком.

Програмі радикальної партії можна-би зробити цілий ряд инших поважних закидів, в першій мірі літературність її. Програма зазначувала, що в культурних справах партія стоїть на ґрунті позитивної науки, в справах віри за раціоналїзм а... в штуці за реалїзм. Тут очевидно автори програми були подекуди під впливом Драгоманова, котрий одначе був рішучим притивником виставлюваня політичною партією постулятів лїтературного характеру. Одно треба одначе з цілим натиском признати: се була перша програма, що поставила собі за мету **політичне освідомленнє широких селянських мас** українського народу в Галичині.

І нікому більше, як тільки Драгоманову і впливам західно-европейського соціялїзму треба се покласти в заслугу. На справу політичного освідомлення селян в Галичині, Драгоманів звернув перший увагу та задля сього підготовлював через цілий ряд років людей. Українські соціялїсти-народники перші поставили сю справу на реальний ґрунт і перші почали політично селян освідомлювати через лїтературну і устну аґітацію, через закладаннє товариств, уряджуваннє віч і зборів і т. п.

Радикальна партія взяла теж перша в свою програму, йдучи за европейською со-

ціялдемократією, крім домагання свободи особи, друку, коаліції, політичних свобід і прав для народу, постулят загального голосовання до парляменту і репрезентаційних тіл.

До повстання нової політичної орґанізації, її програми і праці віднеслись українські народовці вороже.

»Дѣло«, тодішний головний орґан народовців з усею силою вдарило на нову партію тай висміяло її соціялїзм, питаючи з наляканими очима: деж нашому мужикові до соціялїзму? Але на напади »Дѣла« і українських народовців спокійно відповідав »Народ«, котрий став орґаном радикальної партії, що »повний і консеквентний демократизм без соціялїзму є неможливий«. А на запит »Дѣла«, чому русько-українські радикали пішли за програмою соціялїстів, той сам «Народ» відповідав: »А чому-ж по наших селах чим раз більше творить ся пролєтаріяту?«

Мало того. Українські народовці віднеслись до заходів радикальної партії задля політичного освідомлення селян не тільки байдуже, але й вороже, вважаючи сі заходи роботою »дуже шкідливою, деструктивною«. Мовляв: »де-ж нашому хлопови до політики«? Як реакційною партією були народовці, видко найліпше з того, як вони

ставились до справи загального голосовання до парляменту. Коли міністерство Таафе під напором демонстрацій робітників у Відни внесло дня 10 жовтня 1893 р. проєкт виборчої реформи до парляменту на підставі загального голосовання, орґан народовців »Дѣло« виступив з найбільшою рішучістю проти загального виборчого права взагалі.

Важною теж заслугою радикальної партії є те, що вона перша виступила не тільки проти клерикалізму, але за **ляїзацією української політики,** за її свіцкістю.

Вся дотеперішня політика галицьких Українців як народовців так і москвофілів була не тільки по духу свому на скрізь клерикальною, але йшла в цілости в хвості церкви і церковних достойників. Галицький митрополит, «князь Руси» зі своїми епископами і попами — се, по найщирішому переконаню кождого народовця, природний батько і провідник народу. Інтереси політики мірялись інтересами церкви й попівства і були їм підпорядковувані. Були то часи на галицькій Україні, коли Качали, Пелеші й Сембратовичі як провідники народу, потрафили «святу унію» піднести до значіння національного ідеалу.

Радикальна партія виповіла безпощадну боротьбу галицько-українському кле-

рикалїзмови, виступила за ляізацією української полїтики, виступила накінець проти здирства попів доконуваного ними на селянах за всякі церковні треби й обходи. Тут безперечно одна з заслуг партії. Не диво про те, що українські клєрикали й попи кидались на радикалів з найбільшою лютістю.

Одна з найбільших одначе заслуг української радикальної партії—се виступ проти так зв. «нової ери».

Жерело її повстаня—полїтичний консерватизм галицьких народовців та брак у них віри в сили мас люду, у власні сили народу. Вона полягала на тім, що частина українських народовців рішилась за ціну певних національних концесій, підпорядкувати українську полїтику полїтиці шляхоцької Польщі. Драгоманів характеризує її як «рішуче ренеґацтво від всіх ліпших традицій українських, починаючи з Шевченкових»!

Цікаво, що в історії повстання «нової ери» дуже значну ролю відограли закордонні Українці, Антонович і Кониський, особливо ж перший, котрого можна вважати за головного її ініціятора.

Під кінець 80 рр. заносило ся на війну Австрії з Росією. Тодішний міністер заграничних справ Кальнокі і міністер вій-

ни Бауер прийшли до пересвідченя, що небезпечно є для Австрії, мати в краю висуненім на північний захід до Росії весь нарід в опозиції супроти держави. Центральне правительство схиляло ся проте, заспокоїти деякі частичні домагання Українців і в той спосіб позискати їх для держави. Воно доручило Полякам, аби ті навязали з Українцями угодові переговори. Намісником Галичини був тоді ґраф Казимір Бадені, котрий розумів вагу справи і з цілою енерґією взяв ся до діла. Помічником його був посол Хамєц, що взяв на себе, робити угодовий настрій серед українських кругів і діячів. Покійний професор Антонович здавав собі добре справу зі значіня скріпленя національної позиції Українців в Галичині для російської України. З Хамцом вязали його давні товариські відносини. З Антоновичем обговорив Хамєц цілу справу польсько-української угоди та поручив йому задля заключення її, навязати зносини з львівськими народивцями. Антонович приїзджав в сій ціли навіть до Львова та ввійшов в порозумінне з Ол. Барвінським і людьми, що коло нього близько стояли.

Тимчасом Бадені вів переговори з декотрими українськими послами, головно — з послом Теліщевським. Бадені обіцював Українцям концесії за ціну зірвання ними

взаємин і солїдарности з москвофілами та приняття в свою програму вірности пануючій в Австрії династії і католицькій церкві.

Результатом сих переговорів була голосна програмова заява посла Романчука в галицькім соймі, проголошена дня 25 листопада 1890 р. акцептуюча оба домагання Баденього, то є, вірність династії і гр.-кат. церкві. Колиж в кілька днів пізнїйше заявив намісник в повній палаті сойму, що він не давав ніяких приречень українським послам — Бадені оправдував се тим, що хотїв заслонити народовецьких послів перед закидами, буцїм то вони продали українську справу за миску сочевицї, — Романчук вицофав ся з дальших переговорів з намісником і уступив місця для ведення їх Ол. Барвінському, з яким Бадені з самого початку був в зносинах і котрий «угоду» остаточно заключив. «Угода» давала отсі головні концесії: 1) урядове заведенє у учебниках шкільних фонетичної правописі, 2) нову ґімназію в Коломиї, 3) кілька українських катедр на львівському унїверситетї, 4) товариство обезпечень «Днїстер», 5) певну скількість мандатів при підпертю правительства і Поляків. За цїну сих концесій — не всї Бадені додержав—зобовязав ся Барвінський зі своєю ґрупою, йти в повній солїдарности з польським колом та

з правительством в парляменті і соймі. Барвінський зобовязанє додержав. Шляхта польська знайшла в ньому і його ґрупі вірних і слухняних джурів, запряжених до своєї колесниці.

Очевидна річ, ніхто не стане перечити певного значіння концесій «угоди» для національного розвитку вкраїнського суспільства в Галичині. Одначе те значіннє нічим було в зіставленню з тою політичною деморалїзацією українського суспільства, головнож інтеліґенції, що добачувала будучність українського народу залежну тільки від ласки польської шляхти і правительственних сфер. Але «нова ера» Барвінського, попри політичну деморалїзацію—пригадаємо, що при виборах до парляменту в 1897 р. Барвінського і його сторонників вибирано при помочи жандармських баґнетів і всіх тих шахрайств старостинських, якими славні на весь світ «галицькі вибори»—ся «нова ера» мала ще один дуже фатальний і один із найшкідливійших наслїдків. Вона кинула опозиційну частину галицьких народовців в обійми «консолїдаційної політики» з москвофілами, яка причинилась до скріплення й зросту москвофільства в 90 рр. минулого століття.

Заслуга се радикальної партії, що вона з Драгомановим на чолї виступила до безпощадної боротьби з «новою ерою». Го-

єтра та основна критика «нової ери» в «Народі» інтенсивна агітація вічами і зборами проти неї серед селянства, причинили ся до того, що вона скоро серед інтеліґенції стратила свій кредит, серед мас вона здибала ся тільки з проклоном, а відтак піднята в самім кореню своїм, упала. Упадок «нової ери» був рівночасно побідою основного прінціпу політики соціялістичного народництва, після якого тільки в орґанізації широких мас українського народу та в боротьбі його за свої права лежить будучність українського народу. Побіда сього прінціпу рішила теж про побіду українства над москвофільством в Галичині.

Такі заслуги старої радикальної партії, котра, як політична орґанізація була не сильна. Що вона не розвинулась, що по кількох літах свого істновання почала просто розкладатись, на се зложились причини, які нам не трудно зрозуміти.

В лоні партії з самого початку її основання змагались три течії: драгоманівська (її представником був головно Павлик), соціялдемократична і націоналїстична. Ґрупа Драгоманова занадто ідеалїзувала селянство, чим зближалась до російського народництва. Характерно, що сам Драгоманів дуже критично ставив ся до надмірної ідеалїзації селянства, до хлопоманії, що

особливо замітна була у Павлика. Кождий фетішизм, отже і селянства уважав він не тільки некультурним, але й шкідливим, в чім не можна йому не признати повної рації. Через те так гостро виступав він проти російського народництва, тому критикував і хлопоманство Павлика, що виявляло ся у нього не раз в дуже оригінальній формі. Його погляд на закладаннє українських ґімназій може послужити для нас до певної міри типовим прикладом. Так писав Павлик вкупі з Франком в «Народі» (1890, ч. 24): «Яка для мужиків користь навіть із заведеня одної української ґімназії чи семинарії учительської, коли нема мови про зміну самої системи наукової в тих школах, і коли доступ до тих шкіл є для мужицьких дітей задля високих оплат майже неможливий?» Хибою теж у драгоманівців було, що вони, ідеалізували селянство, в якому добачували одноцільну клясу, іґнорували инші суспільні верстви українського суспільства.

Соціялдемократичну течію репрезентували «молодші». Виховані головно на німецькій соціялістичній літературі, вони цілком справедливо вказували на те, що як селянство, так і весь український нарід не може не підпадати тим економічним законам суспільного розвитку, яким підпадає кожде суспільство, а на які перші вказали Маркс і

Енґельс. Соціялдемократи в українській радикальній партії почали звертати більшу увагу на потреби українського робітництва по галицьких містах, вони інформували читачів «Народа» про робітниче питаннє і робітничий рух на Заході Европи. Варто теж зазначити, що з лона сеї ґрупи вийшла теж у перве думка про застосованнє страйку в боротьбі селян проти брутального економічного визиску польської шляхти в східній Галичині—думку сю перший порушив Юліян Бачинський. Він теж перший видвигнув клич політично-державної самостійности українського народу, який спопуляризував в своїй брошурі п. з. «Україна irredenta» (1896), брошурі, що на свій час мала значний вплив на галицько-українське суспільство, головно на молодіж. Бачинський вкінци реферував на IV зїзді радикальної партії справу поділу Галичини, а сей постулят приняла партія в свою програму.

В кінці третя течія, яку характеризуємо як «націоналїстичну». Її репрезентував в початках основання партії Теофіль Окуневський. Він ніколи не міг погодитись і з соціялїзмом партії. Загальне голосованнє до парляменту видавалось йому як щось «надто грімке», що належить до «музики будучности»—як про се писав він Драгоманову в своїх листах. Він перший, хоч і не-

сміло, підносив думку про потребу заснования націонал-демократичного сторонництва, що обєднувало би в собі всїх опозиційно настроєних Українців. Згодом одначе націоналїстична течія знайшла собі горячих приклонників і серед молодших радикалів. Деякі з них навіть симпатизували в початку з соціялїзмом, з якого одначе скоро витверезувались. Будзиновський і Охримович можуть уходити за представників сеї течії. Їх світогляд ціхує національний радикалїзм, зафарбований ненавистю до Поляків взагалї.

Сї три течії почали з собою змагатись в партії, особливо—після смерти Драгоманова (1895), коли не стало його великого автörітету, який всї узнавали. Сї течії були зародом росколу партії та повстання нових українських полїтичних орґанїзацій. Той внутрішний процес розкладу партії, що з одного боку спричинив заснованнє української соціялдемократичної партії, а з другого — української націоналдемократичної, вимагає окремого обговорення.

IV. ВІД УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКАЛЬНОЇ І ГАЛИЦЬКОЇ СОЦІЯЛДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ ДО УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛДЕМОКРАТІЇ.

Розглядаючи ґенезу, ідеольоґію і заслуги української радикальної партії, ми зовсім полишили на боці другу соціялїстичну орґанізацію, основану майже рівночасно з радикальною партією, орґанізацію, котрої тереном діяльности, аґітації й пропаґанди — в протилежности до радикальної, що працювала виключно на селї—було галицьке місто. Натуральна річ, що нова соціялїстична орґанізація не могла махнути рукою на український робітничий елємент у східно-галицькому місті. Його треба було втягнути в карби орґанїзації.

Безпосередний товчок до основання «галицької соціялдемократичної партії» — так офіціяльно називалась друга соціялїстична орґанізація — дав «Гайнфельд», коли не рахувати й морального впливу першого міжнародного соціялїстичного конґресу, що відбув ся в 1889 р. в Парижі, котрий закликав робітників всїх країн до святковання 1 мая як робітничого свята.

В історії австрійського соціялїстичного руху Гайнфельд має величезне значінне. Закон Бісмарка проти соціялїстів в Нїмеччинї з 1878 р., котрим той задумав і надіяв ся одним почерком пера знищити німецький соціялїстичний рух, мав неґативний вплив і на австрійський робітничий рух, головно німецький. В робітничі ряди втиснув ся анархізм. Наука про террор, почала знаходити і в Австрії певний ґрунт як реакція проти брутальних а заразом безглуздих репресій австрійського правительства супроти соціялїстичного руху. Впливам анархізму підпали «радикали». В 1884 р. завішено над Віднем виїмковий стан, котрий звернений був супроти соціялдемократичного руху. В квітни 1886 предложив мінїстер Таафе проєкт закона проти соціялїстів в австрійськім парляменті, що очевидно був карикатурою німецького; з нього одначе нічого не вийшло супроти енерґічного протесту проти його в парляменті опозиційних демократичних послів Кронаветтера і Пернерсторфера. Полїтичні права, загальне право голосованя, котрі обстоювали «поміркованї», видавались для «радикалів» простим швіндлем, звичайним обманом робітничих мас. Боротьба між обома фракціями приймала незвичайно прикрі форми. В очах радикалів уходили поміркованї за

«поліційних соціялїстів», в очах останнїх були знов перші «шайкою опришків». На вулиці взаїмно себе оминали.

Велике дїло помирення обох ворожих собі фракцій почав молодий тодї лїкар, др. Віктор Адлєр, засновуючи в 1885 р. робітничий орґан «Gleichheit». Праця його над помиреннєм радикалів і поміркованих принесла остаточно успіх. На днї 30—31 грудня 1888 і 1 січня 1889 скликує він до **Гайнфельд** зїзд австрійських соціялдемократів, на котрім приходить до поєднання обох фракцій та до ухваленя зїздом програми (Prinzipien-Erklarung) «соціялдемократичної робітничої партії Австрії». Партія ставить собі за головну ціль—орґанізувати «пролєтаріят» політично, дати йому свідомість свого положення і свого завдання, зробити його духово і фізично здатним до боротьби». В рядї головних засад проґрами партії добачуємо на першому місцї отсї:

1. Соціялдемократична робітнича партія Австрії є інтернаціональною партією, вона осуджує привілеї націй на рівні з привілеями роду, власности і походження та заявляє, що боротьба проти визиску мусить бути інтернаціональною, так як таким є сам визиск.

2. За-для поширеня соціялїстичних

ідей використовуватиме вона всї засоби публичні, пресу спілки, збори та буде виступати за усуненнєм усїх перешкод свобідного вислову думки (виїмкові закони, закони про пресу, товариства і збори).

Програма приймає далї постулят загального, рівного і безпосереднього права голосовання до всїх репрезентаційних тїл як один із найважнїйших засобів аґітації і орґанїзації пролєтаріяту.

Ясність прінціпу, енерґію тактики і єдність орґанїзації—ось що завдячує австрійська соціялдемократична партія Гайнфельдови, першому свому зїздови. А хоч мав він безпосередне і найбільше значінє для нїмецького соціялдемократичного руху — участь в Гайнфельд брали переважно нїмецькі делєґати, — то все таки значіннє його для руху серед инших народностей було першорядне. На зїзд прибули в значнім числї чеські делєґати, по одному делєґатови було від Італїйців, Поляків і Словінців.

Гайнфельд—одна з найбільших заслуг Віктора Адлєра.

Програму гайнфельдську приймають і галицькі соціялїсти, що в тім самім роцї (1889) приступили до основання «галицької соціялдемократичної партії». Між основателями її бачимо А. Маньковського, Нахера, Дашинського, Гавсмана, Гудеца,

Осипа Данилюка (спольонїзованого Українця) і инших. Данилюк віддає свою часопись «Praca» на услуги партії, а крім того партія закладає нову часопись «Robotnik», котрого перше число вийшло вже 1 марта 1890.

Святкованнє 1 мая робітниками по містах Галичини у перве в 1890 р. в розвитку соціялїстичного руху Галичини і галицької соціялдемократичної партії відограє велику ролю. В самім Львові зібрало ся на вічу около 4.000 робітників. По инших містах обхід теж удав ся. Кличі соціялїзму запалювали робітничі маси до орґанїзації й боротьби за свої права. Помалу але постійно росте партія. На другім зїздї соц. дем. партії Австрії була галицька соціялдемократія заступлена вже як частина цїлого австрійського руху. В шляхтї польській і в католицькій церкві рух находить найзавзятїйших своїх ворогів. Польські епископи в своїх пастирських листах, а польські попи з публичних амбон виклинали соціялїстів і соціялїстичний рух. В молодім тім руху одна особа відразу каже на себе звертати увагу. Се Гнат Дашинський. Незрівнаний аґітатор—він потрафив заграти на струнах нужди, упослїдження і пониження галицького робітника; орґанїзаторський талант—він вмів звести до

купи маси робітників, засуґестіонувати їх до боротьби за свій хліб і права проти шляхтича, пана старости й попа; оратор в великім стилю — він мав дар виголошувати річи розумні і абсурдні — (останні йому досить часто трафляють ся) з такою ясністю, з такою самопевністю, з таким глибоким переконаннєм, що вони роблять на людей велике вражіннє, особливо на тих, що легко дають ся поривати блискучою фразою та ладним жестом, а не привиклі до критичного думання і аналізи фактів. Не диво проте, що, дякуючи своїм спосібностям, Дашинський відразу висунув ся на саме чоло соціялїстичного руху в Галичинї, стаючи трибуном людових мас і пострахом для галицької шляхти й попів. Коли скажемо, що Дашинський — то партія, не разминемо ся з правдою, а тільки обєктивно сконстатуємо факт.

Дальша історія галицької соціялдемократичної партії може нас о стільки інтересувати, о скільки з нею звязане питаннє орґанїзації українського робітництва.

Як жеж ставила ся галицька соціялдемократична партія до українського робітника і його потреб?

Таке питаннє треба поставити не тільки тому, що галицька соціялдемократія була офіціяльно інтернаціональною орґа-

нізацією, але врешті й тому, що на зїзді австрійської соціялдемократії в Відни в 1892 р. поставлено делеґатами галицької соц. дем. партії внесок, щоби в орґанізованню пролетаріяту там, де межі краю, провінції не згоджують ся з межами язикових (національних) теріторій узгляднювано тільки язикові. Таким чином поділено Галичину на дві аґітаційні области: східну, з осідком у Львові і західну, з осідком у Кракові. Таким чином Краків мав право вести аґітацію серед польського населення на Шлезку.

І ми дійсно бачимо, що справа аґітації серед українських робітників не сходить з дневного порядку зїздів партії. Вже на зїзді з 1892 Дашиньский, реферуючи про тактику й орґанізацію партії, ставить між иншими внесок: «Поручаєть ся утворенє у східній Галичині окремого комітету соціялістичного, русько-українського, якого завданнєм має бути аґітація і орґанізація серед міських і сільських робітників Українців». Референт радив видавати соціялістичну часопись в українській мові. Перший внесок ухвалено, другий ні. Проти видавання української часописі виступив Цеттербавм, делеґат з Коломиї, котрий покликуючи ся «на свій 4-місячний аґітаційний досвід», заявив, що українські робітники не почувають потреби українського видавниц-

тва. «Нехай Українці йдуть на село, а міста нехай лишать нам!»—сими словами закінчив делеґат свою промову. Ухвала зїзду не була одначе ніколи здійснена. Як давалась відчувати потреба українського соціялїстичного орґану, видно з того, що справа заложеня його була предметом дискусії на зїздах партії в р.р. 1893, 1894, 1897 і 1899. Внески в сій справі раз-у-раз повторювано. Але на резолюціях все кінчилось.

Та була й инша причина, яка серед українського робітництва мусіла викликувати негодованнє.

Провідники галицької соціялдемократичної партії почали афішувати партію не тільки як польську, але своїми виступами в польських національних обходах, уряджуваних спільно з буржуазними польськими партіями не в міру акцентували свій «соціялпатріотизм», а в своїх програмових енунціяціях ставали на ґрунті польських історично-державних пересудів. Се мало за собою той наслїдок, що відносини радикальної партії до галицької соціялдемократичної, котрі з початку були дуже приязні, почали ставати холодними. Спільні виступи галицької соціялдемократії з польськими буржуазними партіями в національних обходах стрічались на сторінках «Народа» з різкою критикою. В кінці непорозуміння між обо-

ма партіями зросли до того, що радикальна партія постановила занятись теж аґітацією і орґанізацією міських українських робітників. Тільки в поглядах на ціль орґанїзації тих робітників розходились подекуди самі радикали між собою. Коли старші радикали уважали за ціль сеї орґанізації—ратувати українських робітників від польонізації, то соціялдемократи в радикальній партії були того переконання, що клясове освідомленнє українського робітника є найкращим ліком проти його польонізації. Довірочні збори українських робітників, що відбули ся 17 вересня 1896 у Львові, скликані радикалами, порішили заснувати українську соціялдемократичну партію, видати в сій справі відозву до загалу українських робітників та видавати теж українську соціялістичну часопись, друковану латинськими буквами з сеї причини, що українські робітники по містах переважно не знали українського письма*).

В кілька днів опісля появила ся відозва комітету довірочних зборів п. з. «Ро-

*) На потребу видаваня українських брошур латинськими буквами для українських робітників вказав Драгоманів, видаючи в 1876 р. в Женеві Шевченкову "Mariju".

kłyk do robitnykiw Rusyniw»*), зредаґована Евгеном Левицьким, теперішним націонал-демократом. «Pokłyk» характерний тим, що вказує на денаціоналїзаційну ролю чужого капіталу на українських землях. «Він забрав руським робітникам не лише масу праці, не лише жив і розвивав ся з їх кервавиці, але надто віддав усю силу полїтичну і культурну в чужі руки, збудував цілу безлїч чужих і ворожих Русинам інституцій, забрав руським робітникам навіть їх мову і память минувшости, повертаючи їх в простих, безправних рабів — простіть за слово — у гній для чужих цивілїзацій». Одначе про реасіміляційну ролю капіталу взагалї, автори відозви не здавали собі зовсім справи.

Відозва так арґументує потребу самостійного орґанїзовання українських робітників:

«Є дві причини, два арґументи, товариші, котрими ми будемо вести нашу оборону перед вами. Перший арґумент той, що не малисьмо на стільки сил, щоби сейчас перевести свою робітничу орґанїзацію. Пра-

---

*) Відозву підписали: Михайло Бориславський — столяр, д-р. І. Франко літерат, Микола Ганкевич — правник, Іван Глинчак—слюсар, Михайло Котиляк—швець, д-р. Евген Левицький—правник, Михайло Павлик — лїтерат і Юрій Сидорак—друкар.

ця народна Русинів так широка, так богато вимагає робітників на усіх полях народнього життя, що не ставало їх для орґанізовання робітничої партії. Впрочім сказати треба, що і тут ми не закладали рук і Русини були першими, що стали голосити соціялїстичні думки. Тілько ж в тій праці наші звісні опікуни не дали нам супокою. Вже в перших починах руху спали на наших найлїпших людей соціялїстичні процеси, розбиваючи на прах зачатки свіжої соціялїстичної орґанїзації. Розуміє ся, що серед таких прикрих обставин ми не мали иншого виходу, як шукати місця в польських робітничих орґанїзаціях, в тих орґанїзаціях, в котрих ми сподївали ся найти поле для праці в імя соціялїстичних думок і заразом мали надію, що польська партія робітнича виписала на своїм прапорі знамя інтернаціоналїзму. І се був наш другий арґумент, чому ми не орґанїзували ся в окрему партію і доси мовчали.

На жаль, зазначити мусимо з болючим серцем, що той наш другий арґумент показав ся безосновний і остатні роки особливо, багато принесли фактів нарушення наших прав національних, фактів, котрі до решти розвіяли дотеперішні наші ілюзії що до інтернаціональности галицької робітни-

чої партії. Поминаємо, тото, що вся аґітація тої партії велась до тепер по польски, що в орґанізації робітничій львівській ставлено нам перепони в пренумерованю руських часописів і деякі инші справи, вартні спомину, але певно за дрібні в очах польських соціялїстів. Ми наведемо лише факт такий, що соціяльно-демократичну орґанїзацію в краю використувано для польських патріотичних цїлей, та що її використували власне проводирі соціяльно-демократичної партії, не уважаючи нї на своє знамя інтернаціональне, нї на те, що між робітниками східної части краю переважає елємент руський. Так стало ся з обходом маєвої конституції польської (1891), коли то руські робітники мусїли парадувати в обходї ювилейнім того акту, що мав відродити історичну Польщу. Так було на зїздах в Парижи і Цуриху, колито делєґат руської части Галичини проголосив програму «wolnej Polskiej Rzeczypospolitej»; так було в р. 1892 коли то провідник соц. дем. на конґресі львівськім заявив, що ми соц. демократичні робітники маємо станути колись в бій за відбудованє польської держави. А вже короною інтернаціоналїзму польських соціялїстів було підписанє на сегорічнім конґресі в Лондонї делєґатом Східної Галичини домаганя відбудовати Польщу си-

лами інтернаціонального пролєтаріяту, те домаганнє, котре поставлено без порозуміння з загалом партії, без ніякого припоручення; позволили собі в додатку виправдати проводирі львівські в своїм орґані так, що немов то вони були в праві ставити подібні патріотичні домаганя, бо в лоні соціяльно-демократичної партії вони не признають питаня національного». Отсі причини—заявляють підписані під відозвою —«вкладають на нас обовязок зєдинити руський пролєтаріят в один спільний табор, свідомий своїх прав національних».

Як бачимо, «комітет довірочних зборів робітників у Львові» з 17 вересня 1896 мотивує потребу основання української робітничої орґанізації причинами чисто національної натури. В імя українського націоналізму виступає він проти польського націоналізму галицької соціялдемократичної партії.

Цікаво одначе, що галицька соціялдемократія приняла появу самої відозви прихильно. Краківський орґан партії (тоді тижневник) «Naprzód» в 40 ч. (1896) між иншим писав: «Відозва мотивує непотрібно повстанє нової орґанізації атаком на політику братньої партії соціялістів польських. Не зачинаймо від закидів, але разом возьмімо ся до праці, до великого суспіль-

ного діла. В тім дусі бажаємо новооснованій партії успіху, тим духом хочемо оживити відносини між польським та українським пролєтаріятом».

Орґан нової орґанізації, котрого перше число появило ся дня 1 січня 1907 р. під назвою «**Robitnyk, organ rusko-ukrainskoji socyjalno-demokratycznoji partyji**» під фактичною редакцією Миколи Ганкевича, — йому поручив комітет довірочних зборів редакцію орґану, — станув в противенстві до «**Pokłyk-y**» на чисто робітничім і соціялдемократичнім ґрунті. В програмовій статї 1 ч. **Robitnyk**-а п. з. «**Naszi siły**» вказуєть ся на значіннє новочасного робітничого руху, на цїли і змагання соціялдемократії. Стаття зазначує, що партія стоятиме на основі гайнфельдської програми і нею буде кермувати ся в своїй діяльности. Становище своє до національного питання означує такими словами: «А для нас Русинів-Українців тим симпатичнїйший прапор соціяльної демократії, що на нім виднїє знамя свободи національної. Оден з основателїв новочасного соціялїзму, Енґельс в передмові до польського перекладу «Маніфесту Комуністичного» заявив, що міжнародна солїдарність пролєтаріяту є тїсно звязана з тим, щоби кождий народ міг сам рішати о собі. Соціяльна демократія є проти неволеня

одної нації другим народом, знаючи, що гнет такий деморалїзує як самого гнобителя так і гноблений народ і виходить на користь тільки пануючим верствам гегемонів. Тому то і вигляд на кращу будучність русько-українського народу, запорука його свобідного розвою і його полїтичної самостійности лежить в полїтичнім освідомленю українського люду, лежить в як найширшім розвою соціялїзму і руху робітничого на Руси».

Ся перша проба заснованя самостійної української робітничої орґанїзації з ініціятиви української радикальної партії показалась невдатною. Ріжниці в поглядах на завданя орґанїзації серед членів її заряду, про які у нас згадувалось, найшли свій вираз зараз в практиці: галицька соціялдемократична партія поставила при виборах до ради державної в 1897 р. в деяких округах проти радикалів своїх кандидатів (проти Франка), і потягнула за собою деяких членів заряду орґанїзації головно Ганкевича, а за ними і українських робітників. Тоді радикали виступили з заряду орґанїзації, а вона сама перестала зовсїм істнувати по попереднім упадку **Robitnyk**-а, що перестав виходити на 4 числї задля браку матеріяльних засобів.

Вибори до ради державної в 1897 р. бу-

ли дуже важним кроком вперед у розвою соціялїстичного руху. Вони відбували ся на підставі реформи виборчої міністра ґрафа Казиміра Баденього, що дав пяту (робітничу) курію з загальним голосованєм. Загальний заряд австрійської соціялдемократії видав виборчий аґітаційний маніфест в 5-ти мовах в накладі 2½ міліона примірників. Соціялїстичне слово й думка доходили до найдальших закутків держави. Результат виборів був для соціялдемократів значний. З 598.527 відданих голосів в V курії 218.832 голосів впало на кандидатів соціялдемократії. А на 72 мандатів, які припадали на сю курію, 14 здобули соціялдемократи. В тім числї 2 мандати здобула галицька соціялдемократія: один в Кракові, де побідив Дашинський 22.214 голосами, здобуваючи для себе аж 72 процент відданих голосів, другий у Львові, де на кандидата соціялїстичного (Козакевича) впало 9434 голосів.

Радикальна партія здобула теж два мандати. Послами вибрано д-ра Яросевича і Окуневського.

Успіхи виборчі обох соціялїстичних партій в Галичинї зблизили назад їх до себе. Зближеннє се було й подекуди наслїдком того факту, що соціялдемократична течія в радикальній партії почала брати верх.

Показало ся се зараз, коли перед радикальною партією стануло питаннє, куди мають увійти радикальні посли в австрійськім парляменті. Головний заряд партії порішив, щоби оба радикальні посли вступили до клюбу послів соціялдемократичних, як українські радикали. Рішенню партії повинував ся тільки др. Яросевич, котрого соціялдемократичний клюб приняв як госпітанта. Окуневському прийшлось виступити з партії.

Із вступленнєм радикального посла до соц. дем. клюбу, виникла перед радикальною партією справа означення нею свого становища до соціялдемократичної робітничої партії Австрії. Сталось се на зїзді останньої у Відни 1897 р., що має в історії австрійського соціялїстичного руху переломове значіннє.

Панує в певних соціялїстичних кругах погляд, буцім то віденський конґрес австрійської соціялдемократії з 1897 р.—він відбув ся в салї готелю Вімберґ і про те називають його вімберґським — приніс розділ одноцїльної австрійської партії на національні орґанізації. Погляд сей є помилковим. Австрійська дійсність давно покликала до життя сї орґанізації. Національна форма робітничого руху в Австрії була продуктом цілком натурально-

го, саморозвоєвого його процесу. Ческа соціялдемократія істнувала як автономна орґанізація від 1893 р., то є від зїзду в Будейовіцах, на котрім ухвалено окремий статут партії, а тільки в справах тактики мала вона порозуміватись із загально-австрійською партією. На зїзді віденськім австрійської соціялдемократії в 1892 р. признано Полякам, як ми вже згадували, право орґанізувати польських робітників на Шлезку. Таким чином галицька соціялдемократія по складі свому інтернаціональна, з того часу була в дійсности автономною національною орґанізацією польського пролетаріяту. За приміром Чехів і Поляків пішли полудневі Славяни. 27 і 28 серпня 1896 відбув ся в Люблянї (Laibach) перший словінський партійний зїзд, котрий звязав словінські орґанізації в Стирії, Побережу і Країнї в одну автономну національну партію. Італійська і українська соціялдемократії уконституовались по р. 1897. Не істнувала тільки німецька соціялдемократія як автономна національна орґанізація в тій формі, як ми се бачимо у Чехів, у Поляків та у полудневих Славян. Бо «соціялдемократична робітнича партія Австрії», була рівночасно орґанізацією німецького пролетаріяту. Орґани її такі, як «загальний екзе-

кутивний комітет» (Gesamtexekutive»), «загальний партійний зїзд («Gesamtparteitag»), були рівночасно спільними для орґанїзацій німецького пролетаріяту. Той стан у перве підпав зміні на зїздї соціялдемократичної партії Австрії, що відбув ся в 1896 в Празї, на якому зажадали Чехи, щоби німецькі соціялдемократи внутрішні справи німецького пролетаріяту полагоджували окремо. На сьому зїздї ухвалено теж, що «загальний екзекутивний комітет» партії (ширший) мають творити екзекутивні комітети національних орґанїзацій, а тільки «тіснїйший загальний екзекутивний комітет» мають складати ті члени національних екзекутив, що мешкають у Віднї.

Таким чином вімберґський зїзд австрійської соціялдемократії не розділював австрійського робітничого руху на національні орґанїзації, бо вони вже істнували, **тільки утворив органічну федерацію соціялдемократичних партій поодиноких народів.** Вімберґський зїзд накинув теж форму національної орґанїзації і німецькому пролетаріятови. Уважаємо потрібним навести в цілости резолюцію зїзду, що санкціонувала тільки форму національної орґанїзації для австрійських відносин:

«Намічена пражським зїздом, а пере-

ведена шестим зїздом партії, орґанїзація австрійської соціялдемократії по **самостійним національним групам** має мету, дати для орґанїзаційної праці многомовного пролетаріяту Австрії найліпші практичні умови, та усунути практичні трудности, що виникають із ріжномовности. Узнаючи таким способом **користь повної самостійности** для орґанїзації кождої мови та рахуючись з сим, створюємо рівночасно в загальнім зїздї партії і загальнїй партійній екзекутиві інституції, відповідні для того, щоби ще краще як досі запевнити постійну складову цілість усїм поодиноким орґанїзаціям для спільної боротьби. **Національна самостійність і інтернаціональне сплоченнє** (Geschlossenheit) є основним прінціпом нашої орґанїзації.

Ми користуємось сею нагодою, аби заздалегідь **відкинути як найбільш рішуче всяку солїдарність інтересів з національними і шовіністичними партіями і боротьбами посїдаючих кляс.** Ми свідомі того, що клясові противенства сильнїйші і глибше дїлять як національна різність, та заявляємо, що ся орґанїзація виключно призначена є на те, аби творити найуспішнїйшу форму, що дозволяє інтернаціонально і по братерськи зеднанним соціялдемократам усїх мов вести боротьбу проти визискуючих кляс

серед своєї власної нації і проти визискуючих кляс усіх націй. Ціль орґанїзації — не підпирати національні шовіністичні змагання посідаючих кляс, але тим гострійше, безогляднійше і успішнійше могти їх поборювати».

Віденський зїзд заняв ся теж зазначеннєм становища свого до української радикальної партії, що вислала на зїзд двох своїх делєгатів (Яросевича і Вітика), котрі брали в ньому участь в характері гостей.

При обговорюванню справи орґанїзації забрав голос посол до парляменту, др. Роман Яросевич і зложив іменем своєї партії заяву такого змісту:

«Українські радикали стоять на ґрунтї соціялдемократичної партії і її програми. Орґанїзація українських радикалів є самостійною. Наш аґітаційний терен—се українське селянство. Спеціяльні наші умови вимагають окремої нашої тактики. Тому хочемо задержати самостійність партії. Бажаємо одначе ввійти з соціялдемократичною партією в найтіснійший контакт та будемо завсїгди готові, в окремих практичних випадках спільно йти з нею, порозумїватись із її управою та виконувати по можности бажання її, звернені до нас».

Заява ся була предметом дискусії в спеціяльній комісії, котра становище австрійської соціялдемократиї до української радикальної партії закріпила в форму отсеї резолюції:

«Зїзд приймає до відомости заяву зложену др. Яросевичом іменем української радикальної партії та витає з радістю, що українська радикальна партія, котра стоїть на спільному прінціпіяльному ґрунті, має намір, в добре зрозумілім, спільнім інтересі ввійти з нами в тісний контакт.

Ми сподієм ся, що ся заява української радикальної партії причинить ся до повного виясненя відносин в її власній партії та до прискорення її орґанізації на соціялдемократичній базі, через що буде уможливлена спільна тактика, спільна праця, а пізнійше теж і спільна орґанізація».

Др. Адлєр, котрий реферував справу, висловив надію, що українські радикали будуть вже на будучих зїздах у соціялдемократичній партії Австрії.

Загально висказувано після віденського зїзду погляд, що переміна української радикальної партії в соціялдемократичну, є тільки питаннєм короткого часу.

І дійсно на VII зїзді української ради-

кальної партії (1898) поставлено Яцком Остапчуком і др. Яросевичом, незалежно від себе, внесок, щоби «партія радикальна називала ся соціялдемократичною, щоби приняла соціялдемократичну програму, піддала ся головному с. д. зарядови у Відні та щоби мала в тім заряді свого представника». Внесок сей одначе і комісія і зїзд більшостю голосів відкинули.

Одначе справа стає знова актуальною для партії в слїдуючім роцї. Дня 5 мая 1899 займає ся нею головний заряд партії і тодї внесок, щоби партія приняла назву соціялдемократичної партії, зискав більшість 1 голосу. Викликало се формальну бурю серед тих, що на ухвалений зарядом внесок не годили ся. Павлик скликав іменем заряду спеціяльно для сеї справи конференцію мужів довіря партії (21 мая 1899), а вона більшістю 1 голосу ухвалила «перейти над справою внеску соціялдемократів до порядку дневного та лишити ся раз на все при самостійности партії». Після сеї ухвали присутні на конференції соціялдемократи зложили устами Яросевича заяву, що вони як соціялдемократи виступають з радикальної партії.

Коли-ж після віденського зїзду австрійської соціялдемократії, зїзд галицької соціялдемократичної партії з 1897 р.

ухвалив офіціяльно приняти нову назву «Польської партії соціялдемократичної Галичини і Шлезка» — на зїзді сьому звертали ся посли Дашинський і Козакевич до присутних на зїзді українських соціялдемократів (М. Ганкевич по упадку ґрупи «Robitnyk» вступив до галицької соц. дем. партії і від неї був навіть делеґатом на віденській зїзд австрійської соціялдемократії), щоби приступили до основання української самостійної орґанізації, — тоді перед українськими соціялдемократами і тими, що покинули ряди української радикальної партії і тими, що не пішли за зазивом Козакевича та лишили ся далї в польській соціялдемократичній партії, виринула необхідність, заснувати окрему партію українського робітництва.

Сталось се 18 вересня 1899 р. На конференції українських соціялдемократів, скликаній до Львова ухвалено оснувати українську соціялдемократичну партію та приняти програму австрійської соціялдемократії; вибрано теж управу партії і делеґата на загально австрійський зїзд до Берна (Brunn) та порішено з новим роком приступити до видавання власного орґану партії.

В половині сьогож року опустило радикальну партію також і її націоналї-

стичне крило. З липня 1899 почали видавати др. Вол. Охримович і др. Евген Левицький суспільно-політичний двотижневник «Будучність», котрого метою було, підготовити ґрунт до основання нової української партії, що обєднувала би в собі з одного боку народовців, а з другого націоналістів-радикалів. Важну ролю коло зорґанізовання нової партії відограє проф. Михайло Грушевський. Йому удаєть ся для своїх заходів позискати Франка, що теж покинув радикальну партію. Під кінець 1899 р. приходить до порозуміння між народовцями і націоналістами радикалами та до основання «української націоналдемократичної партії» (27. XII. 1899).

При радикальній партії таким способом остав ся тільки Павлик з Трильовським, що рішились вірно остати при її прапорі та повести далі її роботу. Тут входить радикальна партія в нову фазу свого істновання. При змінених партійних відносинах вона приймає нову політичну фізіономію.

Стара радикальна партія, партія українського соціялістичного народництва перестала фактично істнувати.

———О———